CU PARTICIPAREA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGIE, sub redactia profesorului N Ya Grot ANUL DOI? Cartea MARTIE Publicat de A A Abrikosov Moscova Litografia tipului celui mai înalt aprobat T-va IN Kushnerev and Co , Pimenovskaya Ukh , sobst casa " Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Doctrina lui Schiller despre frumusețe și plăcere estetică - IL A-Kalenova Despre natura conștiinței umane (sfârșit) -Kn S N Trubetskoy Idealurile și realitatea -V A Goltseva Scrisori despre carte gr L N Tolstoi "Despre viață" (continuare soție) -Á A * Kozlova Metafizica religioasă a Orientului musulman -S Umantsa Moralitatea bolnavilor mintal -V F Chizha Critică și bibliografie I CARACTERISTICI GENERALE Introducere în istoria noii filosofii -N I Grota Idealul eticii moderne (Wundt, Ethik) -A Bao II REVIEW JOURNALOV Vierteljahrsscrhift f Wissenschaftliche Philosophie -A cola- Mai mult Mintea -P V Mokievski J Lista articolelor din cărți recente ale revistelor filozofice străine III RECENZIE DE CĂRȚI Metodologie: Andreevskii, Geneza științei A A Kozlova Logica si psihologie: Khotan, Kurzgefasste Logik P Deci- Kolova -Arh Boris, Despre metoda fiziologică în psihologie E Chelpanova -P Lakefeld, Direcții diferite în logică H Zenghira Istoria filosofiei: Corespondența lui Spinoza V P Preobrazhensky - Locke, Gânduri despre educație K -E K Watson, A Schopenhauer K Biblioteca "Runivers" IV Pagină PSIHOPATOLOGIE: Sanitate și nebunie de Mercier I A Abri- Kosova -Comunicaţii în Societatea Neurologilor K IV POLEMICĂ Referitor la articolele lui N N Lange -E I Chelpanova ANEXE Materiale pentru istoria filosofiei în Rusia: IX N N Strahov -I N Kolubovsky ZE Pliant bibliografic Societatea psihologică Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Doctrina lui Schiller despre frumusețe și plăcere estetică *) Mm gg În istoria culturii intelectuale există fenomene, deși deja experimentate, dar încă nu au supraviețuit, și poate nemuritoare, de amintit, care sunt întotdeauna fructuoase pentru gândire O astfel de prospețime nestingherită este deținută, fără îndoială, de imaginile frumoase și gândurile profunde ale poetului-filosof Schiller Fie ca aceasta să-mi servească drept scuză pentru a decide să vă ocupam atenția cu Schiller, cu atât mai mult cu cât Schiller, bine cunoscut de societatea noastră educată ca poet, este mai puțin cunoscut ca filosof Schiller, ca filozof, nu și-a propus un program amplu pentru a explica toate cele mai importante întrebări ale existenței lumii și ale vieții umane; sarcina conturată de el era mai limitată și preocupată doar de ceea ce îi era personal cel mai drag în viață, dar păstra în același timp un interes uman general Poetul-filosoful a simțit nevoia vie de a afla singur sensul frumuseții și al esenței *) Citită la ședința anuală solemnă a Societății de Psihologie din ianuarie h Biblioteca "Runivers" P KALENOV sentimentul teologic de care a fost impregnat și creativitatea artistică, care a constituit vocația sa de viață În scrierile sale filozofice, el s-a ocupat de psihologie, etică și, parțial, metafizică, dar numai în măsura în care aceste științe au contribuit la rezolvarea problemelor estetice Într-un cuvânt, filosofia lui Schiller este estetica Ceea ce l-a ocupat cel mai mult a fost problema relației creației artistice cu cele mai importante două ramuri ale activității umane: activitatea morală și cea teoretică Activitatea morală are ca scop realizarea idealului de bunătate în comunitate, activitatea teoretică este de a descoperi adevărul în știință, iar creativitatea artistică este de a crea frumusețe în lucrările lor Cum se leagă frumusețea de bunătate și adevăr? Aceasta este una dintre principalele întrebări ale esteticii lui Schiller El credea că

bunătatea și adevărul în perfecțiunea lor ideală sunt identificate cu frumusețea Scopul eseului meu este de a arăta cum a ajuns el la această concluzie La sfârșitul secolului trecut, când Schiller, cunoscut deja ca poet, a apărut pentru prima dată ca gânditor, Kant domnea în filosofia germană Schiller nu a putut rezista influenței lui Kant, mai ales în chestiuni de etică și estetică Dar o diferență semnificativă s-a dezvăluit curând în punctele de vedere ale ambilor gânditori, și tocmai diferența în domeniul eticii Această diferență și încercările de a o aduce la un acord au determinat cursul ulterior al filosofiei lui Schiller Pentru a clarifica ideile lui Schiller, este necesar să prefațăm o scurtă schiță a învățăturilor morale ale lui Kant Analizând critic capacitatea voinței, Kant a constatat că voința, străduindu-se să atingă scopuri prestabilite, este întotdeauna ghidată de anumite reguli, de respectarea cărora depinde atingerea scopului Aceste reguli sunt recunoscute de minte ca cerințe obligatorii, de exemplu: ai grijă de sănătatea ta, economisește un ban pentru o zi ploioasă și altele asemenea Evident, această obligație este doar condiționată, depinzând în întregime de Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ DISFUCARE ■ din scopul urmărit; cu negarea scopului se neagă şi caracterul obligatoriu al regulii Dar printre multele astfel de reguli obligatorii condiționate ale prudenței lumești, Kant a descoperit în conștiința noastră așa-numitul imperativ categoric, ·τ -β o cerinţă care este necondiţionat obligatorie pentru toată lumea şi întotdeauna Ceea ce se cere neconditionat de la toata lumea si intotdeauna pare a fi o datorie morala comuna Imperativul categoric este cererea unei îndatoriri morale Faptul este indubitabil că acolo unde există o comunitate de oameni există și o conștiință a datoriei morale, ca ceva absolut obligatoriu pentru membrii acestei comunități în relațiile lor reciproce Peste tot și întotdeauna îndeplinirea cerințelor datoriei morale este considerată o virtute Care sunt aceste cerințe? Oricât de diferit ar fi ele formulate în diferite epoci și între diferite popoare, toate aceste Formule sunt aceleași între ele atât ca formă, cât și ca conținut esențial Conform Formei, toate sunt imperative categorice, adică cerințe necondiționate; din punct de vedere al continutului, fiecare cere subordonarea binelui personal, ca bun conditionat, fata de binele general, neconditionat Întotdeauna și pretutindeni, datoria morală cere sacrificiul fericirii personale, și nu doar sacrificarea plăcerilor senzuale, care sunt în esență goale, ci chiar și cele mai dragi afecțiuni, dacă se întâmplă ca aceste afecțiuni să fie contrare datoriei morale Cu cât sacrificiul este mai greu, cu atât meritul moral este mai mare Dar ce poate determina un om să se sacrifice de dragul ideii de datorie? Motivul firesc al acțiunilor umane este un sentiment, uneori un sentiment scăzut de plăceri materiale și alteori un sentiment ridicat de iubire și compasiune, impulsionând la isprăvile tăgăduirii de sine Oare un sentiment de înălțime similar nu împinge o persoană la îndeplinirea unei îndatoriri morale? Kant neagă categoric acest lucru Sentimentul, oricare ar fi el, nu depinde de voință și este întotdeauna subiectiv Dacă îndeplinirea datoriei depindea de sentiment, datoria s-ar fi pierdut fără Biblioteca Runiverse Q KALENOV obligație condiționată Dacă o persoană este obligată să-și ajute aproapele aflat în nevoie, contează cu adevărat această obligație doar atâta timp cât îi este trezit sentimentul de compasiune? Un sentiment viu de compasiune poate fi temporar înăbușit de circumstanțe externe; Este posibil ca într-un astfel de caz obligația de asistență să fie suspendată temporar? Ceea ce este obligatoriu este la fel de obligatoriu atât în prezență, cât și

în absența sentimentului Și chiar, crede Kant, simțirea, prin facilitarea îndeplinirii datoriei, diminuează demnitatea morală a unui act Un act cu adevărat moral, după Kant, este cauzat nu de un sentiment, oricât de înalt ar fi acesta, ci de singura conștiință rezonabilă a obligației datoriei, respectul față de acesta Nu pot să nu subliniez aici contradicția admisă de Kant Respingând dependența acțiunii morale de orice sentiment, el o motivează în același timp cu respect pentru ideea de datorie Și ce este respectul, dacă nu sentimentul? Și astfel, pentru Kant, viața este o luptă constantă, dură, între sentimente și înclinații, pe de o parte, și o conștiință rațională a datoriei, pe de altă parte Idealul omului pentru el este un neobosit luptător al datoriei, inaccesibil ispitei sentimentelor Un astfel de luptător, un om moral, el contrastează cu un om firesc, care este ghidat de un sentiment care are întotdeauna un amestec de egoism ■ Schiller, ca şi Kant, era ocupat cu problema idealului moral al omului Dar, plin de sentiment viu, poetul nu putea fi de acord cu concluziile abstracte ale filosofilor; era indignat de idealul sever insensibil al lui Kant, opus omului natural Cunoscutul catren batjocoritor al lui Schiller "Gewissenscrupe? (chinul conștiinței), îndreptat împotriva idealului kantian Iată conținutul acestuia "Sunt gata să-mi servesc prietenii, dar, din păcate, o fac cu o atracție sinceră; și de aceea mă chinuie gândul că nu sunt virtuos Cum să fiu? - Răspuns: Există un singur mijloc: încearcă să pătrunzi Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ DISFUCARE cu dispreț față de prieteni, iar apoi, cu dezgust, îndepliniți cererea datoriei Pe deplin de acord cu faptul că datoria morală poruncește necondiționat să se sacrifice pentru binele comun, Schiller credea, totuși, că numai un motiv natural poate induce o persoană la un astfel de sacrificiu de sine, adică, vreun sentiment Chiar înainte de a face cunoștință cu învățăturile morale ale lui Kant, Schiller și-a imaginat imaginea unui erou pătruns de iubire dezinteresată pentru umanitate și a întruchipat poetic această imagine în persoana marchizului de Posa, care a murit de bunăvoie în beneficiul asupritului Filip a Spaniei Țărilor de Jos După ce a făcut cunoștință cu ideile lui Kant și observând cât de diferit era idealul său rece de dragostea deplină și înaltă a marchizului Pose, Schiller și-a propus să-și exprime idealul filozofic Acest ideal nu trebuie să fie opusul omului natural; sentimentul nu trebuie suprimat în el prin cererea datoriei, ci împăcat cu ea; el trebuie să găsească fericirea în îndeplinirea unei îndatoriri care presupune renunţarea la fericirea personală Sarcina era să descopere, ca să spunem așa, un mediator care să stabilească armonia între omul natural și cel moral, între fericire și datorie Schiller a găsit un astfel de conciliator în frumusețe și sentiment estetic Ce sunt, atunci, frumusețea și sentimentul estetic? Care este caracterul lor reconciliator? Răspunsul lui Schiller la aceste întrebări rezultă din deducția și analiza psihologică a acestor concepte și, prin urmare, trebuie să ne ocupăm de deducția și analiza lor ■ Părerile psihologice ale lui Schiller nu sunt în sine nimic originale; se bazează pe dualitatea omului, recunoscută încă de pe vremea lui Platon, ca ființă senzual-rațională, în contrast cu animalele, ființe exclusiv senzuale Viața noastră spirituală, spune Schiller, constă într-o continuă schimbare a senzațiilor, unite de conștiință Biblioteca "Runivers" U KALENOV neschimbarea mea Așa cum în fiecare lucru îi distingem conținutul și Forma, înțelegând prin conținut sau material, multitudinea de părți separate, proprietăți și stări ale unui lucru, și prin Formă, ceea ce, îmbrățișând acest material multiplu, dă întregului lucru și unitate , deci în viața

spirituală senzațiile în schimbare sunt conținutul ei material, iar conștiința de sine care le unește este Forma sa Senzația este o funcție a sensibilității, conștiința de sine este o funcție a rațiunii Senzualitatea și rațiunea sunt cele două facultăți fundamentale ale sufletului Influențând senzualitatea, lucrurile și fenomenele lumii exterioare evocă diverse senzații în ea, combinate cu un sentiment de plăcere și neplăcere Senzualitatea ne îndeamnă în mod natural să căutăm senzațiile plăcute și să le evităm pe cele neplăcute Și întrucât acest impuls este cauzat de influența lucrurilor exterioare, în el se manifestă un principiu mental pasiv, dependența noastră de natură Dar, experimentând influența irezistibilă a naturii, îi rezistăm într-o anumită măsură și, la rândul nostru, acționăm asupra naturii, forțând-o să servească scopurilor noastre Această activitate decurge din minte, în care se manifestă astfel un principiu psihic activ, independent de natură - libertatea Activitatea minții se manifestă în primul rând în conștiința de sine, adică în conștiința că toate stările de spirit pe care le experimentez sunt stările mele, că "eu" meu rămâne neschimbat în fluxul în continuă schimbare al vieții mentale Această imuabilitate și identitate a "sinelui" nostru dovedește independența minții față de natură, unde totul curge și se schimbă mereu Ca o formă liberă, neschimbătoare a sufletului, mintea umană este omogenă cu forma universală - mintea divină Mintea divină se manifestă în legile lumii, iar legile lumii sunt forme universale, necondiționate, neschimbătoare ale lucrurilor și fenomenelor separate, condiționate și schimbătoare Mintea umană este conștiința legilor lumii Biblioteca "Runivers"
DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ DISFUCARE
Activitatea minții umane în raport cu natura se manifestă în două moduri În primul rând, analizând lucrurile individuale și fenomenele trecătoare, mintea caută să descopere în ele esența universală, legea eternă, adică adevărul absolut În al doilea rând, străduindu-ne să transformăm lucrurile în așa fel încât să servească scopurilor omului și, în principal, străduindu-ne să realizăm în lucruri un scop necondiționat, ideea unui bun necondiționat, rațiunea ne prescrie diverse reguli de practică și un singur categoric imperativ, adică să ne ghideze lege morală obligatorie necondiţionat Rațiunea, conștientă de legile naturii și străduindu-se să le cunoască, adică pentru a descoperi adevărul, Schiller, împreună cu Kant, îl numește teoretic, iar rațiunea, străduindu-se la realizarea binelui și conștientul legilor libertății, legilor morale, se numește practică Forma nu poate avea o ființă reală fără conținutul care o umple "I"-ul nostru, ca formă spirituală, nu ar fi apărut în viața reală fără conținutul său material - senzații Întrucât viața umană este imposibilă fără unirea acestor două principii, este imposibilă și fără satisfacerea cerințelor lor Senzualitatea necesită o schimbare continuă a senzațiilor plăcute, fericire, bine subiectiv, iar rațiunea necesită descoperirea adevărului și realizarea binelui obiectiv, necondiționat Fără respectarea cerințelor sensibilității, nu am trăi deloc; nerespectând cerințele rațiunii, am trăi ca animalele, dar nu ca oamenii Pe lângă cele două abilități, nevoi de bază, care necesită (Triebe, așa cum le numește Schiller), avem o a treia abilitate care le îndeplinește cerințele - voința Deoarece aceste pretenții se pot contrazice uneori una pe cealaltă, cum ar fi, de exemplu, cererea senzuală de plăcere și cererea rezonabilă pentru îndeplinirea datoriei, voința oscilează între două motive ostile În această ezitare, i e posibilitatea de a se înclina într-o parte sau alta, Schiller vede libertatea omului, o ființă senzual-rațională Animalele, doar ca ființe Biblioteca "Runivers" I

KALENOV b senzuale, împreună cu rațiunea, sunt și ele lipsite de libertate Voința lor, determinată numai de senzualitate, îi este supusă cu o necesitate fatală Contradicția de mai sus dintre rațiune și sensibilitate nu este o relație necesară între ele Ambele începuturi au propriul suflet separat, iar armonia completă între ele este posibilă numai dacă granițele sunt respectate reciproc Disensiunea dintre sensibilitate și rațiune se naște din faptul că fiecare dintre aceste facultăți, invadând sufletul celuilalt, încearcă, ca să spunem așa, să-l subjugă în mod ilegal în sine Că triumful sensibilității asupra rațiunii este un rău moral este clar pentru toată lumea; dar ar putea părea că relația opusă, adică suprimarea completă a sensibilităţii de către raţiune este un bun dezirabil Mulți oameni cred că da, dar nu și Schiller El vede binele dorit, idealul, în armonia deplină a ambelor forțe; triumful unilateral al unuia dintre ei în detrimentul celuilalt, chiar triumful rațiunii, el consideră un defect Armonia forțelor spirituale dă naștere integrității morale a caracterului, dizarmoniei - ruperea acesteia Schiller dă două exemple de oprimare a sensibilității de către rațiune, teoretică și practică Când mintea teoretică, căutând să descopere adevărul absolut, neglijează percepția senzorială a lucrurilor și fenomenelor condiționate, i e observație și experiență, se creează teorii științifice inutile, care contravin realității Și când rațiunea practică, într-o fascinație unilaterală față de ideea de datorie, privește cu dispreț slăbiciunile umane, atunci apare un rigorism lipsit de inimă, plin de compasiune, care, potrivit lui Schiller, a făcut omenirii mai mult rău decât licențialitatea senzuală Atât senzualitatea, cât și rațiunea, în presiunea lor unilaterală asupra voinței, trebuie să fie reținute și oarecum slăbite de educația care urmărește să stabilească armonia ideală, integritatea morală într-o persoană Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICA DISFUCARE caractere Dar sub slăbirea senzualității nu ar trebui să-i înțelegem slăbirea, ci sub slăbirea minții - slăbiciune mentală a gândirii și slăbiciune morală a caracterului Idealul senzualității trebuie căutat între tocirea ei și acel grad de excitare care produce un afect pasional; un ideal teoretic, între slăbiciunea gândirii, incapabilă de a face față Faptelor experienței, și despotismul gândirii, încălcând Faptele; idealul practic este între licențialitate morală și rigorism Toate aceste idealuri sunt posibile numai cu o armonie deplină între sensibilitate și rațiune, spre a cărei stabilire ar trebui să se străduiască educația rațională Dar armonia spirituală, integritatea morală a caracterului, se stabilește numai atunci când cererea de fericire personală este împăcată cu cererea de datorie, când senzualitatea nu este asuprită, ci iubește datoria morală și experimentează o oarecare plăcere în lepădarea de sine Schiller, după cum sa spus deja, a găsit un astfel de reconciliator și stabilitor al armoniei spirituale în sensul estetic al frumosului /Din cele de mai sus reiese clar că relația omului cu lucrurile este triplă: pasiv-senzorială, teoretică și practică Dar există o a patra relație, cea estetică În ce constă? ^) Suntem într-o relație estetică cu lucrurile atunci când le admirăm frumusețea, de exemplu, admirăm o floare frumoasă, ne bucurăm de sunetele unei melodii Este această relație pasiv-senzorială sau activ-rațională? Este ambele Nu ne putem bucura din punct de vedere estetic fără a experimenta culori și sunete; dar nu ne bucurăm de senzațiile vizuale și auditive individuale, ci de frumusețea lor Ce este frumusețea? Frumusețea constă într-o anumită combinație de linii, culori și sunete; frumusețea este armonie, adică unitate în multitudine, unite prin Forma materialului Materialul este

perceput prin senzualitate; Forma, așa cum am văzut mai sus, este un concept unificator al rațiunii și, prin urmare, frumusețea, ca armonie, ca combinație unirea materiei cu Forma este obiectul comun al sensibilității și rațiunii Când ne bucurăm din punct de vedere estetic, senzualitatea este trezită în noi și rațiunea vorbește, iar ambele abilități, adesea luptă între ele în lupta pentru scopuri opuse, sunt acum în deplină armonie Esența relației estetice este văzută cel mai clar în diferența sa față de relația dintre o relație exclusiv senzuală și două exclusiv raționale Suntem într-o relație exclusiv senzuală cu lucrurile când lucrurile, nu prin Forma lor, ci prin conținutul lor material, influențează organismul nostru animal, stârnind în el o dorință involuntară fie de a le îndepărta de noi înșine, fie de a le poseda Posesia materială nu poate fi decât nedivizată și exclusivă și, prin urmare, stârnește invidia și gelozia Aceste sentimente sunt complet străine de plăcerea estetică; nu este diminuată de faptul că alții, împreună cu noi, admiră un obiect frumos Nu aspiră la posesia materială a acestui obiect, pentru că cu forță egală poate fi excitat de o singură reprezentare imaginară a armoniei, dacă această reprezentare ar fi suficient de vie și de strălucitoare În timp ce ne bucurăm de poezie, nu ne bucurăm de ființa reală, ci doar de imaginile obiectelor Savurarea senzuală a mâncării imaginare este de neconceput Bucurarea estetică a formei unui obiect este posibilă numai atunci când suntem eliberați de influența deprimantă a materiei sale asupra senzualității noastre: astfel, admirăm frumusețea naturii de iarnă, fie într-o imagine, fie în realitate, când suntem protejați de frigul Unul și același fenomen poate fi senzual neplăcut în conținutul său material și frumos din punct de vedere estetic în formă Așa este strălucirea orbitoare a răsăritului și vuietul asurzitor al furtunii Evident, frumusețea unor astfel de fenomene ar dispărea pentru noi dacă ar influența doar senzual organismul nostru Din relațiile pur raționale, teoretice și practice, estetica diferă în primul rând prin aceea că este o plăcere servind unui scop în sine, în timp ce primele două sunt muncă care urmărește un scop important, sarcină care necesită uneori un efort greu al voinței Rațiunea teoretică pentru descoperirea adevărului necesită o analiză a lucrurilor, rațiunea practică pentru implementarea binelui - alterarea atât a lucrurilor, cât și a propriei vieți Simțul estetic nu cere nimic și, lăsând lucrurile așa cum sunt, constă într-o plăcere contemplativă calmă, care dispare imediat de îndată ce mintea, în interesul cunoașterii, începe să analizeze o imagine frumoasă Mintea, în căutarea cunoașterii, este interesată nu de un singur lucru, ci doar de un concept general, adică Forma sa abstractă; simțul estetic este interesat de Forma vie, adică O formă întruchipată tocmai în acest lucru separat, o imagine individuală a unui lucru Pentru mintea practică, atât lucrurile, cât și imaginile lor sunt importante nu în sine, ci doar ca mijloace pentru realizarea binelui; pentru simțul estetic, doar imaginile lucrurilor sunt importante, dar ele sunt importante în sine, fără a ține cont de vreun scop Și astfel, diferit de o relație exclusiv senzuală și exclusiv rațională cu lucrurile, estetica este o combinație a ambelor Elementul rațional îl informează despre puritatea lui dezinteresată, ideală, elementul senzual îl informează despre realitatea sa vitală Plăcerea estetică este tocmai pentru că este atât de plină și de veselă încât atât senzualitatea, cât și rațiunea, întregul suflet, întregul om se simt mulțumiți în ea: este o plăcere deosebit de umană Să trecem de la analiza plăcerii estetice la analiza obiectului ei - frumusețea în

diferitele ei forme Frumusețea, așa cum am văzut deja, este o combinație armonioasă de linii, culori și sunete, o imagine întreagă, completă, a cărei contemplare ne oferă o plăcere calmă O asemenea frumusețe pe care Schiller o numește arhitectonic, adică frumusetea cladirii Dar există, fără îndoială, obiecte frumoase cu care nu par să fie de acord conceptul de armonie Cui nu-i place contemplarea furtunului marea, deși elementele ei, valurile separate, nu numai că nu sunt îmbrățișate de armonie, ci chiar reprezintă o dezordine haotică? Cine nu simte frumusețea cerului înstelat, deși în imensitatea lui nu are o imagine completă și este plin de cete discordante de stele? Și toată lumea, desigur, a experimentat că contemplarea unor astfel de obiecte neformate, care pleacă la infinit nu este legată de plăcerea calmă cu care admirăm floare, statuie, frumoasă din punct de vedere arhitectonic Plăcerea estetică de a contempla imensitatea este legată de o anumită excitare emoțională, dar este apreciată mai presus de plăcerea calmă Schiller, împreună cu Kant, numește această plăcere estetică, combinată cu entuziasm emoțional, un sentiment de mare, iar obiectele, a căror imagine îl entuziasmează, sunt înalte, în contrast cu cele zvelte din punct de vedere arhitectonic În acest sens, Schiller recunoaște ca înalt în natură tot ceea ce în fața căruia o persoană își simte deplina nesemnificație Înaltul este împărțit în două categorii: înaltul dinamic - cel în fața căruia, ca să spunem așa, forțele fizice ale unei persoane cad în praf, și cel înalt din punct de vedere matematic - ceea ce este inaccesibil puterilor noastre cognitive - imaginația și rațiunea Prima categorie include toate fenomenele amenințător de distructive ale naturii, a doua include tot ceea ce este infinit în spațiu și timp, de exemplu, infinitul lumii, plin de nenumărate lumi, pe care imaginația nu le poate îmbrățișa și nici nu le poate înțelege de mintea, care cunoaște doar limitată și condiționată Ce ne place în înaltul dinamic, în fenomenele formidabile ale naturii? - În primul rând, simțim în fața lor totala nesemnificație fizică Dar tocmai faptul că noi înșine simțim nesemnificația noastră fizică indică faptul că există ceva în noi care se ridică deasupra laturii fizice a ființei noastre, ceva ce nu poate fi suprimat de niciun puternic   fenomen natural, și anume, principiul spiritual din om, mintea lui Dacă nu am avea acest început, atunci într-un moment de pericol formidabil nu am putea fi conștienți de nesemnificația noastră, adică, se uită la ei înșiși, dar ar fi complet copleșiți de groază inconștientă, ca animalele Și astfel, conștiința nesemnificației noastre fizice este în același timp conștiința puterii noastre spirituale, a independenței și a triumfului ei asupra naturii distructive; iar în conștiința acestui triumf - o sursă de înaltă plăcere estetică Se amintește involuntar aici un fragment din Pușkin, care nu numai că descrie în mod viu un sentiment de înălțime, dar indică și cauza psihică a acestuia Există o răpire în luptă Și abisul întunecat de pe margine, Și în oceanul furios În mijlocul valurilor furtunoase și al întunericului furtunos, Și în uraganul arab, Și în suflarea ciumei Totul, tot ce amenință moartea, Căci inima unui muritor ascunde plăceri inexplicabile, Nemurirea, poate, un gaj; Și fericit este cel care, în mijlocul entuziasmului lor, i-a putut simți și cunoaște Principiul nemuritor în om, mintea lui este omogenă cu lumea, mintea divină și, prin urmare, a simți mintea în sine înseamnă a o simți în natură, iar a simți mintea în natură înseamnă a vedea armonia universală creatoare prin haosul fenomene distructive Lasă-mă să-ți amintesc, mm ani, o poveste biblică de înaltă frumusețe

despre viziunea lui Dumnezeu a profetului Ilie Profetul a auzit un glas în pustie, poruncindu-i să iasă în întâmpinarea lui Dumnezeu care mergea Și atunci s-a ridicat un vârtej cumplit, zdrobind stâncile; dar Dumnezeu nu era în vârtej În spatele vârtejului, a început un cutremur și a izbucnit un foc distrugător; dar nici într-un cutremur, nici în focul lui Dumnezeu Biblioteca Runiverse Q KALENOV nu a avut Deodată, în mijlocul haosului, se auzi o adiere liniștită Atunci profetul, încă tremurând, și-a acoperit fața cu o groază evlavioasă și în tăcere s-a auzit glasul lui Dumnezeu Groază reverențioasă - acesta este acel sentiment tulburător de îmbucurător care umple sufletul atunci când contemplează cel înalt Această anxietate, acest sentiment fizic de răceală, sentimentul de înalt diferă de bucuria calmă a frumosului arhitectonic Plăcerea înaltului este tulburătoare, deoarece, începând cu un sentiment de nesemnificație fizică, se termină cu un sentiment de triumf spiritual, de la ideea de haos se trece la ideea de armonie, invizibilă pentru ochi, dar înțeles de minte În nimic este sentimentul neliniștit de solemn al sublimului atât de puternic ca în contemplarea morții, dacă o persoană poate renunța la frica fizică copleșitoare, trezită involuntar de aceasta Așa cum un profet L-a prevăzut pe Dumnezeu prin haos, tot așa un estetician vede jucându-se veșnic viața prin moarte Tot ceea ce s-a spus despre înaltul dinamic se aplică celor înalt din punct de vedere matematic, imensului în spațiu și timp De ce ni se pare cerul înstelat atât de maiestuos de frumos, cu toată lipsa de formă și multitudinea lui discordante de stele? Simțind neputința imaginației de a imagina imaginea lumii în ansamblu și neputința rațiunii de a o înțelege - într-un cuvânt, neputința sensibilității noastre - suntem conștienți de puterea rațiunii, care gândește ideea de o lume care este infinită atât în timp, cât și în spațiu În aranjarea dezordonată a stelelor, mintea vede ordine și armonie, inaccesibile ochiului senzual, care cercetează doar o parte nesemnificativă a spațiului Astfel, chiar și în înaltul matematic, unde senzualitatea vede doar o lipsă de formă haotică, mintea contemplă arhitectura universală, iar starea de anxietate a minții trece într-o bucurie solemn de calmă a frumuseții Și astfel, frumusețea înaltă, ca și arhitectura, este o reprezentare a armoniei, dar care iese din dez- Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ DISFUCARE Õ Armonie Analizând gândirea distinge frumusețea înaltă de frumusețea arhitectonică, dar în natură acestea sunt în cea mai mare parte combinate împreună Astfel, în frumusețea răsăritului și a apusului, vedem atât imensitatea lumii, cât și combinația arhitectonică de culori Din frumusețea naturii, Schiller distinge frumusețea deosebit de umană a feței și a mișcărilor corpului, ca exponenți ai stării spirituale a unei persoane Această frumusețe expresivă nu trebuie confundată cu frumusețea arhitectonică a corpului uman, care constă în proporționalitatea și combinarea armonioasă a membrilor, dar nu spune nimic despre starea spirituală Schiller identifică o asemenea frumusețe a structurii corporale cu frumusețea arhitectonică a naturii, distingând-o strict de frumusețea expresivă special umană În timp ce frumusețea arhitectonică a corpului este un element permanent și imobil, toată frumusețea expresivă constă în mișcări schimbatoare cauzate de o schimbare a dispoziției sufletului Cu toate acestea, nu orice mișcare expresivă este neapărat frumoasă: poate fi indiferentă din punct de vedere estetic sau chiar urâtă Ce fel de mișcări, după ce stare de spirit cauzată, pot fi recunoscute drept frumoase? Prin starea spirituală ar trebui să înțelegem acea relație reciprocă în care la un moment dat ambele forțe mentale de bază,

senzualitatea și rațiunea, se află una cu cealaltă Această relație poate fi triplă În primul rând, este posibil un acord complet între ei, iar cerința senzualității, a fericirii personale, este în concordanță cu cerința rațiunii, a datoriei morale În al doilea rând, rațiunea poate suprima cu putere senzualitatea rebelă În al treilea rând, senzualitatea poate triumfa asupra rațiunii Mișcările exterioare cauzate de această ultimă dispoziție mentală, senzualitatea rampantă, nu sunt niciodată atractive din punct de vedere estetic și chiar respingătoare, ca expresie a bestialității nestăpânite Doar primele două stări evocă un exponent Biblioteca "Runivers" II KALENOV frumusețe și, în plus, fiecare dintre ele este o frumusețe unică Idealul unei persoane ar fi acela care nu numai că îndeplinește cerințele legii morale, ci și le îndeplinește cu dragoste, găsindu-și fericirea în aceasta; iar acest lucru este posibil numai cu acordul deplin al sensibilității și rațiunii Schiller numește sufletul frumos al celui în care această dispoziție este constantă Armonia spirituală a unui suflet frumos, exprimată atât în trăsăturile feței, cât și în toate mișcările, conferă întregului aspect, chiar și în absența frumuseții arhitectonice, o grație aparte, pe care Schiller o numește Anmuth, atractivitate O astfel de atracție, de exemplu, respiră în întreaga ființă a unei mame care găsește cea mai mare fericire în îngrijirea copilului ei și, în același timp, își îndeplinește datoria Atrăgătoare este înfățișarea celui care, impregnat de un sentiment de compasiune vie, alina necazurile celorlalți Armonia dintre sensibilitate și rațiune, apărând ca cea mai înaltă fericire și ideal al omului, nu este însă întotdeauna posibilă în realitate, prin însăși natura omului Suferința fizică este soarta omului, precum și a animalului Cel mai mare erou, supus voluntar lor la cererea datoriei, nu poate decât să experimenteze dureroasa lor asuprire Dar și mai grea decât suferința fizică este suferința sufletului Fericit este cel ale cărui afecțiuni cele mai prețuite sunt în armonie cu datoria morală Dar poate veni un moment teribil când între ei va apărea o contradicție, când o altă datorie, mai înaltă, se va ridica împotriva uneia Astfel, dacă o mamă ar fi știut că fiul ei a săvârșit o crimă de care este acuzat altul și dacă ar fi luat eroica decizie de a sacrifica fericirea fiului ei și, în consecință, propria ei fericire, la cererea celui mai înalt adevăr, ar putea n-am fi făcut asta fără o suferință psihică severă, iar armonia dintre sentiment și datorie ar fi ruptă în ea Starea mentală a celor care, de dragul unei idei superioare, suferă fizic Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ PLĂCERI, suferinței fizice sau psihice, este subordonarea imperioasă a senzualității față de rațiune, eroism Frumusețea expresivă, manifestată în trăsăturile și mișcările eroului, Schiller numește demnitate (Würde) Trăsătura caracteristică a demnității este pacea în suferință În demnitate, ca și în frumusețea înaltă a naturii, se manifestă armonia, care a apărut din dizarmonie prin subordonarea celui de jos spre cel superior Acestea sunt cele două tipuri de frumusețe expresivă umană: atractivitatea, care exprimă un suflet frumos, și demnitatea, un suflet înalt, eroic Arhitectonica corpului fără atractivitate și demnitate este ceva rece și chiar vulgar Arhitectura, spune Schiller, este un dar frumos al naturii pentru om, care nu depinde de el însuși, iar frumusețea expresivă este o chestiune a liberului său arbitru și, prin urmare, un merit Într-adevăr, fără efortul voinței, reținând afectele pasionale, toate mișcările unei persoane ar fi complet subordonate acestor afecte și ar exprima o urâtă neînfrânare animală În atractivitate și demnitate, forța emoțiilor întâlnește limita stabilită

de voință Și astfel, frumusețea în toate cele patru forme ale ei este armonie: I) frumusețea arhitectonică a naturii este armonia unui obiect separat;) frumusețea înaltă a naturii - armonie universală, văzută prin haos;) atractivitatea umană - armonie între sentiment și datorie:) demnitatea umană - aceeași armonie, dar care decurge din dizarmonie Contemplarea armoniei, în orice și cum se manifestă, este o plăcere estetică senzual rațională Nevoia unei astfel de plăceri este inerentă naturii umane, deoarece în ea ambele forțe spirituale de bază, întreaga persoană, se simt satisfăcute Mai sus, s-a atras atenția asupra diferenței dintre o nevoie estetică și una teoretică și practică Acum acordul lor este ușor de înțeles Rațiunea teoretică cere descoperirea unui necondiționat , Biblioteca "Runivers" TU KALENOV U adevărul, adică cunoașterea lumii Ce este lumea? Permiteți-mi să mă opresc asupra acestei întrebări De când omenirea a început să gândească, a încercat să o rezolve atât în științele speciale, cât și în știința generală a filozofiei Soluția sa completă, ca scop ideal al cunoașterii, este de neatins; este posibilă doar o aproximare infinită a acestuia Dar, în ciuda dificultății insurmontabile a acestei întrebări, un răspuns la aceasta este inerent conștiinței fiecărei persoane care gândește Acest răspuns se află în cuvântul grecesc "cosmos" Lumea este spațiu Aceasta nu este o simplă traducere a unui cuvânt rusesc în greacă Cuvântul kosmos este atât de bogat în sens încât conține o întreagă propoziție Cosmos înseamnă: ordine, ordine, frumusețe Prin urmare, a spune că lumea este cosmosul este la fel cu a spune: lumea este o ordine frumoasă, armonioasă Această judecată indică, de asemenea, proprietatea obiectivă a lumii, armonia ei, i e subordonarea unui singur principiu și asupra atitudinii estetice subiective a unei persoane față de el, recunoscându-l ca fiind frumos Indiferent cât de diferiți epoci și oameni diferă în viziunea lor asupra lumii, toți converg în recunoașterea acesteia ca un singur sistem, cosmosul Disputa este posibilă doar despre ce este acest sistem Conceptul de lume ca sistem este inerent gândirii: acest concept este a priori, i e nu derivat din experiență, ci care stă la baza oricărei experiențe Toate științele, ca dintr-o axiomă-ipoteză, pornesc de la conceptul de sistem universal și fiecare știință specială din domeniul său nu încearcă decât să rezolve întrebarea în ce constă exact acest sistem Conceptul de ordine mondială evocă involuntar o imagine vagă a acestei ordini; dar oricât de vagă ar fi această imagine, ea trezește în suflet un simț estetic al înaltului Structura pare frumoasă și, în mod natural, este nevoie de a spori plăcerea estetică, oferind cea mai mare claritate posibilă acestei imagini extrem de frumoase, chiar și într-o stare vagă A înțelege imaginea vagă a ordinii mondiale înseamnă a răspunde la întrebare Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI SCHILLER DESPRE FRUMUSEȚE ȘI ESTETICĂ DISFUCARE ce este Acesta este răspunsul pe care știința încearcă să-l dea În consecință, nevoia estetică de a se bucura de o contemplare clară a ordinii mondiale, chemând știința în ființă, nu numai că coincide cu nevoia teoretică, ci chiar dă naștere acesteia Wu mt este mulțumit doar cu un sistem de cunoștințe, Fapte individuale, nu aduse într-un sistem, îl îngreunează; și prin urmare fiecare știință trebuie să reprezinte nu numai o simplă colecție de Fapte, ci un sistem coerent al acestora Cu cât o știință este mai dezvoltată, cu atât este mai bogată în Fapte separate, dar cu atât aceste Fapte sunt mai strict subordonate unității sistemului Atinsă perfecțiunea ideală, știința ar fi o operă de artă, satisfacând atât mintea, cât și simțul estetic Astfel, adevărul, în sensul deplin al cuvântului, nu este doar un concept, o formă abstractă a lucrurilor care satisface numai mintea

teoretică, este o formă vie întruchipată în lucruri separate, un concept și o contemplare împreună - într-un cuvânt , frumusețe care satisface întreaga persoană, frumusețe și arhitectură, și înaltă Și astfel, munca grea de a crea știință este cauzată de o nevoie estetic-teoretică și se termină cu o plăcere estetico-teoretică Rămâne acum să subliniem acordul dintre cerințele rațiunii practice și nevoia estetică Prescriind o lege morală necondiţionat obligatorie, raţiunea practică se străduieşte să realizeze binele necondiţionat, adică idealul comunității umane, împărăția lui Dumnezeu pe pământ, așa cum ne învață religia Cine recunoaște fără ipocrit caracterul obligatoriu al legii morale pentru sine, el se privește în mod necesar ca pe un executant responsabil al unei voințe superioare, ca pe un organ de serviciu al unui organism misterios al lumii El trebuie să-și imagineze un cosmos în care el însuși este atât infinit nesemnificativ, ca individ, cât și mare, ca participant Iar o asemenea idee nu poate decât să evoce un sentiment estetic de înălțime Kant însuși, nepermițând nicio influență Biblioteca "Runivers" li KA 'IEH O V b sentimente pentru îndeplinirea preceptelor datoriei, pe lângă un sentiment de respect față de lege, la finalul Criticii rațiunii practice, spune că conștiința legii morale îi umple sufletul de aceeași uimire reverentă ca și contemplarea cerului înstelat Și ce este această uimire reverențioasă, dacă nu plăcerea estetică în contemplarea armoniei lumii? Acest sentiment de armonie mondială, ținând o persoană de acțiuni imorale, egoiste, ca încălcare a armoniei, îl determină să îndeplinească cerințele datoriei și astfel să contribuie la crearea unei comunități ideale Căminul ideal nu este unul în care membrii săi doar îndeplinesc cerințele datoriei, ci le îndeplinesc cu dragoste, găsind fericirea personală în aceasta O astfel de comunitate ideală satisface nu numai rațiunea practică, ci împreună cu ea și sentimentul întregii persoane și, prin urmare, este frumusețea umană, o combinație de atractivitate și demnitate Din aceasta rezultă limpede că munca grea de a realiza binele este cauzată de o nevoie estetică și morală și se termină cu o plăcere estetică și morală; și ca adevăr, atât de bine, în sensul ideal al cuvântului, este frumusețea P Kalenov Biblioteca "Runivers" Despre natura conștiinței umane (Sfârşit) Analiza internă a conștiinței Considerând viața socială și dezvoltarea socială din punct de vedere psihologic, vedem în această viață și în această dezvoltare o succesiune vie a conștiinței în legătura organică a sferelor sale individuale separate, fără a recurge la dovezile experimentelor hipnotice și a fenomenelor -numită "sugestie mentală" dovedind astfel în mod clar permeabilitatea reciprocă a sferelor individuale ale conștiinței, găsim o legătură esențială constantă și normală între ele, care determină întreaga structură a vieții spirituale a unei persoane individuale Căci dacă ne îndepărtam din conștiința noastră individuală această conexiune vie care ne leagă de alte conștiințe, atât anterioare, cât și existente, dacă scoatem din conștiința noastră individuală totalitatea a tot ceea ce este moștenit, tot ceea ce ne este inspirat și sugerat, își va pierde atât Forma cât și conținutul, se va transforma în nimic Până acum am vorbit despre conștiință în funcție de condițiile fiziologice și sociale Dar un fel de început: - ■ legarea conștiințelor separate între ele, și universale Biblioteca "Runivers" KN O TRUBETSKOY Noile Forme în care se realizează conștiința ideală absolută pot fi dezvăluite în conștiința personalității individuale prin intermediul analizei psihologice Un studiu detaliat al acestora ar necesita un întreg sistem de psihologie, logică, etică și trebuie inevitabil să ne limităm la câteva indicații în plus față de cele spuse deja mai sus I Știm că omul este

moștenitorul experienței generațiilor precedente, al organizării și sensibilității acestora; toate sentimentele, percepțiile umane, toate instinctele și poftele sunt ereditare, la fel ca toate organele noastre, organizarea noastră psihofizică După cum am văzut, sensibilitatea este baza generică a conștiinței individuale Prin urmare, în conștiința însăși, în însăși sensibilitatea noastră, putem dezvălui anumite elemente generice, universale Atribuim o realitate inconștient perfectă tuturor proprietăților sensibile și nu ne putem imagina că aceste proprietăți depind doar de sensibilitatea noastră subiectivă, individuală, de ochii și urechile noastre Lumina, căldura, duritatea, sunetul, culorile sunt luate de conștiința "naivă" drept proprietăți obiective ale lucrurilor De obicei credem că soarele strălucește, marea face zgomot, florile sunt parfumate dincolo de percepția noastră Și înțelegem nu numai că simțurile noastre ar experimenta anumite senzații în prezența acestor fenomene: nu ne asumăm dincolo de noi posibilități simple, nu doar condițiile formale ale fenomenelor sensibile, atunci când vorbim despre procesele fizice ale lumii care au avut loc înaintea aspectul omului Și dacă înțelegem acum că tot ceea ce este sensibil presupune ceva sensibil (primum sensibile-primum sentiens), este clar că sensibilitatea, care determină lumea materială, nu poate fi subiectivă: recunoscând realitatea obiectivă a lumii materiale, presupunem sensibilitate universală, antropomorfă înaintea omului Takim Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE Astfel, în fiecare percepție senzorială reală, ne asumăm implicit caracterul general, universal al sensibilității noastre Calități generale, de bază, proprietăți senzuale ale lucrurilor - aceste elemente, din care este țesută lumea, corespund principalelor tipuri de sentimente, elemente ale sensibilității Universul sensibil, în măsura în care îi recunoaștem obiectivitatea, presupune o sensibilitate universală de care se leagă sensibilitatea noastră individuală Una dintre cele mai curioase probleme ale psihologiei, pe care nu ne angajăm să o rezolvăm, ar fi să investigăm modul în care elementele sensibilității (adică anumite tipuri de sentimente) sunt recunoscute de om Simțurile sunetului și culorii ne sunt înnăscute împreună cu organele lor și, în același timp, nu le cunoaștem până nu experimentăm senzațiile corespunzătoare Presupunem o obiectivitate și universalitate a calităților sensibile independente de noi, pe care însă nu le recunoaștem înainte de a le primi senzația Nu avem o idee originală despre ele Chiar cred că de fapt nu avem niciodată un concept complet abstract despre ele, la fel cum nu avem nicio idee strict individualizată despre ele *) După cum am subliniat deja, chiar și reprezentările unui concept nu sunt tipurile originale de conștiință, ci se dezvoltă din Forme primare, nedefinite, în care particularul se contopește cu generalul Oricare ar fi condițiile fiziologice ale sensibilității, ea este în primul rând o facultate psihică, la fel cum sentimentele, corespunzătoare unor clase separate de senzații, sunt o astfel de facultate psihică Prin urmare, s-ar putea crede că, ca și în organizarea noastră sentimentală, există o predispoziție la percepția acestor date senzoriale *) Dacă folosesc o imagine nedefinită sub forma unui simbol pentru a reprezenta culoarea, sunetul etc , atunci sunt pe deplin conștient de caracterul condiționat, auxiliar al unor astfel de reprezentări Vezi despre acesta primul studiu (publicat în jurnalul nostru), pp și -pb Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY proprietăți (sunete, raze de culoare etc), iar în senzualitatea nedezvoltată a unei persoane, în însăși sentimentele sale, se ascund reprezentări generale, specifice ale acestora Acestea sunt reprezentări complet

uitate, latente, potențiale Dar o serie de senzații și percepții le trezesc în noi Astfel, uitarea precede cumva memoria și este Forma ei originală Părerea lui Platon, care a explicat cunoașterea prin amintire și a văzut în recunoaștere începutul cunoașterii, ni se pare profund corectă Pentru aceasta, nu este deloc necesar să ne asumăm, împreună cu Platon, preexistența omului într-o lume ideală a spiritelor Este suficient să admitem că toată memoria individuală, îmbrățișând totalitatea experienței individuale, se dezvoltă pe o bază generică, ereditară Altfel, este dificil de explicat natura potențial-generală, generică a reprezentărilor noastre senzoriale elementare, datele empirice de bază ale conștiinței Deja în primul nostru studiu (Cartea I, p lió) am atins această bază generică a ideilor noastre, a memoriei noastre, a conștiinței noastre în general; am subliniat că nu numai legătura, ci și persistența însăși a reprezentărilor noastre în conștiință, este determinată de ele, la fel ca și capacitatea lor naturală de generalizare Datorită memoriei anterioare, o singură percepție este uneori suficientă pentru ca noi să recunoaștem un lucru din proprietățile sale și să-l amintim; uneori sunt suficiente câteva experimente pentru a generaliza fenomenul din noi Căci în memorie totul este ușor de generalizat și fiecare set definit de reprezentări poate fi repetat, cu modificări minore, de un număr nenumărat de ori Ce este memoria și care este semnificația ei în conștiință? Sunt tot atâtea răspunsuri la această întrebare câte psihologi există, de parcă ar fi vorba despre diferite subiecte, și fiecare își amintește în felul său De fapt, toată lumea vorbește despre lucruri diferite și nu am dori să ne adăugăm acarianul la această multitudine de opinii Unii psihologi văd în memorie potența generală a conștiinței; si altii Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE ■ conectați memoria cu conștiința; încă alţii văd în ea doar un tip special de conştiinţă Nu vorbim despre multitudinea de teorii aparținând domeniului psihofizicii Toate aceste opinii au multe atât pentru cât și împotriva lor, în funcție de modul în care cineva privește memoria Pe de o parte, memoria conține potențial toate elementele reprezentărilor noastre Pe de altă parte, în natură nu există nicăieri o posibilitate abstractă, o potenţialitate pură: ■ există doar grade mai mult sau mai puţin puternice sau slabe de acţiune şi tensiune; și, în consecință, memoria, ca colecție de amintiri posibile, este formată din multe straturi de cea mai variată intensitate, dar întotdeauna înzestrate cu un anumit grad de viață Mai mult, este imposibil fără rezerve să identifici memoria cu conștiința, care depășește constant prezentul și trecutul Prin urmare, se poate spune că conștiința se ridică întotdeauna peste simpla memorie, chiar dacă ea este baza conștiinței În orice moment, suntem conștienți doar de o mică parte din ceea ce ne amintim; dar în această conștiință a celor amintiți, în această amintire, există ceva mai mult decât o simplă amintire Există aici un anumit act psihic, o acțiune definită, uneori destul de conștientă, intenționată, în care obiectivez o anumită serie de reprezentări, uneori mă gândesc la ele ca la o serie de amintiri referitoare la fenomene reale actuale sau trecute Astfel, o serie întreagă de procese complexe de proprietăți psihologice și logice se amestecă cu reprezentările întârziate ale memoriei? Aici există alegere, și atenție, imaginație, gândire etc Dar, în același timp, este clar că numirea nu este un act special sau un fel de conștiință, separabil de ceilalți Căci fără memorie, nu numai recunoașterea obiectelor, experiența și cunoașterea sunt de neconceput, dar nu există nicio tranziție perceptibilă de la o stare de conștiință la alta Dacă statul nu zăbovește, nu lasă nicio urmă psihologică și

este înlocuit de o serie de stări succesive, eu dispar Biblioteca "Runivers" V KN S TRUBETSKOY dacă nu există nicio urmă, atunci nu există nicio continuitate a conștiinței, nici o conștiință a timpului și spațiului, nici o conștiință definită deloc Căci conștiința se ridică deasupra stărilor individuale, asupra momentelor de timp și a relațiilor spațiale și le percepe doar pentru că conține o sinteză ideală de momente, stări și relații succesive și separate Există atât de multe aspecte diferite pe care ni le prezintă memoria Memoria este facultatea de a-și aminti și, împreună, totalitatea a tot ceea ce este amintit, pentru că este ceva real și nu poate fi potențial pur Nimic nu este amintit de noi dacă nu este altoit pe ceea ce ne amintim deja, iar însăși capacitatea memoriei este într-o oarecare măsură direct proporțională cu bogăția memoriei Oricât de profunde ar fi observațiile noastre, nu putem găsi nicăieri în memoria noastră o amintire separată care să nu aibă legătură cu ceilalți Să spunem mai mult, nu putem preciza începuturile memoriei Căci dacă am păstrat o amintire pe care o considerăm prima din viața noastră, o amintire a unui eveniment, a unei persoane, atunci aceasta este doar prima dintre amintirile adiacente supraviețuitoare, amintiri pe care nu le-am putea asimila, recunoaște și stoca în noi înșine dacă nu am avea o întreagă multitudine de amintiri anterioare, cele mai simple În fine, nici acestea din urmă, din câte putem judeca, nu s-ar putea forma și păstra în noi, dacă în însăși sensibilitatea noastră, în organizarea noastră sentimentală, nu ar exista o memorie ancestrală moștenită Fără aceasta, ei nu ar fi fost recunoscuți, recunoscuți, reținuți În acest fel, memoria și sensibilitatea cad una în cealaltă, iar dacă cineva explică memoria din sensibilitate, atunci sensibilitatea la rândul ei nu poate fi explicată fără memorie Am văzut deja că conștiința este atavică, moștenită! proces natural; acest lucru trebuie spus în primul rând despre memorie Fenomenele memoriei pot fi reduse la fizice Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE ereditate logică prin simplul fapt că amintirile sunt păstrate în reînnoirea neîncetată a substanței creierului și a celulelor creierului Proprietățile mentale sunt transmise în organismul individual de la particulă la particulă exact în același mod ca și în genul din generație în generație Însă într-o altă privință, fenomenele înseși ale eredității organice pot fi reduse la memoria elementelor organice, la capacitatea psihică de a păstra anumite forme de mișcare, infinit complexe Aceasta este ipoteza lui Haeckel Potrivit celebrului naturalist, însăși uniformitatea în transmiterea ereditară a Formelor și Funcțiilor organice, în procesele de dezvoltare embriologică, nu poate fi explicată decât din această proprietate mentală elementară a celulelor vii și a plastidului lor nem, nici la spermatozoizi nu există cea mai mică urmă a acelor diverse forme organice finale care derivă din dezvoltarea sa la specia animală individuală Diferența constă, așadar, în memoria vitală a plastidului celulare, care la diferite animale funcționează în moduri diferite, repetă diverse mișcări și procese infinit complexe Diferența dintre specii este astfel redusă în esență la diferite tipuri de memorie sau, ceea ce este aproape aceeași, la diferența de idei despre specii ■ Și astfel, dacă unele procese fiziologice stau la baza fenomenelor complexe ale memoriei, atunci, la rândul său, o memorie vitală organică stă la baza tuturor proceselor vii Dar indiferent cum privim relația dintre ereditate și memorie, recunoscând dacă, împreună cu Hering și Haeckel, ereditatea este rezultatul memoriei organice, sau memoria este rezultatul transmiterii succesive a Formelor și mișcărilor mentale, este clar, în primul rând, acea memorie, considerată în sine, este o

proprietate pur psihologică, care Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY care este la fel de puțin redus la proprietăți mecanice și mișcări precum este conștiința însăși; în al doilea rând, că această memorie, considerată psihologic, se extinde dincolo de limitele individualității, reținând în sine elemente tradiționale, moștenite Am vorbit deja despre asta, având în vedere instinctele animalelor Indiferent cum ne explicăm fenomenele fizice ale eredității, în ereditatea psihologică vedem memorie ancestrală, adică continuarea conștiinței anterioare a unei individualități în coexistența prezentă a altora Chiar mai misterioasă decât memoria este o altă abilitate a spiritului nostru - imaginația, care pătrunde în mod egal în întreaga zonă a conștiinței noastre, este la fel de distrasă artificial de noi de la alte activități ale spiritului La fel ca memoria, condiţionează co-cunoaşterea, iar dacă imaginaţia este de neconceput fără memorie, ceea ce dă * material pentru el, tocmai acea amintire, amintire reală de neconceput fără imaginație Alături de organic generic ^comunitatea ideilor trebuie remarcată dorinţa lor de individuare, de întrupare în anumite imagini, de exprimare sau imaginaţie Această abilitate este, fără îndoială, mai individuală în natură, având o legătură directă cu voința noastră, plăcerile și durerile ei La autoobservarea atentă, observăm, este adevărat, că nicio idee sau grup de idei nu poate fi strict individuală Fiecare astfel de grup este însoțit de o serie întreagă de altele, reprezentări slabe, stratificate în jurul lui concentric, în ordinea descrescătoare a clarității, și formând, parcă, atmosfera sa generală Mai mult, fiecare dintre cercurile succesive ale unor astfel de reprezentări însoțitoare * are un grad deosebit de stabilitate si intensitate Reprezentarea centrală trăiește și se hrănește cu atmosfera sa psihică, are nevoie de ea pentru imaginația sa concretă O imagine centrală este întruchipată într-un întreg poem de imagini; o idee se dezvoltă în Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE sistem loial de concepte; un gând, o pasiune domină adesea mintea unei persoane, subjugând complexe secundare de idei Și cu cât se dezvoltă o stare mentală mai puternică, mai luminoasă, cu atât atmosfera ei devine mai largă, captând treptat întregul câmp obișnuit al conștiinței, dacă noi impresii nu pun stăpânire pe o persoană Semenii reprezentărilor însoțitoare se pătrund reciproc, trec unul în celălalt, schimbându-și ordinea și gradul de intensitate Atâta timp cât conștiința este concentrată energetic asupra oricărui Focus, reprezentările însoțitoare continuă să se învârte în jurul lui în jocul lor caleidoscopic O astfel de stare stabilă se exprimă în unele cazuri cu forță tot mai mare: ea este întruchipată într-un grup complex de idei, care uneori capătă o realitate iluzorie, se transformă într-un fel de parazit psihologic care trăiește pe seama noastră Într-un vis și în realitate, în copilărie și la vârsta adultă, o persoană experimentează adesea opresiunea ideilor Sălbaticul se închină pe zeii-fantomă creați de imaginația colectivă a tribului său Copilului îi este frică de acele imagini fabuloase care au fost cândva zeii strămoșilor săi Și toți ne bucurăm de imagini, urmărind fantome și ne temem de ele Himerele și fantomele asupresc o persoană în viața sa privată și publică și o umplu cu minciuni În cazuri excepționale dureroase observăm o adevărată obsesie pentru idei; într-un grad mai slab întâlnim fenomene analoge la fiecare pas în viața normală a sufletului Fiecare idee perceptibilă, perceptibilă, fiecare sentiment sau pasiune întruchipată, fiecare gând care a căpătat o formă, trăiește în conștiința noastră; nu este un material pasiv al gândirii, ci elemente vii, cărora nu sunt întotdeauna ușor de făcut față În lupta cu

gândurile care ne distrag atenția, sau cu distracția, zdrobind atenția între o multitudine dezordonată de idei, ne convingem ușor că cel mai "șoarece" Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY enenie este un proces volitiv Și observând grupurile dezordonate, imaginile magistrale ale Fanteziei noastre, vedem că au, parcă, propriile înclinații, propriile aspirații și scopuri, adesea contrare celor pe care ni le-am propus Împreună cu fâșia strălucitoare de idei pe care sunt concentrate razele conștiinței noastre, putem, printr-o întorsătură bruscă a atenției, să discernem o multitudine de linii slabe de idei care se încrucișează unele pe altele Într-o stare apropiată de somn, când razele conștiinței încep să se disipeze, ele luminează aceste rânduri paralele cu o strălucire pâlpâitoare Și ne putem convinge cu ușurință că nu doar în vis, ci și în realitate, visăm o mulțime de vise pe care nu le vedem Din aceste vise, mai mult sau mai puțin ușoare sau adânci, formând subsolul conștiinței noastre, se vor naște o multitudine de imagini, gânduri, sentimente, amintiri și presimțiri, care uneori se sparg într-o fâșie luminoasă, conștientă, de nicăieri Astfel, o analiză internă, psihologică, a conștiinței dezvăluie în ea aceeași multi-unitate ascunsă, care este evidențiată de psihofiziologie Imaginația, care determină toate reprezentările conștiinței noastre, precum memoria, nu este de la început o activitate voluntară personală a unei persoane: o stăpânim doar într-un grad imperfect și după o muncă interioară îndelungată și grea Cu ajutorul celei mai atente analize, ne este imposibil de asemenea să distingem între personalul, al nostru în acest domeniu, de ceea ce am moștenit și, cel mai important, de ceea ce ne este insuflat direct sau indirect de către necontenit înconjurător ființe raționale Căci ideile comunică, se transmit de la o minte la alta, trăiesc într-o societate de minți la fel cum trăiesc în indivizi separați; și se dezvoltă și se generalizează în viața lor socială Ar trebui - am scrie un studiu întreg dacă - am vrea să vorbim despre imaginația colectivă Odin Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE limbajul ar putea constitui un departament major al psihologiei sociale Pentru a nu da exemple inutile, să ne referim la istoria zeilor în diverse religii, la istoria tipurilor lor artistice, în general la istoria artei și literaturii, unde fiecare "operă cu adevărat artistică este o imagine umană generală" și are propria sa istorie socială, îmbrățișând uneori fiecare mare eveniment din viața unui popor se transformă într-o idee socială care continuă să trăiască și să se dezvolte în ea; fiecare mare personalitate, uneori chiar și în timpul vieții sale, este canonizată în imaginea nemuritoare a unui erou național în concepția sa socială, marile personalități și marile evenimente sunt cu adevărat trăite și asimilate de întreg poporul, devenind istoria acestuia, elemente durabile sau Factori ai conștiinței comune Istoria unui popor se transformă astfel în revelația sa, uneori în biblia ei: și o astfel de revelație a oamenilor este adesea mai semnificativă, mai istorică decât ea însăși realitatea - acele evenimente aleatorii, de mult trecute, care i-au servit drept fundal Căci istoria nu este o simplă colecție de evenimente care s-au întâmplat oricărui popor, ci ceea ce este trăit cu adevărat de către aceștia - Toată așa-zisa psihologie, de la simpla autoobservare până la experimente psihofizice, ne convinge de diferența dintre personalitate și conștiință Identificându-le, ajungem la negarea personalității Conștiința personală de sine j se trezește în noi abia la mult timp după nașterea noastră "Personalitatea dispare, este uitată în somn, în leșin, catalepsie, cu diverse leziuni cerebrale, când mai există un anumit grad de conștiință În fenomenele așa-numitei personalități

divizate, în fenomenele de "disociere spirituală", vedem într-unul și același corp, parcă, mai multe personalități individuale, mai multe amintiri separate coexistând între ele În viața normală, pe -   observându-ne visele și activitățile Fanteziei noastre, jocurile copiilor, adâncindu-ne în opera unui poet, în arta scenică a unui actor, suntem convinși de dramatismul creator involuntar al activității noastre spirituale, care nu se limitează la crearea de imagini, dar le însuflețește, le personifică, uneori subordonându-le întreaga noastră ființă Întâlnim aici o viață fictivă, iluzorie, dar în același timp intensă, plăceri și dureri fictive, dar adesea extrem de puternice În fiecare dintre noi, par să existe mai multe personalități diferite, potențiale, care doar așteaptă să apară o oportunitate; sau, mai precis, fiecare imagine sau sentiment individual poate lua locul unei personalități Căci atunci când voința centrală este împinsă în afara câmpului conștiinței, când activitățile inhibitoare care normalizează imaginația sunt paralizate complet sau parțial, o imagine separată, un rol separat sau o personalitate potențială poate lua locul unei personalități normale liniștite Un astfel de rol poate fi insuflat unei persoane de o minte și o voință străină sau se poate dezvolta spontan sub presiunea amintirilor și impresiilor evazive Pentru că fiecare imagine sau amintire ne excită activitatea reproductivă, mimică Lăsată la sine, imaginația se străduiește să reproducă imaginea dată cu toată luminozitatea posibilă; iar când, într-un subiect hipnotizat, toate razele conștiinței sunt concentrate pe orice idee (așa-numita "monoid-ism"), aceasta este capabilă să primească o dezvoltare dramatică neobișnuit de vie Actorul, care s-a uitat de sine în rolul său, se supune acestuia în totalitate și realizează automat, fără îndoială, o serie de acțiuni necesare realizării lui deplină Aceste fenomene sunt interpretate în mod natural de acei psihologi care identifică o persoană cu conștiința sa sau consideră conștiința ca o plecare subiectivă, personală a unei persoane În acest sens, "fenomenele hipnotice" sunt totuși exact aceleași, așa cum sunt corecte   observațiile despre activitatea psihică normală amenință să dea o lovitură mai gravă spiritismului abstract decât materialismului însuși În aceste fenomene, mulți cercetători văd dovezi experimentale împotriva existenței reale a individului Conștiința scindată, amnezia, existența paralelă a mai multor amintiri, mai multe personalități - toate aceste fenomene, în funcție de modificările fiziologice cunoscute, dovedesc, în opinia unor psihologi, că personalitatea, ca sursă și condiție cu cunoașterea, nu există deloc , că este un simplu fenomen conștiință care nu are realitate transcendentală: personalitatea umană nu este ceva individual, deoarece conștiința nu este individuală Telepatice ♦) fenomenele au avut o soartă ciudată De când există omul, ele sunt cunoscute peste tot, stârnind frică și nedumerire Știința a început să le recunoască abia în zilele noastre, în ciuda opoziției continue a școlilor cele mai opuse Materialiștii au respins aceste fenomene pentru că, aparent, în ele se reflecta o oarecare legătură psihică reală între indivizi Spiritualiştii le-au respins, precum şi cele mai de încredere rezultate ale fiziologiei creierului sau ale ştiinţelor naturale în general, pentru că nu au fost în stare să împace aceste rezultate cu ideile lor despre multitudinea de indivizi necorporali, autonomi Oricum ar fi, nimic nu poate fi construit numai pe aceste fenomene; întreaga controversă despre natura personalității, care a izbucnit din nou cu această ocazie, depinde în esență de viziunea actuală a conștiinței ca

Funcție individuală sau chiar ca ceva identic cu personalitatea, cu "sufletul" unei persoane De fapt, o persoană este de obicei înțeleasă ca trei sau patru lucruri, unele foarte diferite, altele îndeaproape *) Fenomenele telepatice sunt numite acţiuni mentale ale unei persoane asupra alteia "la distanță", adică fără medierea agenţilor cunoscuţi până acum ai căilor fizice şi fiziologice j Biblioteca "Runivers" : KN S TRUBETSKOY legate între ele, din care apar o mulțime de neînțelegeri și confuzii, complicând întrebările deja dificile Prin personalitate se înțelege, în primul rând, individualitatea empirică a fiecăruia, a omului, așa cum ni se arată, cu toate particularitățile și trăsăturile sale caracteristice; în al doilea rând, chiar această individualitate, vizibilă din interior, în lumina conștiinței de sine -*); în al treilea rând, "eu", ca subiect necesar al conștiinței, întotdeauna identic cu sine, determinând unitatea conștiinței; și, în cele din urmă, în al patrulea rând, sufletul, acel subiect invizibil, real al voinței și gândirii mele, purtătorul tuturor abilităților și activităților mele, care se manifestă empiric în înfățișarea exterioară și morală a fiecărei persoane și care este conștient de "Eu" ", ca pronume personal Căci în limbaj, ca și în conceptele noastre, acest lucru pe care îl recunoaștem este doar pronominalul unui alt subiect asumat de noi, pe care nimeni nu-l vede, nu știe sigur Este evident că acest suflet, îmbrăcat de noi în forme atât de variate, nu poate fi identic cu aspectul nostru exterior sau cu ceea ce ne imaginăm sau simțim despre noi înșine De asemenea, este evident că nu poate fi doar un subiect al conștiinței: acest eu, de care suntem direct conștienți în noi înșine, este el însuși ceva diferit de conștiința noastră Cred, deci exist; dar cred că exist chiar şi atunci când nu gândesc şi îmi pierd temporar cunoştinţa ζ ' Existența unui subiect real de voință și conștiință, diferit de fenomenele corporale și de afectele și stările interne aleatorii, are pentru noi cea mai înaltă certitudine internă / și / externă, subiectivă: pentru fiecare dintre noi, propriul sine, propria noastră ființă - este adevărul tuturor *) Prin urmare, există deja unele pericole ale unei "personalități divizate morale: sunt altfel diferit de mine și nu sunt la fel pentru toată lumea; te poti privi altfel Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE Dar când vorbim de existența sau nemurirea sufletului, ne referim la existență obiectivă, absolută, certitudine universală Sufletul meu există nu numai pentru sine, ci și în mod universal, pentru toată lumea în general? Fie că are o ființă universală, obiectivă, nu poate exista nicio dispută cu privire la subiectiv Îmi este imposibil să-mi imaginez că Iul meu nu a existat sau că va fi distrus vreodată Este o credință sau un sentiment subiectiv inteligibil, o conștiință inteligibilă, ca să spunem așa: mergând adânc în conștiința ființei mele, fiind conștient de realitatea ei morală, nu-mi pot imagina transformarea în neant Dar gândindu-mă obiectiv la mine, în legătură cu toate celelalte fenomene empirice, nu numai că îmi recunosc distrugerea ca fiind inevitabilă, dar mă pot îndoi cu ușurință de însăși existența eu-ului real, sufletul Are sufletul, adevărata personalitate a omului, o existență obiectivă? Este posibil să-l cunoaștem obiectiv, să-i dovedim existența? Este posibilă o psihologie metafizică și sufletul este un obiect cognoscibil? Popoarele sălbatice și spiritiștii de toate vârstele au admis că sufletul are un fenomen obiectiv, supus percepției sau chiar experimentării Dar chiar dacă admitem posibilitatea unor astfel de fenomene, este posibil să identificăm fantoma cu sufletul și să punem întrebarea sufletului la același nivel cu cea a fantomelor? Singurele fenomene mentale obiective supuse cercetării științifice sunt

esența fenomenelor psihofizice Singura metodă științifică din psihologie nu poate fi decât metoda psihofizicii experimentale, care nu pune întrebări metafizice, ci clarifică legătura concretă dintre procesele organice și cele mentale Vedem însă că, greșit înțeleasă, psihofizica duce direct la negația sufletului, întrucât se preface a fi o întreagă psihologie De fapt, psihofizica studiază nu sufletul, ci fenomenele fizice asociate în corpul nostru cu procesele mentale Pentru psihofizica științifică, sufletul poate și trebuie să fie problematic δ* Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY Și la fel cum pentru geometru nu există proprietăți fizice ale corpului, la fel pentru psihofiziolog nu există o natură spirituală a sufletului Este clar, așadar, că fenomenele psihofizice nu sunt o manifestare obiectivă, esențială a spiritului și în sine nu dovedesc încă nici individualitatea, nici existența sa; luați de la sine, ei vorbesc mai degrabă împotriva lui Unde și în ce condiții poate spiritul să aibă realitate obiectivă, universală? Însăși conceptele de personalitate și suflet ne oferă unele indicații ca răspuns la această întrebare Căci conceptul de personalitate este, în primul rând, un concept moral și juridic, format sub influența raporturilor morale și juridice; iar ideea de suflet este ideea religioasă originară, dezvoltată sub influența vieții religioase a popoarelor, la fel ca toate conceptele de nemurire, înviere etc *) Astfel, fără să prejudeci câtuși de puțin problema personalitatea spirituală a omului, vedem că el dobândește însuși conceptul acesteia numai în societate Personalitatea umană este un scop în sine - aceasta este presupunerea de bază a conștiinței morale Vecinii noștri nu trebuie să fie un mijloc pentru noi, ci un scop în sine în acțiunea noastră, în comuniunea noastră cu ei Și în conștiința originalității noastre, cerem și de la alții recunoașterea generală a dreptului nostru legal, a demnității noastre personale inviolabile Deoarece oamenii se recunosc nu numai din punct de vedere legal, ci și moral responsabili, din moment ce se simt membri ai unei ordini morale, în ei se dezvoltă inevitabil concepte religioase despre păcat și sfințenie, pedeapsa și judecata divină Conștiința energetică a demnității necondiționate a personalității umane, dobândită în viața morală și religioasă a popoarelor, dezvoltă credința în absența ei *) Într-un anumit sens, s-ar putea spune și că reprezentarea individualității, i e viu, complet în sine ca întreg, este în primul rând o idee estetică Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE ■ moartea, la fel ca o înaltă apreciere a individualității unei persoane - credința în învierea ei Spiritul uman este obiectiv numai în societate și în activitatea filantropică, în comuniune cu ființele raționale - unde El există cu adevărat, nu numai în sine și pentru sine, ci și în alții și pentru alții, și acolo unde alții există în el și pentru el, la fel ca el însuși Prin urmare, spiritul uman poate fi destul de obiectiv într-o societate perfectă, absolută Și putem spune că dorința pentru o astfel de societate este dorința pentru viața adevărată a spiritului, nemurirea și înviere · · Astfel, întrebările despre suflet se reduc în esență la întrebarea despre natura conștiinței: căci dacă egoismul meu, "Eul " meu poate fi în mod obiectiv complet doar în conștiința tuturor, atunci întrebarea este ce este această conștiință universală și cum conștiința mea personală are legătură cu ea? "În caz contrar, să revin la formularea anterioară a întrebării: este conștiința individuală, subiectivă sau este conciliară? În primul caz, sufletul nu poate avea nicio obiectivitate esențială, vreo semnificație și existență universală: • dacă conștiința este un fenomen subiectiv, atunci sufletul este doar un subiect o idee proiectivă care ia naștere și se

dezvoltă în coabitarea accidentală a oamenilor În al doilea caz, dacă conștiința unei persoane este în esență conciliară, dacă este posibila conștiință a tuturor într- unul, atunci eul său subiectiv poate avea și o existență universală, obiectivă în această conștiință conciliară; conștiința sa de sine primește o certitudine universală obiectivă Ajungem astfel la un rezultat paradoxal, în timp ce psihologia individualistă și idealismul subiectiv deopotrivă duc la negarea sufletului individual, socialismul metafizic, recunoașterea catolicității conștiinței ne fundamentează credința în el O individualitate izolată, afirmată în mod abstract, se transformă în nimic; se păstrează şi se realizează Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY numai în societate şi, mai mult, într-o societate perfectă'*) · Luând în considerare diferitele Forme ale vieții mentale ale unei persoane - senzualitate, memorie, imaginație, am constatat că · aceste abilități presupun o conștiință generică Cunoașterea omului, abilitățile, instinctele și pasiunile sale - tot ceea ce este prezent în viața sa mentală decurge din rasa sa trecută și este o continuare a conștiinței anterioare Dar o astfel de doctrină despre ereditatea proceselor mentale, despre succesiunea conștiinței, nu explică încă deloc adevărul interior, certitudinea logică a proceselor noastre cognitive Ea doar lasă deoparte soluția întrebării despre validitatea cunoașterii sau o recunoaște în mod tacit ca fiind rezolvată, fără a explica natura logică a conștiinței Căci deja prima cunoaștere, experiența, ca atare, presupune niște Forme logice, mai precis, niște elemente universale ale conștiinței - conștiința timpului, fără de care nu pot distinge o stare de alta, conștiința spațiului, cauzalitatea, fără de care eu nu pot distinge - lucrurile de senzații, eu de not-l etc Examinând conceptul de personalitate, am constatat că "it este condiționată de conștiința colectivă prezentă înainte de, - a spune, pr percepţie senzuală reală, am subliniat că ea presupune sensibilitate universală În același mod, dacă luăm în considerare cunoașterea reală și universală, vom vedea că logicitatea și pozitivitatea ei presupun Catolicitatea formală a conștiinței Nu putem să ne adâncim în problemele complexe ale teoriei cunoașterii și să ne limităm aici doar la două întrebări principale în jurul cărora se învârte toată această teorie Înțelegem întrebări despre cunoașterea și percepția realității externe *) Nu vom intra aici în speculaţiile platonice despre nemurire şi esenţa spiritului Este convingerea noastră profundă că doctrina nemuririi este o doctrină religioasă, ecleziastică, care în afara bisericii nu poate fi niciodată fundamentată și pretinde semnificație științifică Dar însăși problema Bisericii, a unei societăți perfecte, este, fără îndoială, legată de problema naturii conștiinței* Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE cauzalitate și cauzalitate, despre percepția adevărată a lucrurilor sau ființelor reale și a acțiunilor reale care au loc în afara noastră Cum pot să știu cu adevărat că există un univers în afara mea și că evenimentele care se petrec în jurul meu sunt efectele unor cauze reale? Din punct de vedere psihologic, ideea noastră despre realitate este ceva foarte complex; dar nu întrebăm despre compoziția sau originea acestei idei, ci despre ce este conștiința realității și cum este posibilă În primul rând, realitatea lucrurilor nu este ideea noastră: altfel nu există deloc realitate reală și ajungem la iluzionism absolut Trebuie, desigur, să avem o concepție despre realitate pentru a vorbi despre ea; dar în acest concept însuși, un semn esențial al realității este independența sa față de noi, față de ideile noastre subiective Realitatea lucrurilor este percepută și reprezentată de noi în tot felul de fenomene și

imagini, dar ea însăși este diferită de imaginea lucrurilor care apar Căci tot ceea ce suntem conștienți ca reprezentare este un fel de substitut pentru obiectul reprezentat: pot să raportez reprezentarea la obiectul său și să o disting de un astfel de obiect Realitatea este există ceva de neînlocuit, ceva care nu poate fi reprezentat de nimic și în nici un fel: realitatea reală, autentică, nu poate fi decât conștientă Acolo unde apare doar, este imaginar; unde este autentic, real, trebuie să fie conștient de λζ-ma - orice idei am despre personalitatea mea, despre caracterul meu, nu îmi imaginez, dar sunt cu adevărat conștient de existența mea Și dacă știu cu adevărat, știu cu siguranță că există lucruri și ființe, universul este în afara mea și știu asta la fel de bine ca și ceea ce sunt, sunt conștient de realitatea lucrurilor, sunt conștient de ea, așa cum sunt precum și propria mea realitate Luată în sine, considerată abstract, o astfel de conștiință este în mod necesar goală, pur formală: nu am conștiința de sine reală a altor ființe, sau Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY cunoașterea cervicală a calităților lor, a naturii lor; Sunt conștient de existența lor Dar o astfel de conștiință, care condiționează orice cunoaștere ulterioară, este altceva decât simpla cunoaștere exterioară a lucrurilor De fapt, realitatea lucrurilor independente de noi nu poate fi cunoscută de noi a priori din concepte pure, deoarece din astfel de concepte derivă doar posibilități imaginabile, și nu realitatea Și în același timp, o astfel de realitate nu poate fi cunoscută de noi a posteriori din senzații subiective, deoarece nu este subiectivă și independentă de noi Nefiind o reprezentare, realitatea lucrurilor nu este cunoscută, ci este conștientă de noi, la fel ca propria noastră existență: nu numai că o cunosc ab exteriori, dar o co-cunosc cu ea și pentru ea ab interiori, trebuie să o cunosc eu însumi propria ei conștiință posibilă Nu mă pot îndoi că există ceva real în afara mea, în afară de mine, și recunosc că această realitate este universală, necondiționată; într-un astfel de caz, conștiința mea despre această realitate nu poate fi subiectivă dacă este autentică Desigur, în ideile mele despre proprietățile și esența lucrurilor - există mult antropomorfism subiectiv, mult naiv Dar la rădăcina tuturor cunoștințelor, experienței, percepției noastre se află o posibilă (potențială) conștiință a realității universale; și fără această conștiință nu am putea cunoaște efectiv și concret atât lucrurile individuale, cât și proprietățile generale ale lucrurilor Și astfel realitatea este ceva adevărat, sau altfel este ceva imaginar; Sunt conștient de ea în sine, sau mi-o imaginez doar pentru mine Dacă avem adevărata ei conștiință, dacă suntem conștienți de ea în același mod ca și propria noastră realitate, atunci conștiința noastră este conciliară în esență: deoarece pot fi cu adevărat conștient de alte ființe, conștiința nu este numai a mea, ci este generală, că este, posibila conștiință a tuturor În primul studiu, am susținut că cunoașterea logică a realității depășește competența personalității individuale Acum vedem mai clar această cunoaștere Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE presupune o oarecare unitate potențială a conștiinței, o oarecare conștiință colectivă care se dezvoltă treptat în cunoaștere Pentru a ne clarifica mai concret natura cunoașterii noastre despre realitate, să luăm în considerare aici conștiința cauzalității, de care ea este în întregime determinată Cauzalitatea este legea universală a realității, fără conștiința căreia cunoașterea naturii este imposibilă și nicio experiență nu este posibilă Fără conștiința cauzalității nu pot distinge eu de non-l, senzații de lucruri, așa cum nu pot distinge niciun lucru, orice succesiune

obiectivă a fenomenelor în timp, ca să nu mai vorbim de uniformitate în ordinea fenomenelor Dacă avem conștiința realității, pe care o recunoaștem ca fiind reală, avem și conștiința efectului său cauzal asupra noastră Și, prin urmare, problema cauzalității este direct legată de problema realității Ce este conștiința cauzalității și cum este posibilă? În jurul nostru au loc unele schimbări și evenimente pe care noi, în virtutea conștiinței noastre de cauzalitate, le recunoaștem drept acțiuni, adică asumăm în spatele lor niște figuri cunoscute sau necunoscute Acțiunea este aceea care mediază între cauză și efect; acțiunea este cauzalitatea însăși și, prin urmare, conceptul de acțiune este indisolubil legat de conceptul de cauză efectivă și de schimbare obiectivă, efectul Desigur, aplicarea noastră a acestor concepte la tot felul de secvențe este adesea eronată; locuim în natura cu agenți imaginari, vedem o cauză în care există o rezultantă a mai multor forțe sau unde nu există nicio legătură cauzală (post boc-ergo propter hoc) Cercetările științifice arată că în majoritatea cazurilor atribuim în mod eronat acțiunile nu cauzelor care le produc, ci doar celor care contribuie la manifestarea lor, înlătură obstacolele care le întârzie Dar, oricât de imperfect și condiționat Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY cunoașterea noastră despre cauze, însăși categoria cauzalității, în virtutea căreia presupunem întotdeauna acțiune și agent din spatele rezultatului vizibil, este categoria necondiționată a conștiinței Cum și cu ce drept recunoaștem realitatea oricăror acțiuni, altele decât a noastră, și de ce suntem conștienți de ceea ce se întâmplă în jur ne schimbăm, cum sunt acțiunile altor figuri, alte cauze? Facem asta pe baza unei percepții directe sau, prin analogie cu propriile noastre acțiuni, atribuim altor ființe ceea ce ne aparține? După cum se știe, ambele declarații au fost făcute de mai multe ori; în judecățile noastre etiologice (adică judecățile de cauzalitate) personificările arbitrare sau condiționate joacă un rol neîndoielnic, dovadă chiar de limbajul nostru (un scaun stă în picioare, plouă, o armă trage etc) Pentru un animal, un copil sau un sălbatic, nu există natură neînsuflețită Și dacă ne uităm la propriile noastre idei de cauzalitate, putem observa cu ușurință că fiecare acțiune ne apare prin analogie cu acțiunea volițională, este imaginată ca un fel de act Și deși de obicei recunoaștem pe deplin convenționalitatea unor astfel de personificări, însuși conceptul de cauză eficientă coincide cu conceptul de agent Dar dacă într-adevăr personificăm evenimentele, noi înșine creăm cauze, atunci ce lege, ce proprietate generală a conștiinței ne induce la aceasta și cum poate o astfel de operație mentală să aibă o valoare logică, condiționând toată cunoștințele noastre adevărate? Orice explicație a cauzalității sau a realității, ca formă pur subiectivă a conștiinței, ne conduce inevitabil la absurdul iluzionismului absolut, care contrazice convingerea noastră fundamentală, cea mai profundă conștiință a realității reale Dacă totuși, admitând o astfel de realitate și interacțiunea generală a lucrurilor, recunoaștem în același timp originea subiectivă a conceptului de cauzalitate, rămânem cu Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE a presupune un fel de "armonie prestabilită" între conștiință și lucruri nu este o ipoteză științifică și nu explică absolut nimic: căci dacă nu suntem conștienți de cauzalitatea reală, actuală, nu putem ști nimic despre lucrurile exterioare și, în consecință, despre armonie între ele Conștiința acțiunii determină toată experiența, pentru că experiența în sine nu este altceva decât cunoașterea realității Este evident că experiența externă precede internă, conștiința - conștiința de sine și cunoașterea de sine Și

numai din acest motiv, legea generală care ne obligă să recunoaștem ființele exterioare și să recunoaștem evenimentele ca acțiuni nu se poate baza pe nicio analogie cu voința noastră și cu acțiunile noastre interne Conștiința cauzalității este fundamentală, nu derivată Și dacă cu ajutorul lui percepem fenomenele externe ca acțiuni, atunci cu ajutorul lui înțelegem și acțiunile noastre ca evenimente externe care pot avea consecințe universale, obiective Pornind de la cele mai de încredere, de la adevăruri imediat evidente, de la conștiința cauzalității, de la convingerea noastră fundamentală în realitatea lucrurilor, trebuie să admitem că în conștiința sa o persoană are capacitatea de a fi conștientă nu numai de sine, ci și de alții, și nu numai a acțiunilor sale, ci și a acțiunilor altora Și oricât de simplă, oricât de evidentă ar fi această propoziție, din ea decurg cele mai importante consecințe, care multe par paradoxale Dacă putem cunoaște, logic și pozitiv, cauzalitatea, realitatea altor ființe, este clar că trebuie să recunoaștem catolicitatea formală a conștiinței umane, care îi permite să fie cu adevărat conștientă de această realitate și de acțiunea celorlalți, un universal universal realitate Numai în virtutea acestei proprietăți a conștiinței mele pot cunoaște în mod obiectiv cauzalitatea, adică înțeleg cu adevărat evenimentele externe ca manifestări ale unor cauze independente sau agenți care există pentru ei înșiși și nu numai pentru mine Datorita aceleiasi proprietati Îmi percep propriile acțiuni ca evenimente obiective, valabile nu numai pentru mine, ci și pentru ceilalți, iar pe al meu eu nu doar ca un subiect care își apare singur, ci ca o ființă care este și ar trebui să fie pentru toată lumea și cu toată lumea Suntem conștienți de cauzalitatea și realitatea lucrurilor sensu proprio, adică în sensul propriu al cuvântului Dar dacă nu recunoaștem caracterul conciliar al acestei conștiințe, trebuie să admitem fără să vrea că realitatea și cauzalitatea altor lucruri și ființe sunt doar imaginate de noi și nu sunt recunoscute în realitate Și aceasta înseamnă să recunoaștem caracterul imaginar al întregii realități și al tuturor acțiunilor, să ajungem la nihilismul absolut De fapt, pot înțelege evenimentele exterioare la fel de vital ca pe ale mele, pot simpatiza cu alte ființe, pot să le iubesc mai mult decât pe mine însumi Văd agenți peste tot, iar pentru gândul trezit întreaga lume pare "plină de zei și suflete", înainte de a învăța să distingă caracterul convențional al personificărilor sale Și în același timp, propriile mișcări interioare, acțiunile mele, eu-mi capătă un caracter obiectiv pentru mine Această mișcare constantă de la subiect la obiect, de la ființă la aparență și de la aparență la ființă, constituie principala trăsătură a percepției noastre asupra realității vii De la început, natura îi apare omului ca fiind vie, la fel cum propria ființă este obiectivă El greșește în mod natural cu privire la esența și natura cauzelor și efectelor; înainte de dezvoltarea gândirii științifice, el înțelege natura antropomorf, își imaginează sufletul ca pe o fantomă senzuală Cu toate acestea, un astfel de antropomorfism și materialism naiv al viziunii primitive asupra lumii nu diminuează deloc siguranța absolută, formală, a cauzalității și a realității Categoria cauzalității este în primul rând o formă de cercetare Fără această Formă nu putem fi conștienți de noi înșine sau alții, nu putem nici să înțelegem, nici să percepem natura, să cunoaștem efectele altor cauze, realitatea altor ființe și consecințele obiective ale acțiunilor noastre Dar în sine, această "Formă" universală, care determină cunoștințele noastre actuale și experiența în general, încă nu ne oferă nicio cunoaștere

particulară, empirică, nici o cunoaștere specifică în general O persoană nu are o cunoaștere reală gata făcută a cauzelor și efectelor, ci doar o posibilă conștiință a acestora *) Toată conștiința umană, așa cum am subliniat deja, este de natură potențială Și, prin urmare, cunoștințele noastre despre cauze, pe care le dobândim prin experiență, sunt în același timp sigure și imperfecte, adevărate și false, absolute și relative Conceptele noastre despre realitate și cauzalitate sunt condiționate de catolicitatea interioară a conștiinței umane și, prin urmare, sunt logice și, într-un mod universal, de încredere Dar din moment ce însăși catolicitatea conștiinței noastre este încă ceva care se realizează, ceva posibil, deși trebuie să fie, atunci însăși cunoașterea noastră despre realitate și cauzalitate este în exterior formală și nu chiar reală Prin urmare, sunt explicate toate erorile noastre particulare în determinarea conexiunii cauzale a fenomenelor, toată ignoranța noastră cu privire la legile reale ale naturii cu cunoașterea necondiționată a legii universale a cauzalității Aceasta este și sursa a numeroase contradicții sau antinomii care sunt cuprinse în conceptele noastre Toate aceste antinomii ale minții noastre sunt determinate de natura potențială a conștiinței noastre, de contradicția sau discrepanța dintre Forma ei, posibilitatea ei ideală și conținutul ei empiric Prin urmare, raționalismul, recunoscând în mod abstract caracterul necondiționat al minții umane, este inevitabil *) Cu greu mai trebuie adăugat că omul, mai ales, are un concept gata făcut de acțiune și că el nu se naște cu o formulă gata făcută pentru legea cauzalității El poate cunoaște fără să cunoască nimic despre procesele sale cognitive, să raționeze fără să cunoască logica, la fel cum poate trăi fără să cunoască legile fiziologice ale respirației și circulației sanguine încurcat în contradicțiile sale actuale și ajunge la scepticism sau la sofism principial Să luăm în considerare aici antinomiile cauzalității Conceptul nostru universal de cauzalitate se referă în mod evident la realitatea generală, îmbrățișând totalitatea cauzelor și este legea acțiunii sau energiei universale De fapt, percepem doar fenomene particulare și cauze particulare, pe care le asociem cu conceptul nostru universal De aici vine multe controverse Tot ceea ce se întâmplă în jurul nostru este întâmplător pentru noi în multe privințe: o întâlnire întâmplătoare sau coincidență a unor împrejurări, când • luând în considerare fiecare dintre ele în legătură cu cauzele lor imediate, nu putem prevedea întâlnirile lor; Toată realitatea empirică este întâmplătoare, deoarece toate acestea ni se par ca un fel de combinație de neînțeles de circumstanțe, o acumulare nesfârșită de accidente Materialismul sau așa-numita viziune mecanică asupra lumii, recunoscând natura necondiționată a cauzalității empirice, consideră universul ca produs al necesității absolute și, împreună, al hazardului perfect, oarb Înțeleasă astfel, cauzalitatea capătă un caracter fatal Deja anticii defineau soarta ca o cauză necunoscută Șansa ne este fatală când vedem în el efectele unor cauze necunoscute sau necunoscute Dar cauza capătă acest caracter atunci când îi atribuim un efect care nu poate fi explicat numai din ea Și din moment ce cunoaștem întotdeauna numai cauze particulare, le atribuim tuturor un caracter fatal și ne gândim la cauzalitate însăși ca la o necesitate oarbă și impersonală care exclude orice libertate Conştient *) De fapt, fiecare acţiune care se desfăşoară în timp are acest caracter accidental şi, în acelaşi timp, fatal "deja prin simplul fapt că cauzele care o determină sunt întotdeauna determinate parţial doar în viitor, adică teleologic cauzalitatea

Într-un mod formal, vedem în ea în mod natural doar o legătură externă, o lege fatală Conceptul de cauzalitate universală, legea acțiunii universale, sunt ideale, se referă la realitatea absolută; le folosim pentru a umple golurile reale din cunoștințele noastre, combinând în aceste forme universale, "catolice", una anume De aici se naște superstiția cauzalității: o ipostazizăm, o ridicăm într-un fel de "lege" eternă căreia totul "se supune*", în timp ce cauzalitatea universală nu este ceva exterior acțiunii, este plenitudinea acțiunii, acţiunea universală în sine O ființă hotărâtă să acționeze nu prin cauze particulare, ci prin plenitudine ideală, ar fi complet liberă Necesitatea fatală, pe care o simțim ca o limită și o constrângere (necessitas), este o falsă dependență de cauze particulare, care este contrară adevăratei cauzalități, adevăratei acțiuni În domeniul moral, numai acea acțiune este recunoscută ca bună și liberă în interior, ceea ce îndeplinește legea universală a adevărului Gândindu-ne la legătura cauzală a fenomenelor, așa cum ne apare în experiența noastră, ajungem în mod firesc la ideea necesității externe, condiționarea infinită a fenomenelor, o serie infinită de cauze și efecte Pe de altă parte, fiecare acțiune presupune un agent care o realizează Conceptul de acțiune este universal; imaginabilă în timp, acţiunea pare a fi o succesiune fără sfârşit şi fără început, în care nu putem descoperi nicăieri prima cauză, cauza ca atare Dar, în același timp, fiecare acțiune determinată presupune o cauză adevărată, independentă Așa sunt antinomiile pe care le găsim în însuși conceptul de cauzalitate, contradicția dintre necesitate și libertate, dintre conceptul de legătură universală a fenomenelor și libertatea interioară de acțiune, independența agenților Conștiința noastră a cauzalității este în același timp ideală și empirică, obiectivă și subiectivă, adevărată și falsă Și pentru că Biblioteca "Runivers" KN O TRUBETSKOY este ideal, este obiectiv, adevărat; pentru că este empiric, este relativ, subiectiv, iluzoriu Același lucru ar trebui spus despre Formele senzuale de a fi exterioare nouă, despre timp și spațiu, dacă cadrul studiului nostru ne-ar permite să ne extindem asupra lor *) Nimic nu ne dezvăluie natura trecătoare a conștiinței umane atât de clar ca aceste standarde goale ale plinătății eternității, în același timp reale și iluzorii, adevărate și false, surse de opoziție *) Că timpul și spațiul sunt forme universale de sensibilitate ni se pare pe deplin dovedit Fie că le recunoaștem ca "intuiții" împreună cu Kant, noi, în virtutea universalității lor obiective, a infinitității lor, nu le putem recunoaște ca subiective Fie că admitem că spațiul și timpul există în mod obiectiv, independent de noi, trebuie totuși să admitem că ele sunt conștiente, reprezentate de noi și sunt forme necesare ale conștiinței, forme ale întregii noastre experiențe, deși sensibilitatea individuală, conștiința individuală nu ar putea să îmbrățișeze acest lucru dublu infinit infinit Conștiința care îmbrățișează spațiul și timpul este în mod necesar universală; sensibilitatea care le percepe posedă infinit şi eternitate Dar, pe de altă parte, suntem conștienți de această infinitate doar într-un mod extern și formal: tot ceea ce ocupă timp și spațiu, tot presupusul lor conținut se dovedește a fi finit și limitat De aici rezultă antinomiile care îi încurcă pe filosofii zilei, Zenon din Elea Acest gânditor a fost primul care a subliniat contradicțiile interne ale existenței senzoriale: lucrurile nu umplu spațiul pe care aparent îl ocupă în exterior; mișcarea nu umple timpul pe care îl ocupă în același mod extern Căci spațiul, la fel ca timpul, este infinit nu numai exterior, ci și interior: materia este divizibilă la infinit în spațiu^ la fel ca mișcarea în timp, în timp ce spațiul și timpul sunt

continuu și indivizibil în interior (nu pot fi împărțite în spațiu și timp, două puncte adiacente sau două momente adiacente) Spațiu și timpul, ca forme universale de sensibilitate, sunt ei înșiși în conflict cu conținutul lor empiric Spațiul și timpul, așa cum a arătat Zenon (vezi cartea mea "Metafizica în Grecia antică * , p și urm), pot fi umplute cu adevărat, în interior, numai cu plenitudine și eternitate absolută; ele sunt formele acestei plenitudini ideale Astfel, și aici, conținutul pozitiv, adevărat al spațiului și al timpului se dovedește a fi ideal, în timp ce conținutul empiric este imaginar și condiționat Pe de o parte, timpul și spațiul au o realitate ideală, transcendentală, ca forme de plenitudine posibilă Pe de altă parte, ele par a fi neîmplinite, goale, goale și sunt forme ale unei existențe neîmplinite, fantomatice, o iluzie colectivă Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE discursul realității și o piatră de poticnire a filozofilor Toate aceste antinomii care ne infectează conceptele constituie moștenirea comună a omului și sunt teoretic insolubile, deoarece depind de însăși natura conștiinței noastre teoretice și, în această măsură, sunt moștenirea comună a omului Conștiința și cunoașterea noastră sunt universale numai în posibilitate și, prin urmare, această universalitate, universalitatea lor se manifestă în realitate doar în concepte ca forme ale cunoașterii noastre După cum am subliniat deja mai devreme, pentru a rezolva contradicțiile de bază ale conștiinței, este necesar să facem din ea o conștiință cu adevărat universală, conciliară, pentru a-și realiza idealul interior Și astfel întrebarea naturii conștiinței ne aduce la o problemă etică Oricare ar fi ideile noastre despre natura și originea conștiinței teoretice și a cunoștințelor empirice, este clar că conștiința morală apare și se dezvoltă numai în comunicarea ființelor raționale între ele O persoană divorțată din punct de vedere moral de alți oameni, care trăiește singură și pentru sine, evident, nu poate fi o persoană morală În schimb, moralitatea perfectă este realizabilă numai într-o societate perfectă Buna voință, care este fundamentul moralității, se numește iubire Orice moralitate bazată pe altceva decât iubire nu este morală adevărată și este imorală în rădăcină Dar iubirea presupune pe cel care iubește și este iubit, iar în realizarea ei desăvârșită este unirea celor care iubesc Plinătatea iubirii, cel mai înalt ideal al binelui moral, este plinătatea perfectă, unitatea liberă și inseparabilă a tot ceea ce este iubit Și în acest sens se poate spune că iubirea perfectă este posibilă doar într-o societate perfectă Dragostea nu poate și nu vrea să fie singură; este altruism și presupune în interior un prieten, îl caută și nu pe ea însăși Dragostea divină absolută este, conform învăţăturilor creştinismului, iubirea care Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY Paradisul din timpuri imemoriale dă naștere unui iubit, iubiri în el și prin el, o iubire care poate umple și însufleți chiar nesemnificația, creând totul din nimic în extazul său creator Cunoaștem iubirea ca înclinație naturală, ca lege morală, ca ideal; îi apare unei persoane mai întâi ca un instinct, apoi ca o ispravă și, în cele din urmă, ca un har care i se dă Căci, proporțional cu dezvoltarea lui morală, el este din ce în ce mai profund impregnat de conștiința ei La început, simte în mod firesc afecțiune pentru anumite persoane, iar în viața de familie învață să-i simpatizeze și să le compătimească Apoi, în măsura în care perspectiva sa socială se extinde, își dă seama de sensul general al bunătății morale: își vede datoria în dragoste, o înțelege ca pe o lege universală și o recunoaște ca o poruncă asupra lui însuși, pentru a crede în sfârșit în dragoste , ca în Divinitate Dragostea este naturală pentru toate ființele vii Coborând de la cele

mai înalte manifestări ale ei în dragostea de familie umană, de la instinctele de turmă ale animalelor, până la cele mai elementare procese de reproducere *), găsim pretutindeni acel altruism de bază, organic, în virtutea căruia ființele se presupun în interior, gravitează spre alte ființe și se afirmă nu numai pe ei înșiși, ci și alte ființe, trăiesc pentru alții Și deja în altruismul natural al animalelor, în dragostea lor pentru puii lor, în protecția lor reciprocă, uneori în subordonarea completă a intereselor individuale față de public - vedem primele licăriri ale iubirii adevărate, sacrificate de sine, care își dă sufletul pentru ceilalti De la pești și insecte la animale superioare, vedem același instinct moral cu care omul simpatizează Deja aici, iubirea unește în interior indivizi separați, determinându-i să uite de ei înșiși, să fie pentru alții *) Mier "Fundamentals of Ethics" de Herbert Spencer, care recunoaște și în aceste procese primele manifestări ale altruismului   fii liniștit și plimbă-te în jurul altora ca despre tine și chiar mai mult decât despre tine Dragostea este înnăscută în om Nu se formează în exterior și nu poate fi rezultatul efortului uman individual Se naște în el de la sine și crește dacă nu este înăbușit Este imposibil să presupunem o linie ascuțită între conștiința teoretică și cea morală a unei persoane; dacă este direct conștient de realitatea și eficacitatea acelor ființe cu care intră în comunicare, el este solidar cu ele deja în această conștiință Și așa cum recunoașterea realității și cauzalității ființelor rezultă din posibila solidaritate a conștiinței noastre, tot așa iubirea este realizarea activă a acestei solidarități Înainte să devină conștientă și să se extindă asupra tuturor oamenilor, înainte de a deveni o poruncă sau o Zeitate, iubirea umană are caracterul ei instinctiv, familial, ancestral Iubim în mod firesc familia și rudele, pe cei cu care suntem deja solidari și în care ne simțim sângele, solidaritatea fizică și morală Din conștiința acestei solidarități empirice a membrilor unei familii, clan, trib, se naște toată moralitatea primitivă a vieții tribale cu cerințele sale naturale de asistență și protecție reciprocă, răzbunare tribală, onorare a bătrânilor, puritatea familiei, curaj Aici nu există încă conștiința libertății și responsabilității personale, nu există conștiință cu caracter necondiționat, obligații morale: individul este absorbit de clan și de tradițiile sale Curajul este una dintre virtuțile cardinale ale anticilor, iar virtutea însăși capătă caracterul aristocratic al nobilimii Setea de glorie este motivul etic al lumii antice Dragostea însăși este limitată la nimic și chiar prietenia, bazată pe afinitatea spirituală interioară, pe simpatia personală liberă, apare deja ca un fel de prelungire ideală a moralității impersonale originare   Dar morala tribală cade și decade odată cu viața tribală; se dezvoltă personalitatea și conștiința de sine Și o persoană vede că trebuie să caute normele acțiunilor sale nu în obiceiuri întâmplătoare, nu în legi și tradiții trecătoare și șubrede, ci în propria sa conștiință a adevărului universal Așadar, în Grecia, odată cu dezintegrarea tuturor fundamentelor societății antice, în mijlocul dezvoltării extreme a aspirațiilor individualiste, în fața lui Socrate, apare o nouă doctrină morală El a fost primul care a recunoscut valoarea irelevantă, bunătatea morală, caracterul necondiționat și universal al legii morale, "catolicitatea" ei Este clar conștient de această lege, pe care o găsește în conștiința sa înțelege că bunătatea este o obligație universală in raport cu toata lumea, nu numai cu rudele si prietenii;ca este adevarat si drag doar

cand este complet dezinteresat, cand nu ne urmarim propriile scopuri, ci in fiecare vecin vedem scopul in noi insine De aici decurge datoria - "a iubi aproapele ca pe tine însuți", și a iubi idealul bunătății - "cu toată inima și mintea " Căci binele este ceea ce necondiționat trebuie să fie și este recunoscut drept lege, obligatorie: pentru conștiința fiecăruia • Nu ne vom opri asupra analizei conștiinței morale, raportând cititorul la creațiile nemuritoare ale lui Kant *) Dacă sunt solidar cu toată lumea în posibilitate și recunosc adevărul în această posibilă solidaritate, atunci este clar că trebuie să realizez asta în realitate Și așa cum sunt universal conștient de existența și acțiunea altor ființe, tot așa simt necesitatea ideală, morală, a altruismului universal, adică iubire universală, perfectă pentru toți Această iubire universală este diferită de, și chiar contrară, înclinației naturale; aceasta este datoria mea față de toți, legea morală universală / Învățătura morală a lui Kant a fost expusă de L M Lopatin în carte IV Acest jurnal Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURA CONSTIINTEI UMANE Nu se poate spune că o persoană cunoaște această lege a priori, pentru că anterior era morală și nu o cunoștea; cu atât mai puțin este posibil ca o persoană să cunoască a posteriori acest adevăr universal și necondiționat, să înțeleagă binele fără bine, moralitatea fără moralitate Dar când o persoană atinge un anumit grad de conștiință de sine, când renunță la dominația atotputernică a prejudecăților inspirate, la principiile tradiționale ale moralității generice, este conștient de această lege, o găsește în sine Această lege nu este ceva exterior nouă: ea este predeterminată în însăși conștiința noastră Nu vrem să spunem împreună cu Kant că voința umană ar trebui să fie legitimă, că și-ar da această lege *): aceasta este legea conștiinței noastre, conciliară în adevărata ei esență, dar încă imperfectă, nefiind atinsă scopul său ideal Cunoașterea acestei legi este conștiința destinației noastre ideale și împreună cu casa sau vinovăția noastră Căci, cunoscându-se pe sine, o persoană găsește în sine o contradicție profundă cu adevărul pe care nu l-a împlinit, cu adevărul propriei conștiințe Așa cum recunoaștem legea cauzalității, legea acțiunii universale, tot așa recunoaștem legea morală Suntem conștienți de realitatea reală a altor ființe în virtutea posibilei noastre solidarități formale cu ele; dar nu este suficient să avem doar o conștiință abstractă, care este contrazisă de ignoranța noastră profundă, separarea noastră interioară de alte ființe În însăși realitatea conștiinței noastre teoretice, în însăși imperfecțiunea și falsitatea ei, stă deja o sarcină etică; chiar mintea trebuie *) Marele părinte al noii filozofii a căzut aici în aceeași greșeală ca și în critica sa a rațiunii teoretice: recunoscând universalitatea legii morale, dovedind că aceasta determină a priori conștiința morală a omului, a recunoscut-o ca subiectivă și a proclamat autonomia voinței umane, ceea ce l-a implicat în numeroase contradicții cu privire la însăși esența acestei voințe Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY trezi in noi constiinta, constiinta teoretica - morala Legea cauzalității este o lege formală, care nu ne spune nicio cunoaștere reală; este doar o formă a cunoașterii noastre Legea morală, legea solidarității universale a scopurilor morale, presupune nu această formă goală, ci conţinutul cel mai ideal, esenţa cea mai adevărată a conştiinţei universale, aşa cum ar trebui să fie ceva necondiţionat: sancţiunea ei nu se află în acordul formal al ființe individuale, dar în idealul lor, ar trebui să fie unitate Nu putem ignora realitatea și cauzalitatea exterioară nouă, iar această conștiință presupune o legătură formală, o solidaritate formală a ființelor Fiind hotărât să

acționeze din motive și motive private, o persoană nu poate fi cu adevărat morală și liberă El este eliberat numai în dragostea adevărată, unde voința lui este determinată de plinătatea ideală a adevărului*) Legea morală este conștiința acestui adevăr încă neîmplinit, conștiința datoriei față de sine, față de tot ceea ce există, față de Adevărul Cel mai Înalt însuși Această lege, în același timp interioară omului și exterioară lui, trăiește în om și îl judecă Si ce- *) Kant afirmă că omul acționează liber atunci când este determinat de rațiunea practică, adică conştiinţa "imperativului" moral Dar cele trei forme ale imperativului lui Kant ("acționează astfel încât regula interioară a acțiunii tale să devină principiul legislației universale" acționează astfel "încât tu însuți și aproapele tău să fii în acțiunea ta nu un mijloc, ci un scop în sine] și "acționează ca și cum ai fi șeful în domeniul scopurilor") - aceste trei forme ale imperativului categoric coincid cu cele trei idei supreme - universul, sufletul, Dumnezeu, ca cap al lumii spirituale Rațiunea practică este, așadar, facultatea de autodeterminare ideală sau facultatea de a acționa în conformitate cu idealul universal Biblioteca "Runivers" DESPRE NATURĂ - CONȘTIINȚA UMĂ cu cât o persoană pătrunde mai adânc în conștiința sa, cu atât este plină de reverență față de conținutul ideal al acestei legi și este conștientă de toată inconsecvența sa, de toată contradicția cu aceasta - în fiecare faptă, externă sau interioară, în toate privințele Nu poate scăpa de lege, să-l mulțumească cu orice fel de ispravă Și cu cât o persoană realizează mai profund răul naturii sale, cu atât mai puternică este nevoia lui de justificare, răscumpărare și reconciliere cu cel mai înalt adevăr În același timp, își dă seama că nu poate realiza singur reconcilierea finală și justificarea, pentru că trebuie să o caute numai în dragoste desăvârșită Doar iubirea perfectă poate justifica o persoană - plinătatea iubirii atotcuprinzătoare Dar această iubire, completă și perfectă, care conține mai mult decât orice, nu este un instinct firesc al unei persoane, sau o realizare personală a voinței sale, ci un har independent de el și împreună cu el Nu putem și nu dorim să dovedim acest har prin speculații: nu acceptă dovezi externe Dar acesta este, în orice caz, cursul istoric al dezvoltării morale: iubirea, ca instinct, este un Fapt empiric; iubirea, ca datorie, este cerința morală a conștiinței noastre; iubirea, ca și harul, este cel mai înalt ideal religios al omului, obiectul credinței noastre Când o persoană și-a recunoscut păcatul, când s-a condamnat pe sine însuși în fața legii conștiinței sale, în fața celui mai înalt ideal al adevărului universal, tânjește după îndreptățire Și de vreme ce nu poate fi îndreptățit și sfințit prin isprăvile și faptele sale personale, îi rămâne să creadă în iubire, să creadă în iubirea desăvârșită, iertătoare, care ne mântuiește și ne împacă cu ea însăși Această credință este deja o chestiune de iubire și este recunoscută de credincioși împreună ca o manifestare a harului Credința nu este o chestiune ușoară, ci dificilă Dacă crezi cu adevărat în iubirea perfectă, atunci este imposibil să nu iubești în faptă; altfel nu există credinţă Iubirea perfectă este unitatea tuturor într-unul, conștiința tuturor în sine și Biblioteca "Runivers" KN S TRUBETSKOY tu insuti in toate Dar o asemenea Iubire desăvârșită, divină, nu poate fi realizată în nicio unire umană naturală: împărăția ei nu este a lumii, ea presupune o societate perfectă, o unire divino-umană sau Biserică - A crede în Iubire și în ea mântuirea, trebuie să iubim cu ea Realizându-și scopul final, trebuie să lucrăm la acest scop, care este atins în noi, la structura unei societăți divino-umane perfecte Și dacă

fiecare faptă bună ne aduce mai aproape de acest scop, atunci cunoașterea scopului universal al omenirii, preinstalată în însăși conștiința ei, ne pune o sarcină socială și ne conduce la marea întrebare a unei societăți perfecte Carte Serghei Trubetskoy Biblioteca "Runivers" Idealuri și realitate *) Un jour tout sera bine, Voilà nu speram, Tout est bien aujourd'hui, voilà l'illusion Voltaire În zilele noastre se aude adesea plângeri despre realitate și tristețea pentru idealurile pierdute De ce este această realitate rea și cum ajunge societatea în punctul în care își pierde încrederea în acele idealuri înalte care în alte vremuri conduc oamenii? Ce chinuiește dorul multor și multor ruși? Ce viscol fatidic le-a adus obiectivele lor prețuite și cărări largi și drepte pentru ei? Au fost și sunt date diferite răspunsuri la aceste întrebări dificile Uneori se aude o voce puternică și încrezătoare, care anunță că s-a găsit un nou drum, s-au stabilit sarcini luminoase, rezonabile și bune; iar în spatele acestei voci se aud din nou îndoiala înfricoșată, suspine timide sau disperare fără speranță Între timp, știm că în istoria omenirii au existat epoci de o stare de spirit strălucitoare, când oamenii trăiau z *) Discurs rostit la ședința anuală solemnă a Societății de Psihologie din ianuarie Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV vesel și fericit, când lucrarea se certa în mâinile lor, când sensul vieții era simțit viu și frumusețea ei rezonabilă era evidentă Așa au trăit oamenii în Renaștere, un spirit atât de vesel era impregnat de cele mai bune figuri ale secolului al XVIII-lea În alte vremuri, dimpotrivă, oamenii nu și-au propus obiective îndepărtate, ci au trăit bine și calm în realitatea lor În primul caz, ideile noi și încrederea profundă în posibilitatea implementării lor rapide și complete au dat culoare și semnificație epocii; în al doilea caz, gândurile și dorințele oamenilor și-au găsit întruchiparea suficientă în mediu În niciun caz, nu a existat nicio diferență între conștiință și Fapte, între ceea ce ar trebui să fie și ceea ce a fost sau ar putea fi realizat cu adevărat în curând În absența unui astfel de fapt și a unei astfel de dispoziții se află unul dintre motivele stării triste în care este acum scufundată o parte semnificativă a societății ruse; Eu spun: unul dintre motive este pentru că cel mai mare rău este absența idealurilor, când o persoană cu o disperare profundă își poate spune: Nu este nici un scop în fața mea, Inima e goală, mintea e leneva, Și zgomotul vieții monotone mă chinuie cu melancolie Dar oameni pentru care nu există adevăr și bine, pentru care posibila realizare a acestui adevăr și realizarea acestui bine nu constituie bucurie și fericire - sunt puțini astfel de oameni chiar și în epocile de tranziție precum a noastră Cel mai adesea, se aude o altă părere: toate acestea sunt în regulă, dar într-o zi va fi! Observați că predicarea iubirii față de aproapele a răsunat în lume cu multe secole în urmă, dar această iubire nu a crescut, prescripțiile ideale au rămas un vis de neatins Mi se pare că pentru a elimina neînțelegerea care se află în aceste afirmații, și ar trebui îndreptat Biblioteca "Runivers" IDALE ȘI REALITATE eforturile noastre Lumea, a spus Horace Walpole, este o comedie pentru o persoană care gândește și o tragedie pentru o persoană care simte Aceste cuvinte conțin atât adevăr, cât și greșeală profundă Dacă am putea doar să gândim, multe lucruri ni s-ar părea într-adevăr ridicole și neînsemnate; dar ideea este că nu putem doar să gândim Gândurile noastre se infiltrează în întreaga noastră ființă spirituală; judecățile noastre corectează încet, dar victorios, sentimentele Toată demnitatea noastră, după marele moralist francez, stă în gând Să lucrăm, adaugă Pascal, ca să gândim bine: prin aceasta vom pune adevărata temelie a moralității Dar este așa? Datele riguroase

ale științei confirmă credința în influența benefică a ideilor asupra acțiunilor noastre? Nu este o iluzie să presupunem că un gând adevărat și bun poate depăși forța elementară a impulsurilor instinctive rele? Din fericire, progresele în cunoștințele științifice încep să risipească ceața care ne-a învăluit viața mentală, iar influența ideilor, rolul lor de ghidaj puternic al vieții noastre practice, devine din ce în ce mai evidentă Fapt Organismul nostru, spune Fulier, este ca un organ: o idee deschide cutare sau cutare cheie, pentru că ideea în sine este o mișcare deja începută în acea direcție O idee sau un gând este o stare de conștiință Imaginea care ia naștere în sufletul nostru, acele asociații care prind viață odată cu ea, întârzie sau întăresc dorința născută în noi Psihofiziologia modernă stabilește din ce în ce mai mult o legătură neîntreruptă între impulsurile, agitațiile și ideile noastre, între gândire și simțire, între idee și voință Știm, într-adevăr, că oamenii de mare inteligență se pot dovedi a fi slabi de voință, se pot opri la o răscruce și nu fac nimic în viață și pentru viață Dar cunoaștem și exemple direct opuse, când o persoană a fost urmărită fără încetare de un anumit gând, când Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV iarna l-a atras la marea ticăloșie sau la o mare ispravă Este necesar să ținem cont de aceste două extreme pentru a ne forma o concepție corectă asupra activității normale a gândirii în zona modului nostru de acțiune Celebrul naturalist englez Romanes insistă asupra paralelismului coordonării ideilor cu coordonarea mișcărilor Fiecare dintre noi, desigur, a observat cum mișcarea inițial conștientă, care a necesitat eforturi mari și adaptări îndelungate, trece apoi în categoria mișcărilor care sunt efectuate de noi mecanic Așa învățăm să mergem și să scriem și așa producem ulterior diverse alte mișcări complexe Tulburările dureroase, care pot înlocui experiența în domeniul psihologiei, duc la faptul că mecanismul de mișcare se deteriorează și trebuie restabilit în mod conștient Două serii de mișcări pot avea loc în sufletul nostru în același timp, iar una dintre ele va fi recunoscută direct, iar cealaltă, tot o mișcare volitivă, nu va fi recunoscută în momentul finalizării ei Astfel pot îndeplini o sarcină mentală și în același timp pot apăsa periodic mingea de cauciuc *) Dacă nu aș fi făcut-o în mod repetat și conștient înainte de ultima mișcare, nu aș fi putut să o fac inconștient Creșterea activității noastre mentale, dezvoltarea caracterului nostru, este determinată tocmai de trecerea eforturilor separate și conștiente într-un proces ușor, continuu și, în condiții normale, inconștient Organismul s-a adaptat, iar conștiința continuă să funcționeze, creând noi obiective, deschizând noi căi Nu voi insista pe această latură a întrebării, pe acele sugestii sau sugestii * **) de care suntem înconjurați, sub influența cărora acționăm în multe cazuri Mă voi opri asupra obiecției care ar putea fi ■ *) Vezi Binet: La concurrence des états psychologiques (Revue Phil , II) **) Conform remarcii corecte a lui H K Mikhailovsky, ultimul cuvânt transmite mai bine sensul cuvântului sugestie Biblioteca "Runivers" IDALE ȘI REALITATE realizate de oameni care recunosc că ideile sunt într-adevăr factori puternici, importanți și în continuă creștere în comportamentul nostru, din punct de vedere public și privat Ni se poate spune într-adevăr că ideile înseși sunt rezultatul necesar al tuturor stărilor mentale anterioare ale omului, al tuturor calităților sale moștenite și al condițiilor sociale care îl înconjoară Dacă este așa, atunci ideea nu poate conduce o persoană: este în prezent rezultatul imediat al proceselor mentale, a crescut organic și nu poate sta departe, în cursul normal de dezvoltare, de ceea ce este, nu poate fi ceea ce este pune obiectiv înalt, ceea ce ar

trebui să fie Dar există o mare neînțelegere în această obiecție În fiecare om gândurile sale, idealurile sale cresc organic Când inspirația umbrește un mare artist, când creează o imagine care ne lovește prin frumusețea ei, această inspirație este doar ultimul rezultat al muncii îndelungate a minții sale, această imagine întruchipează doar combinația armonioasă a acelor elemente care au crescut de mult timp în sufletul artistului Toate acestea sunt adevărate și nu mai puțin o operă de artă conține ceva nou și semnificativ pentru creatorul însuși Poate fi uimit de creația sa, ca Pygmalion, sau, ca Pușkin, cu un gând profund și trist decide să o dea judecății mulțimii: Momentul mult dorit a sosit Munca mea de mulți ani s-a încheiat De ce mă tulbură în secret o tristețe de neînțeles? Sau, împlinindu-mi isprava, stau ca un zilier inutil, plătindu-mi salariul, străin de munca altuia? Sau îmi este milă de muncă, tovarășul tăcut al nopții, prietenul Aurorei de aur, prietenul penaților sfinților? Uneori, toată puterea unei persoane este cheltuită pe o creație artistică sau pe o mare descoperire științifică, toată munca sa este concentrată în acest act, totul pentru nimic Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV vaniya și energie Este ușor de imaginat ce influență va avea o astfel de lucrare, invenție sau idee asupra societății, cât de departe și de sus se situează deasupra nivelului mental și moral al omului obișnuit La aceasta trebuie adăugat că seria de idei și imagini, a căror ultimă verigă este această lucrare, are propria sa legătură cauzală Un om de știință, un filozof, un artist trăiesc nu numai cu oamenii și cu generația lor, dar gândirea umană universală se dezvăluie înaintea lor, ei sunt crescuți de creațiile artistice de toate epocile și popoarele Lomonosov-ul nostru a adus acasă din Germania o lume întreagă de cunoștințe și idei noi pentru societatea rusă Pe de altă parte, din motive similare, un gând uman și abnegativ își poate croi drum atât spre palat, cât și spre podul rece, pentru a aduce sufletul domnitorului mai aproape de sufletul sclavului Această cauzalitate supraorganică, ideală, explică anumite fenomene care sunt adesea înțelese greșit Auzim adesea că oamenii educați se desprind de pământ, că ies în apărarea unor astfel de idei care nu găsesc ecou și simpatie în rândul maselor de oameni Pentru această lipsă de temei, pentru această ruptură cu viziunea asupra lumii, moravurile și obiceiurile oamenilor, oamenii educați, inteligența, sunt supuși celor mai crunte condamnări Și într-adevăr, când vedem o imitație oarbă a tot ceea ce este străin, când închinarea înaintea înfățișării convenționale și rafinate a civilizației este combinată, în plus, cu disprețul față de nativ, față de popor, există un motiv deplin pentru o astfel de condamnare Chatsky, desigur, are dreptate când exclamă cu ardoare: Trimit urări Umil, dar cu voce tare - Astfel încât Domnul a nimicit acest duh necurat Imitație goală, sclavă, oarbă, Pentru ca El să planteze o scânteie în cineva cu suflet, Biblioteca "Runivers" IDALE ȘI REALITATE Cine ar putea, prin cuvânt și exemplu, să Ne țină, ca un frâu puternic, De greața jalnică din partea unui străin Dar partea extraterestră ne oferă atât Platon, cât și Aristotel Nu ar trebui, desigur, să imitem servil pe SoFocles sau Shakespeare, dar este imposibil să nu le cunoști pentru o persoană educată, indiferent de naționalitatea căreia îi aparține Tabla înmulțirii și legile gravitației lui Newton nu sunt achizițiile noastre rusești, dar nimeni nu se va oferi să le ajungă din nou cu propria minte, întrucât unul dintre principalii reprezentanți ai identității noastre, celebrul Ammos Fedorovich Lyapkin-Tyapkin, a ajuns la crearea lumea O mare națiune istorică poate și ar trebui să adauge ceva propriu la munca comună a

omenirii, dar ar fi absurd și insultător pentru demnitatea poporului să opunem isprăvii sale, lucrării sale cu adevărat originale, celei care constituie dobândirea benefică a gândul înalt al celor mai buni oameni de toate vârstele și toate popoarele Cine nu știe câți diverși inventatori autodidacți sunt printre oamenii noștri foarte înzestrați și care nu va regreta că talentele lor sunt irosite pentru că nu au suficientă educație, pentru că aceste invenții ale puterii merg la ceea ce a fost făcut de multă vreme de alții Și cine iubește și respectă mai mult oamenii: cel care vrea să-l condamne la un asemenea rol autodidact, sau cel care cheamă de la el Lomonosov, Shchepkins, Shevchenkov? "Orice apărare exclusivă a personalității cuiva, spune profesorul N Ya Grot, a adevărului personal unilateral, este o impostură grosolană, este o imitație a unui spirit străin, străin Orice batjocură la adresa adevărului, doar pentru că nu este adevărul meu, este o insultă la adresa adevărului etern, universal Și, de fapt, uitați-vă în jur: ce oameni nu cade în orbirea deșartă, nu pretinde primul rol în istoria lumii? Și englezii, germanii și francezii sunt în egală măsură înclinați să se atribuie Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV ce rol Nu există un pericol profund pentru dezvoltarea națională? Franța a plătit scump pentru o astfel de auto-mărire și o soartă similară ar putea amenința Germania Atât individul, cât și întreaga națiune trebuie să lucreze neobosit pentru a se apropia de obiective ideale, pentru a nu stagna în exclusivitate arogantă și astfel să se pregătească pentru moarte Pentru ca această muncă să se desfășoare în mod inteligent și vesel, o conștiință de sine puternic dezvoltată și încrederea că natura umană este îmbunătățită, că educația și îmbunătățirea ordinii sociale acționează benefic asupra acesteia Când vorbesc despre necesitatea acelor sau a altor forme de viață comunitară, se referă tocmai la influența pedagogică profundă a ideii care stă la baza acestor Forme Acea Forma, de exemplu, a dependenței omului de om, care exista printre noi sub numele de iobăgie, se baza pe nedreptate; căderea iobăgiei a fost cauzată de ideea opusă, a fost triumful dreptății, care a creat o nouă formă de relații sociale Pe măsură ce cunoștințele și conștiința indisolubil legate de ele cresc, cerințele noastre din viața personală și socială cresc, ideile noastre se ridică cel mai bine în acest sens Conștiința, spune Fulier, transformă mecanismul în oportunitate Conștiința, luminată de știință, ne arată imposibilitatea revoluțiilor instantanee, datoria morală a fiecăruia care recunoaște anumite idealuri ca fiind înalte și drepte, de a nu acționa ușor pentru a le atinge, de a nu se pierde inima de numeroase obstacole și de a rămâne neclintit de credincioși acestor idealuri în anii istorici, care sunt uneori să distrugă munca creativă cu adevărat rodnică a unei întregi generații Dar astfel de dezastre devin din ce în ce mai rare Știința și educația socio-morală ridică, aproape cu o viteză fabuloasă, baraje indestructibile împotriva cărora se sparg neputincioase valuri de ignoranță și răutate Astfel de succese sub- Biblioteca "Runivers" IDALE ȘI REALITATE ne iau spiritul și ne încurajează la muncă nouă și neobosită Mintea noastră este înzestrată cu capacitatea de a reduce aceste proprietăți la o caricatură sau de a le ridica la sublim Dacă am văzut o faptă bună, îmi pot imagina o serie lungă de fapte asemănătoare, în progresie ascendentă Dacă știu despre o faptă rea, atunci pot construi o serie similară în progresie descendentă Cunoașterea ne oferă previziune, iar previziunea duce la faptul că rolul întâmplării și al "interferenței spontane este din ce în ce mai paralizat de eforturile conștiente ale oamenilor În stabilirea corectă a condițiilor sociale pentru dezvoltarea liberă a

cunoștințelor și a conștiinței se află cel mai bun medicament împotriva multor spirite rele ale apatiei și descurajării care lâncezesc Nu este nevoie sau posibilitate de a realiza o uniformitate a idealurilor în societate, de a elimina toate căutările individuale pentru adevăr și frumos Dimpotrivă, la un popor bogat înzestrat, personalitatea va crește și se va diversifica proporțional cu dezvoltarea sa culturală Este necesar doar ca în societate să se stabilească anumite norme generale, fără de care o dezvoltare sănătoasă, în sensul moral al cuvântului, a fiecărei persoane este imposibilă, indiferent de direcția filozofică sau partid politic din care face parte Dacă adversarul meu mă privează de posibilitatea de a-mi mărturisi convingerea, atunci îl pot respecta personal și cauza pe care o apără? Iar pentru societate, astfel de relații reciproce între oameni, bazate pe ipocrizie, frică sau ură, vor deveni inevitabil o sursă de declin moral profund ' Fiecare dintre noi are datoria de a influența mediul cât mai bine posibil, de a-l modifica în direcția dreptății și a bunăvoinței Cu cât o persoană este mai puternică și mai talentată, cu atât poate face schimbări mai benefice Cât despre geniu, urma pe care o lasă în istorie este mare și diversă, pentru că δι Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV acel geniu este întruchiparea unui ideal Cunoscutul critic francez Ennequin spune că un geniu atrage și respinge elemente ale societății sale, este surprins sau urât, în jurul lui începe o nouă grupare de oameni Fără a cădea în extremele lui Enneken sau Carlyle, nu putem decât să vedem că totalitatea multor, foarte mulți oameni de talent mediu nu ne-ar da rezultatele pe care creativitatea ideologică sau artistică strălucită le obține Astfel, sute de muze/kants talentați nu pot înlocui un singur Beethoven Deci sute de poeți vor fi uitați, iar creațiile lui Pușkin și Lermontov vor străluci cu o frumusețe nepieritoare Cui i se dă mult, mult i se va cere Dar asupra fiecăruia dintre noi stă datoria, în măsura puterii și a capacității noastre, de a contribui cu partea noastră de muncă și conștiință la viața socială Copilul familiei europene moderne este un participant la o bogată moștenire culturală El dobândește ușor și gratuit multe lucruri care au meritat privarea grea și lupta periculoasă dintr-o serie lungă de generații O persoană adultă continuă să se bucure de dobândirile gândirii științifice și de eforturile sociale și morale ale popoarelor luminate Conștiința solidarității cu societatea, în legătură cu simțul tot mai mare al dreptății în istorie, sugerează unei persoane nevoia de a recompensa această societate și de a lucra pentru dezvoltarea ei ulterioară, astfel încât capitalul mental și moral pe care îl vor folosi generațiile viitoare să fie continuu crește Dar pentru a atinge acest obiectiv înalt cât mai bine posibil, pentru a alege mijloacele cele mai rezonabile, ar trebui în primul rând să lucrăm la propria viziune asupra lumii, să vă imaginați clar și distinct idealurile dezirabile ale unei persoane și ale societății ■ Când se întâmplă să ne oprim nedumeriți în fața unei probleme de viață personală sau socială, aceasta se întâmplă adesea tocmai pentru că nu Biblioteca "Runivers" IDALE ȘI REALITATE "Suficient înarmat teoretic Întrebările filozofice par multora îndepărtate și chiar străine de cerințele vieții practice și totuși această viață, în măsura în care este o viață demnă uman, este din ce în ce mai condusă de gândirea filosofică Pe bună dreptate, Voltaire a spus cu un spirit inimitabil: "Le supérflu -chose très necéssaire" Într-adevăr, trebuie să cunoaștem sistemul de constelații, ora răsăritului și apusului soarelui, trebuie să cunoaștem harta și să fii capabil să folosești unelte pentru a naviga peste ocean cu o mână fermă și o cale dreaptă Vechile obiceiuri, opiniile moștenite și

conjecturile vagi reprezintă haos, ne îngreunează să decidem în multe chestiuni lumești importante Lipsa unei înțelegeri conștiente și armonioase a lumii se răzbună prin anxietate morală frecventă, incertitudine și nehotărâre în acțiunile noastre O asociere accidentală de idei leagă în mintea noastră și în sentimentele noastre lucruri eterogene, iar în orice ciocnire gravă se dezvăluie accidentul unei astfel de conexiuni și nu avem nici un ajutor, nici o explicație pentru acest caz, nici acel fir de aridă, datorită căruia putem găsi o cale de ieșire dintr-un labirint de dorințe și judecăți conflictuale Prin urmare, cea mai mare nevoie practică a timpului nostru, cea mai urgentă nevoie a vieții, este ca gândirea noastră critică să i se acorde suficientă amploare Este necesar să lucrăm cu conștiință pentru ca căutarea naturală a adevărului și efortul nostru pentru bine și frumos să fie exprimate într-un sistem clar și complet de viziune asupra lumii În același timp, știința ne va proteja de prostii fantastice și de drumurile strâmbe După cum remarcă pe bună dreptate profesorul Struve, satisfacția evocată de un ideal se bazează direct pe realitatea așteptată a acestuia "Fără acest început real, idealul devine o utopie, adică o manifestare de Fantezie arbitrară, lipsită de orice semnificație pentru o minte serioasă" *) Este a noastra *) Struve: Introducere în filosofie, Biblioteca "Runivers" V GOLTSEV conștientizarea personală și publică de sine, cunoașterea noastră cu istoria și starea actuală a poporului rus, a făcut progrese mari în ultimii ani, iar acum a sosit momentul, a sosit momentul să începem activ creativitatea vie a idealurilor morale, care ar trebui să ne umple viața personală și să transforme în mod benefic viața socială Ziua reuniunii ceremoniale a Societății de Psihologie a coincis de această dată cu ziua morții premature a acelui om remarcabil care credea cu deosebită ardoare în forțele puternice și în viitorul glorios al poporului rus Ivan Sergheevici Aksakov a fost un cetățean idealist toată viața și cu cuvintele sale îmi voi încheia discursul: Binecuvântări tuturor celor care conduc la lumină, Frați, cu frați care au îndepărtat asuprirea, Pace, binecuvântare oamenilor; O urmă de chin lung va dispărea Ieri este uitare Până în ziua următoare - salut! V Goltsev Biblioteca "Runivers" Scrisori despre carte gr LN Tolstoi "Despre viață" Scrisoarea zece De la autor la domnul NN Referindu-ne la gr La adevăruri și erori individuale groase, înțeleg prin analiză, să trag un fel de concluzie, pe de o parte, despre metoda prin care autorul a găsit adevărurile indicate de el și, pe de altă parte, despre motivele pentru care , în opinia sa, sa întâmplat opusul Sper ca astfel de concluzii să mă ajute să formulez mai mult sau mai puțin corect teoria cunoașterii acelui sistem filozofic căruia îi aparține eseul Despre viață În primul rând, vă voi atrage atenția asupra unui adevăr, puternic exprimat de Conte Tolstoi în capitolul X-oy a confirmat în alte locuri, și anume că "întreaga lume se supune legii rațiunii; în corpurile cerești, în animale, în plante, în întreaga lume, această subordonare față de rațiune se realizează, potrivit autorului, fără participarea noastră, iar în noi înșine cunoaștem această lege a rațiunii "în așa fel încât noi înșine trebuie să o îndeplinim" În primul rând, întrebarea este de unde știe autorul Biblioteca "Runivers" A KOZLOV că întreaga lume "se supune legii rațiunii?" Conform principiului cunoașterii, despre care s-a discutat în scrisoarea anterioară, putem ști cu deplină certitudine numai despre noi înșine "Cel mai puțin pe care îl putem ști este despre lumea materială externă, care este supusă legilor spațiului și timpului " Aparent, consecința cea mai directă a acestei propoziții ar trebui să fie că nu

știm ce legi la care se supune lumea exterioară ; și dacă noi, dacă ne putem asuma vreo lege, atunci de ce știm că acestea sunt legile rațiunii? Dacă luăm în considerare faptul că rațiunea cu legile ei ne apare în "conștiința noastră rezonabilă", atunci trebuie să ne gândim că toate celelalte ființe, cu excepția oamenilor, nu pot ști nimic despre legile rațiunii din simplul motiv că nu au această conștiință rațională și, în consecință, ei nu le pot asculta Crturarii numesc legile care prevalează în spațiu și timp, cărora, după Tolstoi, lumea materială se supune, mecanice * ') în sensul că depind de acțiunea lui orbii, constituind opoziţia directă cu raţiunea, forţele gravitaţiei, impactului, impactului etc , şi de aceea, spun cărturarii, raţiunea nu a participat deloc la originea acestor legi subordonarea "întregii lumi faţă de legile raţiunii" Această dificultate poate fi exprimată în următoarea întrebare: cum este posibil ca, în ciuda imediatului cunoașterea în mintea noastră a legilor rațiunii, nu ne supunem le contestăm și, dimpotrivă, ne supunem acelorași legi pe care le respectă un animal nerezonabil și chiar o materie moartă, pentru că respectăm legea inerției și ne deplasăm pe cărările pavate *) Rog cu umilință cititorii, de altfel, să corecteze greșeala de tipărire care s-a strecurat în articolul meu din nr al revistei, la p -ñ Era tipărit: "în comunicare mecanică", dar ar trebui să fie: "în comunicare metafizică" A K Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR l n Tolstoi în viață" în direcția celei mai mici rezistențe, există în primul rând o chestiune de materie Desigur, vă amintiți cuvintele contelui Tolstoi că toți oamenii din viața lor, în ciuda rațiunii și chiar a suferinței, se supun, ca materiei, inerției și obiceiul Desigur, la întrebarea mea se poate răspunde că nu ne supunem legile rațiunii, deoarece ne aflăm sub influența dăunătoare a învățăturilor false ale fariseilor și ale cărturarilor Dar această provocare nu numai că nu elimină dificultatea, dar chiar, poate, crește Din nou se întreabă: cum Astfel, eu, auzind direct vocea rațiunii în mintea mea, mă voi supune brusc nu ei, ci vocii și conștiinței altcuiva După ordinea naturală și reală a lucrurilor, chiar și minciuna și absurdul, dar dat cumva în conștiința directă a unei persoane, va rezista numeroaselor voci și asigurărilor altora, ceea ce este confirmat, de exemplu, de cazuri de nebunie bazate pe halucinații vizuale și auditive Nu îmi pot imagina un astfel de caz în care cineva , direct conștient că îl doare, atunci când, de exemplu, are o durere de dinți, ar putea crede o convingere străină că nu a suferit, ci, dimpotrivă, plăcut Dar chiar dacă aș admite o influență miraculoasă asupra tuturor oamenilor ai cărturarilor și fariseilor, atunci rămâne o dificultate nu mică în modul în care aceiași cărturari și mai ales fariseii, care sunt îndeaproape familiarizați cu învățăturile înțelepților, care aud și în conștiința vocea directă a rațiunii despre bine și despre mijloacele de a-l realiza, cum nu doar "tăce și contestă" această voce în raport cu ei înșiși, ci îi ispitesc pe alții să nu-l asculte? și, prin urmare, ajung la concluzia că adevărul indicat de autor "despre subordonarea întregii lumi legii rațiunii" este un produs al arbitrarului și nu al cunoașterii care are temeiuri suficiente Biblioteca "Runivers" A KOZLOV Acum va invit sa apelati cu mine la analiza gr indicat Tolstoi adevărurile referitoare la viață și iluziile opuse Să ne oprim în primul rând asupra distincției dintre viața adevărată și cea falsă, menținută în toată cartea Despre viață Aici trebuie să fac mai întâi remarca că niciun cuvânt nu este folosit atât de ambiguu ca cuvântul "viață" și că niciun termen nu are atât de multe înțelesuri figurative imprecise asociate cu acesta ca cu acest cuvânt Prin urmare, este firesc să ne dorim și să

așteptăm de la fiecare lucrare filozofică asupra vieții folosirea acestui cuvânt într-un sens definit și uniform Dar gr Prima propoziție a lui Tolstoi despre împărțirea vieții în adevărat și fals ne introduce deja în domeniul metaforelor și alegoriilor Ideea este că termenii "adevărat" și "fals" pot fi aplicați cu acuratețe și direct numai produselor activității cognitive Numai gândurile, judecățile, inferențe și, mai departe, sistemele de judecăți și inferențe, sau învățăturile pot fi adevărate sau false Produsele altor activități umane, de exemplu, dorințele, sentimentele, mișcările, nu permit aceste predicate; pot fi plăcute sau neplăcute, bune sau rele, raționale sau lipsite de sens, frumoase sau urâte etc , dar nu adevărate sau false În ceea ce privește viața, este un proces la care participă toate activitățile umane; constă din produsele tuturor acestora și, prin urmare, ar fi unilateral și eronat să-l caracterizezi prin produsele oricărei activități Desigur, cu toții folosim în limbajul literar și colocvial expresii: viața adevărată, falsă, dar folosim, cel mai adesea fără să ne dăm seama că acestea sunt expresii figurative, transferând în ansamblu (adică la toate activitățile care compun viața) ceea ce este potrivit doar părți (adică o parte cognitivă) și că prin aceste expresii noi de fapt caracterizăm nu viața, ci oamenii, Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE BOOK(r) GR L N TOLSTOI "despre viață" care, în opinia noastră, trăiesc în concordanță sau în neconcordanță cu conceptul lor despre sensul și sensul vieții Dar dacă astfel de expresii figurative pot fi permise în limbajul obișnuit, atunci cu greu este posibil cu ele împacă într-un tratat filozofic care declară pretenția de a descoperi singurul concept adevărat și corect al vieții Dar acest lucru încă nu este suficient Contele Tolstoi nu observă folosirea monotonă a cuvântului "viață" nici în sensul metaforic indicat acum, dar totuși îl folosește într-un sens special, unde viața adevărată înseamnă o viață reală sau existentă, iar fals înseamnă o viață cu adevărat inexistentă, imaginară sau ■ fantomatică Treceți în revistă, de exemplu, capitolele VII-XIV, și veți fi destul de convinși că trăiesc, conform gr Tolstoi, numai oameni care urmează conștiința rațională și învățăturile înțelepților; cei care nu ascultă această conștiință și urmează învățăturile *fariseilor, ale cărturarilor sau, în general, "învățăturile acestei lumi", nu au nicio viață și nicio cunoaștere a ei, adică nu trăiesc (cap VII), dar au doar "o singură existență, precum pietrele, nisipul, argila etc Prin urmare, greșim să credem că există aproximativ un miliard și un sfert de oameni care trăiesc pe glob; numărul lor real este mult mai mic, poate de zece, de o sută de mii de ori mai puțin La noi, poate, trăiesc doar contele Tolstoi și "cei ca el" și atunci, dacă, lăsând deoparte orice cazuistica, se cred pe cuvânt, că nu ascultă decât "vocea lui" conștiință rațională" și împlinește "legea iubirii" Cu privire la problema originii vieții adevărate, avem două mărturii de la autor: după unii, viața pare să se producă, după alții nu se întâmplă deloc Aceste ultime mărturii sunt prezentate cel mai evident în cap al XIV-lea, care poartă următorul titlu: "Adevărata viață umană nu este ceea ce se întâmplă în spațiu și timp " În primul rând, nu pot să nu observ că acest titlu reprezintă ceva misterios și două- Biblioteca "Runivers" A KOZLOV plin de înțeles În ea, după părerea mea, o aparentă afirmare a atemporității și lipsei de spațiu a vieții umane, se lasă o portiță, la figurat vorbind, prin care se poate trece imperceptibil în spațiu și timp Să luăm un exemplu: în viața adevărată a unei persoane, conform învățăturilor gr Tolstoi, dăruiește indiferent oricărei alte persoane "proprietatea, munca sa, timpul, puterea, trupul și, în cele din urmă,

viața" (XXV) Dar, cineva se întreabă, cum îmi pot oferi timpul cuiva când trăiesc în afara timpului, cum îmi pot sacrifica corpul când este în spațiu și trăiesc în afara spațiului, sau cum îmi pot sacrifica proprietatea și munca, dacă prima constă din lucruri materiale din spațiu, iar cea din urmă constă din mișcări în spațiu și timp? Sau, în sfârșit, cum îmi pot sacrifica viața cuiva când adevărata mea viață nu apare și nu este distrusă, nu poate înceta sau dispare deloc Din partea mea, nu văd nicio cale de ieșire din aceste dificultăți și contradicții și vă rog, dacă puteți, să o indicați În plus, după părerea mea, o dificultate nu lipsită de importanță constă în faptul că în viața adevărată personalitatea noastră animală este supusă conștiinței raționale; dar din moment ce personalitatea animală este situată în spațiu și timp și este supusă legilor lor, atunci nu pot înțelege cum o conștiință rațională, nelocalizată în spațiu și timp, poate subjuga această personalitate, situată în spațiu și timp și supusă nerezonabilului, minţi mecanice care domnesc acolo legi Acum să ne uităm la acele mărturii ale dlui Tolstoi, conform căruia "viața adevărată" are loc, își are originea, crește, adică se întâmplă oarecum în timp Vă amintiți, desigur, ce culori luminoase și sumbre sunt descrise de gr Tolstoi (VII-XIV) este o condiție necesară pentru viața adevărată, constând în "amăgirea conștiinței*", rupere, contradicție și oprire*, care, deși imaginară, dar Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L I TOLSTOI "despre viață încă servesc ca sursă de frică și suferință grea De ce această ruptură, oprire și teamă? - întrebați De ce omul nu rămâne astăzi în aceeași stare de inocență animală ca și ieri, neștiind nimic despre viață și neavând-o și, în același timp, nu este supus, din ignoranță, vreunei responsabilități pentru această viață? Pe acest gr Tolstoi nu dă un răspuns corect, ci scapă cu comparații și metafore frumoase, dar inexplicabile Omul, vedeți, s-a tot mișcat în avion și s-a ridicat brusc în înălțime (sau după alte comparații: "conștiința lui rațională s-a trezit, s-a trezit ") Când a văzut ce se întâmplă în avion, s-a îngrozit, pentru că nu a înțeles că ceea ce se întâmplă acolo, dedesubt, nu era deloc viața care i-a fost destinată de "legea rațiunii", și că, dimpotrivă , scopul lui era doar să se ridice tot mai sus și mai sus Din nou, poate vă veți întreba, de ce persoana trezită nu a înțeles că era deja pe înălțime și, prin urmare, nemaifiind într-un plan teribil, nu era obligat să facă ceea ce este acolo, "conform Învățăturile lumii cero", se numește viață, între timp, cum este doar "o existență ? Și din nou, la această întrebare nu vei primi o explicație, ci o continuare a aceleiași metafore și asemănări Neștiind că a înviat la o înălțime, o persoană coboară din nou și "zăce cât mai jos posibil "Dar puterea conștiinței raționale îl ridică din nou; iarăși vede, iarăși este îngrozit și, pentru a nu vedea, iarăși cade la pământ" (XIV)) Acest procedeu de "ridicare" și "cădere la pământ" se repetă de multe ori până când "până când omul crede în aripile minții sale și zboară acolo unde îl duc ei" Nu pot înțelege absolut cum toate aceste poze, în care "ruptura, contradicția, oprirea" și suișurile și coborâșurile "rise și căderii" sunt înlocuite, pot fi concepute din punct de vedere al atemporității și al eternității, al compoziției Biblioteca "Runivers" A KOZLOV afilierea lyayuschie a conștiinței raționale și a vieții adevărate Permiteți-mi să mă opresc acum asupra definiției vieții Această definiție, în opinia gr Tolstoi, nu este altceva decât o reducere și o generalizare a definițiilor date de înțelepți și, în plus, este o expresie a acelui concept "adevărat" al vieții*, care, conform învățăturii sale, aparține tuturor oamenilor Această definiție spune că

"viața este lupta pentru bine, efortul de a evita suferința și de a obține bucuriile și plăcerile pe care fiecare le dorește" "A dori și a obține binele", spune autorul, "este același lucru cu a trăi" Nimic nu mărturisește mai bine caracterul unilateral și arbitrar al propunerilor susținute în cartea Despre viață, cum este acea definiție! Vorbind pe bună dreptate despre faptul că conceptul nostru de viață ar trebui să se bazeze pe dovezile directe ale conștiinței noastre, gr Tolstoi contrazice de fapt aceste cuvinte ale sale și introduce în acest concept departe de toate datele efective ale conștiinței, ci doar pe cele care corespund ideii preconcepute care face obiectul predicii sale Definind viața ca luptă pentru bine, gr Tolstoi ia în această definiție doar una dintre părțile constitutive ale conștiinței noastre, și anume, voința, și ignoră câteva grupuri care alcătuiesc conținutul acesteia Primele dintre aceste grupuri omise sunt produsele activității noastre cognitive, cum ar fi contemplația, reprezentările, conceptele, judecățile, inferențe, teoriile și așa mai departe - cunoașterea în general Toate aceste cunoștințe, dezvoltate de activitatea noastră cognitivă, în special de acel tip de ea care se numește gândire, au un caracter specific aparte, prin care se disting clar în conștiința noastră imediată atât de sentimente, cât și de dorințe Al doilea grup de date ale conștiinței, ratat de gr Tolstoi, constă în sentimentele noastre reale de plăcere și nemulțumire Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR l n Tolstoi "despre viață" de linii Acest grup, deși strâns legat de aspirații și dorințe, totuși diferă clar de ele Dorințele au întotdeauna ca obiect stări viitoare care nu au venit încă; sentimentele sunt stările prezente, care, împreună cu reprezentarea legată de ele, servesc drept bază pentru dorințe, constituind conținutul lor sub formă de amintiri Această relație este exprimată în vechea, dar absolut corectă propoziție: ignoti nulla cupido*) A treia dintre grupurile de conștiință omise constă în acte ale activității noastre motorii, exprimate în senzații senzoriale infinit diverse, externe și interne Dacă cunoștințele (reprezentările, gândurile) și sentimentele (plăcerea, suferința) sunt legate de dorințe sau aspirații ca bază, atunci mișcările sunt legate de ele ca și consecințe În cele din urmă, mai există un punct de conștiință, ratat de Conte Tolstoi, tocmai conștiința călcâiului nostru*, a substanței noastre, care există într-un singur exemplar în lume și în acest sens se opune lumii întregi, care "nu sunt eu" Dar, în altă privință, acest "eu" al nostru, prin mijlocul celei mai înalte substanțe, intră într-o legătură inseparabilă cu toate ființele și în această legătură aparține, ca element, acelui întreg armonios, care se numește lume, și în care totul este coordonat, totul aparține împreună, totul punctează și contează unul împotriva celuilalt Întrucât aspirațiile sau dorințele noastre sunt expresia uneia dintre funcțiile acestei ființe a noastră, la fel cum cunoștințele noastre, sentimentele și mișcările noastre sunt expresiile celorlalte Funcții ale sale, atunci, desigur, dorințele sau aspirațiile sunt în conștiința noastră coordonate și asociate cu cunoștințele, sentimentele și mișcările, deși, nu mai puțin, toate aceste elemente ale conștiinței diferă semnificativ unele de altele Deci, concluzionez pe baza rezultatelor imediate" *) Nimeni nu vrea necunoscutul Biblioteca "Runivers" A KOZLOV Potrivit conștiinței, o persoană trăiește chiar și atunci când "se străduiește spre bine, își dorește bucurii și plăceri și le realizează" Dar trăiește chiar și atunci când dobândește tot felul de cunoștințe, atât cu conștiința dorinței de a le dobândi pentru binele său, cât și fără o astfel de conștiință Sau, cu alte cuvinte, cunoștințele dobândite pot fi asociate

cu o persoană cu un anumit interes conștient, dar pot să nu fie conectate, adică, în conținutul său, să fie indiferente față de dorințele sale O astfel de cunoaștere, care fie nu are nicio legătură cu voința omului, fie este cea mai lipsită de importanță, constituie conținutul unor științe întregi, precum, de exemplu, matematica, mecanica, fizica, chimia etc Mai mult, o persoană trăiește nu numai atunci când, în virtutea efortului și dorinței sale anterioare, obține plăcere, ci și atunci când această plăcere vine fără participarea sa la ea Dar o persoană trăiește chiar și atunci când, în ciuda tuturor aspirațiilor și dorințelor sale, nu atinge bucurii și plăceri, ci suferință, fie din cauza obstacolelor din voința altor ființe, fie din cauza propriilor greșeli și amăgiri În fine, o persoană trăiește chiar și atunci când efectuează mișcări infinit variate, în care și prin care simte lumini, culori, sunete, mirosuri, gusturi, căldură, frig, greutate, presiune, netezime, rugozitate etc , și așa mai departe, satisface foamea, setea, încorda, muncește, obosește, se odihnește etc , în general, prin diversele sale acțiuni motrice, se angajează în comunicare și interacțiune cu alte ființe de diferite grade de perfecțiune, începând cu cele mai nesemnificative (de exemplu, celulele, molecule, atomi) și terminând cu cea mai înaltă ființă Mă întorc la exprimarea rezultatului pe care l-am obţinut din analiza grupurilor individuale indicate Tolstoi este adevărat Această analiză ne oferă dreptul deplin de a face o concluzie generală că drumul care a condus gr Tolstoi la acestea Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L I TOLSTOI "despre viață" de adevăruri nu pot fi considerate demne de încredere Se dovedește că unele dintre propozițiile sale, cum ar fi, de exemplu, despre "subordonarea întregii lumi față de legile rațiunii", sunt în totală contradicție cu propriile sale teorii de la noi recunoașterea altor propoziții care contrazic secolele de experiența umană Aceasta este propunerea că oamenii care urmează "învățătura acestei lumi" și nu urmează învățătura înțelepților nu trăiesc, ci doar există Viețile ne fac să acordăm atenție doar unor Fapte ale conștiinței directe și ignora restul, la fel de indubitabil, ca inexistent Dar, lăsând deoparte caracteristicile generale!] ale teoriei cunoașterii lui Tolstoi până la finalul studiului întregului său sistem, voi trece acum la o întrebare foarte importantă pentru înțelegerea lui despre ființa care cunoaște sau despre acel obiect pe care îl exprimăm prin cuvântul "eu" Dar despre soluția acestei întrebări vă voi spune deja în scrisoarea următoare A unsprezecea scrisoare De la domnul NN la autor În ultimele tale două scrisori ataci cartea Contelui Tolstoi, că nu știu unde și cum ar trebui să încep să-l apăr și mi se pare cu atât mai dificil cu cât, sincer să fiu, nu sunt pasionat de discuțiile filozofice despre principiul cunoașterii, despre esență a conștiinței, despre subiectul filosofiei etc - Mi se pare că în analiza voastră a cărții "Despre viață" vă înconjurați cu toții, și nu atingeți cea mai importantă întrebare, și anume: poate fi numită viață umană când oamenii se chinuiesc unii pe alții ca animalele sălbatice Da sau nu? Gr Tolstoi spune nu, dar ce crezi? Dacă da, atunci dovediți; poate voi merge cu tine Dar, invitându-vă la o analiză a eticii gr Tolstoi, voi încerca totuși să resping, punct cu punct, atacurile pe care le-ați făcut asupra lui, după părerea mea, atacuri ilegale Biblioteca "Runivers" A KOZLOV Nu îmi este clar de ce îți este greu să recunoști în un om este o combinație de două principii, animal și special-uman La urma urmei, avem proprietăți în comun cu animalele; și există una pe care animalele nu o au, cum ar fi mintea care ne deosebește de animale Atunci, veți începe cu adevărat să argumentați

împotriva faptului că ne vedem și ne cunoaștem din două părți: în exterior, ca un corp situat în spațiu, similar cu corpurile altor oameni și animale, și în interior, ca ceva care nu este situat în spațiu și apărând direct în conștiința gândurilor, sentimentelor și dorințelor noastre Dar din moment ce acest "eu", pe care îl cunoaștem în conștiință, are, ca proprie, o minte pe care animalele nu o au, avem tot dreptul să o distingem de celălalt "eu" al nostru, care constă din corpul nostru Acesta este "Eul" nostru corporal, spre deosebire de primul, necorporal, putem numi animalul nostru "Eu" De aici concluzionez că gr Tolstoi are perfectă dreptate când distinge în noi o conștiință rațională, care nu este individuală, și o individualitate animală, care, ca și alte individualități, adică, animale și trupurile altor oameni, are loc în spațiu și apare în timp și, prin urmare, moare în timp Dar din cauza amăgirii, luăm această individualitate sau corp animal, care trăiește în spațiu și timp, pentru noi înșine, în timp ce noi și noi suntem această minte, direct conștientă de sine, nelocalizată în spațiu și timp Tinand cont ca tu insuti afirmi constant ca sufletul cu gandurile, sentimentele si dorintele lui nu se afla in spatiu, m-am gandit ca vei simpatiza cu pozitia gr Tolstoi despre lipsa de spațiu și atemporalitate a adevăratei noastre vieți; între timp, în loc de simpatie, îi reproșați un fel de "unilateralitate și jumătate de inimă" Prin urmare, vă rog să-mi explicați diferența dintre "unilateral" lui și al dumneavoastră Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE BOOK(r) GR L I TOLSTOI "despre viață" cu propria noastră viziune asupra spațiului și timpului De asemenea, nu înțeleg care este "misteriozitatea și ambiguitatea titlului capitolului al XIV-lea și ce" lacune gr Din tărâmul fără spațiu și atemporal al vieții adevărate, Tolstoi "se mișcă" în spațiu și timp Cand vorbesti despre relatia gr Tolstoi la științe, apoi se dovedește că el neagă științele naturii Dar, până la urmă, aceasta este o nedreptate clară! În capitolul IV, tu, desigur, știi, gr Tolstoi tratează științele naturii cu deplină recunoaștere El doar, ca și tine însuți, le numește "condiționale" și neagă "falsa sofisticare" a admiratorilor "volyapyukului științific" care cred că viața poate fi înțeleasă pe baza studiului corpului și a schimbărilor pe care le au loc în ea Prin urmare, a fost surprinzător pentru mine să citesc în penultima ta scrisoare afirmația că cu ajutorul biologiei și fiziologiei este posibilă "să verificăm datele conștiinței imediate , ceea ce este extrem de îndoielnic pentru mine În ceea ce privește științe filozofice, pe care contele Tolstoi nu prea le menționează în cartea sa, atunci ce fel de științe sunt ele cu adevărat, unde fiecare reprezentant al științei are o teorie cu totul specială, concluzii speciale și o viziune deosebită asupra lumii?La fel, fiecare are criterii speciale pentru adevăr, bine și rău; fiecare are propriul său sistem de moralitate și propriile sale porunci În sfârșit, care este psihologia ta? Unii recunosc un suflet individual, alții - sufletul universal sau universal; alții înțeleg sufletul ca un singur gând; al patrulea cred că sufletul este un fel de reflex ciudat din jocul de electricitate, magnetism, căldură și alte forțe ale naturii; al cincilea nu vrea să cunoască deloc niciun suflet și scrie psihologie și psihofiziologie, care se bucură de faima europeană, unde sunt descrise stări mentale, mișcări mentale și chiar tulburări emoționale, dar care nu aparțin niciunui suflet, pentru că, ca " Biblioteca "Runivers" A KOZLOV autorii consideră că cuvântul "suflet", datorită naturii sale neștiințifice și mitologice, ar trebui să fie exclus din "volyapyuk științific" Așa se face că, conform acestei psihologii, fenomenele mentale fără maestru rămân în a patra dimensiune

a creierului, deoarece cele trei dimensiuni ale acestui corp sunt ocupate de celule, fire, vase etc Dar Dumnezeu este cu ea, cu această psihofiziologie sau phpziopsicoloiiiii Mi-e amar că pui aceste psihologii și alte științe filozofice mai presus de învățăturile înțelepților, care sunt urmați și trăiți de zeci și sute de milioane de oameni care locuiesc pe glob și în unanimitate mărturisind principalele adevăruri ale vieţii: iubirea faţă de ceilalţi oameni şi renunţarea la individualitatea animală a cuiva e În ceea ce privește prevederea gr Tolstoi, că întreaga lume exterioară este supusă legilor rațiunii, atunci, în opinia mea, are următoarea bază Într-adevăr, legile lumii exterioare, studiate de mecanică, astronomie, fizică, chimie etc , sunt descoperite și cunoscute de mintea umană și, întrucât această minte nu putea cunoaște legi nerezonabile sau lipsite de sens, este clar din aceasta că legile cărora lumea exterioară este supusă, sunt legile rațiunii Cât despre celălalt punct care vă tulbură, de ce lumea exterioară se supune legilor rațiunii, dar oamenii nu, acest lucru, după părerea mea, este suficient explicat prin arătarea influenței fariseilor și a cărturarilor Oamenii care sunt obișnuiți să trăiască pe baza autorității lor, conform rutinei, le ascultă chiar și atunci când, de dragul unor scopuri egoiste, înlocuiesc adevărul cu eroarea și astfel îi încurajează pe cei care îi ascultă să-și folosească rațiunea nu pentru a descoperi adevărul , ci pentru slujirea patimilor și a poftelor În fine, nu înțeleg de ce nu vă place definiția vieții gr Tolstoi Nu voi argumenta că manifestările vieții sunt diverse, dar în definirea ei, în opinia mea, ar trebui luată cea mai importantă și esențială dintre aceste manifestări; şi ce ar putea fi mai important şi Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR l n Tolstoi "despre viață" mai esenţial decât scopul întregului lucru care se numeşte viaţă, adică placere, fericire As vrea sa stiu ce intelegi prin viata si care crezi ca este scopul ei? Scrisoarea a douăsprezece De la autor la domnul NN Cererea dvs de a merge la învățăturile etice ale gr Îl voi interpreta pe Tolstoi deja în scrisoarea următoare și în aceasta vă voi răspunde obiecțiilor și, așa cum v-am scris deja, voi prelua învățăturile contelui Tolstoi despre "Eul" nostru Dar înainte de a răspunde la toate punctele scrisorii tale, trebuie să fac o remarcă Protejarea gr Tolstoi, comentezi și interpretezi învățătura lui din tine Dar cineva se întreabă dacă l-ar recunoaște pe dl Tolstoi, comentariile tale sau nu? Cu greu vă puteți permite să răspundeți cu deplină încredere că le-ar recunoaște De ce nu vrei? Da, pur și simplu pentru că, datorită figurativității și inexactității limbajului gr Tolstoi, nu există niciodată ocazia de a garanta înțelegerea corectă a gândirii sale Dar din moment ce munca mea critică este întreprinsă de dragul de a vă convinge de nesatisfăcătoarea filozofiei gr Tolstoi, atunci nu mă voi ocupa de problema corespondenței interpretărilor tale cu prevederile cărții Despre viață, deși, în opinia mea, este foarte probabil Așadar, revin la explicațiile pentru obiecțiile dvs : T) Nu pot recunoaște două principii la o persoană, animal și om, pentru simplul motiv că astfel de principii nu există deloc în realitate Animalul și omul nu sunt nimic real; sunt doar cuvinte prin care desemnăm conceptele noastre abstracte Din faptul că orice ființă reală se poate încadra într-o multitudine de astfel de concepte abstracte, nu rezultă deloc că ea constă din atâtea elemente reale câte se încadrează în concepte Să presupunem, de exemplu, că eu sau tu ne încadrez în conceptele: ființă, ființă organică, animal, vertebrat, V Biblioteca "Runivers" A KOZLOV primat, astropothecus, om, om de rasă caucaziană, indo-european, etc De aici rezultă cu adevărat că eu sau dumneavoastră

constam dintr-o multitudine de principii reale speciale care corespund acestor concepte? În același mod, nu văd nicio utilitate pentru ideea compoziției omului din două principii și în considerațiile tale despre modul extern și intern de a te cunoaște pe sine ca persoană Dacă corpul uman este în spațiu, iar conștiința lui nu este, atunci, până la urmă, în animal doar corpul său este în spațiu, iar conținutul conștiinței sale, adică senzațiile, sentimentele, dorințele și ideile unui animal, la fel ca la un om, nu-și au locul în spațiu Aceasta înseamnă că corpul unui animal nu este la fel de mult un animal, precum corpul unui om nu este un om; si pentru pentru animal, ca și pentru om, ideile, sentimentele, dorințele sale, pe care le recunoaște, au o importanță esențială Desigur, deși animalul este conștient de idei, sentimente și dorințe, nu are cunoștințe despre ele, ca o persoană care gândește și, pe lângă conștiință, are și cunoștințele despre ceea ce trebuie distins Dar pentru asta, animalul nu greșește, ca un om care, din greșeală, își înțelege "eu" imediat conștient ca pe un corp Pe de altă parte, animalul nu face greșeala de c Tolstoi, care constă în a te recunoaște ca fiind format din două principii și doi "eu" Dar dacă animalul ar gândi și ar avea cunoștințe, atunci, poate, și-ar înțelege greșit "Eul" în două exemplare: unul "Eu", dat în conștiința sa imediată, adică "Eu" - reprezentând, simțind și voind, și un alt "eu", pe care l-ar vedea în corpul său, ocupând un loc în spațiu Când mi s-a întâmplat, într-o conversație cu tine sau cu oricine altcineva, să vorbesc despre lipsa de spațiu a stărilor noastre mentale și să o contrastez cu spațialitatea corpurilor date în experiența senzorială, atunci acesta a fost doar un dispozitiv dialectic sau pedagogic Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L I TOLSTOI "despre viață " căruia am vrut mai întâi să stabilesc un adevăr mai înțeles pentru a trece de la el la unul mai puțin înțeles care, așa cum o dovedește toată istoria filozofiei, în ciuda tuturor eforturilor și chiar a celor voluntare și involuntare sofistica sistemelor filosofice care a încercat să aducă sufletul lipsit de spațiu în legătură cu materia spațială, duce inevitabil fie la materialism, în care stările mentale sunt un fel de reflex de neînțeles al mișcărilor corpului și creierului, fie la o astfel de viziune filozofică, care neagă independenta existența materiei și a spațiului și recunoaște existența numai a lumii spirituale și a conștiinței fără spațiu, alături de spațialitatea corpurilor materiale După părerea mea, corpul nostru, corpurile animalelor și materia însăși nu sunt în spațiu și, prin urmare, desigur, nu pot recunoaște în om combinația unui fel de "animal", adică "individualitate" spațială cu "conștiință rezonabilă" non-spațială și atemporală Mai mult, din același motiv, nu pot împărți viața în "adevărat și fals" în sensul contelui Tolstoi, adică în așa fel încât primul să nu fie supus legilor spațiului și timpului, în timp ce al doilea ar fi supus pentru ei După părerea mea, viața, la fel ca toată realitatea, este una, iar așa-numita viață spațială și temporală este aceeași viață adevărată ca atemporală și atemporală sunt doar o consecință și expresie a limitărilor substanței noastre Chiar dacă înțelegem clar și realizăm natura iluzorie a spațiului și timpului, Biblioteca "Runivers" A KOZLOV să ne eliberăm de limitările și imperfecțiunile noastre și nu vom trece într-un fel de viață transcendentală, ci vom face doar un pas uriaș în dezvoltarea noastră mentală Acest pas va fi extrem de asemănător cu eliberarea noastră de iluzia geocentrică din astronomie și, în semnificația sa cea mai înaltă, se va reflecta, desigur, în consecințe și progrese mai importante decât cele în toate sferele vieții noastre individuale și

sociale În același dualism gr Tolstoi își are rădăcinile în "misteriozitatea și ambiguitatea" titlului capitolului al XIV-lea Dacă "viața adevărată nu este ceea ce se întâmplă în spațiu și timp", atunci întrebarea este, ce este este asa si in ce consta? Evident, din punctul de vedere al gr Tolstoi, în această viață extra-spațială și atemporală nu există loc pentru nenumăratele nevoi ale corpului (hrană, îmbrăcăminte, locuință etc , etc); în plus, nu există nici un loc pentru instincte, sentimente și pasiuni umane infinit variate (conservarea de sine, procrearea, dragostea sexuală și de rudenie, prietenia, mânia, ura, vanitatea, mândria, lăcomia etc , etc), nu, în sfârșit , locuri pentru stat cu toate instituțiile sale, iluminismul, civilizația etc Într-un cuvânt, viața în afara spațiului și timpului este viața spiritelor necorporale care nu au nimic în comun cu noi păcătoșii, nici în bucurii și suferinţă, nici în drepturi şi obligaţii Dar să mărturisesc asta sincer și sincer pentru Conte Tolstoi ar fi incomod, pentru că atunci predica lui despre iubire cu toate consecințele ei își pierde sensul: nerezistența la rău, negarea statului, a instanței, a poliției, a relațiilor sociale, a civilizației, a culturii etc , etc În această dificultate, predicatorul nostru, desigur, fără intenție conștientă alege o poziție foarte complicată El predică unei persoane un astfel de sistem de îndatoriri morale încât îndeplinirea lor să aibă sens și semnificație numai în condițiile timpului și spațiului; dar dacă persoana edificată de el a obiectat că viața în noi Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L N TOLSTOI "despre viață" S Regulile spațiului și timpului nu pot consta doar din îndatoriri (pentru că atunci frigul se va transforma instantaneu în moarte); ce corelație există între ele, adică drepturile, ce privațiuni, sacrificii și suferințe, o persoană trebuie să aibă compensație în bucuriile și plăcerile inerente condițiilor de spațiu și timp, atunci în acest caz contele Tolstoi a pregătit un discurs complet diferit pentru cel edificat bucurii și plăceri în atemporal și atemporal, adică viața adevărată spațiu și timp, doar personalitățile animale se pot bucura Dar tu, până la urmă, ești "conștiință rezonabilă", încântarea ta într-o "favoare și sacrificiu al vieții în spațiu și timp" Este evident că o astfel de predică, care ne încurcă toate concepte, pot fi susținute doar de acele poziții pline de imagini și alegorii, la care am subliniat deja, cum ar fi, de exemplu, "că facem o mișcare în înălțime împreună cu mișcarea în plan" (de ce așa, și nu numai în înălțime?), că "viața adevărată dincolo de spațiu și timp subjugă personalitatea animală, supusă condițiilor de spațiu și timp" (de ce s-ar angaja în această subordonare când trebuie să se ridice mai sus?), sau că "viața extraspațială și atemporală" ar trebui să se regăsească în timp și spațiu, dar să nu fie determinate de condițiile de timp și spațiu" (adică să fie în condițiile de timp și spațiu și să nu fie în condițiile de timp și spațiu) Aceste poziții, asemănătoare lor, aproape în acord cu logica, le-am numit "lacune", prin care se poate merge ad libitum în spațiu și timp și din ele Este absolut adevărat că gr Tolstoi nu neagă științele naturii și, ca și mine, le numește convenționale, dar, totuși, înțelegem altfel această convenționalitate În opinia mea, așa cum v-am scris deja, convenția științelor naturii constă în faptul că ele, în propria lor Biblioteca "Runivers" A KOZLOV studiile pleacă de la presupunerea că spațiul, timpul și materia în mișcare sunt realități și nu se întreabă despre natura și originea lor Dar gr Conceptul lui Tolstoi de convenționalitate conține, în opinia mea, o neînțelegere cu care nu pot fi de acord Biologia, în opinia sa, are dreptul să "vorbească despre

Formele de viață, dar fără să întrebe despre esența ei Viața trebuie să fie acceptată de adevărata biologie ca o axiomă dintr-un alt domeniu al cunoașterii * (vezi capitolul IV, p) În aceste cuvinte se află neînțelegerea despre care vorbesc și care poate fi exprimată în următoarele întrebări Cum poate cineva să vorbească despre "Forme de viață" fără să știe ce este viața? Într-adevăr, într-un asemenea caz, biologul poate introduce în doctrina "Formelor de viață" multe lucruri care nu se aplică vieții și nu au nimic în comun cu ea Desigur, conform învățăturilor gr Tolstoi, biologul trebuie să ia conceptul de viață "din alt domeniu al cunoașterii" Dar, din nou, întrebarea este: cum ia un biolog acest concept? Crezi?! Sau trebuie să investigheze el însuși problema esenței vieții? În acest ultim caz, necesitatea de a prelua conceptul de viață dintr-un alt domeniu al credinței este eliminată În primul caz, nu ar fi ciudat ca un biolog să-și asume credință conceptul care constituie fundamentul întregului studiu "asupra formelor de viață"? Mai departe, ce fel de domeniu este acesta din care ar trebui să ia biologul conceptul vieții pe credință?După gr Tolstoi, aceasta este învățătura înțelepților: Confucius, Laodze, Buddha, brahmani etc Dar în acest caz, se ridică din nou o nouă întrebare Deoarece învățătura acestor înțelepți este supusă diverse interpretări, întrebarea este: care dintre aceste interpretări ar trebui urmată? , la urma urmei, poți ajunge la niște farisei care "înlocuiesc învățăturile înțelepților cu ale lor" Nu este greu de ghicit că în cele din urmă singurul interpret adevărat și demn de încredere al înțelepților va fi nimeni altul decât Contele Tolstoi Dar, totuși, înainte de a ajunge în acest punct, ne putem opri Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR l Și Tolstoi "despre viață" pe ipoteza foarte probabilă că oamenii învățați care înțeleg ce este știința, nu vor merge la înțelepți și la interpreții lor pentru o soluție la întrebarea ce este viața Acest lucru este cu atât mai probabil că sursa din care înțelepții și-au tras cunoștințele despre viață este deschisă fiecărei persoane, precum și biologului învățat, în propria sa conștiință directă Prin urmare, datele acestei conștiințe direct sau indirect, cu sau fără cunoștințele biologului, într-o măsură mai mare sau mai mică, dar fără greș, intră în doctrina biologică a vieții, intră chiar și în ciuda eforturilor biologului învățat de a sta în picioare cât mai stricte pe așa-zisul punct de vedere obiectiv și să investigheze fenomenele vieții din exterior, i e latura lor materială sau corporală Desigur, în același timp, nici un singur biolog serios nu va considera că fenomenele psihice ale vieții, din punctul său de vedere, sunt strâns legate de cele materiale, stau într-o dependență cauzală de acestea din urmă și dacă nu se oprește la paralelismul şi corespondenţa lor Numai admiratorii "Voliapyukului științific" afirmă această dependență cauzală și simpatizez pe deplin cu tot ceea ce spune Contele Tolstoi la adresa lor În ceea ce mă privește, cred că ultima soluție în dezvoltarea conceptului de viață este filosofia, care, combinând concluziile biologiei, care studiază viața din exterior, cu concluziile psihologiei, care studiază viața din partea conștiinței imediate, ar trebui să dea un astfel de concept de viață , care ar putea intra într-o conexiune logică strictă cu toate celelalte concepte filosofice de bază și, în această legătură, să fie una dintre pietrele de temelie ale unui singur și întreg, care să satisfacă mintea, viziunea filozofică asupra lumii În virtutea a tot ceea ce s-a spus acum și în scrisorile mele anterioare, atașez mult mai mult decât Contele Tolstoi, sensul biologiei, și o consider complet legitimă ideea verificării prin intermediul legilor sale ale fenomenelor date în conștiința imediată

Cât despre atitudinea ta ironică față de Biblioteca "Runivers" A KOZLOV dezacord în filozofie și științele filozofice, atunci, în primul rând, ați exagerat deja prea mult și, în al doilea rând, am vorbit deja de mai multe ori despre cauzele și semnificația acestui dezacord și despre posibilitatea eliminării lui în scrierile mele (de exemplu , în Eseuri ' şi 'Cuvântul meu '), la care vă fac referire În orice caz, singura cale posibilă și de care dispunem către o soluție satisfăcătoare a tuturor întrebărilor filozofice și, de altfel, problema vieții stă doar prin aceste științe Oricine dorește să aibă o astfel de soluție, înarmat cu răbdare, atenție, perseverență în muncă, va studia cu conștiință ceea ce este oferit în acest sens de diversele direcții ale filosofiei și, după ce a supus soluțiilor propuse unei critici temeinice, va alege una sau alta dintre ele pentru îndrumare în viața sa individuală și socială; nu este nevoie să ne întoarcem la învățăturile "înțelepților" din simplul motiv că tot ceea ce este consecvent și adevărat cu ei este deja conținut într-un grad superior și într-o Formă mai dezvoltată în sistemele filozofice dintr-o direcție sau alta Rămâne apoi să vă subliniez amăgirea, conform căreia credeți că învățăturile înțelepților sunt urmate de milioane Milioane aparținând religiei lui Confucius, Buddha, brahmani etc , în conceptele lor au atât de puține în comun cu învățăturile lui Confucius, Buddha și brahmani, încât se limitează aproape doar la nume În esență, aceste milioane rămân încă cu vechiul lor fetișism, naturalism și idolatrie, împotriva cărora s-au răzvrătit până și înțelepții, ceea ce vă este bine cunoscut și pe care Contele însuși le confirmă Tolstoi, care spune că milioane de oameni aparținând uneia sau altei religii, în loc de învățăturile înțelepților, urmează învățăturile fariseilor, care au înlocuit această învățătură cu formalismul și ritualurile În interpretarea dumneavoastră a prevederii gr Tolstoi despre subordonarea lumii exterioare legilor rațiunii, văd simplu-pe- Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR LN TOLSTOI "despre viață" doar un joc de cuvinte sofisticat Din faptul că rațiunea noastră cunoaște legile naturii materiale, nu rezultă deloc că aceste legi sunt rezonabile în sensul că fie sunt stabilite de rațiune, fie că conduc la un scop rezonabil Sisteme filozofice întregi neagă orice caracter rezonabil față de legile naturii, dar în același timp le recunosc ca fiind cognoscibile de rațiunea umană În acest caz, îl urmărești pe profesorul tău, care, de asemenea, se joacă în mod constant cu două sensuri ale cuvântului "lege" - un sens științific natural, în care cuvântul "lege" înseamnă că un fapt se întâmplă în mod constant în același mod, iar un sens teologic sau sens juridic, conform căruia legea este un curs de acțiune stabilit de o forță sau autoritate superioară, căruia trebuie să se supună forțele sau ființele inferioare La fel, nu sunt deloc convins de apărarea dumneavoastră a învățăturilor Contelui Tolstoi despre influența dezastruoasă asupra oamenilor a cărturarilor și fariseilor Ca să nu mai vorbim de dificultatea de a fi de acord cu propovăduirea iubirii pentru toți oamenii, de acuzația nediscriminatorie de fals a unor grupuri întregi de oameni, de dragul slujirii pasiunilor și poftelor lor, această învățătură este complet contrară atât logicii, cât și istoriei Chiar nu știi povestea obișnuită care s-a întâmplat cu învățăturile înțelepților, adică? că, de îndată ce o tradiție despre învățătura oricărui înțelept a fost exprimată sau compusă, atunci deja între cei mai apropiați adepți ai săi a existat un dezacord atât în interpretarea acestei învățături, cât și în dezvoltarea ei ulterioară Dezacordul a crescut pe zi ce trece, formându-se din ce în ce mai multe partide și secte, fiecare dintre ele

considerandu-se singurul interpret adevărat al învățăturilor înțeleptului Sectele au intrat într-o luptă între ele, precum și π într-un compromis, s-au contopit și s-au ramificat până când una dintre ele, profitând de condiții favorabile, nu a înclinat puterea de stat de partea sa și cu ajutorul ei nu a forțat sectele rivale și astfel a devenit interpretul dominant al învățăturilor înțelepților Nu intenționat Biblioteca "Runivers" A KOZLOV în esență, nu a existat o astfel de înlocuire și falsificare (cu excepții neimportante) pentru învățăturile înțelepților, dar acestea au fost interpretate în diverse moduri, atât din cauza diferențelor de dispoziție, înțelegere și interese ale oamenilor, cât și din cauza incertitudinii învățăturile în sine În fine, mai știți că în această luptă a sectelor, masele și milioanele au fost instrumente pasive în mâna câtorva conducători de secte și, în cele din urmă, au trecut și pasiv sub conducerea sectei care câștigase dominația Nu pot fi de acord cu tine că trăsătura esențială și cea mai importantă a conceptului de viață este scopul său Viața este în primul rând un proces și, prin urmare, în definiția sa trebuie să se indice cine sau ce trece prin acest proces, precum și toate funcțiile principale ale acelei ființe sau obiect prin care participă la acest proces și, în final, esența și principalele faze ale acestui proces Dar, în loc să îndeplinească aceste cerințe, c Tolstoi, în opinia mea, în definiția sa confundă viața unei ființe umane sau a unei substanțe cu existența ei în general Această existență poate fi concepută fără acele sau alte semne care există în procesul pe care îl numim viață Deci, de exemplu, admit posibilitatea existenței substanței umane și fără legătură cu ceea ce numim corpul Corpul, după părerea mea, nu este deloc o substanță moartă și lipsită de sens, care are o poziție și extindere în spațiu: este un fenomen sau un simbol al unui agregat de numeroase substanțe inferioare, cu care substanța noastră se află într-o strânsă legătură specială și interacțiune În acest sens, curge unul dintre momentele existenței substanței noastre, numită viață Legile speciale ale existenței noastre comune cu corpul sunt studiate în principal de științele biologice: astfel sunt legile nașterii, nutriției, creșterii, sănătății, bolii, morții și așa mai departe Moartea, după părerea mea, este doar încetarea acestei legături strânse, dar deloc încetarea existenței substanței noastre, care Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR LN TOLSTOI "despre viață" poate continua cu un nou, același corp, sau cu unul diferit, de ex constând din alte substanțe, în cele din urmă fără corp deloc, adică fără o legătură strânsă specială cu orice substanță În consecință, una dintre cele mai importante trăsături ale conceptului de viață umană constă tocmai în această legătură strânsă specială cu un grup special de substanțe, care apare în imaginea corpului nostru cu Funcțiile sale Aceasta înseamnă că ceea ce numim viață nu se dovedește a fi altceva decât un fragment din existența substanței noastre De aici, la rândul său, rezultă că, dacă presupunem că scopul final al ființei noastre în ansamblul ei este plăcerea sau fericirea, atunci poate că scopul acestui pasaj, pe care îl numim viață, nu este deloc plăcerea și fericirea, ci doar realizarea unor pași pe acest drum lung spre scopul final Este exact ceea ce cred, că scopul vieții umane nu este deloc fericirea și plăcerea, ci o oarecare, și mai mult, o îmbunătățire cuprinzătoare (adică, în toate Funcțiile) a ființei noastre prin activitatea noastră, conectată, în primul rând, mai strâns cu activitatea acelor substanțe care alcătuiesc corpul nostru și, în al doilea rând, mai puțin îndeaproape cu toate substanțele care alcătuiesc lumea Cred că cea mai completă fericire sau fericire poate fi soarta

noastră doar atunci când suntem complet perfecționați în toate Funcțiile ființei noastre: gândire, simțire, voință și mișcare sau activitate în sens strict Atât pot răspunde deocamdată la întrebarea ta despre ce înțeleg prin viață Acum mă voi întoarce la întrebarea pe care am pus-o deja: ce este "eu" conform învățăturilor gr Tolstoi? Consider că este necesar să mă ocup de această întrebare înainte de a-i analiza etica, deoarece etica depinde întotdeauna de metafizică, adică de din solutia intrebarii: care sunt fiintele care trebuie sa actioneze moral? Dar, deoarece prin aceste ființe oamenii sunt de obicei înțeleși, se pune întrebarea, ce este? Biblioteca "Runivers" A KOZLOV ce este omul prin natura? Poate acționa deloc? Poate el acționa singur sau în mod liber și, în cele din urmă, poate și ar trebui să fie ghidat în acțiunile sale de principii și scopuri definite? Aceste întrebări despre natura omului ne conduc la metafizica sistemului filozofic al lui Gr Tolstoi Dar poate veți spune că acestea sunt întrebări complet inutile, pentru că fiecare om știe ce este el însuși La aceasta voi răspunde că doar așa pare, dar despre ceea ce este un om și care este natura lui, există un mare dezacord în opiniile umane Și în plus, veți vedea acum că chiar și o singură persoană, de exemplu, Contele Tolstoi, poate vorbi despre acest subiect atât de vag și confuz, încât suntem nevoiți, parcă, să ghicim care dintre mărturiile eterogene ale autorului cărții "Despre viață" este viziunea sa reală asupra a ceea ce se numește cuvântul "eu" În primul rând, îmi este extrem de greu să înțeleg relația dintre "personalitatea animală și minte și conștiința rațională " Să luăm, de exemplu, nu mai mult de șase rânduri din capitolul VI Acolo (p) citim: "Unul dintre "eu" (uman) lui sau individualitatea lui (personalitatea animală) îi spune să trăiască Iar celălalt "eu", mintea lui, spune: "e imposibil să trăiești" O persoană simte că s-a despărțit în două; iar această împărţire îi sfâşie dureros sufletul Aici avem trei obiecte: I) Eu, ca personalitate animală, ¿) Eu, ca rațiune, și h) Eu, ca persoană care simte despicarea sufletului său, pentru că, până la urmă, fiecare persoană sau sufletul său este de asemenea "Eu" Întrebarea este, sunt aceste trei obiecte una și aceeași ființă (substanță) sau sunt diferite? Aș vrea foarte mult să cred că aici avem de-a face doar cu personificări poetice, sau figuri retorice, și că obiectul real, conform gr Tolstoi, există doar un individ uman sau sufletul său, dar că "Eul" său animal nu este altceva decât numele funcțiilor sale, Biblioteca "Runivers" SCRISORI PE CARTE- GR l Și Tolstoi "oh wpznpa δ este liniștit la o persoană cu animale; la fel cum eul său rațional este o expresie pentru astfel de Funcții pe care animalele neraționale nu le au și în care omul diferă de ele Aș vrea să cred așa pentru că, recunoscând unitatea substanței umane și unitatea conștiinței, nu permit nicio scindare și ruptură a ființei sau a conștiinței unei persoane în sensul direct și exact al cuvântului În niciun act real de conștiință, după părerea mea, există bifurcări și contradicții, dar pot exista două acte reale de conștiință separate, despre care unul afirmă, iar celălalt neagă unul și același gând; sau într-un act este recunoscută dorința pentru o anumită stare, iar într-un alt act este recunoscută nevoința aceluiași stat Apoi, deja în actul al treilea, o persoană poate fi conștientă că în cele două acte de gândire anterioare s-a contrazis pe sine, sau în două acte de voință a fost împărțit în două, adică s-a luptat în sens invers Dar oricum ar fi, numeroasele expresii directe ale Gr Tolstoi în cartea "Despre viață", și multe puncte ale învățăturii sale nu-mi oferă nicio oportunitate de a sta asupra ipotezei care este de dorit pentru mine, ci, dimpotrivă, "duc la concluzia inevitabil că o persoană nu este

înțeleasă de către el ca ființă sau substanță unică, identică și indivizibilă, diferită ale cărei acțiuni și stări nu sunt nimic deosebit de ea, ci sunt doar manifestări ale naturii sale substanțiale Când întâlnim, de exemplu, expresii precum "personalitatea animală este un instrument cu care lucrează omul" sau "personalitatea animală în care se află omul" (XVI) sau "omul umflă poftele personalității sale animale" " , sau "omul își sacrifică personalitatea ", atunci astfel de expresii, spun eu, duc în mod necesar la concluzia că omul și personalitatea sa animală nu sunt una și aceeași ființă, sau că omul nu are legătură cu personalitatea sa animală, ca un substanță pentru accidentele sale, dar Biblioteca "Runivers" A KOZLOV ca stăpânul unui sclav, sau proprietarul unui lucru care îi aparține Dar, în același mod, alte expresii, cum ar fi, de exemplu, "conștiința rezonabilă este stocată în mod invizibil pentru totdeauna într-o persoană" (ca un obiect ascuns într-un fel de depozitare) sau "conștiința rezonabilă s-a trezit într-o persoană, dar a nu a supus încă personalitatea animală*, sau "un om și-a folosit toată mintea pentru a-și umfla poftele" - astfel de expresii, spun din nou, arată că mintea sau conștiința rațională nu este aceeași ființă cu omul sau că această minte nu este un accident al substantelor proprii Aceeaşi concluzie este confirmată de spiritul general al diferitelor învăţături ale gr Tolstoi Deci, de exemplu, în doctrina sacrificiului de sine față de alți oameni în numele iubirii, este imposibil să admitem că o substanță ar putea să-și sacrifice ea însăși sau activitatea sa, deoarece aceasta ar fi egală cu distrugerea ei, ceea ce este de necrezut O substanță gânditoare nu poate deveni non-gândire, o substanță simțitoare nu poate deveni non-simțire etc Deci, în această învățătură, gr Tolstoi este înțeles ca un sacrificiu al unei apartenențe exterioare a unei persoane, un sacrificiu a ceva astfel încât, deși îi este drag, cum ar fi, de exemplu, proprietatea, soția, copiii, prietenii, etc , dar tot nu-i face constituie principalul sau de natură substanțială și cu care este legat doar condiționat, extern sau, poate, așa cum se spune, într-un mod accidental și care are propria sa natură substanțială specială și propria sa existență specială La fel și "personalitatea animală" gr Tolstoi, pe care omul îl sacrifică din dragoste, nu poate fi el însuși, iar "motivul" pe care îl forțează să-și slujească poftele nu poate fi nici el însuși: este altceva, existând în sine și numai în exterior unirea cu o persoană iar în el ducând o luptă cu "animalul ^ chnostyo * Desigur, vei întâlni multe locuri în care gr Tolstoi aplică cuvintele: eu, noi, al meu, al nostru, al nostru etc , indiferent, ad libitum, materiei și personalității animale și conștiinței raționale Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L N TOLSTOI "despre viață" Nou, și pentru o persoană, dar aceasta nu este altceva decât o proprietate a metodei sale special de predicare - pot fi stânjenit de cerințele terminologiei logice Din toate aceste considerații, concluzionez că prevederea capitolului al XIII-lea, potrivit căreia o persoană conține "în sine trei obiecte de cunoaștere și se cunoaște pe sine: i) ca conștiință rațională care subordonează un animal,) substanță subordonată animalului* trebuie înțeles în sensul că aceste obiecte nu constituie esența sau substanța omului, ci sunt ceva care există în sine și se unește în om sau cu omul numai într-un mod extern și acționează în el conform propriei sale naturi speciale, conform la propriile legi, pentru propriile lor scopuri speciale Dar, totuși, în cartea "Despre viață" există câteva capitole în care contele Tolstoi este implicat în mod specific și direct în determinarea a ceea ce trebuie înțeles prin "Eul nostru" În primul rând, trebuie să vă spun că

aceste capitole sunt scrise atât de frumos și de puternic, încât citirea lor pe alocuri taie pur și simplu răsuflarea entuziasmului sentimentelor; dar, din păcate, trebuie să adaug că, în ciuda profunzimii și adevărului acestor sau altor prevederi separate, totuși, în ansamblu, conținutul din aceste capitole nu oferă un teren solid pentru o soluție satisfăcătoare a întrebării pe care mi-am pus-o și, în cele din urmă, trezește sentimente de dezamăgire și îndoială Vă amintiți că la aceste capitole gr Tolstoi, susținându-și, după părerea mea, teza eronată: "nu există moarte", demonstrează că "eu" nostru nu este nici corpul nostru material, nici conștiința noastră imediată, non-spațială De ce asa? Pentru că, crede el, corpul nostru material nu este ceva identic, ci curge și se schimbă constant în stările sale Dacă este recunoscut de noi ca unul și același, este doar pe baza conștiinței noastre imateriale, care rămâne constant și unită cu ea În ceea ce privește acest lucru i Biblioteca "Runivers" A KOZLOV acesta din urmă, apoi el, în ciuda non-spațialității sale, se schimbă, este întrerupt în timp și, prin urmare, nu este "eu"-ul nostru "Eul nostru rădăcină și de bază nu este supus nu numai spațiului, ci și timpului Este ceea ce se numește caracter, care este ceva permanent, care nu ia naștere odată cu nașterea unei persoane, nu dispare odată cu moartea sa și nu se schimbă în toate schimbările, atât ale corpului, cât și ale conștiinței; este baza tuturor fenomenelor vieții noastre " Dar care este acest personaj al nostru? Caracterul este relația noastră definită cu lumea, conform căreia iubim un lucru și ne place pe celălalt "Poate fi distrus, spune gr Tolstoi, corpul meu, legat într-unul de conștiința mea temporară, conștiința mea foarte temporară poate fi distrusă, dar relația mea specială cu lumea, care constituie "Eul" meu special, care a creat pentru mine tot ce există, nu poate fi distrusă Nu poate fi distrus, pentru că el singur există Dacă nu ar fi el, nu mi-aș cunoaște seria conștiințelor mele succesive, nu mi-aș cunoaște corpul, nu mi-aș cunoaște viața proprie și nici alta Și, prin urmare, distrugerea corpului și a conștiinței nu poate servi ca semn al distrugerii relației mele speciale cu lumea, care a început și nu a apărut în această viață" (XXVIII,) Deci, criteriul, pe baza căruia gr Tolstoi decide ce poate și ce nu poate fi "eu"-ul nostru, să-i servească - perseverență, imuabilitate sau identitate permanentă față de sine - într-un cuvânt, predicate aplicate substanței Nici corpul uman, nici conștiința, nici ceea ce oamenii își numesc de obicei sufletul, nu este adevăratul nostru "eu" "I* , conform gr Tolstoi, există o relație Dar cuvântul relație este un sunet gol până când se indică ce și cum este în relație, adică până când sunt date cel puțin două lucruri care sunt într-un fel de relație Acum întrebarea este: cine, sau ce π cui, sau ce este în acea relație, care Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L N TOLSTOI "despre viață" coloana a doua Tolstoi ne numește "Eul"? Unul dintre obiectele înrudite se numește lume, iar celălalt?! obiectul este "Eu", adică chiar acel lucru care este căutat "special și fundamental" I este relația mea cu lumea; eu sunt cu lumea În logică, definițiile de acest fel sunt considerate eronate și se numesc tautologii, sau idem per idem În întrebarea: ce este "eu", este este "Yam este doritul, necunoscutul; iar în răspunsul -" Eu sunt relația lui "Eu" cu lumea, se presupune că este cunoscut Orice raționament poate fi considerat nevalid și apoi să se oprească în continuarea analizei sale, de îndată ce se bazează pe o eroare logică majoră, de genul tocmai indicat, și de aceea aș avea dreptul să las cu calm, fără a mai lua în considerare, decizia Contelui Tolstoi la întrebarea "Eului" nostru Dar, ținând cont de cercetările mele ulterioare și de

concluziile din acestea, voi continua să analizez învățăturile contelui Tolstoi despre "Eu" Deci, să presupunem pentru o clipă că ceea ce se numește "eu" nostru este caracterul unei persoane Întrebarea este, este adevărat că caracterul constă doar în faptul că o persoană iubește un lucru și nu iubește altul? nu este adevărat și cred că experiența de viață comună a tuturor oamenilor va fi de acord cu mine Dacă toate activitățile unei persoane constau doar într-o singură iubire, atunci, desigur, atunci caracterul său, adică forma generală și artificială a această activitate, în general, ar fi exprimată "în dragoste pentru unul și antipatie pentru celălalt" Dar, la urma urmei, activităților umane, pe lângă voliționale sau dezirabile, aparțin și cunoașterea, simțirea și mișcarea Prin urmare, caracterul unei persoane constă nu numai din Forma generală și constantă a activității sale dorite și volitive (după contele Tolstoi, în dragoste), ci și din Forma generală și constantă a cognitivă a acestuia (într-una, de exemplu, predomină deducția, în cealaltă inducția în cunoaștere), senzorială V Biblioteca "Runivers" l kozlov (unul, de exemplu, se enervează sub influența celor mai goale motive, celălalt suportă fără mânie insultele cele mai grele, de exemplu, Epictet etc) și, în cele din urmă, motor (se preferă creativitatea în combinație cu una sau alta artă) , celălalt - creativitate în domeniul așa-zis practic sau tehnic, unul este capabil de activitate practică care are ca obiect lumea vie, de exemplu agricultura, creșterea animalelor etc , celălalt preferă activitatea practică în relațiile cu neînsuflețite obiecte, a treia - în relațiile cu oamenii, sau activități industriale, comerciale, publice, guvernamentale etc) Voi sublinia, de asemenea, un alt punct în studiul "Eului" luat în considerare, care trezește în mine o oarecare perplexitate placerea sau atitudinea față de lume nu este încă ceva permanent, ci se schimbă și este supus unei mișcări necontenite "Eul" nostru , potrivit contelui Tolstoi, trece de la un grad de iubire la altul; intrând singur în viața trupească, ea lasă altora, crescut, extins, căci, "cu supunere față de legea rațiunii, puterea și sfera iubirii, care constituie esența omului și dă un bine din ce în ce mai mare, crește" (XXX,) Contele Tolstoi merge chiar atât de departe în această privință încât crede că la unii oameni vechea atitudine față de lume, sau gradul de iubire, este înlocuită de o nouă atitudine, sau o nouă ființă (deci, un nou "eu") deja în această viață noastră reală trupească, pe care oamenii care urmează "învățăturile acestei lumi", considerată viață adevărată (XXX) Astfel, omul de la gr Tolstoi este un concept colectiv Nu este altceva decât un nume pentru un grup de mai multe obiecte reale speciale, luate de noi în orice privință în ansamblu Un astfel de colectiv Biblioteca "Runivers" SCRISORI DESPRE CARTEA GR L N TOLSTOI "despre viață meta sunt doar entia rationis (ființe din minte), ca, de exemplu, o pădure, un râu, un regiment, o mulțime etc Ființa colectivă, numită om, constă, după gr Tolstoi, din diverse ființe reale sau presupuse ca atare În primul rând, din contribuția, care reprezintă în metaoism gr Tolstoi este singurul element a cărui realitate și substanțialitate nu sunt supuse nici cea mai mică îndoială Materia nu ia naștere, nu se anihilează, rămâne pentru totdeauna identică cu ea însăși și se află în permanență în același ochi de activitate, adică mișcare, unindu-se în diverse agregate numite corpuri În Forma corpului animal, servește drept fundație pe care a doua dintre creaturile care alcătuiesc o persoană și poartă gr Tolstoi este numele unei personalități animale Această creatură, în Funcțiile și manifestările sale, corespunde exact cu ceea ce toți oamenii numesc om și are gr Tolstoi • substanţialitate dubioasă

Deci, deși continuă o perioadă infinit de lungă, rămânând în rasă și înnoindu-se constant sub forma a tot mai multe exemplare ale sale, poate, totuși, să dispară, de exemplu, într-un fel de catastrofă de pe glob Pe de altă parte, a apărut și în timp În orice caz, tot ceea ce individual este inerent exemplarelor individuale ale rasei umane dispare și piere odată cu moartea carnală a corpului animal individual Deci, acea componentă a unei persoane, care gr Tolstoi numește personalitate animală, reprezintă ceva general, sau o substanță generică, și nu una individuală Această personalitate animală îi aparține conștiința sau seria de conștiințe care există în timp și este supusă legilor sale Este de înțeles în acele locuri din cartea Despre viață, unde termenul "conștiință" este folosit simplu, fără adăugarea adjectivului "rezonabil" Pe sol și pe fundamentul personalității animale se ridică o a treia ființă, care face parte din ființa umană: aceasta este rațiunea sau conștiința rațională Acest element Biblioteca "Runivers" A KOZLOV dezvăluie un caracter substanţial într-o măsură mult mai mare decât personalitatea animală Ea, ca și materia, nu apare și nu este distrusă, ci există pentru totdeauna Totuși, eternitatea minții diferă de eternitatea materiei, mi se pare, prin aceea că mintea nu este supusă timpului și spațiului, în timp ce materia, în ciuda eternității ei, este Desigur, într-un asemenea caz, este inevitabilă o confuzie a două concepte de eternitate, dintre care unul este mersul, înțelegând eternitatea, întrucât timpul infinit, după părerea mea, este fals; iar celălalt, care înțelege eternitatea ca atemporalitate, adică Ființa, căreia ideea de timp este complet inaplicabilă, este, după părerea mea, adevărată Mintea, conform gr Tolstoi, de asemenea, nu este o substanță individuală specială; este o substanță sau o forță universală care nu are nicio ființă separată sau transcendentă Așa cum ideile lui Platon sunt întruchipate în materia lucrurilor individuale și dau viață acestei materii, tot așa mintea este întruchipată în personalitatea animală și, subordonând-o legii iubirii, îi dă viață adevărată Mintea, care aparține personalității animale (de fapt, adevărata minte umană), este "rațiunea falsă și doar își umflă poftele " Astfel, dintre cele trei concepte de rațiune pe care v-am subliniat mai devreme, al doilea dintre aceste concepte , adică -adică minte în "sensul forței impersonale universale, imanent inerente ființelor care alcătuiesc lumea și conducând aceste ființe spre bine, din fericire, spre bucurie" În ce fel este această metafizică a lui Gr Tolstoi este atașat și reflectat în etica sa? Vă voi informa despre asta în următoarea mea scrisoare A Kozlov ' {A fi continuat) Biblioteca "Runivers" Metafizica religioasă a Orientului musulman (CONTUR) Islamul, ca și alte religii mondiale, a trebuit să treacă prin multe etape în dezvoltarea sa Predica fierbinte și pasională a monoteismului a reformatorului religios arab Mohammed a fost simplă și fascinantă Închinarea sa față de unicul Creator al universului a fost atât sinceră, cât și profundă: primele, după momentul apariției lor, surele (capitolele) din Kuran (sau Coran), pline de putere, poezie originală și un fel de entuziasm , sunt cea mai bună dovadă în acest sens Cu toate acestea, însă, lipsa aproape completă de educație a lui Muhammad, care a rămas semianalfabet toată viața, pe de o parte, și calculele politice și de altă natură, conform cărora, după cum se știe, multe capitole din cartea sfântă a lui Islamul a fost compilat, pe de altă parte, Coranul a fost făcut în multe privințe uscat, nerăspunzând diferitelor neînțelegeri care au apărut pe măsură ce dogma mahomedană s-a dezvoltat De-a lungul timpului, Vechii Credincioși ai Islamului, suniții*), în zelul lor oarb pentru credință, au adus latura rituală a

cultului în proporții terifiante, ceea ce a stârnit protestul părții gânditoare a societății musulmane, nemulțumitoare *) T -e recunoscând Sunnah, legende despre viața lui Muhammad Adversarii lor, șiiții, neagă Sunnah Mai multe despre șiiți vor fi discutate mai jos S U M A H E C b rutina Coranului Discordia în gândirea religioasă în Islam a fost dezvăluită curând *: unii s-au ținut de litere, alții au însetat după spirit, unii au scos religia în afara minții, crezând-o orbește și neîndrăznind să o lumineze cu rațiunea, alții au căutat să armonizeze fundamentele religie cu cerinţele raţiunii De aici, începutul sistemelor religios-filosofice, în mulțimea formată în islam, de unde și apariția a numeroase secte Cucerirea Persiei de către arabi, care a adus ideile filozofice ale lui Zarathustra, Buddha și gânditorii greci în lumea musulmană și a dat Islamului impulsul căruia îi datorează dezvoltarea și puterea ulterioară ** ***)), a contribuit în mare măsură la fermentarea mentală în islam și renașterea sectarismului în el Religia antică a perșilor, reînviată pe baza brahmismului, și-a avut fondatorul Zarathustra Spitama **♦) și și-a primit dezvoltarea finală sub preoții care i-au luat locul În epoca cuceririi Persiei de către arabi, religia ei trăia deja timpului său, și-a pierdut puterea și puritatea inițială De pe vremea cuceririi Iranului de către Alexandru cel Mare, religia antică a acestei țări a încetat să mai fie religia statului și apoi nu a crescut niciodată la înălțimea sa inițială Adevărat, a primit mai târziu un oarecare sprijin sub sasanizi (în secolul al III-lea d Hr), care au căutat să-și asigure coroana prin apropierea de preoți și prin promițând poporului să restabilească parsismul, dar încercările regilor acestei dinastii au fost fără succes, iar parsismul nu și-a mai dobândit niciodată semnificația anterioară *) Islamul a fost păstrat în puritatea sa originală pentru întreaga perioadă de de ani, adică în timpul primilor trei califi (-) **) Essai sur l'histoire de l'islamisme par R Dozy, Par , p și urm ***) Masudi, celebrul istoric și călător arab ( ), definește durata de viață a lui Zarathustra ca fiind de de ani lui Alex macedoneană, adică aproximativ î Hr Vezi Martin Hang, Eseuri despre limbile sacre, scrierile și religia parseilor, Bombey, , p I   Influențe externe irezistibile se făceau deja simțite, iar ideile noi - de altfel, ideile filozofiei grecești și ale creștinismului - reușiseră deja să pătrundă în granițele Persiei Khozrev Nushorvan, un om avansat și liberal al timpului său, i-a primit pe înțelepții greci, persecutați de Iustinian, la curtea sa și a ordonat traducerea operelor lui Platon și Aristotel Misionarii budiști predică în provinciile Persiei de multă vreme, poate chiar în epoca stăpânirii grecești în India*) Ei au susținut că Buddha era un mesager al lui Dumnezeu, un intermediar între creator și creații și că cineva ar trebui să aibă grijă de viața de apoi S-au format astfel secte care, cerând reforme sociale, amestecau noi dogme cu parsismul, precum, de exemplu, dogma transmigrării sufletelor, care este la fel de caracteristică brahmismului ca și budismului, întruparea unei zeități în persoana domnitorului etc Marile secte erau împărțite în mici În zadar preoții și guvernul s-au luptat împotriva asaltului noilor idei: nu au stârnit decât ura populară împotriva lor înșiși, împrejurare care a facilitat foarte mult cucerirea Persiei de către arabi Convertirea perșilor la islam a fost foarte benefică pentru el Spre deosebire de arabi, care erau înclinați spre stagnare, perșii, prin natura lor, erau plini de fervoare și animație religioasă "Majoritatea celor care au învățat pe de rost tradițiile sacre ale islamului și astfel le-au păstrat pentru

posteritate au fost perși", spune istoricul arab Ibn-Khaldun Potrivit aceluiași istoric **), exegeții și comentatorii musulmani ai Coranului erau, în cea mai mare parte, tot de la perși Doar datorită perșilor, islamul a devenit o putere mondială Acceptând islamul, ei nu au găsit în el o dogma ferm stabilită și întrebări despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre predestinare și *) Chwolsohn, Die Ssabier und der Ssabismus **) Prolegomenes d'Ibn-Khaldoun, tr de Siane Ibn-Khaldun a scris în secolul al XIV-lea, s-a născut în Tunisia în , a murit în Egipt în CU· UMANETS despre liberul arbitru a rămas deschisă și a dat naștere unor interpretări contradictorii Coranul îl prezintă pe Dumnezeu înzestrat cu toate calitățile umane Musulmanii, este adevărat, nu au înțeles aceste locuri la propriu, dar nu și-au dat osteneala să stea mult timp asupra unor astfel de întrebări De asemenea, problema complexă a predestinarii nu i-a deranjat - s-au gândit puțin la asta și este puțin probabil ca profetul însuși să fi avut o idee clară despre asta Potrivit Coranului, soarta fiecărui credincios adevărat nu este doar determinată dinainte, ci și scrisă; cu toate acestea, Coranul mai învață că îngerii înregistrează faptele oamenilor după ce acestea sunt făcute Cum să reconciliez prima propoziție cu a doua? Această incompletitudine și obscuritate a dogmaticii musulmane, pe de o parte, și cerințele îndrăznețe de gândire ale perșilor, care nu erau mulțumiți de rutina sunnismului, pe de altă parte, sunt solul pe care s-au născut sectele, înlocuindu-se rapid unele pe altele și se estompează rapid, adesea în fluxuri de sânge Spre deosebire de sectanții sunniți, acești închinători stricti ai purității credinței predate de profet s-au scufundat într-o adorație nemărginită față de personalitatea "mesagerului lui Dumnezeu (resul-illah), transformându-se în îndumnezeirea sa Ascultarea oarbă față de litera Coranului a fost dusă la extrem cu ei O masă de legende noi, mai mult sau mai puțin spirituale, s-au alăturat Sunnah (tradiției) Au denaturat personalitatea profetului și i-au pus în gură astfel de cuvinte și discursuri, de la care, în timpul vieții sale, el, desigur, le-ar fi repudiat imediat I s-a atribuit o naștere înainte de lume, contrar Coranului, unde Mohammed se numește "un simplu păcătos mizerabil" Minunile sale, cum ar fi înălțarea sa la al șaptelea cer, au căpătat caracterul de Fapte fără îndoială Venirea lui Mahomed la sfârșitul lumii - o idee care este în totală contradicție cu Coranul - a căpătat forța dogmei Începând din secolul al V-lea lauda hijra a lui Muhammad devine o parte esențială a rugăciunii musulmane Venerarea sfinților, în principiu opusă islamului, a început să capete proporții din ce în ce mai mari METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN Nu este de mirare că într-o stare atât de mizerabilă a sunnismului, sectarismul, ca opoziția luminii față de întuneric, ca protest față de spiritul literei, a trebuit să apară și a făcut Prima respingere la sunisismul mortal a venit din Basra \ Acolo deja în secolul I hijra, a apărut și s-a dezvoltat o școală teologică, care a câștigat în curând faimă puternică Acesta a fost condus de Hassan din Basor, care este considerat pe bună dreptate fondatorul ascezei musulmane Viziunea lui despre religie era sumbră, sumbră În Allah a văzut o zeitate formidabilă pedepsitoare, a privit viața ca pe o cale dificilă, care este o ispravă de trecut Mortificarea cărnii le-a fost propovăduită cu zel ca mijloc de a ridica spiritul până la pătrunderea în abstractismul metafizicii religioase Școala Basor a criticat Coranul și Sunnah, a discutat liber despre doctrinele de bază ale islamului și, fără ezitare, a subliniat contradicțiile profetului întâlnite în Coran atât cu el însuși, cât și cu bunul simț S U A Discipolul lui Hassan, Abu-

Khuzayfa-Vasil-Ibn-Ata (f sau), fondatorul celebrei secte de mai târziu a mu-taziliților, a mers incomparabil mai departe decât profesorul său *) El neagă atributele lui Dumnezeu, pornind de la poziția că, odată cu recunoașterea ideii și a atributelor ei, sunt astfel recunoscute două principii eterne, doi zei Această poziție filosofică o vedem în este încă abia la început A fost dezvoltat ulterior de studenții săi sub influența filozofiei grecești El a apărat, în continuare, liberul arbitru, recunoscând dogma predestinației doar în ceea ce privește cazurile particulare de viață, dar nu și lumea interioară a oamenilor Vasyl a recunoscut existența a ceva asemănător unui purgatoriu catolic pentru păcătuirea gravă a ortodocșilor, contrar părerii Kharijiților, care susțineau că un păcat grav pune *) Dozy, op cit , p Biblioteca "Runivers" S U M A N E T-uri b Musulman la gradul de kyaFira, i e Greșit și mordjiți, care, dimpotrivă, credeau că infracțiunile grave nu îi privează pe musulmani de dreptul de a fi considerați credincioși adevărați, dacă credința păcătosului este puternică, deoarece numai credința poate salva În viziunea sa asupra păcatului și a consecințelor lui, Vasyl, încetul cu încetul, s-a îndepărtat complet de Hasan, drept urmare el și discipolii săi au primit numele de Mu-taziliți, adică renegaţi, dizidenţi HaDin discipolii lui Vasyl, arătăm spre Abu-l-Guzayl (ѣ între -), care a dezvoltat cu sârguinţă ideile lui Hasan, aplicând subtilităţile metafizice ale filozofilor greci la opiniile sale Deci Dumnezeu, conform învățăturii sale, este atotînțelept - prin înțelepciune, substanța a cărei substanță o conține în sine, atotputernic - prin putere etc El permite liberul arbitru, dar numai în limitele aplicării sale imediate la viață, crede în viața de apoi, în rai și iad și încearcă să armonizeze islamul cu ideile lui Platon și Aristotel Următorul gând al său merită o atenție specială: el susține că o persoană ar trebui să facă bine de dragul binelui și să lupte pentru adevăr de dragul adevărului, în afară de orice îndatoriri religioase, fără nici un calcul de răsplată de sus X, X Învățătura originală a lui Nazzam (aproximativ) despre relațiile reciproce dintre om și materie Omul are puterea lui, iar materia are a ei Pământul atrage spre sine o piatră: aceasta este puterea sa dată de Creator, inerentă lui și inseparabilă de ea *) - Doctrina liberului arbitru a avut un apărător deosebit de înflăcărat în Bisr-ibn-al-Mutamir Omul, în opinia sa, "este liber să accepte sau să respingă revelația Obligațiile lui Dumnezeu față de om în această privință se limitează la oferirea oamenilor revelație și nimic mai mult De-a lungul timpului, mu'taziliții observă dorința de a se elibera de fundamentele religiei Taq Muammar - ibn-Ab- *) Steiner, Die Mutaziliten, p Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN rău îl depersonalizează complet pe Dumnezeu, negând existența oricăror atribute în el, argumentând că Dumnezeu nici măcar nu are conștiință, pentru că dacă ar poseda-o, ar fi obiectul propriei sale conștiințe, ceea ce, potrivit lui Muammar, este imposibil să permită*) -Conform teoriei lui Tumama (f aproximativ AH), esența substanței divine constă în capacitatea de a crea Creația nu este așadar un act al voinței divine, ci o manifestare necesară a esenței divine ' ^Amr-ibn-Bahr-al-Jahiz **) (f circa sau) se distinge printr-o direcție extrem de naturalistă De opinia sa, lumea este guvernată de legea necesității Nu există liber arbitru și nu poate fi: acțiunile oamenilor se bazează pe legile necesității Făcând ceva, o persoană o face nu pentru că vrea, ci pentru că trebuie să o facă, dintr-o serie de motive anterioare În afară de substanță, care este eternă, nu există nimic real în lume Diversele sale manifestări formează variabilul,

schimbătorul şi complexul ^) X Învățătura mu'taziliților despre viața viitoare a fost complet inconsecventă cu învățătura acelorași sunniți Ei au explicat alegoric toate pasajele din Coran referitoare la viața de după mormânt, au înțeles chiar și starea în fața unei zeități în sensul contemplării minții eterne, din care curg idei-tipuri de obiecte existente Mu'taziliții de mai târziu s-au îndepărtat din ce în ce mai mult de principiile ortodoxiei În filosofia greacă, printre peripatetici, ei au căutat soluția îndoielilor lor Secta era împărțită în secte, dar în punctele principale toți mu'taziliții erau de acord între ei Toți au negat atributele lui Dumnezeu, au apărat liberul arbitru, au afirmat că adevărul necesar mântuirii îi aparține ★) Ibid-, p **) Kremer, Geschichte der herrschenden Ideen des Islams, p , cca - Biblioteca "Runivers" S G M A N E Ts b domenii ale rațiunii, în afară de revelație, și a criticat cu îndrăzneală acțiunile lui Muhammad, găsind în el multe slăbiciuni, dintre care cea mai importantă, fără îndoială, era voluptatea Secta mu'taziliților, ca campioni ai dorinței de a spiritualiza ritualismul islamului cu gândirea și de a lumina metafizica întunecată a Coranului cu o minte iscoditoare, merită deplin respect Extremele în care au căzut sectanții erau inevitabile pentru inovatorii religioși Cei mai importanți luptători pentru statul de drept, sunismul ortodox, au fost Al-Ghazali și Ashari La început, Ghazali *) (născut pe la în orașul Tus, în Khorasan, d în pi) a fost un pasionat admirator al libertății de gândire, dar mai târziu, văzând cum această libertate pune în pericol însăși religia în numele căreia pledează, a trecut de partea sunnismului, fără a deveni, totuși, apărătorul lui de rutină El tratează întotdeauna cu blândețe și toleranță față de opiniile adversarilor Spre sfârșitul vieții a căzut în misticismul sufiților Viziunea lor este pătrunsă de ideile sale despre adevăruri care nu pot fi înțelese de înțelegerea noastră: acceptăm aceste adevăruri fără a le putea recunoaște logic Nu este nimic ciudat în presupunerea, spune Ghazali, că, pe lângă tărâmul rațiunii, există un alt tărâm, tărâmul manifestării divine; nu îi cunoaștem legile, dar suntem forțați să admitem posibilitatea existenței sale - Un alt apărător remarcabil al sunnismului, la început un mutazilit înflăcărat, Al-Ashary, a fost fondatorul unei întregi școli filozofice și s-a bucurat de un asemenea respect în sunnism că ideile lui au început să fie considerate infailibile, iar cei care nu erau de acord cu el părerile au fost considerate necredincioși **) *) Pentru o privire de ansamblu asupra punctelor principale ale teoriei lui Ghazali, vezi Kremer, op cit , pp - **) A Mehren, Exposé de réforme de l'islamisme commencée par El-Achari, Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN Mutaziliții au fost supuși unei persecuții severe sub Califul Qadir (în -) Au fost momente în care s-au bucurat de simpatia guvernului, cum ar fi, de exemplu, sub Al-Mamun (- tg) și Vatyk (- ,) ani "Din secolul al XI-lea, mu'taziliţii nu au avut un singur savant cu nume, iar din acel moment puterea şi influenţa lor au început să scadă Cu toate acestea, nu au dispărut complet şi, probabil, o mână de ele există până în zilele noastre în unele fâșii ale Arabiei Sectele moderne ale ibadiților și zaidiților din Alger, Tripoli și Yemen au păstrat multe dogme ale mu'taziliteismului Sectele despre care am vorbit până acum erau de natură strict religios-filosofică Într-o lumină oarecum diferită sunt sectele despre care suntem pe cale să vorbim acum Pornind de la începuturile comune mutaziliților, atât prin caracterul lor, cât și prin activitățile lor, ei se deosebesc puternic de acești filozofi pașnici, care s-au dedicat cu ardoare dezvoltării întrebărilor

filozofice și psihologice Au amestecat tendințele politice cu ideile lor religioase și au devenit o forță de luat în seamă nu numai de către biserică, ci și de către stat Aceștia erau șiiți și secte, renăscuți pe baza șiismului Șiiții (adică protestanții) erau formați în principal din perși, ^ în lupta nesfârșită a șiiților-perșilor cu sunniții-turcii, diferența dintre arabii iubitori de libertate și perșii, obișnuiți cu sclavia, este mai clar conturată decât oriunde altundeva un calif era complet de neînțeles Obișnuiți cu o ereditate a puterii strict definită, ei nu au recunoscut alte drepturi la putere Muhammad nu a lăsat niciun fiu în urmă; cea mai apropiată rudă a lui era ginerele său, Ali, ceea ce înseamnă că Ali și descendenții săi, potrivit șiiților, ar trebui să moștenească puterea după moartea profetului Pornind din această poziție, șiiții, desigur, nu au recunoscut *) Dozy, op cit , p Biblioteca "Runivers" S U M A N E T-uri b califii ecvestri Abu Bekr, Omar și Osman În același timp, obișnuiți să-și privească regii ca pe o zeitate în formă umană, ei au transferat complet acest aspect lui Ali și urmașilor lui Supunerea necondiționată: față de imam, liderul din familia Ali, este principala piatră de temelie a șiismului "'¿ Întreaga chestiune dinastică a perșilor s-a bazat pe legea divină, principiul comun tuturor triburilor ariene din perioada primară a dezvoltării lor Din citirea memoriei lui Ali a fost creat un cult strict definit, care s-a transformat în timp într-o religie, \ A doua cea mai importantă dogmă a șiismului este doctrina Imam-Mahdi, care este foarte dezvoltată în rândul șiiților, și care a jucat până astăzi un rol important nu numai în șiism, ci și în întreaga lume musulmană Islamul includea elemente ale iudaismului, creștinismului și religiei lui Zarathustra Toate aceste religii erau asemănătoare cu credința într-o ființă supranaturală, care ar trebui să apară la sfârșitul lumii și să stabilească ordinea și dreptatea în univers, care nu sunt pe pământ, și să pregătească oamenii pentru o altă împărăție, cerească, X Această idee, care poarta numele mesianic, isi are originea pentru prima data in randul evreilor si trecand apoi in totalitate in crestinism, a primit dezvoltarea sa finala sub influenta mitologiei persane În toate cele trei religii, apariția lui mesia trebuie să fie precedată de triumful răului pe pământ, personificat de evrei în Gog și Magog, de creștini sub forma fiarei apocaliptice și de Antihrist, de perși în față al șarpelui Zogak, care este întruparea lui Ahriman, spiritul întunericului*) **)} De asemenea, în toate cele trei religii, mântuitorul lumii trebuie să provină din cea mai cunoscută familie: dintre creștini și evrei - din familie a regelui-prooroc David, printre cei *) Le Mahdi, depuis les origines de l'Islam jusqu'à nos jours par James Dar-mesteter, Paris , p io **) Ormazd et Ahriman par J Darmesteter, Par , §§ - și -nr Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN deci va fi Saoshian, fiul marelui Zarathustra Astfel, în rândul mahomedanilor a apărut doctrina lui Mesia, împrumutată de la creștini, dar modificată de aceștia în felul lor La fel ca și creștinii, musulmanii cred că Iisus trebuie, la sfârșitul lumii, să-l șteargă de pe fața pământului pe Antihrist, care printre musulmani poartă numele Dejala, dar rolul lui Isus în aceasta va fi secundar Islamul recunoaște misiunea lui Hristos, dar îi respinge divinitatea Potrivit musulmanilor, de la crearea lumii până la Mahomed, cinci profeți au apărut pe pământ: Adam, Noe (Nuh), Avraam (Ibrahim), Moise (Musa) și Isus (Isa); fiecare dintre ei era mai înalt decât predecesorul său Isus este mai înalt decât toți profeții Vechiului Testament, dar mai jos decât profeții noului, dăruiți oamenilor de către Mahomed La sfârșitul lumii, el nu va juca rolul principal, va fi

doar un asistent al unei ființe mai puternice Această ființă este Mahdi Cuvântul "mahdil" nu înseamnă deloc, așa cum explică incorect unii, călăuzește - dimpotrivă, cuvântul mahdi, fiind suferință participiu din arabă ch χάάαϋΛ, a direcționa, cuvânt cu cuvânt înseamnă îndreptat Ideea principală a islamului este imposibilitatea completă a unei persoane de a-și conduce propriile acțiuni, de a găsi el însuși adevărul, de a lua calea directă care duce la mântuire Din fericire pentru omenire, Dumnezeu îi trimite din când în când oameni pe care îi dă cunoștință, care îi pot învăța pe oameni ce trebuie și nu trebuie să facă: aceștia sunt profeții Profetul însuși nu este mai presus decât alți oameni El devine mai bun decât ei doar pentru că Dumnezeu, ca să spunem așa, îi dictează voința lui pentru a o transmite oamenilor, îl face purtătorul cuvintelor sale Îi ghidează pe oameni pentru că el însuși este ghidat de Dumnezeu, pentru că este, cu alte cuvinte, un mahdi Astfel, epitetul mahdi poate fi aplicat fiecărui profet, chiar și oricărei ființe vii Dar folosit ca nume propriu, mahdi înseamnă unul condus de Dumnezeu, de preferință înaintea altor oameni Biblioteca "Runivers" S UMANETS ei spun că acest mahdi ar trebui să provină din familia lui Ali, pe care îl îndumnezeiesc*) \De aceea doctrina mahdi-ului, recunoscută de întreaga lume musulmană, a căpătat o semnificație atât de remarcabilă în șiism Și astfel, Iisus, care, conform islamului, va veni pe pământ să-l sugrume pe Antihrist, să efectueze masacrul evreilor și să convertească creștinii și păgânii (sic) la islam, va juca un rol secundar, va fi, parcă , un asistent al lui Mahdi El va fi prezent la ultimul serviciu divin din această lume, pe care Mahdi îl va îndeplini, repetând cu umilință cuvintele rugăciunii după el Atunci vor suna trâmbițele judecății cumplite și va veni judecata de apoi a celor vii și a morților Aceasta este, în termeni generali, doctrina curioasă a lui Mahdi, principiul de bază al șiismului, care îl apropie de creștinism •z, A treia dogmă a șiismului ar trebui recunoscută ca doctrina imamului ascuns, care a fost stabilită în șiism de la moartea lui Muhammad, fiul lui Hussein, al doilea fiu al lui Ali Șiiții l-au recunoscut în unanimitate ca Mahdi, iar când a murit, au decis că nu a murit, ci a dispărut temporar și va veni vremea când se va întoarce) nu a murit, ci a părăsit scena acțiunii doar pentru o perioadă în timp ce, pentru a reveni apoi din nou în lume, se bazează în întregime pe mitul, caracteristic atât mitologiei persane, cât și ariene în general, despre un erou care este considerat mort, dar care doar a adormit sau pur și simplu s-a ascuns de oameni și așteaptă un oră să reapară **) Soarta tuturor celor doisprezece imami șiiți a fost foarte tristă: aproape toți au fost otrăviți sau uciși cu trădare la ordinul califilor Al doisprezecelea imam, minor *) Prolegom d'Ibn-Khaldoun, II, **) Darmesteter, Ormazd et Ahriman, Par , § - Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN Mahomed a dispărut ca strămoșii săi, dar șiiții nu au vrut să-i recunoască moartea și, fideli mitului lor, au declarat dispariția sa o îndepărtare temporară din lume Apariția lui va anunța sfârșitul lumii, pentru că el este Mahdi-Mesia, dorit și așteptat cu pasiune, credința în care este atât de tenace printre șiiți: ei încă așteaptă în zadar apariția celui de-al doisprezecelea imam al lor Revenind la sectele șiite, să începem cu Khkhariji-tov, adică renegați, apostați Ei constituiau o sectă de natură religios-democratică, formată din pelerini zeloși și posturi, care nu aveau niciun plan ambițios și nu doreau decât să reformeze Islamul și să-l facă ceea ce a fost în timpul ei cel mai bun, sub Abu Bekr și Omar • Formați aproape exclusiv din oameni mici muncitori *), Kharijiții nu doreau să recunoască Qurayshilor (tribul din care provenea Mahomed)

dreptul exclusiv la putere Ei propovăduiau tendințe republicane, apărând cu ardoare principiul electoral Kharijiții priveau îndatoririle morale cu o severitate inexorabilă Ei au echivalat un păcat grav cu apostazia față de credință și s-au uitat la o persoană care a păcătuit grav ca și cum ar fi pierit irevocabil Deși la început sectanții și-au păstrat calmul, nu și-au expus în mod deschis doctrina și nu au propovăduit teorii antiguvernamentale, totuși, omeiazii (descendenții lui Moab) și aristocrația din Irak, unde predominau kharijiții, îi considerau oponenți foarte periculoși ai ordinea existentă a lucrurilor Sub Mer-van I, au început persecuții încăpățânate împotriva kharijiților ^ Ei au îndurat eroic chinul și au mers neînfricat la execuție, crezând profund în ideea de non-rezistență saìj, ca cel mai bun mijloc de a învinge răul, care trebuie să dispară înainte de non-rezistență, înaintea atotcuceritoarei și atotîmpăcatoarei puteri spirituale, în ea ascunsă Dar încetul cu încetul îndura *Dugat, Hist des philos, et theolog musulman Par , p * Biblioteca "Runivers" S U M A N E T-uri b niciunul dintre sectanți nu a fost epuizat, iar în răsărit nu înțeleg lupta fără sânge: lupta spirituală de acolo este de neînțeles Treptat, secta a căpătat o altă fizionomie și a căpătat o cu totul altă colorare / "După o luptă încăpățânată, secta a fost epuizată și s-a mutat în Africa, unde a început să-și răspândească învățăturile la berberi, care au acceptat-o cu lăcomie șiiții, convergenți în principalele prevederi; nu erau de acord cu privire la aspecte minore, iar punctul principal al dezacordului lor a fost problema personalității celui de-al șaptelea imam Al șaselea, imamul șiiților, Jafar (poreclit sadyk, tocmai) și-a numit succesorul pe fiul său cel mai mic, Musa (Moise), în locul celui mai mare, Ismael, pe care era foarte supărat pentru că și-a permis să se îmbată O parte a șiiților a acceptat această decizie, cealaltă s-a răzvrătit împotriva ei Protestatarii au fost numiți ismaeliți, ca susținători ai lui Ismael Doctrina filozofică a ismaeliților *), din păcate, ne este puțin cunoscută; cunoaștem bine secta doar din apariția în mijlocul ei motor principal, care a modificat-o complet, Abd-alla-ibn-Maimun Totuși, din ceea ce ne-a ajuns despre învățăturile acestei secte, putem concluziona că este greu de înțeles abstracția, care nu este lipsită de o oarecare originalitate în același timp Într-o lucrare musulmană învățată de neîndoielnic merit, "Kitabu-t-tariFatyi**), găsim următoarea caracterizare scurtă a convingerii ismaelite: "Secta, ismaelitul, afirmă că Dumnezeu nu este nici într-o stare de a fi, nici într-o stare de inexistență (nici există, nici nu există), că el nu este nici înțelept, nici lipsit de înțelepciune, nici puternic, nici lipsit de *) Începutul sectei- d Hr ; dezvoltarea sa datează din anul d Hr (Dugat, op cit , p I i) Pentru ismaeliții din Irak, sau batyns, vezi Religion des Druzes par S de Sacy, t eu, p LXV **) Th Hughes, A Dictionary of Islam, Londra, , p Pentru puține cercetări asupra sistemului ismaelit de filozofie, vezi și Goeje: Mémoires sur les Carmathes, p ¡ ; Guyard: Un grand maître des Assassins și Dugat, Marea Britanie cit , p XXXI-XXXII Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN vrednic de putere, căci, după învățăturile sectei, lui Dumnezeu nu i se poate atașa nici măcar un atribut, de vreme ce El însuși este creatorul tuturor lucrurilor, tuturor lucrurilor și tuturor însușirilor Ismaeliții au dat putere lui Abd-Alla-ibn-Maymun, un persan din naștere Tatăl lui Abd-alla, de profesie oftalmolog și filozof la suflet, s-a angajat cu entuziasm în alchimie toată viața Sub conducerea sa, Abd-Allah a dobândit dezvoltarea filozofică și cunoștințe despre științele secrete Înclinațiile naturale nu l-au făcut însă un gânditor serios Era

mândru și ambițios, iar visul său prețuit era să distrugă dominația arabilor victorioși, urâți de el și să obțină putere și putere Pentru a face asta, avea nevoie să aibă o petrecere, să aibă aliați fideli, iar acum devine fondatorul unei vaste societăți secrete în care s-a dezvoltat doctrina mistică a ima-:mei ascunse "Lumea, a învățat Abd-Allah, nu a fost niciodată lipsită de un imam Lumea l-a avut tot timpul Nu întotdeauna numai imamul era vizibil pentru oameni Ori le-a apărut, trăind printre ei, ori s-a ascuns Dispariția și apariția Imamului în lume poate fi asemănată cu apariția și dispariția luminii și întunericului: în natură, zi și noapte Când imamul le apare oamenilor, învățătura lui rămâne ascunsă; când dispare de la oameni, este dezvăluită lumii prin apostolii săi În timpul lui Avraam, Melchisedec a fost imam Înainte de apariția islamului, imamii erau ascunși; de pe vremea lui Ali, imamii, în persoana lui, Ali, au apărut lumii Înainte de Ismael, ele erau vizibile oamenilor, dar apoi au dispărut până va veni vremea când trebuie să apară din nou lumii *) Această învățătură mistică nu este nouă în esență, pentru că mitul unui erou sau semizeu care a dispărut din lume pentru un timp a fost caracteristic întregului trib arian și, așa cum sa indicat mai sus, a fost ținut ferm în șiism Totuși, această învățătură a reînviat și a ridicat spiritul căzut al ismaeliților Abd-alla înainte de asta, însă, nu mai era nimic de făcut, din moment ce a urmărit *) Despre activitățile lui Abd-alla-ibn-Maymun, vezi Guyard, Un grand maître des Assassins Biblioteca "Runivers" S U M A N E T-uri b ţeluri naţionale şi îngust egoiste şi privite prozeliții lor, ca instrument pentru realizarea lor? Fiind un admirator al lui Zarathustra, nu era străin de filosofia greacă și s-a împrietenit cu maniheenii De aceea, învățătura lui poartă în sine atât de multe urme de diverse direcții Ea a dezvoltat atât teorii mistice, cât și principii raționaliste, a interpretat profeții ca întrupări ale unei zeități și, în același timp, a inspirat despre nesemnificația profeților în comparație cu filozofi, râzând de religie și numind-o un mod de a oamenilor deștepți de a ţine mulţimea în ascultare Cu o dexteritate uluitoare, Abd-Alla a găsit prozeliți peste tot, vorbind diferit cu fiecare, în funcție de modul de gândire și convingerile religioase ale interlocutorului Un inițiat în societate trebuia să treacă succesiv prin nouă grade de perfecțiune, iar ultimele, cele mai înalte grade îi promiteau dreptul de a afla unele dintre cele mai mari secrete ale lumii, necunoscute până acum de nimeni În timpul trecerii acestor grade, prozelitul a încercat, încetul cu încetul și pe nesimțite pentru el, să-l introducă în cercul de idei de ordin raționalist și să-l elibereze de toate principiile religioase și morale învățate de el din copilărie, dovedind că inutilitatea respectării ritului de credință și a dezvoltării unei priviri asupra religiilor fondatoare, ca asupra oamenilor, deși de o minte mare, noi pentru toți adevărații înțelepți, precum Platon și Aristotel În acest fel, membrii uniunii secrete s-au pregătit treptat pentru a înțelege scopul pur lumesc și egoist al frăției create de Abd-Allah Totuși, acest lucru a fost dezvăluit pe deplin doar aleșilor, care ajunseseră la ultimele grade Au fost relativ puțini astfel de aleși Sub Ahmed, fiul lui Abd-Allah, karmații au apărut în Irak (după liderul sectei, Hamdan-Kar-mat), o ramură a sectei ismaelite Au modificat în cele din urmă fizionomia morală a ismaelismului și au făcut din el o bandă de tâlhari bine organizată, *)· *) Așa că în , Qarmații au jefuit altarul musulmanilor, Mecca Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN jafuri și crime care i-au îngrozit pe califi înșiși Karmații, ca toate sectele șiite, au fost, desigur, animați de credința în

venirea lui Mahdi Această credință a fost susținută de predicatorii lor, da, de misionarii ismaelismului O dăruire similară, Abu-abd-Allah, i-a pregătit pe berberi din Ketama pentru venirea iminentă a mesia musulman, care a apărut în cele din urmă Era șeful sectei, Abu Said, fondatorul dinastiei fatimide Sub cel de-al șaselea calif al acestei dinastii, Hakim, ismaelismul a luat o direcție extrem de ciudată: s-a găsit zeu pe pământ și a creat în jurul său o întreagă biserică care încă există Personalitatea lui Hakim (- IO I d Hr), care a devenit motivul apariției "sectei druze", care încă există în Liban, este foarte originală și puțin înțeleasă din punct de vedere istoric Tânărul conducător al Siriei și Egiptului (a urcat pe tron la vârsta de unsprezece ani) avea o fire foarte ciudată Era foarte schimbător și extrem de inconsecvent în opiniile și acțiunile sale Unii oameni de știință se uită la el de parcă ar fi fost bolnav mintal *); Cronicile musulmane îl fac să arate ca un prost, transformându-și toate acțiunile într-un mod amuzant În ultimii ani ai domniei sale, a căzut sub influența ultra-șiiților (susținători ai ideii divinității lui Ali, un principiu străin șiiților moderați, care nu recunoșteau decât dreptul exclusiv al lui Ali și al urmașilor săi de a imana) și dintr-un fanatic îngust transformat într-un liberal religios În acest moment, ismaelitul dai Darazi a apărut în Egipt, propovăduind ideea întrupării zeității în persoana lui Hakim Hakim a acceptat fără îndoială teoria lui Darazi El a crezut imediat și de bunăvoie că el, Hakim, este un zeu Bazându-se pe druși (adepți ai lui Darazi), Hakim s-a autoproclamat deschis întruparea unei zeități și, pentru a justifica omnisciența divină, pe care a început să o pretindă, a început o poliție secretă specială, denunțând ♦) Ca de exemplu, Darm est eter, op cit , p Biblioteca "Runivers" S U M A N E T-uri b el despre tot ce s-a întâmplat interesant în viața supușilor săi Acest lucru a făcut posibil ca oamenii să prindă rădăcini în ideea că nu există nimic secret care să nu fi fost cunoscut de halio divin I s-au plătit onoruri divine, iar în jurul lui s-a format un întreg cult religios cu ritualul său bine organizat, o întreagă, ca să spunem așa, biserică, care avea ca cap pe zeul Hakim În anul , Hakim a dispărut brusc, fiind probabil ucis undeva într-o parte îndepărtată a orașului Adepții săi nu i-au recunoscut moartea și au hotărât că a dispărut pentru o vreme, din cauza păcatelor omenești, dar că va reveni la viață în ziua învierii morților, pentru a-și îndeplini judecata cu sabia in mana lui Cultul lui Hakim nu a supraviețuit în Egipt; nu a supraviețuit zeului său acolo *), dar în munții Siriei există până astăzi în secta druzilor, care încă așteaptă venirea zeului Hakim pe pământ Secta druză este foarte originală: fiind de origine pur musulmană, ea nu este, de fapt, musulmană, întrucât musulmanii nu-i consideră pe druzi coreligionari ai lor, iar druzii nu recunosc islamul și îi sunt extrem de ostili Cu toate acestea, doctrina lor poartă urme de origine musulmană și are în sine nu puține trăsături în comun cu învățăturile sectelor musulmane Ideea unității lui Dumnezeu este înțeleasă de ei într-un mod similar mutaziliților: ei nu îi atribuie lui Dumnezeu nicio calitate care ar fi diferită de substanța lui De zece ori, ne învață, zeitatea a apărut în formă umană, dar întrupările lor divine nu sunt aceleași cu cele ale ismaeliților A zecea încarnare a fost în Hakim; nu vor mai exista încarnări până când Hakim va veni din nou pe pământ Coranul și tradiția sunt interpretate de druzi alegoric Ei resping preceptele islamului și își respectă specialitățile, dintre care sunt șapte: să spună adevărul, să aibă grijă de *) Darmesteter op cit , p Biblioteca "Runivers" METAFIZICA ORIENTULUI MUSULMAN siguranța naturală, renunțați la credințele

anterioare, renunțați la diavol (ispite) și cei care trăiesc în eroare, recunosc un singur Dumnezeu, mulțumiți-vă cu lucrurile lui Dumnezeu și ascultați de Dumnezeu atât în fericire, cât și în nenorocire Druzii respectă puritatea moravurilor și respectă profund fidelitatea conjugală În Orient, ismaelismul a luat o direcție foarte particulară în ceea ce privește urâțenia Formelor și grosieritatea conținutului Aceasta a distins celebra sectă a Asasinilor Fondatorul său a fost Hasan-Saba, un persan din orașul Rey În general, avea aceeași organizare și doctrină, htò și printre plăcile-ism Prozeliții, în schimb, au fost recrutați într-un mod foarte ciudat: li s-a dat hașiș*), care a evocat viziuni voluptuoase, pe care le-au luat drept realitate, convinși că se aflau de ceva vreme în paradis Pentru a ajunge în acest paradis, au căutat moartea și s-au dus fără teamă la ea Acesta este motivul lipsei complete, terifiante de frică de moarte în rândul Asasinilor și a succesului și invincibilității sectei, care a existat timp de două secole și și-a pierdut puterea și puterea abia din momentul cuceririi fortății sale inexpugnabile, " cetatea Alamut, de hoardele lui Ulyagu-Khan S Umanen (Urmează sfârșitul) *) De aici și numele sectei, hashishins, modificat în pronunția greșită a cruciaților francezi în asasini Biblioteca "Runivers" Moralitatea bolnavului mintal *) HH Lange, făcând experimente pe sine cu hașiș, a observat un fapt foarte important că "odată cu slăbirea definitivă a voinței și a gândirii active, sentimentele morale s-au slăbit" **) Am observat același lucru când am experimentat pe mine cu protoxid de azot Odată, înainte de experiment, am regretat greșeala pe care o făcusem, care depindea de faptul că îmi era prea lene să cunosc bine cazul Sub influența protoxidului de azot, această remuşcare a dispărut complet și a fost înlocuită cu considerente că o greșeală pentru mine personal nu ar avea rezultate dăunătoare, că astfel de fleacuri nu ar trebui să fie îngrijorate etc Utilizarea prelungită a morfinei, fără a afecta în majoritatea cazurilor pur și simplu activitatea mentală, în primul rând, acționează într-un mod tocitor asupra sentimentelor morale, iar pentru foarte mult timp singurul efect al morfinei asupra activității mentale se limitează la o scădere progresivă a moralității morfinomanului, adică otrăvirea sistemul nervos atrage după sine o scădere a moravurilor *) Discurs rostit la ședința solemnă a celui de-al IV-lea Congres al Medicilor Ruși, care a avut loc la Moscova la ianuarie a anului curent Tipărit în formă completată **} Asupra efectului hașișului "Întrebări de filosofie * , carte I, p Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL valabilitate Acest fapt este bine cunoscut și, prin urmare, nu este nevoie să ne oprim asupra lui Și mai studiat este efectul distructiv asupra laturii etice a unei persoane a băuturilor alcoolice Se recunoaște în general că abuzul de băuturi alcoolice îl face pe bețiv în primul rând imoral, și numai după o perioadă mai lungă sau mai scurtă, când o degradare foarte semnificativă a moralității este singurul simptom al otrăvirii sistemului nervos, se instalează tulburările psihice Și astfel, distrugerea artificială, slăbirea sistemului nervos, provoacă în primul rând o scădere a moralității și numai odată cu distrugerea în continuare a sistemului nervos are loc slăbirea activității mentale În consecință, perfecțiunea morală necesită o stare și mai sănătoasă a sistemului nervos decât activitatea mentală, iar relația dintre moralitate și starea patologică a sistemului nervos poate fi explicată prin observarea bolnavului mintal, adică studiind distrugerea sistemului nervos produsă chiar de natură Nimănui nu suferă de dureri mintale perfect în mod corespunzător despre orice, și mulți din

mentalitatea de nivel mediu, dar fiecare observator atent este uimitor că toți au idealuri morale, aproape toată capacitatea de a sacrifica beneficiile beneficiilor în viitor și multe indiferență totală față de toată lumea, cu excepția lui însuși eu Indiferența totală față de suferințele și bucuriile celorlalți este cea mai frapantă Acest fenomen este cel mai simplu din punct de vedere psihologic și, prin urmare, cel mai bine este să începem cu o analiză a acestui fapt Este foarte ușor să judeci gradul de stare morbidă a oricărei persoane bolnave mintal după cât de mult simpatizează cu vecinii săi Mulți pacienți nu sunt pozitivi Biblioteca "Runivers" V chizh nu acordă atenție chinului de moarte al vecinului lor de pe pat, între timp, dacă nu li se dă o țigară, atunci vor depune toate eforturile - și cele mai prudente - pentru a returna ceea ce au pierdut Dacă pacientul începe să fie atent la situația vecinilor săi, să manifeste simpatie și cu atât mai mult să facă ceva pentru alții sub influența acestor motive, atunci acesta, în ochii mei, este cel mai sigur semn al îmbunătățirii sale condiție Cel mai lipsit de inimă egoism, cea mai completă indiferență față de orice, cu excepția propriilor interese imediate, pot fi observate doar la bolnavii mintal Toată puterea lor spirituală este absorbită în îngrijirea de sine, nu mai au nimic pentru bucuria și folosul celorlalți Această absență sau stingere a simpatiei se extinde la rudele cele mai apropiate și, în general, la persoanele pe care pacientul le-a iubit anterior cu drag Unii pacienți sunt conștienți de această schimbare în ei înșiși și se plâng că au devenit complet indiferenți la bucuriile și suferințele fețelor pe care le iubesc Cei care încă se pot ghida după regulile elaborate mai devreme spun că, dacă fac ceva pentru alții, este fără niciun sentiment că nu mai au motivele anterioare și că acest lucru le este extrem de dificil Gradul de slăbire a sentimentelor altruiste nu corespunde gradului de slăbire a puterilor mentale în general Medicii, de altfel, pot mărturisi că majoritatea celor care suferă de boli cronice, atunci când se instalează epuizarea sistemului nervos, devin egoişti în posesia deplină a puterilor lor mentale Astfel, observând distrugerea puterilor mentale, ajungem la concluzia că simpatia slăbește mai devreme și independent de slăbirea puterilor mentale Din aceasta, aparent, s-ar putea trage concluzia că cea mai înaltă dezvoltare mentală, păstrarea tuturor puterilor mentale, nu are niciun efect asupra volumului simpatiei Alături de această concluzie negativă, trebuie să punem alta, pozitivă: distrugerea, Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL chiar și cea mai mică stare morbidă a sistemului nervos atrage stingerea simpatiei sau, altfel spus, acest sentiment este posibil doar cu un sistem nervos ideal sănătos Este de la sine înțeles că aici vorbim despre sistemul nervos, în ce măsură servește ca substrat al activității mentale, deoarece sunt cunoscute suferințe ale unor părți ale sistemului nervos, care nu au niciun efect asupra activității mentale în general și nu implică o slăbire a simpatiei Trecând de la Fapte la interpretarea lor, este necesar în primul rând să facem o rezervă că nu există un domeniu mai controversat decât doctrina originii și normele de etică Când studiem vasta literatură de etică, este necesar să ajungem la concluzia că însăși fundamentele acestei științe nu au fost deloc dezvoltate, că nu există o singură propoziție a ei acceptată de toată lumea, că fiecare autor își creează propria doctrină Această diversitate și contradicție de opinii se explică prin natura pur teoretică a acestei științe, absența unor observații precise care ar putea sta la baza concluziilor O încercare de a studia latura morală a umanității prin observarea moralității popoarelor sălbatice,

necivilizate, nu ar putea reuși, deoarece nu avem, și încă nu putem avea, descrieri nu numai exacte, ci pur și simplu de încredere ale stării sălbaticilor De exemplu, P Janet *) a adunat o serie întreagă de observații, care sunt făcute de autori foarte respectabili și infirmă complet opiniile general acceptate cu privire la imoralitatea sălbaticilor Ree, dimpotrivă, citează multe mărturii despre imoralitatea deplină a sălbaticilor, iar pe baza acestor date trage cele mai ample concluzii de o importanță capitală**) Acest mare gol în știința moralității, cred, trebuie umplut prin studierea decăderii vieții mintale, adică a stării moralei la bolnavii mintali Acest mod de a studia are ceva *) P Janet, La Morale, Par , p - **) Ree, Die Entstehung des Gewissens, Beri Biblioteca "Runivers" V h și w proprietate care, în loc de descrieri greu de verificat ale călătorilor, verificarea și corectarea observațiilor precise, științifice, accesibile vor servi drept bază pentru concluzii Acest studiu reprezintă prima încercare în această direcție Fără a-mi stabili scopul de a crea vreo teorie nouă, mă voi limita deocamdată să subliniez care dintre ipotezele și teoriile din doctrina moralei sunt confirmate de cele mai dovedite Fapte din domeniul psihiatriei II Minți mari s-au angajat în doctrina moralității, prin care au fost exprimate atât de multe presupuneri, încât rămâne doar să alegem între cele mai contradictorii vederi pe care este cel mai confirmat de Fapte Dintre diversele explicații ale originii și semnificației simpatiei, învățătura lui Guyot este cea mai corectă *) A trăi înseamnă a acționa Omul, involuntar, prin natura naturii sale, caută activități pentru toate puterile sale, pentru toate abilitățile sale Cu cât este mai multă viață în el, în consecință, cu atât sistemul nervos este mai sănătos, cu atât activitatea lui în general este mai extinsă și intensă Când există mai multe forțe decât sunt necesare pentru păstrarea și întreținerea propriei vieți, când sunt mai multe dintre ele decât sunt necesare pentru viața individuală, o persoană, străduindu-se să dea o ieșire forțelor sale, adică să acționeze, să funcţionează cu toate abilităţile sale, începe să trăiască o viaţă tribală, adică - de ex viata omenirii Quand on vit beaucoup, on ne vit pas pour soi seul, spune Guyot pe bună dreptate O persoană care iubește activitatea mentală nu poate gândi doar pentru sine, se străduiește să-și comunice gândurile celorlalți Un sentiment puternic, atât bucurie cât și tristețe, se străduiește să fie transmis altora, să-i ducă în aceeași direcție La o persoană normală, adică cu un sistem nervos sănătos, după expresia potrivită a lui Guyot, există mai multe *) Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction, pp - Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL lacrimile, care sunt necesare pentru a-și jeli propria durere, mai multă veselie decât este necesară pentru propria fericire, unul însuți Și astfel, un exces de forță mentală duce la faptul că oamenii se gândesc nu numai la ei înșiși și pentru ei înșiși, ci și la vecini și pentru aproapele lor, nu simt doar propriile bucurii și suferințe, ci trăiesc și după sentimentele lor rudele, compatrioții și, în cele din urmă, a tot ceea ce este omenește, lucrează nu numai pentru ei înșiși, ci și pentru rude, colegi de trib și întreaga omenire În cele din urmă, naturile bogat înzestrate au atât de mult din cele mai înalte sentimente - iubirea - încât își pot iubi aproapele așa cum se iubesc pe ei înșiși Omul singur printre animale *) are simpatie pentru suferința oamenilor și a animalelor și atât de intensă încât uneori își sacrifică interesele egoiste pentru a pune capăt suferinței vecinilor săi Mărimea relativă și, prin urmare, cantitatea de muncă a sistemului nervos uman în comparație cu

animalele, ne explică posibilitatea simpatiei în sufletul uman Guyot, în confirmarea opiniilor sale, indică egoismul eunucilor, bătrânilor și copiilor, adică persoane a căror putere mentală este insuficientă pentru a trăi viața altora Din păcate, acest genial gânditor nu cunoștea psihiatria, ceea ce oferă cea mai convingătoare dovadă a validității teoriei sale Studiul bolnavului psihic duce la concluzia că cel mai subtil și mai precis indicator al slăbirii forțelor mentale este slăbirea iubirii față de aproapele Abia are nevoie de dovada că iubirea aproapelui este baza oricărei virtuți Știm că nu sunt puțini nefericiți care *) Se pare că și câinele este capabil de simpatie Am observat un câine care țipa plângător de fiecare dată când șoferul biciuia calul Acest câine nu a fost niciodată bătut de nimeni V chizh capabile de dezvoltare mentală, ci imperfecțiunea creierului, a cărei lipsă de organizare mentală se exprimă doar prin faptul că nu sunt capabili să simpatizeze cu suferința celorlalți Toate activitățile acestor persoane slabe din punct de vedere moral sau, așa cum li se mai numesc, cei care suferă de nebunie morală (Moral Insanity) sunt menite să-și atingă propriile plăceri, extrem de egoiste, în timp ce ei, desigur, nu se opresc la nimic altceva decât să se teamă pentru lor propriile interese Viața acestor nenorociți, lipsiți de natură, este cea mai mizerabilă existență, chiar și în cele mai fericite condiții exterioare Astfel de monștri morali sunt într-adevăr înzestrați cu un sistem nervos imperfect și, prin urmare, sunt atât de săraci în forță mentală, încât aceștia din urmă sunt suficiente doar pentru o viață pur individuală Aproape fără excepție, aceștia sunt urmașii bolnavilor mintal sau nervos, bețivilor etc Ca urmare a subdezvoltării sau slăbirii și pierderii sentimentelor altruiste, bolnavii mintal nu sunt capabili de viață socială: aceasta este diferența lor profundă față de cei sănătoși Oamenii criminali sunt, de asemenea, incapabili de viață socială, dar bolnavii mintal din acest punct de vedere sunt nemăsurat mai mici decât chiar și criminalii Cel mai scandalos, crud și nedrept tratament al servitorilor (acum, din fericire, acest lucru se întâmplă foarte rar) nu a stârnit niciodată un protest comun, prietenesc între ei, ci doar răzbunare din partea unora pentru insultele personale Aranjați ceva împreună, chiar și cel mai ușor lucru, de exemplu, o petrecere, o reprezentație de amator, fără îndrumarea unor bolnavi mintal sănătoși nu pot, deloc pentru că le lipsesc pricepere, cunoștințe, ingeniozitate, ci doar pentru că trăiesc întotdeauna doar un privat viaţă Această incapacitate de a trăi viața omenirii este deosebit de izbitoare în acele cazuri când pacientul este complet absorbit de munca mentală, când toată puterea lui este dată creativității mentale Atunci cât de sănătos   Tora găsește cea mai mare plăcere în a-și comunica ideile altora, bolnavul mintal în toată munca sa nu este interesat de nimic altceva decât de propriul sine Cu greu mai trebuie adăugat că nu există autori mai îngâmfați decât bolnavii mintal Aparent, singurul lucru care contrazice acest lucru este că bolnavii mintal în general sunt extrem de indulgenți față de opiniile celorlalți Prof Frese *) vede chiar în asta superioritatea bolnavului mintal asupra celui sănătos, ceea ce, desigur, nu este absolut adevărat Toleranța, îngăduința bolnavului mintal față de opiniile altora depinde, pe de o parte, de indiferența fiecărui pacient față de toți ceilalți și, pe de altă parte, de disprețul față de ei Aproape toți bolnavii mintal își consideră asociații nebuni, proști, pretendenți etc Așadar, simpatia pentru ceilalți, dragostea față de oameni care decurge din aceasta și toate

virtuțile, care se bazează pe această iubire, sunt caracteristice oamenilor în măsura în care au mai multă putere mentală decât este necesar pentru a satisface nevoile pur egoiste În declinul forței mentale, care depinde de suferința sistemului nervos, simpatia se estompează în primul rând Cu cât organizarea psihică este mai înaltă, mai perfectă, cu atât omul este mai capabil să iubească umanitatea După cum știți, multe în morală se bazează nu pe iubirea față de aproapele, ci pe alte principii Acest lucru a dat naștere unor gânditori, de exemplu Helvetius **), pentru a afirma că o persoană nu poate să-și iubească aproape deloc, că toată moralitatea decurge din dorința de utilitate Fără a intra în analiza utilitarismului, putem fi de acord că multe în domeniul moralității se datorează dorinței de bine Mulți bolnavi mintal *) Eseu de psihologie criminalistică, , p **) Această învățătură este expusă în scrierile sale: De l'esprit, Par și De l'homme, Londra j V h și w după cum s-a subliniat, ei nu pot sacrifica plăcerile prezentului pentru plăcerile viitorului, oricât de intense și prelungite ar fi aceste trecute În consecință, astfel de pacienți nu pot fi morali nici măcar în sensul utilitarismului Unii înțeleg clar cum să acționeze pentru a-și atinge obiectivele, de exemplu, să iasă dintr-o instituție pentru bolnavi mintal Cumpătarea, fidelitatea față de cuvântul cuiva, tratarea blândă a celorlalți - toate acestea, desigur, se datorează în principal calculului Cu toate acestea, mulți oameni bolnavi mintal, înțelegând pe deplin cum să acționeze, nu pot fi ghidați în mod pozitiv de regulile pe care ei înșiși le aprobă Motivul principal pentru aceasta este intensificarea relativă a sentimentelor inferioare și apariția facilitată a afectelor Sentimentele inferioare sunt întotdeauna mai impulsive decât cele superioare Frica, răutatea, chiar și la o persoană bine controlată se transformă ușor într-un afect; iubirea de adevăr, respectul de sine, numai în cazuri excepționale duc la afecte În plus, o organizare mentală puternică, și în consecință o voință puternică, se exprimă tocmai în faptul că voința preia controlul asupra cursului proceselor mentale și, prin urmare, oprește sau, cel puțin, reduce afectele Afectul este o încălcare a cursului proceselor mentale, dirijată de voință Evident, cu cât voința este mai puternică, cu atât va controla mai des cursul proceselor mentale Nu este mai puțin clar că odată cu slăbirea forțelor mentale, care este cauzată de otrăvire sau de boli mintale, voința nu mai poate controla cursul proceselor mentale și, prin urmare, bolnavul devine jucăria pasiunilor Printre subiectii degenerati se pot intalni nu putine puteri nefericite, inzestrate si mentale, si chiar sentimente superioare, deloc straine de dorinta de a fi folositor celorlalti Cu toate acestea, nu reușesc niciodată să-și aranjeze viața în așa fel încât să nu fie o povară pentru societate Ei părăsesc școala fără a termina cursul, pentru a fi aleși   Nicio profesie nu ajunge niciodată la perfecțiune, trecând adesea de la o profesie la alta Viața lor de familie se termină foarte trist Hobby-urile lor, instabilitatea, inconstanța - toate acestea nu fac decât să tulbure liniștea concetățenilor lor Dacă astfel de oameni nu sunt lipsiți de talente, de exemplu, elocvența, atunci au o oarecare influență asupra altora de ceva vreme, dar, după ce au făcut mai mult sau mai puțin rău, își încheie cariera înconjurați de dispreț și indignare Trebuie doar să ne amintim de cariera lui Gordon și de participarea sa la distrugerea Londrei Desigur, acești psihopați sunt incapabili să iubească umanitatea Orice ar spune utilitariștii, psihiatrul, care a acordat atenție laturii morale a bolnavului mintal, nu poate fi de acord că

cineva poate fi o persoană bună, reală, fără dragoste pentru oameni Dar știm că nu sunt puțini oameni eficienți al căror egoism nu îi împiedică să fie membri utili ai societății Asemenea oameni, înțelegându-și în mod sensibil utilitatea, își aranjează perfect propria viață și sunt folositori altora, în măsura în care este necesar pentru a-și atinge propria fericire Bolnavul mintal nu poate fi virtuos nici în acest sens, pentru că o voință slăbită duce la pasiuni sporite Chiar dacă motivele prezentului nu ating puterea de a provoca un afect, ele sunt totuși prea puternice pentru a învinge considerentele de beneficiu propriu, ideile despre plăcerile imediate Argumentând destul de corect despre obiective și mijloace pentru a le atinge, mulți pacienți, chiar și fără a fi în puterea afectelor, fac aproape întotdeauna exact ceea ce nu ar trebui făcut pentru a atinge obiectivele urmărite Într-un cuvânt, motivele de utilitate, care joacă un rol atât de important în viața oamenilor sănătoși, determină doar rar activitatea bolnavului mintal Sentimentele cauzate de starea corpului nostru, percepțiile simțurilor, sunt întotdeauna reproduse mai puternic-e * Biblioteca "Runivers" c chizh am sentimente; sentimentele elementare, simple sunt mai puternice decât cele superioare, ideale *) Dacă o persoană ar fi ghidată doar de puterea relativă a sentimentelor care îi umplu sufletul la un moment dat, motivul acțiunilor sale ar fi întotdeauna sentimentele inferioare Cu toate acestea, chiar și cei mai prost educați și nepoliticoși în cele mai multe cazuri sunt ghidați nu de sentimente relativ puternice, ci de unele mai slabe Aceasta vine din faptul că voința îndreptată spre interior, adică pe cursul proceselor mentale, cu alte cuvinte, atenția, aduce la suprafața conștiinței o serie întreagă de idei și sentimente asociate acestora, care în totalitatea lor se dovedesc adesea a fi mai puternice decât primul sentiment elementar Atenția evocă amintiri că acțiunile provocate de acest motiv inferior au dus la suferință, evocă idei de pedeapsă amenințătoare, consecințe nocive pentru sănătate, liniște sufletească etc Experiența trecutului, un obicei insuflat în educație, al cărui scop, potrivit Pentru expresia fericită a lui James Mill - "a face o persoană, pe cât posibil, capabilă să-și creeze atât propria fericire, cât și fericirea vecinilor săi", toate acestea fac posibil ca o persoană să fie ghidată de foarte multe ori nu de către inferiori sentimente, cele mai puternice în acest moment, dar prin motive de beneficiu În măsura în care educația a dezvoltat această abilitate, subiectul, atunci când suferă de boli mintale, poate fi încă ghidat de motive de beneficiu Reținute, bine crescute, cumsecade în sensul general acceptat al cuvântului, subiecții păstrează adesea aceste calități dezvoltate de creștere și viață pentru o lungă perioadă de timp Dimpotrivă, acei pacienți care, chiar înainte de îmbolnăvire, nu au putut fi ghidați de motivele beneficiului, *) Leibnt spunea pe bună dreptate: "senzația prezentă a unei mici arsuri ne afectează mult mai puternic decât momelile celor mai mari plăceri prezentate în viitorul îndepărtat" (Nouveaux Essais, \ Cartea II) Biblioteca "Runivers" MORALITATEA SPIRITUALULUI ŞI LIBER bolile sufletului nu pot rezista deloc motivelor accidentale ale bucuriei imediate Cel mai izbitor exemplu despre ceea ce duce incapacitatea de a fi ghidat de motivele de utilitate, adică: plăcerea de durată, dar numai într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, îi reprezintă pe cei care suferă de demență morală congenitală Acești pacienți, chiar dacă sunt capabili să raționeze corect despre situația lor, se comportă așa cum doar cel mai mare dușman al lor i-ar putea sfătui Ei fac totul pentru a se asigura că nu pot fi eliberați din instituția din care își doresc cu pasiune să

plece Mai mult, își petrec o parte semnificativă a vieții într-un mediu violent, de ex cel mai rău departament și chiar în camere de izolare, care în multe instituții nu sunt mai bune decât o celulă de pedeapsă obișnuită Este chiar greu de imaginat cum o persoană care înțelege ce este dăunător și ce este util pentru el își poate aranja viața în cel mai trist mod pentru sine Adevărat, acești pacienți nu înțeleg interesele vecinilor, dar știu bine că reținerea într-o cameră de izolare este cel mai neplăcut lucru care poate fi în viața lor, știu foarte bine să se comporte pentru a fi în secții pentru pacientii decedati, sa se bucure de relativa libertate si, in general, de acele facilitati pe care institutiile le pot acorda pacientilor morti, inofensivi De ce nu pot atinge scopul dorit, de ce nu pot fi ghidaţi de motive de beneficiu? Observând aceşti pacienţi, vedem în permanenţă că cele mai nesemnificative motive de plăcere iau în stăpânire întreaga lor conştiinţă Atunci când o cerere adresată unui medic sau unui supraveghetor este refuzată, pacientul se înfurie și certa, deși știe că acest lucru nu va avea consecințe utile; atunci când însoțitorul i se opune, pacientul nu poate să nu se lupte; când se plictisește, nu se poate nega plăcerea de a tachina, de a se certa cu alți pacienți Udo nesemnificativ Biblioteca "Runivers" V chizh plăcerea oferită de această distracție este un motiv mai puternic pentru omul bolnav decât toate plăcerile de lungă durată pe care le experimentase anterior când era în secția pentru morți și cele pe care le-ar fi putut experimenta când a fost eliberat din instituție Pentru moralişti a părut întotdeauna o ghicitoare insolubilă cum oamenii pot prefera răul decât utilului, binele spre rău, de ce atât de des oamenii, chiar dacă fericirea este uşor de atins, acţionează în detrimentul lor Cea mai simplă soluție la această contradicție este că incapacitatea de a fi ghidat de motivele de utilitate depinde de ignoranță și de puțină dezvoltare mentală Socrate* a exprimat acest punct de vedere foarte categoric, susținând că moralitatea se bazează pe cunoaștere și prudență Cu toate acestea, lipsa de temei a unei astfel de interpretări era evidentă pentru majoritatea moraliştilor În plus, experiența cu bolnavii mintal, creată de natura însăși, ne învață că nu starea puterilor mentale determină capacitatea de a fi ghidați de motive de beneficiu Atenția nu este suficient de puternică pentru a păstra în minte cu claritatea cuvenită ideile despre viitor, despre consecințele faptei prezente Dacă totuși atenția oprește în conștiință toate aceste reprezentări și sentimentele asociate acestora, atunci percepția directă și sentimentul asociat acestora sunt suficiente pentru ca fluxul reprezentărilor să se schimbe complet: reprezentările anterioare din conștiință sunt înlocuite cu o nouă percepția aleatorie, pacientul trăiește din nou doar în prezent și acționează pe baza motivelor disponibile plăcerii Din cauza slăbiciunii atenției, pacientul nu se poate gândi mult timp la un scop îndepărtat, nu poate suprima în sine ideile cauzate de realitate Că slăbirea atenției este una dintre primele și principalele manifestări ale stării patologice a sistemului nervos este dovedit de mulți a- *) Aristotel, Etica Nicomahea, VI, Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL ktami Am demonstrat acest fenomen experimental *) Semnificația atenției în sfera moralității a fost dezvoltată în mod consecvent de Maine de Biran, care a definit pe bună dreptate atenția ca o facultate morală Dintre moraliștii moderni, Marion și-a exprimat o opinie asupra semnificației atenției, care este pe deplin confirmată de psihiatrie El spune: "Viciul nu este în esență ignoranță, ci distragere ** ***)) Astfel, nu este vorba de o scădere a facultăților mintale, ci de o slăbire a

voinței, de aceea boala psihică în primul rând face o persoană incapabilă de a fi condusă de motive de beneficiu Este clar că, cu un curs suplimentar, pacientul își pierde capacitatea de a raționa în mod sensibil cu privire la propriul beneficiu Slăbirea voinței trebuie să ducă în mod necesar la acțiuni nesăbuite, chiar și menținând puterea mentală Doar o slăbire a voinței poate explica acțiunile nesăbuite în așa-numita nebunie rezonantă Kraft-Ebing *) leagă destul de corect nebunia rezonantă cu tulburările voinței, și nu ale activității mentale Nu există altă modalitate de a explica acest fenomen ciudat: pacientul se ceartă frumos, dar acționează nesăbuit Evident, el este ghidat de impresiile momentului, iar apoi își folosește facultățile mentale pentru a-și explica și justifica acțiunile Deci, cu o boală a sistemului nervos, sentimentul de simpatie este slăbit și în cele din urmă complet pierdut și *) Măsurarea timpului proceselor mentale elementare la bolnavul mintal, Bulletin of Psychiatry (Rezultatele acestui studiu au fost confirmate de Dr x măsurători y mentally ill , "News, psychiatry") Volumul conștiinței în sănătoși și bolnav mintal, "Arhiva psihiatriei" Amplea percepției la bolnavii mintal, "Arhiva psihiatriei" , vol ib, p J - **) Oeuvres médites, vol I, p iao ***) Manual de psihiatrie St Petersburg , p ião Biblioteca Runiverse în rahat în consecință, și toate sentimentele altruiste Odată cu aceasta, și voința slăbește și, prin urmare, pacientul nu poate urmări scopuri îndepărtate, nu poate fi ghidat de motive de beneficiu Consecința slăbirii acestor procese mentale este distrugerea personalității morale, incapacitatea de a trăi independent în societate Este deosebit de important pentru noi să stabilim că slăbirea moralității este primul și uneori singurul simptom al unei stări de boală a sistemului nervos Analiza psihologică a bolii mintale ne dezvăluie principalele elemente, principalele fundamente ale laturii morale a unei persoane: explicând motivele declinului moral al bolnavului mintal, aflăm care procese mentale au suferit o schimbare dureroasă și, prin urmare, aflăm fundamentele psihologice ale moralității și, ceea ce este deosebit de important, găsim legătura cea mai apropiată, imediată dintre activitatea organismului în general și sistemul nervos în special și sfera morală a omului III Principala întrebare în etică, care până în prezent a făcut obiectul unei dezbateri aprinse, este aceasta: este toată activitatea morală epuizată de motive de simpatie și de beneficiu, sau există încă alte motoare ale activității morale, alte fundamente ale moralității? Aceasta este întrebarea care împarte până astăzi filosofii morali în două tabere Să vedem la ce concluzii ne duce studiul bolnavului mintal, care dintre cele două doctrine ale moralității este confirmată de observarea bolilor mintale Comparând între noi melancolicul, a cărui activitate mintală este doar asuprită, legată, și paraliticul progresiv, a cărui distrugere a forțelor mintale tocmai a început, găsim între ei acea diferență esențială că primul este accesibil remuscării conștiinței, chiar exagerate, din cauza morbide Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL creșterea sensibilității, iar al doilea nu mai este capabil de această mișcare mentală Un melancolic poate suferi ca urmare a unei încălcări reale sau doar imaginare a acelor reguli de moralitate după care a fost ghidat toată viața Dar, pentru aceasta, particularitatea majorității, sau mai degrabă, a tuturor bolnavilor mintal, este incapacitatea de a elabora singuri regulile moralității, de a progresa în sens moral, de a lupta pentru perfecțiunea morală În consecință, la început încetează munca interioară, care este esența vieții tuturor oamenilor, creând regulile comportamentului moral, iar apoi, odată cu evoluția ulterioară a bolii,

regulile de moralitate odată elaborate își pierd caracterul imperativ, semnificația lor anterioară Pentru a evalua corect semnificația naturii imperative, necondiționate a legii morale pentru o persoană sănătoasă, este necesar să se studieze starea psihică a acelor pacienți în sufletele cărora nu există un imperativ categoric, nu există nicio diferență între regulile de morala si toate celelalte Imbecilul moral nu are simpatie pentru vecini; nu iubeste pe nimeni in afara de el insusi, nu se poate ghida de motivele utilitatii in aceeasi masura ca o persoana sanatoasa, dar asta nu ii epuizeaza inca diferenta fata de o persoana sanatoasa Marea majoritate își sacrifică adesea propriile interese, supunându-se regulilor moralei, pentru că aceste reguli sunt recunoscute - deși uneori foarte vag - ca obligatorii Omul recunoaște aceste reguli ca fiind sacre pentru sine; îşi dă seama că trebuie cu orice preţ să îndeplinească aceste reguli În momentele de cea mai mare emoție spirituală, cu confuzie de conștiință, o persoană sănătoasă nu uită aceste legi care sunt sacre pentru el, care iau în stăpânire voința sa și, prin urmare, se dovedesc a fi cel mai puternic motiv V Vereshchagin, a cărui mare observație și veridicitate deplină nu sunt supuse niciunei îndoieli, iată cum își descrie starea interioară în cea mai periculoasă V chizh moment în timpul ieșirii, în timpul asediului Samarkandului de către băștinașii indignați: "primul meu gând a fost - nu mergeți (soldații noștri tremurători) - trebuie să mergem înainte, al doilea este un bun prilej de a arăta cum să mergem înainte" Dacă al doilea motiv a fost ambiția, atunci primul, desigur, a fost conștiința datoriei Dacă nu ne supunem regulilor morale, acționăm contrar acestora, atunci experimentăm neplăcere mai mult sau mai puțin puternică și chiar suferință, chiar dacă interesele noastre nu suferă din cauza încălcării acestor legi Suntem conștienți că am greșit, iar această conștiință este însoțită de un sentiment neplăcut O persoană slabă din punct de vedere moral nu poate învăța singur regulile moralității, indiferent cât de mult îl învață Majoritatea acestor pacienți își amintesc perfect ce este bine și ce este rău; ei pot învăța cel mai detaliat catehism moral, dar pentru ei totul în acest catehism rămâne pentru totdeauna literă moartă Cel mai bun profesor, cel mai bun predicator nu le va spune clar că o minciună este rușinoasă, că este minunat să iubești adevărul, patria etc ; pentru ei rămâne pentru totdeauna de neînțeles de ce alții iubesc binele și urăsc răul; pentru ei nu există nici răul, nici binele, ci doar neplăcut și plăcut în sensul îngust egoist; ei cunosc răul numai în măsura în care sunt pedepsiţi pentru el Chiar și admitând că mulți oameni sănătoși învață doar de la alții ce este bine și ce este rău, constatăm că cei slabi din punct de vedere moral diferă esențial de astfel de oameni prin faptul că nici măcar nu pot înțelege sensul interior al acestor reguli Desigur, în primul rând este presupunerea că cauza unei astfel de anomalii mentale ar trebui considerată o subdezvoltare a simpatiei pentru ceilalți, dar este ușor de observat că o astfel de presupunere este complet nefondată Mă voi limita la dovezile pe care ni le oferă studiul stărilor patologice ale sufletului nostru Nici *) Din punct de vedere psihologic, a clarificat bine originea judecăților morale ale lui Brentano: Vem Ursprung sittlicher Erkenntniss, Lpz   un psihiatru nu va nega că există oameni bolnavi mintal care sunt capabili să simpatizeze cu bucuriile și suferințele vecinilor, care sunt capabili să-și sacrifice interesele pentru oamenii pe care îi iubesc, dar care nu sunt capabili să se lase ghidați de motivele datoriei Cel mai important lucru, însă, este că astfel de bolnavi

mintal nu suferă dacă fac răul, nu experimentează plăcere dacă fac bine din greșeală Aceasta înseamnă că nu au constrângere internă, legată în sufletul uman de regulile moralei Binele și răul în sufletele lor nu au aceeași semnificație ca la oamenii sănătoși, chiar și atunci când nu și-au pierdut încă simpatia Deosebit de caracteristică, așa cum eram destul de convins de asta, este dragostea capricioasă față de aproapele dintre cei isterici Mulți isterici simpatizează foarte profund cu unii vecini, îi iubesc, își sacrifică propriile beneficii pentru alții, dar dragostea lor este lipsită de orice semnificație morală, nu are nimic de-a face cu moralitatea Acestea sunt capricii, capricii Pentru ei, binele și răul sunt de neînțeles P Garnier *) relatează un caz interesant al iubirii platonice a unei fete de de ani succesiv pentru doi frați, tineri Nefericitul psihopat i-a iubit cu pasiune, și-a sacrificat toată averea pentru plăcerea iubitei sale și, în cele din urmă, a început să fure pentru a oferi fonduri iubitului și amantei sale Desigur, nimeni nu va aplica conceptele de bine și rău la sentimentele și acțiunile acestui pacient Părerile larg răspândite asupra esenței moralității sunt atât de neclare și inexacte, încât este necesar să se clarifice mai detaliat independența conceptelor de bine și rău De obicei, sub influența învățăturilor pozitiviștilor și evoluționștilor, se acceptă că acțiunile bazate pe dragostea față de oameni sunt morale, că cele motivate egoist sunt imorale Primele sunt bune, cele din urmă rele in orice caz Pentru o relatare a acestei lucrări, vezi cartea a doua "Întrebări de filosofie și psihologie" pentru , p - *) La folie à Paris, p - Biblioteca "Runivers" V chizh nimeni nu îndrăznește să afirme că acțiunile și sentimentele pot fi în sine bune sau rele Totul depinde de atitudinea noastră față de ei În natură nu există nici lumină, nici întuneric, nici dulce, nici amar, nici trecut, nici viitor - conștiința noastră creează aceste Fenomene pentru sine Mai mult, acțiunile motivate de sentimente altruiste sau orice alte sentimente nu pot fi în sine nici bune, nici rele Și astfel, atribuirea anumitor acțiuni unui grup special și împărțirea lor în două categorii - bune și rele - constituie un fenomen independent special în sufletul unei persoane și există oameni în sufletul cărora acest fenomen nu există, pentru care există nici bine, nici rău, nici un simț al datoriei de a face bine și de a evita răul Pacienții lipsiți de această abilitate constituie cea mai bună confirmare a independenței acestui fenomen mental Pe baza experienței făcute de natură însăși, putem afirma că nici sentimentele altruiste în sine, nici activitatea în numele beneficiului nu constituie încă moralitate, că pacienții care sunt capabili să se lase ghidați de sentimente și motive altruiste pentru beneficii pot fi foarte diferiți de cei normali oameni și să fie considerat nebun Bolnavii mintal se deosebesc de cei sănătoși prin faptul că sufletul lor nu are podoaba sa cea mai înaltă, legea morală Cu cât o persoană gândește mai mult, cu atât se apropie mai mult de perfecțiune, cu atât venerează mai mult măreția acestei cele mai înalte manifestări a omului Acesta este motivul pentru care fiecare persoană gânditoare va repeta după Kant: "Două lucruri îmi umplu sufletul din ce în ce mai mult de uimire și reverență, cu atât mai des și mai mult timp gândul meu stă asupra lor - cerul înstelat deasupra mea și legea morală din mine " Întrebarea este slăbirea și distrugerea ce abilități și cum duce la faptul că pacientul nu are nevoie *) Kant, Critica rațiunii practice, concluzie Biblioteca "Runivers" MORALITATEA SPIRITUALULUI ŞI LIBER face bine și rău, nu este conștient de obligația sa de a se supune regulilor moralei - această întrebare prezintă dificultăți enorme, în principal pentru că am acceptat cu toții învățăturile mai

mult sau mai puțin profund moderne despre natura morală a omului De multe ori nu putem renunța la aceste învățături Opinia că o persoană poate fi considerată morală în măsura în care în ea se dezvoltă sentimente altruiste, că odată cu dezvoltarea omenirii, acestea din urmă se dezvoltă din ce în ce mai mult, că o persoană este moștenită, prin educație și viață în comunitate, obișnuiește să ia în considerare pentru el însuși obligatoriu, moral, bun care util omenirii, o asemenea viziune a devenit proprietate comună, iar noi nu vedem și nu înțelegem ce respinge această învățătură, înjosind demnitatea umană Studiind bolnavii mintal și pe cei aflați în pragul nebuniei, m-am minunat întotdeauna de indiferența lor față de bine și rău Studiind amăgirile bolnavilor, halucinațiile lor, a trebuit să remarc și că bolnavii nu sunt deloc interesați de moralitate; Nu-mi amintesc un singur pacient ale cărui iluzii de grandoare să conţină ceva bun Realitatea, chiar și pentru pacienții cu cea mai arzătoare Fantezie, nu este supusă corectării din punct de vedere al idealului; nu-i îngreunează niciodată, nu-și găsesc niciodată viața, ca și viața omului în general, incompletă, inconsecventă cu un ideal mai mult sau mai puțin clar conștient Este imposibil să nu acordăm atenție faptului că, în melancolie, psihoza unui creier dezvoltat corespunzător, una dintre principalele manifestări ale bolii este iluziile de auto-acuzare; în nebunia primară, o boală a creierului dezvoltat anormal, iluziile persecuției sunt combinate cu iluziile grandorii Unii melancolici suferă de iluzii de autoacuzare de fapte imorale, dar și aici se manifestă cât de mult este bolnavul din punct de vedere moral decât cel sănătos: melancolicul suferă mai ales pentru că este sigur de pedeapsa viitoare Biblioteca "Runivers" V chizh Fiecare om normal, involuntar, sub influența unei nevoi interioare, irezistibile, caută să înțeleagă esența lumii din jurul său și, mai ales, sensul existenței sale O persoană nu poate fi niciodată mulțumită doar cu realitatea, în măsura în care aceasta este dată conștiinței noastre, ca o serie de idei Pe lângă amprentele lumii exterioare, în sufletul unei persoane, se formează propria sa lume interioară, căreia nu îi corespunde nimic în lumea exterioară, unde nu există idei, cauze, scopuri Prin urmare, în sufletul unei persoane, munca se desfășoară în două direcții - el se străduiește să aibă amprentele cele mai precise și complete ale lumii exterioare, adică reprezentări, și în același timp dezvoltă concepte generale despre obiectele și fenomenele percepute sub Forma reprezentărilor Mai mult, mintea noastră, deturnând doar unele semne ale multor obiecte și fenomene, creează idei care întruchipează nu ceea ce este în realitate, ci doar ceea ce este posibil și dezirabil Omul completează astfel și, ca să spunem așa, corectează realitatea, o măsoară și o evaluează în raport cu idealurile Pentru voința noastră, în general, nu există motive mai imperative decât idealurile Numai idealurile pot mișca mase întregi Nu există nicio forță pe pământ care să blocheze calea către realizarea ideilor dragi oamenilor Dacă o persoană a corectat, a completat realitatea, și-a creat idealuri și le-a iubit, atunci realizarea acestor idealuri devine obligatorie pentru el Conținutul idealurilor se schimbă, deoarece ele sunt ultimele concluzii din cunoașterea a tot ce este în jur, obținute prin operații logice superioare Această abilitate minunată a omului - de a nu fi mulțumit de realitate, de a o completa cu produsele propriei creații și de a face totul pentru a-și realiza idealurile - ne dă dreptul de a crede că gândurile noastre sunt una dintre verigile din univers , că ele nu sunt mai puțin reale și eterne decât materia Nimeni nu poate dovedi științific că o persoană Biblioteca "Runivers" MORALITATEA

BOLNAVULUI MINTAL este datoria noastră să ne iubim aproapele, ca fericirea și perfecțiunea omenirii să fie cel mai înalt ideal al nostru Cu toate acestea, considerăm fericirea și perfecțiunea umanității ca fiind cel mai înalt ideal, determinăm demnitatea acțiunilor noastre, deoarece înțelegem scopul și scopul vieții noastre ca un serviciu pentru umanitate Utilitarii nu pot dovedi că este moral, frumos, să trăiești în folosul omenirii, nici nu pot afla ce constituie cea mai înaltă fericire adevărată a omului Fiecare om normal este de acord cu D S Mill că "este mai bine să fii un om nemulțumit decât un porc fericit, este mai bine să fii un Socrate nemulțumit decât un prost fericit"; dar nici Mill și nici altcineva nu poate dovedi validitatea acestei concluzii decât metafizic Doar ideile noastre metafizice nedemonstrate despre destinul nostru și scopul existenței noastre explică de ce este mai bine să suferim, de ce satisfacerea tuturor nevoilor animalelor nu ne poate face fericiți idei dragi lui, în numele idealurilor Recunoscând imposibilitatea de a demonstra empiric necesitatea sacrificiului de sine, trebuie să spunem împreună cu Fulier că "acțiunea cea mai înaltă este tocmai reflecția asupra marelui necunoscut: actul sacrificiului de sine este o ipoteză metafizică"*) dragostea noastră frumoasă, bună pentru aproapele nostru, ne explică ce este util pentru omenire și de ce ar trebui să ne sacrificăm pentru fericirea umanității *) A Eugene, L'avenir de la métaphysique, Par , p i Pentru un raport asupra acestei lucrări, vezi cartea J-a "Întrebări de filosofie și psihologie" , p - Biblioteca "Runivers" V sissy t> atingerea celui mai înalt scop al existenței noastre, este inclusă în Sfera moralității Că acest lucru este într-adevăr adevărat, arată studiul celor bolnavi mintal care nu înțeleg binele și răul, care nu au idealuri pe care să le ghideze în determinarea binelui și a răului, care nu au reguli morale Ei urmăresc doar scopuri condiționate, mintea lor, slabă de la naștere sau slăbită de boală, nu se ridică la o înțelegere mai înaltă a lumii, la o înțelegere metafizică a sensului vieții Nu există un ideal necondiționat în sufletul lor, acest indicator al binelui și al răului, pentru că nu trec dincolo de percepția realității • La studierea persoanelor degenerate, dezechilibrate psihic, asupra cărora o boală psihică a lăsat niște urme (recuperare cu defect), am fost întotdeauna convins că nu pot - și nu s-au străduit - să înțeleagă sensul general, superior, al vieții Ei se mulțumesc în cel mai bun caz cu o reproducere exactă a realității; ideile generale despre cauza, începutul, sfârșitul și scopul ființelor nu le interesează și nu le sunt accesibile Este deosebit de interesant să studiezi astfel de persoane imperfecte dacă au primit studii superioare Nu pot uita un doctor a cărui boală a durat mult timp ca o nebunie morală Am petrecut multe ore cu el, încercând să-i explic ceea ce, în afară de plăcut și neplăcut, adevărat și fals, este și bine și rău, dar toate încercările mele nu au fost încununate cu cel mai mic succes Argumentele lui au fost foarte consistente și, trebuie să fim de acord, destul de rezonabile A insistat că nu există nimic care să-l convingă să facă altceva decât ceea ce-i face plăcere Nu avea niciun ideal, cu excepția idealului fericirii personale - totuși, chiar și el era confuz Mintea, atât de imperfectă încât nu poate să se ridice deasupra lumii fenomenelor și să îmbrățișeze tot ce există cu o idee comună, este incapabilă să înțeleagă ce este datoria De aceea imbecilul moral nu poate înțelege binele și răul, pentru că Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL de ce nu își pot da seama niciodată ce este datoria Pentru a arăta în ce măsură lipsa de respect pentru o persoană poate ajunge la persoanele degenerate cu un creier imperfect,

mă voi referi la un istoric de caz publicat al unui pacient care a comis mai multe incendieri În ciuda faptului că a studiat la o instituție superioară și putea, în condiții normale de viață, să se comporte ca niște oameni decente în general, nu înțelegea deloc ce crimă groaznică îi punea conștiinței: tovarășul său și-a pierdut viața într-un incendiu Nu pot uita un alcoolic, un bărbat în sensul general acceptat al binelui, care și-a ucis soția în transă alcoolică Toate eforturile mele de a-i explica sensul crimei sale au fost în zadar El a afirmat cu insistență că însăși soția lui este de vină, că prin caracterul ei rău l-a determinat să comită o crimă, că în esență trebuie să-i fie milă de el, pentru că pentru această faptă a fost în închisoare, într-un spital, și-a pierdut loc, etc Acești pacienți nu au putut înțelege în niciun fel că omul nu este un mijloc, ci un scop, că au comis cea mai mare crimă Ar putea fi date multe astfel de exemple Uimitoarea incapacitate de a înțelege binele și răul, absența legii morale în sufletele acestor bolnavi, îl uimește profund pe observator: ceea ce este atât de clar, atât de convingător pentru orice om normal, este în mod pozitiv inaccesibil imbecilului moral IV Și astfel, starea patologică duce în primul rând la o slăbire a moralității Fără a stabili încă ordinea în care are loc distrugerea elementelor sferei morale, putem spune însă că subdezvoltarea sau distrugerea idealurilor și a sentimentelor asociate acestora este chiar prima manifestare a imperfecțiunii sistemului nervos Apoi boala sistemului nervos duce la o slăbire și, mai departe, la o pierdere completă a simpatiei pentru vecini În cele din urmă, o boală a sistemului nervos duce la o slăbire a y Biblioteca "Runivers" V ■£ Şi Zh b va, de ce pacientul nu poate fi ghidat de motivele propriului beneficiu, chiar dacă își înțelege destul de rezonabil propriile interese Deoarece subdezvoltarea sferei morale este adesea observată cu o dezvoltare relativ satisfăcătoare a abilităților mentale, boala mintală în primul rând distruge moralitatea pacientului Și numai atunci abilitățile sale mentale, atunci avem dreptul să afirmăm că moralitatea este cea mai bună complexă, cea mai înaltă manifestare a sufletului nostru și, prin urmare, a sistemului nervos, că perfecțiunea morală este chiar mai mult decât mentală, este posibilă doar cu un sistem nervos complet sănătos Această concluzie de bază, la care sa ajuns prin studierea efectelor otrăvirii sistemului nervos, este confirmată de observarea viselor, de studiul infractorilor congenitali și, în sfârșit, de datele istoriei lumii De mult s-a observat că în vise o persoană nu simte remușcări, deoarece nu înțelege imoralitatea a ceea ce face Carpenter *) relatează că unul dintre cunoscuții săi, un om profund religios, a văzut în vis că a comis o crimă și s-a temut să nu fie spânzurat; nu era deloc conștiința că ar fi săvârșit un act imoral și remușcări de conștiință Fiecare dintre noi va confirma că în vise nu face aproape niciodată fapte bune, nu se luptă niciodată cu impulsurile egoiste, trăiește întotdeauna o viață strict egoistă Imperfecțiunea sistemului nervos al infractorilor congenitali nu poate fi pusă la îndoială Dacă nu a fost încă pe deplin clarificat în ce constă această imperfecțiune, atunci există încă suficiente fapte pentru a afirma că sistemul nervos al multor criminali congenitali este mai puțin perfect decât cel al oamenilor sănătoși Cercetările ulterioare vor afla în ce constă această imperfecțiune - există ·) Cyclopaedia ot Anatomy and Physiology, vol IV, p Biblioteca "Runivers" MORALITATEA BOLNAVULUI MINTAL este un atavism, sau o boală sau, în cele din urmă, o anumită formă de imperfecțiune Chiar și un critic atât de strict al școlii italiene de criminologi precum Tarde *) recunoaște dovezile cercetării lui Marro, care au constatat că % dintre

ucigași aveau părinți peste de ani; procentul de oameni cinstiți este de două ori mai mic; parintii criminalilor mor de o boala cerebrala de doua ori mai des decat parintii oamenilor cinstiti În consecință, descendenții organismelor slăbite sau bolnave sunt mai puțin capabili să fie morali decât descendenții celor sănătoși Cu toate acestea, doctrina antropologiei criminale este atât de bine cunoscută încât nu mai este nevoie să se furnizeze dovezi ale relației imediate cele mai strânse dintre gradul de perfecțiune al sistemului nervos și gradul de moralitate reprezentat de acest domeniu de cunoaștere Întreaga sarcină a acestei doctrine, întreaga ei originalitate constă tocmai în faptul că ea urmărește să stabilească și să clarifice legătura dintre structura și funcțiile sistemului nervos și latura morală a omului Această școală și-a dat seama pe bună dreptate că criminalitatea ar trebui să facă obiectul unui studiu fiziologic și nu al unui studiu sociologic, iar Manourier (♦♦) afirmă în mod destul de eronat contrariul În sfârșit, istoria tuturor popoarelor confirmă concluzia că moralitatea este proporțională cu starea de sănătate a sistemului nervos Morala învățăturii creștine a fost puțin la îndemâna lumii greco-romane răsfățate: primii care au acceptat acest cuvânt ceresc au fost pescarii puternici și sănătoși Tinere, sănătoase, pline de forță triburile germanice și slave mai devreme decât alte popoare și au acceptat mai pe deplin moralitatea Evangheliei Chiar și acum vedem că sănătos, capabil să trăiască triburi, de exemplu Negrii, asimilează curând adevărurile Evangheliei Capacitatea de a percepe și implementa - această predare este o garanție sigură a viabilității - * **) ♦) Philosophie penale, p **) Al Doilea Congres Internațional de Antropologie Criminală "Questions of Philosophy and Psychology" , cartea , p - $ Biblioteca "Runivers" V chizh nostalgia oamenilor Degenerarea și dispariția unui popor se exprimă în primul rând prin declinul său în termeni morali, așa cum o dovedește istoria multor state Degenerarea și dispariția familiilor individuale începe, de asemenea, cu un declin al moralității Morel, pe baza multor observații, consideră ca fiind tipică următoarea ordine de dispariție a familiilor: în prima generație, o perversiune a moralității, excese alcoolice; în a doua, beție, atacuri maniacale, paralizie progresivă; în a treia, ipohondrie și melancolie; iotism, dispariția familiei Nu există nici cea mai mică îndoială că urmașii criminalilor și bețivilor, mai des decât descendenții oamenilor cinstiți și treji, suferă de boli psihice Bunul simț al popoarelor a înțeles întotdeauna cea mai strânsă legătură directă dintre sănătate și moralitate, a evidențiat etica și medicina și le-a plasat sub protecția religiei, a încredințat acelorași persoane îngrijirea atât a sănătății, cât și a moralității lor Întemeietorul celei mai practice religii, Mahomet, după cum se știe, a ridicat regulile de igienă - abluția, abținerea de la băuturi alcoolice, carnea de porc - în legile religiei, ceea ce arată cât de important era atașat sănătății fizice V Chizh Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CRITICA SI BIBLIOGRAFIE I Caracteristici generale Introducere în istoria noii filosofii *) eu Sarcini de filozofie și istoria filosofiei Sensul filosofiei antice și medievale Istoria, dintr-un anumit punct de vedere, este o știință psihologică și deci subiectivă Studiază viața spirituală a societăților umane și a indivizilor - deși nu legile, ci totuși faptele și documentele acestei vieți, acțiunile și faptele umane, ca expresii ale procesului de dezvoltare spirituală și de îmbunătățire treptată a rasei umane Și din moment ce viața mentală interioară a altor personalități nu este direct accesibilă cunoștințelor noastre, deoarece, văzând

manifestarea ei exterioară, trebuie să ghicim noi înșine despre motivele acțiunilor, *) Acest articol a fost preluat de noi din zece prelegeri publice despre istoria filosofiei secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, citite la Muzeul Politehnic din Moscova în iarna anilor - Primele două prelegeri le imprimăm cu câteva abrevieri, altfel ar ocupa prea mult spațiu în jurnal Credem că, în această formă, ele pot prezenta un anumit interes și pentru persoanele care doresc să înceapă un studiu independent al istoriei filozofiei și filosofiei h Biblioteca "Runivers" N GROT despre scopurile și aspirațiile indivizilor care creează istoria omenirii, avansează sau împiedică dezvoltarea acesteia - aceste presupuneri se bazează pe analogii ale propriilor motive, aspirații și scopuri - atunci istoria nu poate decât să fie, într-o anumită măsură, o știință subiectivă Istoricul, în continuare, aduce în prim-plan o serie de personalități care i se par purtători de cuvânt pentru sensul interior al epocii, el recunoaște anumite evenimente ca deosebit de importante și decisive într-un număr de altele, de exemplu, una este Cruciadele , celălalt este Reforma Germană sau Revoluția Franceză Desigur, în acest caz, el este ghidat nu numai de semne obiective externe ale relației reciproce dintre personalități și evenimente, deoarece aceste semne sunt adesea confuze și contradictorii și nu tot ceea ce face zgomot și trosnet este mare și important: principalul ghid în evaluarea semnificației personalităților și evenimentelor individuale În cursul dezvoltării lumii, istoricul își găsește propriile convingeri despre ceea ce este cel mai important pentru om și omenire, spre ce se îndreaptă dezvoltarea lor, ce scopuri și idealuri ar trebui să ghideze cei mai buni oameni dacă aceștia doresc să conducă oamenii pe calea progresului Și din această parte, așadar, istoria este și o știință subiectivă, strâns legată de structura mentală a istoricului însuși Dacă istoricul a vrut să elimine din narațiunea sa orice interpretare a cauzelor și a sensului interior al oamenilor și fenomenelor, în legătură cu propria înțelegere a vieții spirituale a unei persoane și în funcție de idealurile sale personale de bunătate, adevăr, frumusețe, progres , atunci nu ne-ar da istoria cutare sau cutare epocă, a cutare sau acela popor, ci o listă seacă și plictisitoare de fapte exterioare, o schimbare de neînțeles și neinteresantă de oameni și evenimente pentru oricine Și invers: cu cât istoricul aduce mai mult în analiza oamenilor și evenimentelor de lumină interioară, adevărul subiectiv al propriilor convingeri, devotamentul pasionat față de idealurile sale personale, cu cât este mai sus ca istoric, cu atât se va pătrunde mai adânc și introduceți-ne în laboratorul intim al acelui proces creativ prin care umanitatea din prezent își absoarbe continuu trecutul în sine și creează viitorul Desigur, toate acestea nu numai că nu exclud, ci presupun în mod direct o cunoaștere exactă a faptelor, în trăsăturile lor exterioare, în legătura lor externă și Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE valoare Se poate afirma doar că, în condițiile egale, un istoric cu idealuri și convingeri personale ferme și clare este incomparabil superior unui istoric impersonal și impasibil Dar acest lucru nu este suficient: istoricul trebuie să fie și parțial artist și numai dacă este artist, dacă posedă o oarecare putere de conștiință de sine și creativitate, va găsi în sine fire psihologice pentru o înțelegere veridică și profundă a altora personalități și evenimente istorice Fiecare om poartă necontenit în sine toate legile spiritului, conține în sine, într-un grad sau altul de dezvoltare, toate impulsurile voinței disponibile omului, toate sentimentele și pasiunile omului, toate ideile și descoperirile A găsi în sine tot ceea ce este

universal uman, a-l distribui în perspectiva potrivită și a-l întruchipa cu puterea creativității într-o galerie de tipuri spirituale, într-un muzeu de imagini și fapte umane vii - aceasta este sarcina artistului Să găsească încarnările acestor diverse tipuri spirituale, conform faptelor și faptelor oamenilor, în viața trecută a omenirii, să conecteze imaginile vii creative ale fanteziei cu nume binecunoscute, evenimente și date cronologice, corectându-le și verificându-le cu dovezi a realității - aceasta este sarcina istoricului Această ultimă sarcină este evident imposibilă fără prima Dar acest lucru nu ar trebui să ne determine să privim istoria ca pe o chestiune de fantezie și arbitrar personal Adevăratul artist, regăsind în sine universalul uman și întrupându-l în tipuri, se ridică din sfera pur personalului, care îi este individual, în sfera universalului, ceea ce constituie natura oricărei personalități spirituale; în cel mai subiectiv, el descoperă obiectivul, stabilul, el cunoaște adevărul obiectiv al vieții, legile generale ale interacțiunii spirituale a personalităților De aceea, conform expresiei de succes a lui Dostoievski (în romanul Idiotul), "tipurile de artist, care sunt extrem de rare în realitate în întregime, nu sunt mai puțin aproape reale decât realitatea însăși" (partea IV, I) "În activitatea însăși, tipicitatea fețelor", spune Dostoievski, "este parcă diluată cu apă; Și acum sarcina unui istoric sincer este să creeze tipuri creative și obiective de oameni dintr-o anumită epocă, un popor, V Biblioteca "Runivers" N GROT societate, pentru a putea găsi proporția de diluare care este necesară pentru reproducerea veridică a portretelor unor oameni reali care au trăit și o imagine reală a vieții societății umane într-o epocă sau alta Criteriul pentru o astfel de muncă este experiența, studiul și compararea faptelor: ca portretist, istoricul trebuie să se desprindă constant de pânza pe care pictează și să se uite la evenimentele reale, la imaginile oamenilor transmise lui prin tradiție - aceste încarnări diluate de tipuri Și aceasta este ceea ce deosebește un istoric de un poet Toate acestea am crezut că este necesar să le spun pentru a clarifica în continuare sarcina istoricului filozofiei Istoria filozofiei este o anumită zonă a istoriei gândurilor, sentimentelor și aspirațiilor oamenilor, istoria vieții spirituale În interpretarea acestei istorii, convingerile și idealurile personale ale istoricului sunt chiar mai importante decât în istoria politică și socială , în istoria faptelor și faptelor umane Fiecare nou pas pe calea gândirii, a evaluării estetice și a dezvoltării aspirațiilor morale în istoria filozofiei este pentru istoric un progres sau o regresie, un eveniment important sau un incident nesemnificativ, în funcție de ce convingeri are el însuși cu privire la sarcinile de gând, sentiment și voință umană Convingerile intime ale istoricului filozofiei sunt, desigur, propriile sale convingeri filozofice Istoricul filosofiei nu poate decât să fie un filosof Altfel, el nu va înțelege nimic din isprăvile și erorile filozofice ale predecesorilor săi Și cu cât propria sa viziune este mai largă, cu atât mai corectă și mai profundă înțelegerea sarcinilor filosofiei, cu atât va fi mai aproape de adevăr în gruparea sistemelor filozofice din trecut, în interpretarea sensului și a interconexiunii lor Oare filozofii înșiși, devenind critici istorici, nu creează o glorie durabilă pentru alți filozofi? Prin urmare, atunci când scriu istoria filozofiei, este imposibil să ocoliți definiția sarcinilor și a sensului filosofiei și cu această definiție trebuie să încep scurtul meu curs popular despre istoria noii filosofii O persoană trăiește în spirit, iar aceasta este trăsătura distinctivă și semnificația specială

a existenței sale "umane", când a ieșit din condițiile vegetației pur materiale Și dacă a început deja să trăiască în spirit, atunci nu există întoarcere la vegetație Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE Õ trece pentru el cu impunitate De îndată ce interesele spirituale se usucă în el, de îndată ce forțele spirituale încetează să mai prevaleze în el și să-i dirijeze existența animală, imediat viața lui începe să se destrame, instinctele de jos, pasiunile animale, egoismul nemărginit, nesățios sau apatia fără speranță, ura față de viata trezita in el Consecința naturală a unei astfel de tulburări în activitatea vieții este boala - foarte adesea boli mintale, uneori tendințe suicidare O persoană trăiește și ar trebui să trăiască după interese spirituale; dar interesele lui spirituale sunt diferite Gândul îl atrage spre idealul adevărului, al completitătii și al perfecțiunii cunoașterii; sentimentul îl atrage spre frumusețe, adică la deplinătatea bucuriei spirituale a armoniei în lume și în sine; voința îi pune în fața idealul binelui, adică plenitudinea manifestării forţelor sale active Toate aceste diverse interese spirituale au creat zone speciale ale vieții spirituale a omului - știință, artă, religie Dar în dezvoltarea lor exclusivă și unilaterală, toate aceste interese și domenii ale vieții spirituale a unei persoane se intersectează în mod natural, se ciocnesc unele cu altele, intră într-o luptă Mintea, prin analiza sa rece, tinde să ucidă concretețea vie și frumusețea fenomenelor vieții, integritatea și energia luptei spre bine: prea des usucă inima și paralizează energia activă a unei persoane; un sentiment lăsat numai pentru sine mituiește gândul, reduce puterea de reflecție și deseori slăbește voința Neînfrânat de minte și voință, sentimentul își revarsă malurile și inundă cu un șuvoi furtunos toate domeniile existenței spirituale a unei persoane, intră într-o luptă cu logica minții, face din voință un instrument al capriciului și al gustului La rândul ei, voința, cu o tensiune excepțională, chiar dacă numai în direcția autocontrolului și autocontrolului, transformă o persoană într-un spectator indiferent și rece al frumosului și al armoniei, un fanatic orb al datoriei și un dușman al oricărui spirit mental progres Idealul bunătății este înalt, dar dacă toate forțele sufletului sunt îndreptate numai către el, atunci frumusețea apare ca o ispită, iar munca gândirii este un lux inutil și un obstacol în calea cristalizării morale corespunzătoare Dar este cu adevărat sarcina unei persoane spirituale să se cristalizeze și să înghețe în contemplarea virtuții sale? Cel mai înalt ideal al omului constă, desigur, în plinătatea și armonia lui Biblioteca "Runivers" N GROT existență spirituală, în deplină pătrundere reciprocă în viața sa a idealurilor de adevăr, frumusețe și bunătate, a energiilor gândirii, simțirii și voinței Cel mai înalt ideal al unei persoane este geniul, combinat cu o înaltă ridicare morală a spiritului, și nu sfințenia personală rece și inutilă Altfel, de ce i s-ar fi dat puterea de a gândi subtil și de a simți profund? Sfinții părăsesc adesea lumea pentru că neagă lumea Sfinții, dacă sunt doar sfinți, sunt egoiști, căci de ce ar trebui să-i ajute pe alții să trăiască în lume și în păcate? Și dacă un sfânt moare pentru vecinii săi, atunci nu mai este doar un sfânt, el recunoaște astfel lumea, afirmă frumusețea și libertatea ei viitoare Sacrificiul lui este sacrificiul libertății de gândire și al frumuseții vieții - Acea abilitate spirituală care se străduiește în om să împace idealurile de frumusețe, adevăr și bunătate este capacitatea conștiinței de sine, iar datorită acestei abilități o persoană poate și trebuie să-și controleze viața interioară, să modereze extremele logicii ireconciliabile a minții , pasiunile simțirii și claritatea

voinței Această abilitate se numește altfel inteligență A dat naștere unei zone speciale a vieții spirituale umane, îndreptată către pacea interioară și sinteza, iar acest domeniu este filosofia Filosofia înseamnă, literalmente, iubire sau luptă pentru înțelepciune Înțelepciunea nu este nici receptivitate la adevăr, nici sensibilitate față de frumos, nici atracție pentru bine, luate separat, ci imaginea cea mai înaltă a armoniei lor, idealul reconcilierii minții, voinței și sentimentelor, realizarea lor a echilibrului complet Știința, arta și religia erau în război între ele și adesea s-au subminat reciproc Acest lucru este dovedit de faptele obiective ale istoriei Filosofia, în cei mai buni reprezentanți ai săi, a încercat întotdeauna să le împace între ei, să limiteze și să contureze cu precizie zona plajei La aceasta aspirau cei mai mari genii-filozofi-Platon, Aristotel, Leibniz, Kant Dar bazându-se pe știință, filozofia însăși și-a uitat adesea chemarea largă și s-a transformat într-un herbar de abstracțiuni seci Inspirându-se din contemplarea artistică a vieții, ea - în alte epoci - s-a predat impulsurilor nestăpânite ale fanteziei și visurilor de a recrea artistic lumea pe baza unui simț al armoniei; străduindu-se să stăpânească voința, visa uneori să construiască ideile de bine și datorie numai prin forța abstracției și să ia locul religiei pe care o desființase Uneori se întâmpla pe Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE rândul său: ea s-a supus în totalitate religiei, științei sau idealurilor artistice ale vremii și s-a dus timid în remorche, renunțând la propria individualitate Toate acestea sunt hobby-uri, semne de slăbiciune și lașitate la reprezentanții filozofiei înșiși Filosofia nu poate fi doar o știință, una dintre științe, o filozofie științifică, căci atunci care este însuși conceptul de filozofie, lupta pentru înțelepciune, și nu numai pentru adevăr? Filosofia nu poate fi doar artă, creativitate subiectivă, o sinteză de sentimente, căci cine va realiza această sinteză dacă nu mintea umană? Nu poate, în sfârșit, să înlocuiască religiile, să devină o nouă religie a omenirii, pentru că nu se poate baza pe o singură credință, pe idealurile subiective ale voinței, ci trebuie să le justifice prin rațiune Platon considera filosofia cea mai înaltă știință, adevărata știință a ființei, cea mai mare artă (μεγίστη μουσική') sau sinteza tuturor aspirațiilor spiritului uman pentru armonie și creativitate și, în același timp, întruchiparea a tot ce este mai bun, moral impulsurile vointei De asemenea, aderăm la această viziune a lui Platon Și aceste puncte de vedere asupra sensului filozofiei ne luminează întregul curs al istoriei ei Filosofia, ca știință, caută să ofere o sinteză a tuturor cunoștințelor într-o singură doctrină a lumii și a omului Ca artă, ea încearcă să surprindă și să exprime cel mai intim sens al vieții lumii, armoniei și frumuseții lumii Ca o critică a conștiinței religioase, visează să găsească cele mai generale și precise formule pentru existența spirituală a lumii și activitatea ființelor morale Prima sarcină este îndeplinită de teoria cunoașterii și psihologie, a doua de metafizică și estetică, a treia de etică și politică Prin urmare, o întreagă doctrină sau sistem filozofic îmbrățișează teoria cunoașterii, cu includerea logicii și a psihologiei; metafizica si estetica; etica si politica Acum știm la ce să ne așteptăm, la ce să cerem de la învățăturile filozofice din trecut, cum să ne ghidăm în evaluarea semnificației și a relațiilor lor reciproce Întrebarea se rezumă la măsura în care filosofii individuali și școlile filozofice au îndeplinit în mod satisfăcător totalitatea sarcinilor filosofiei Unul dintre primii istorici ai filosofiei, un scriitor al secolului al XVIII-lea, Brooker a exprimat ideea că istoria filozofiei este "o serie

de exemple nesfârșite de erori", deoarece nu poate exista decât un singur adevăr, iar erorile oamenilor sunt diverse Biblioteca "Runivers" N GROT La rândul său, înaintea lui, genialul Leibniz credea că majoritatea filosofilor au dreptate în afirmațiile lor și greșite doar în negările lor Credem că atât Leibniz, cât și Brooker au judecat corect Geniul uman a pătruns templul adevărului, al bunătății și al frumuseții din direcții diferite, iar convingerile opuse sunt adesea la fel de corecte, atunci când sunt reținute în mod corespunzător una de cealaltă Dar din cauza lașității și slăbiciunii inerente naturii individuale a omului, fiecare filozof, cel mai strălucit, a făcut totuși o mulțime de greșeli în interpretarea unor fenomene particulare și nu există niciun filosof în istorie care să nu cadă în ciocniri majore Prin urmare, sarcina istoricului filozofiei este să separe adevărul de minciună, grâul de pleavă, să treacă fiecare învățătură prin sita criticii stricte și să-și stăpânească elementele cele mai bune și veșnice Dar sarcina istoricului filozofiei este să înțeleagă nu numai sensul învățăturilor individuale, ci și sensul general al epocii în dezvoltarea filosofiei Istoricul filosofiei care nu știe să înțeleagă spiritul epocii este un filozof rău Începând să analizăm fenomenele noii filosofii, filosofia secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, trebuie în primul rând să ne întrebăm: ce rezultate a dat, ce sens a avut filosofia secolelor precedente Vom face acest lucru pe scurt, dogmatic, pe baza studiului nostru personal al istoriei filosofiei antice și medievale Dezvoltarea sistematică a filosofiei începe în secolul VI Î Hr - Însuși termenul de filozofie a apărut în același timp, iar lui Pitagora i se atribuie invenția sa Aparent, apariția celor mai importante mișcări filozofice de gândire din Orient - în China confucianismul, în India - budismul, aparține tot secolului al VI-lea Filosofia greacă, legată prin numeroase fire de noua filozofie europeană, reprezentând continuarea dezvoltării acesteia și dezvoltarea ulterioară a problemelor puse de aceasta, a apărut mai întâi la periferia lumii grecești în Asia Mică (școala ionică) și în greacă coloniile Italiei (filozofia pitagoreică și eleatică), iar mișcările filozofice de la periferie au fost doar treptat atrase spre centru, spre Atena Empedocle în c a trăit și a predat la Agrigentum din Sicilia Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA FILOZOFIEI PICULUI Democrit, întemeietorul materialismului antic, s-a născut în Abdera, în Tracia, dar în timpul călătoriilor sale, conform legendei, a fost și la Atena La Atena în secolul al V-lea, pe vremea lui Pericle, a trăit Anaxagoras, iar aici, la sfârșitul aceluiași secol, Socrate a predat filozofie La Atena atunci, în secolul VI î Hr , a trăit și a predat marele elev al lui Socrate Platon și nu mai puțin marele elev al său Aristotel Aceasta încheie perioada de glorie a filozofiei grecești După aceasta, mişcarea filosofică primeşte din nou un curent centrifug: filozofiile stoice, epicuriene şi sceptice, apărute în Grecia la sfârşitul secolului al IV-lea, ating cea mai mare dezvoltare în secolele următoare în Italia, la Roma; curente mistice în filozofie și anume școala evreiesc-alexandriană în secolul I AD, neo-pitagorismul și neo-platonismul, apar și se dezvoltă cu o forță deosebită în Alexandria Filosofia greacă antică s-a îmbinat la început complet cu opera științifică, artistică și religioasă a conștiinței umane, căci filozofii presocratici erau în același timp fie matematicieni învățați, astronomi și fizicieni, precum Ta-les, Anaximandru și Pitagora, fie poeți, precum Xenofan, Parmenide și Empedocle, sau predicatori religioși, ca același Pitagora, Xenofan și Empedocle Ca ceva independent și separat de o știință specială, de religie și artă,

filosofia se conturează numai sub influența învățăturilor lui Socrate despre metodele de cunoaștere - în marile sisteme ale lui Platon și Aristotel Doar în aceste două sisteme ale antichității filozofia își îndeplinește pentru prima dată întregul scop, ea încearcă să cuprindă într-o singură sinteză toate domeniile sarcinilor indicate de noi, să pună și să rezolve problemele de bază ale cunoașterii, ființei, vieții, armoniei lumii și comportamentul uman Dar, în același timp, este fără îndoială că sistemele lui Platon și Aristotel constituie sinteza și rezultatul final al tuturor doctrinelor și aspirațiilor filosofice ale celor două secole precedente și că principalele tendințe filozofice nu numai ale antichității, ci și ale celor moderne timpuri au fost puse în ele Filosofii greci au fost ghidați în construcțiile lor adesea de sentimentul direct, instinctul Din instinct, Anaximandru, Heraclit și Empedocle au anticipat descoperirile lui Darwin Cu același instinct direct Anaxagoras Biblioteca "Runivers" n GROT a deschis mintea, Democrit - atomi Sentimentul l-a înțeles pe Pitagora ideea armoniei lumii, dar Empedocle și Platon au descoperit marea semnificație a iubirii în procesul lumii, puterea creatoare a lui Eros Tema predominantă a filosofiei antice este ideea de armonie - armonia elementelor, forțelor, ideilor opuse Nu este un simplu accident și învățătura lui Aristotel despre virtute ca mijloc sau armonie a contrariilor extreme și unilaterale în sentimente și comportament Adevărul cel mai înalt a fost conceput de greci ca înțelegerea frumuseții și armoniei lumii, idealul binelui cel mai înalt a coincis cu idealul întrupării armoniei lumii în viață Filosofia pitagoreică și filosofia lui Platon, impregnate în întregime de idealurile frumuseții și armoniei, sunt sistemele cele mai tipice și complete ale filozofiei grecești Nu degeaba ultima ei perioadă a fost o întoarcere la Pitha-Horeism și Platonism Dar unitatea eleienilor și mintea lui Anaxagoras și chiar parțial formalismul logic al lui Aristotel sunt întruchiparea aceleiași dorințe estetice de a înțelege armonia și frumusețea formelor din lume și din spiritul uman Nu degeaba întreaga metafizică a lui Aristotel se bazează pe doctrina întrupării formei în materie Interesele adevărului și bunătății sunt sacrificate continuu intereselor frumuseții Etica grecilor este etica fericirii, a bucuriei Logica grecilor este estetica gândirii; metafizica lor este estetica vieții, ontologia frumuseții și armoniei Și acest lucru nu este surprinzător: sentimentul stă la baza vieții unui tânăr și a unui tânăr care abia s-a trezit la conștiința de sine a umanității Și numai energia directă a simțirii ar putea da naștere unor asemenea grandioase - pe lângă orice cunoaștere exactă, îmbrățișând totul, rezolvând toate întrebările - sisteme filozofice, precum cele ale lui Platon și Aristotel Și nu degeaba ultima perioadă a filosofiei antice, perioada stoicismului, epicureismului, misticismului, este perioada filozofiei simțirii prin excelență În această perioadă, întrebarea: cum să trăiești, rezolvată în cele din urmă în întrebarea: cum să fii fericit, să te bucuri mai bine și să suferi mai puțin; - întrebarea: cum să cunoști lumea, rezolvată în întrebarea, cum, prin puterea directă simțind, indiferent de minte, într-o stare de extaz, pătrunderea în profunzimile existenței lumii, pentru a înțelege neînțelesul pentru că mintea este divină Platon a visat deja la acest lucru, iar întreaga filozofie a noii școli platonice, care a interpretat corect tendința principală a filosofiei lui Platon, este ghidată de acest ideal, Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE unsprezece dorința de a prinde adevărul și bunătatea în contemplarea erotică și mistică a frumuseții și armoniei lumii Răspândirea în lume a filosofiei

creștine mistice este ultimul rezultat al dominației sentimentului asupra minții și voinței și, nu mai puțin, filosofia creștină este deja o filozofie a voinței Lumea antică a acceptat creștinismul și i s-a supus de dragul intereselor simțirii, de dragul satisfacerii visului său nesatisfăcut de fericire pământească Dar însăși învățătura creștină a fost o negare a acestui vis al fericirii pământești; conținea negarea principiului frumuseții și armoniei, ca principiu moral de bază al vieții, și un indiciu al unui nou ideal al datoriei, tăgăduirii de sine, mântuirii de sine - idealul voinței, nu al sentimentului În Orient, chiar înainte, interesele voinței, interesele eticii, predominau Confucianismul, budismul, filozofia biblică - o serie de încercări de a rezolva problemele practice ale vieții, de a găsi o cale de ieșire din contradicțiile sale și de a oferi voinței un ghid ferm în comportament Învățătura lui Hristos este pătrunsă de același spirit Desigur, în primul rând, această învățătură este religioasă și nu este convenabil să se aplice standarde filozofice la evaluarea ei Un lucru se poate spune: niciodată până acum idealuri atât de înalte și distincte nu au fost puse asupra voinței umane ca în această învățătură religioasă profundă Și nu este de mirare că a triumfat, că a cucerit lumea antică Gândul, în căutarea lui zadarnică a plinătății adevărului, a devenit obosit și dezamăgit de puterea sa; sentimentul, după ce a epuizat toate formele posibile și a creat mostre din toate formele de frumusețe accesibile înțelegerii sale directe, s-a săturat și s-a împietrit Sufletul uman nu avea din ce să trăiască, dar era necesar să trăiască și să acționeze Idealurile voinței în rândul popoarelor civilizate antice au fost stabilite vag, iar noua doctrină religioasă, care le-a stabilit clar și ferm, a început să se răspândească rapid și a devenit treptat dominantă Este greu să vorbim despre fenomene atât de importante în câteva cuvinte Dar am avertizat că deocamdată ne prezentăm doar convingerile personale, începuturile teoretice generale ale analizei viitoare În istoria spiritului uman, Evul Mediu este o încercare grandioasă de a face din idealurile morale ale voinței, doctrina religioasă a căderii și mântuirii sale, baza vieții Dominanța bisericii, interesele bisericii, problemele și sarcinile teologice s-a redus la tendința generală a spiritului uman de a se supune Biblioteca "Runivers" N GROT firul intereselor teoretice ale gândirii și cercetările poetice ale simțirii la interesele practice ale voinței Arta medievală este săracă și monotonă, faptele sale cele mai înalte sunt legate de încercările sale de a servi scopurilor religiei, știința medievală este și mai nesemnificativă, singura ei sarcină este să ofere un sprijin teoretic credințelor religioase Tradiții științifice și artistice din antichitate până aproape de secolul al XIII-lea s-a luptat fără succes cu cristalizarea completă a gândirii și a simțirii Filosofia, în asemenea condiții, nu avea aproape nimic de făcut, era slujitoarea teologiei, era tolerată ca o gimnastică a minții pentru a rafina capacitatea de a argumenta pe teme teologice și de îndată ce a îndrăznit să atingă critic orice dogmă , de exemplu, în secolul al XI-lea în învățăturile lui Roscellinus despre Sfânta Treime, atunci îndrăzneala ei a fost imediat blestemată Adevărat, nu se poate spune că în Evul Mediu conștiința de sine filozofică a omenirii nu a făcut niciun pas înainte În persoana lui Augustin, un important pas înainte a fost făcut de psihologia omului, și mai ales de doctrina voinței Problema liberului arbitru a fost pusă pentru prima dată clar de gânditorii medievali O altă întrebare psihologică importantă despre natura conceptelor minții umane a fost discutată timp de trei secole în celebra dispută dintre nominaliști și realiști S-au făcut unele

progrese parțiale atât în analiza logică a plecărilor gândirii, cât și în analiza metafizică a definițiilor ființei Dar abia din secolele XIV-XV începe o muncă mai liberă de creativitate artistică, cercetare științifică și gândire filozofică Noua înflorire a artei în Italia și revenirea în acest domeniu la cele mai bune idealuri ale antichității au coincis cu noi încercări de reînnoire a științelor printr-un studiu direct al naturii Filosofia a fost proclamată un domeniu independent și legitim al vieții spiritului, iar în secolul al XIV-lea a apărut doctrina dualității adevărului, a diferenței dintre adevărurile credinței și cunoașterii Deși a fost condamnat de Sinodul Lateran în , și-a făcut totuși treaba, a eliberat gândirea de jugul dogmei religioase, care i-a pus necontenit bariere, a provocat critica la învățăturile bisericești, a pregătit reforma În secolele XV și XVI începe o adevărată renaștere a filozofiei; se pregătesc sisteme filosofice noi, grandioase, cu care secolele al XVII-lea și al XVIII-lea sunt atât de bogate Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE Pentru a înțelege procesul de apariție, noi sarcini și sensul general al filosofiei acestor două secole, care fac obiectul analizei noastre speciale, trebuie să ne oprim în detaliu asupra mișcărilor filozofice ale Renașterii și pentru a mai descriu în mod concret și clar conținutul gândirii în această epocă> Voi schița pe scurt soarta și învățătura celui mai important gânditor al acestei epoci, Giordano Bruno Mai mult, J Bruno nu este doar un mare gânditor care, în învățătura sa larg concepută, a pus bazele principale ale tuturor sistemelor filozofice majore ale secolului al XVII-lea - sistemele lui Descartes, Spinoza, Leibniz - el este și curios ca persoană care a cumpărat cu prețul martiriului pe miză libertatea gândirii europene în domeniul interpretării filozofice a naturii și a vieții Reforma în acest moment își îndeplinise deja sarcina principală Protestantismul a triumfat în multe țări și orașe, în special în Germania Dar protestanții înșiși nu erau încă pe deplin toleranți cu filozofia J Bruno personal a îndurat destul de mult de la calvini și nicăieri - nici în Elveția, nici în Franța, nici în Anglia, nici în Germania - nu a găsit o arenă liberă pentru predicarea sa filozofică În același timp, catolicismul era încă puternic și conducea necontrolat în Italia Avea nevoie să-și răzbune înfrângerea, să arate un exemplu de severitate și a lui, deși deja spulberată, dar totuși o mare putere, iar J Bruno a fost cea mai mare victimă a setei sale de răzbunare Focul, pe care a ars G Bruno, este cel mai bun exemplu de unde poate duce stăpânirea necontrolată a idealurilor voinței asupra idealurilor gândirii și simțirii, în ce contradicții flagrante se încurcă spiritul uman atunci când caută realizarea a idealului de bine, indiferent de slujirea idealurilor adevărului și frumuseții Voința, neluminată de minte și neînmuiată de simțire, devine grosieră, sensul vital al idealului său este surd, puterea ei devine violență, în numele binelui creează răul Noua filozofie aduce în prim-plan interesele gândirii, interesele adevărului și pregătește pentru acele mari, uimitoare victorii ale minții umane asupra naturii înconjurătoare, care se realizează în fața ochilor noștri în prezentul secol al XIX-lea Poate că gândul, în pretențiile sale mândre Biblioteca "Runivers" N GROT dominația exclusivă în viață a mers prea departe și poate că filosofia secolelor XX și următoare va trebui să găsească o formulă pentru o nouă sinteză superioară a idealurilor minții, voinței și simțirii Până acum, un lucru este cert că noua filozofie a făcut omenirii un mare serviciu, câștigând libertatea de gândire și elucidându-i chiar fundamentele, metodele de cunoaștere științifică a realității exterioare, a naturii

Victoria asupra naturii s-a realizat și devine din ce în ce mai completă Va trebui să urmărim prin ce mari eforturi de gândire și creativitate filozofică a fost pregătită treptat, de unde au provenit metodele științei moderne și cât de rafinate au fost II Caracter al noii filosofii Sensul Renașterii J Bruno Noua filozofie este în primul rând o filozofie a cunoașterii, o filozofie a gândirii, o serie de învățături despre cum și prin ce mijloace se ajunge la adevăr În unele învăţături filozofice din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea această întrebare este aproape singura de care filosoful a fost interesat în cea mai mare parte a vieții sale și pe soluția sigură pe care se bazează toată faima sa: astfel sunt învățăturile lui Francis Bacon și John Locke în secolul al XVII-lea, Hume și Condillac în secolul al XVIII-lea Pentru alți filozofi, rezolvarea problemei cunoașterii constituie încă sarcina principală, la care au lucrat cel mai mult și în formularea căreia principala trăsătură a originalității lor Acest lucru se poate spune despre învățăturile filozofice ale lui Descartes, Hobbes, Malebranche și Spinoza în secolul al XVII-lea, Berkeley și Reid în secolul al XVIII-lea Alții, precum Leibniz, au ajuns la o teorie originală a cunoașterii ca justificare internă finală și rezultat final al întregii lor activități filozofice Chiar și titlurile celor mai cunoscute scrieri filozofice din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, așa cum vom vedea mai jos, exprimă acest interes predominant pentru teoria cunoașterii Cea mai mare glorie a lui Immanuel Kant din istoria filozofiei moderne se bazează în principal pe învățătura sa originală despre cunoaștere, despre limitele și condițiile înțelegerii lucrurilor Definiția și exaltarea rațiunii umane, deși în grade diferite și în sensuri diferite, este ideea principală călăuzitoare a noii filosofii și a sistemului logic abstract al lui Hegel Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE în prima jumătate a secolului prezent este apogeul și cea mai strălucită confirmare a acestei tendințe de bază și profunde a noii filosofii Cu greu trebuie reamintit că gloria lui Og Comte și John Stuart Mill, în epoca noastră modernă, este în principal gloria teoreticienilor originali ai cunoașterii Interesul etic pentru noua filozofie până la Chopinhauer este relativ slab Dacă Spinoza a numit principala lui etică a muncii, atunci centrul de greutate al acestei mari lucrări nu se află încă atât în rezolvarea problemei etice, cât în doctrina ideilor clare și obscure, adecvate și inadecvate și în doctrina substanței și cu atât mai mult în încercarea de a introduce în analiza filosofică abstractă a metodei geometrice de raţionament Dacă, mai departe, în secolele XVII și cu atât mai mult în secolele XVIII au apărut școli întregi de filozofi morali, mai ales în Anglia, se știe cât de mici au fost numele tuturor acestor Getchesons, Clarks, Wollastons, Ferguson și chiar ale fondatorului mișcării Shaftesbury și ultimul talentat exponent al acesteia, Adam Smith (considerat doar ca o mare) par Alista) în comparație cu nume de teoreticieni remarcabili ai cunoașterii - Bacon, Descartes, Locke, Hume etc Adevărat, atât Locke în tratatul "Despre educație", cât și Hume în disertația "Despre pasiuni", cât și în partea a II-a din tratatul "Despre natura umană" sunt moralişti, dar slavă ei, ca moralişti, palid complet în faţa meritelor lor în doctrina cunoaşterii Kant însuși, cu Critica rațiunii practice, nu a generat nici măcar o zecime din entuziasmul minții pe care a provocat-o Critica rațiunii pure În a -a critică există și caracteristici ale unui design genial, dar execuția este slabă, rezultatele sunt îndoielnice Și mai puțin influentă a fost teoria sa estetică, expusă în Critica puterii de judecată Numai în filosofia lui Schopenhauer, puternic impregnată de o tendință etică,

deși neagă sarcinile practice ale eticii și văzând sensul ei principal într-o nouă teorie a cunoașterii, începe să aibă loc o întorsătură în interesele și problemele moralei, care sunt atât de importante declarându-se energic în timpul nostru că în multe țări europene sunt chiar încercări de a revizui vechi și de a construi noi învățături religioase pozitive Desigur, au existat întotdeauna astfel de încercări, dar au fost particularități în general N GROT imagini ale vieții spirituale Acum aceasta este nevoia generală a timpului și a tuturor popoarelor moderne Prin urmare, nu fără motiv, întreaga filozofie a noilor popoare europene din Occident este numită raționalistă, iar acest spirit rațional al noii filozofii este evident mai ales în psihologia gânditorilor din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în care "rațiunea", "ideile" sunt totul, adică și un nume comun pentru toate stările de spirit și cea mai bună, cea mai nobilă parte a spiritului uman și criteriul însuși al bunătății și al frumuseții Psihologia și filozofia voinței până la Schopenhauer sunt în condei Psihologia și filosofia sentimentului s-au dezvoltat sporadic încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când, datorită autorității lui Kant, doctrina sentimentului devine pentru prima dată o parte indispensabilă a sistemelor psihologiei, deși Kant însuși a a făcut foarte puțin pentru a dezvolta această ramură a psihologiei (Vezi Psih Sentimente ELYA Grota Sankt Petersburg, o, Sectiunea II) Speculații metafizice, adică doctrina substanțelor lumii, proprietățile și relațiile lor, de spațiu, timp și cauzalitate, joacă un rol important în noua filozofie, dar, așa cum vom încerca să arătăm în timp util, sensul principal al acestor doctrine este din nou în determinarea fundamentele cunoașterii, în relevarea relațiilor teoretice dintre subiect și obiect, și nu în determinarea sensului moral și a scopurilor ideale ale procesului mondial, nu în dezvăluirea armoniei și frumuseții ordinii mondiale, ca în cazul anticilor Prin urmare, tendința majorității sistemelor metafizice ale noii filosofii, mai ales în secolul al XVII-lea, este mecanică, și nu teleologică (teleologia este doctrina scopurilor, oportunității) Desigur, în cele mai mari și largi sisteme ale lui Spinoza, Leibniz, Kant, se pot găsi răspunsuri la toate întrebările spiritului uman, ca în Platon și Aristotel în antichitate, dar nu trebuie să pierdem din vedere proporțiile elementelor din aceste sisteme, trebuie să privim în fiecare dintre ele adevăratul său centru de greutate și idealul său dominant În acest sens, idealul întregii noi filozofii este triumful adevărului, cunoașterea, victoria rațiunii și, prin urmare, un fenomen care era aproape necunoscut în antichitate și, în orice caz, fulgera doar sporadic în filosofia Greciei, dar pentru asta s-a repetat constant în istoria noii filozofii: mândria satanică a gândirii umane , samodo INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE libertatea negaţiei, convingerea infailibilităţii raţiunii Când Kant a răsturnat rațiunea teoretică de pe piedestalul infailibilității, acest pas înainte a fost înțeles și apreciat, în principal, ca o nouă faptă a aceleiași rațiuni Aproape nimeni nu credea cu sinceritate în înfrângerea rațiunii, pentru că Kant însuși a revenit la rațiunea practică (adică la rațiune până la urmă) tot ceea ce luase din rațiunea teoretică Era firesc ca "epigonii lui Kant" să se grăbească să creadă din nou în puterea sa absolută Mm Domnilor, după părerea mea, în dezvoltarea idealurilor unele elemente, parcă, sunt elemente lupte, spirituale, la fel cum există elemente materiale; această luptă este gigantică, veche O persoană individuală nu poate schimba spiritul vremurilor și este ea însăși supusă acestuia într-o măsură sau alta Să fie aceasta doar o slabă imagine poetică Dar se

poate spune, în general, că în viața spirituală a antichității a dominat elementul simțirii, în Evul Mediu forța elementară a voinței, cu sarcinile ei speciale, pur practice, s-a străduit să stăpânească spiritul uman, în viața omului popoarele noului timp și, prin urmare, în noua filozofie are întâietate forța elementară a gândirii, puterea minții, ca instrument de "înțelegere, înțelegere" Acest caracter al noii filosofii este determinat de însăși condițiile apariției ei A fost o reacție împotriva opresiunii care fusese exercitată asupra gândirii umane timp de multe secole de religiozitatea înțeleasă unilateral Nu se poate avea nimic împotriva idealului practic al teocrației, adică idealul stăpânirii lui Dumnezeu sau adevărul divin pe pământ, împotriva idealului bisericii universale, ca cea mai înaltă uniune spirituală a oamenilor, în numele celor mai bune aspirații morale ale unei persoane spirituale Dar teocrația trebuie să fie liberă, bazată pe convingere și simpatie, și nu pe datorie și oprimare reciprocă Pentru spiritul uman, nu există nimic mai umilitor decât dorința de a-și cristaliza cele mai bune credințe și cele mai nobile aspirații în formule teoretice moarte și în reguli obligatorii de viață Aceasta este tendința cea mai nihilistă, pentru că ea își poate găsi justificarea pentru sine numai în negarea liberului arbitru al omului, a demnității morale a persoanei umane și a ordinii rezonabile a lumii Dacă lumea este rezonabilă, atunci persoana este rezonabilă, liberă, nemuritoare A o lega din exterior cu lanțuri de sclavie morală intelectuală înseamnă să râzi nu numai de ea, ci și de Bo- Biblioteca "Runivers" N GROT gom în ea și în lume, mai presus de aceea, care este cel mai bun și mai sfânt Între timp, toate acestea s-au făcut în Europa de multe secole în numele lui Dumnezeu însuși, sub steagul celui mai înalt adevăr Reacția trebuia să fie puternică, extremă Când personalitatea umană a rupt lanțurile și și-a dat seama de libertatea și raționalitatea sa, atunci îndumnezeirea acestei libertăți și a rațiunii individului, care a atins apogeul în Revoluția Franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a trebuit să aibă loc mai devreme sau mai târziu : primii pași clari spre eliberarea personalității și autoafirmarea minții au fost făcuți de Reforma Reforma, care a avut loc în prima jumătate a secolului al XVI-lea, a fost însă pregătită, după cum se știe, de umanism, renașterea artelor și științelor Era renașterii este o eră extrem de dificilă din punct de vedere psihologic Este imposibil să înțelegi toți factorii și momentele mișcării mentale din această epocă într-o scurtă schiță Este suficient să remarcăm trei curente principale care au pregătit transformarea completă a filosofiei și însăși viața societății europene, i) Una cultural - artistică sau estetică, aceasta este prima și principala; în secolul al XIII-lea renașterea artelor începe în Italia pe baza studiului operelor de artă din lumea clasică, care a atins apogeul în secolele al XV-lea și al XVI-lea) Un alt flux - științific sau intelectual; Din secolul al XIII-lea, sub dominația deplină a scolasticii, călugărul englez Roger Bacon cere pentru prima dată la observarea directă a naturii; în secolele XV și XVI se fac descoperiri și invenții minunate, se schimbă perspectiva asupra caracterului și naturii pământului nostru și asupra tuturor fenomenelor fizice ale lumii, se asimilează noi metode de dezvoltare a științelor; în secolul al XVI-lea, Copernic descoperă mișcarea pământului în jurul soarelui și toate vederile asupra universului sunt transformate) Al treilea curent este religios sau etic: începe tot în secolul al XIII-lea, odată cu nașterea misticismului german, în istoria căruia Meister Eckhardt a jucat un rol atât de remarcabil Această mișcare s-a maturizat pe deplin și în secolul al XV-lea, în care Ioan Hus a fost prima sa victimă, și a

atins deplina înflorire în secolul al XVI-lea, în Reforma germană Nu sunt istoric cultural și nu am timp să analizez aceste mișcări mai detaliat A fost important pentru mine să remarc și aici că prima trezire a spiritului uman la o viață nouă a fost totală: estetică, intelectuală, Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE tuală, etică, și că filosofia Renașterii apare ca o nevoie firească pentru sinteza unor idealuri reînnoite de frumos, adevăr și bunătate Ea își trage elementele și inspirația, în primul rând, din studiul filosofilor clasici, în special al lui Platon și Aristotel, care a fost reînviat în Italia în secolul al XV-lea, paralel cu mișcarea artistică, în principal la Florența și Padova; în al doilea rând, din noile învățături și descoperiri despre natură și fenomenele ei și, în al treilea rând, din ideile și idealurile morale și religioase actualizate ale vremii Întrucât în secolele XV și XVI Întrucât Italia era centrul vieții spirituale, este firesc ca în ea să aibă loc și o renaștere a filozofiei Nu vom enumera aici în detaliu numeroși și străluciți traducători-comentatori și popularizatori ai lui Platon și Aristotel care au intrat în serioase certe între ei în legătură cu problema înălțimii relative a învățăturilor acestor două genii ale antichității Nu vom enumera filozofii naturii din această epocă, uimitoare prin erudiția și inteligența lor, pe de o parte, și prin ideile lor fantastice despre natură, pe de altă parte Nici nu vom intra în detaliu despre învățăturile misticilor germani, începând cu Eckhardt și terminând cu Jacob Boehm (f), cizmarul teosofic din Görlitz O expunere detaliată a tuturor acestor prime forme și străluciri ale trezirii conștiinței filozofice și a conștiinței de sine o veți găsi în tocmai publicată, în traducerea rusă a domnului Kolubovsky, binecunoscuta lucrare a lui Iberweg: "Istoria noii filosofii într-un eseu concis" (Sankt Petersburg,) Doar Bernardine Telesius (-), Francis Patricius (-), Giordano Bruno (-) și Thomas Campanella (-) sunt cu adevărat independenți între filozofii italieni ai Renașterii, dar chiar și atunci în grade diferite Dar despre primele două, ca și despre ultimele, vom spune puțin Telesius este interesant pentru că în eseul său "Despre natura lucrurilor conform propriilor sale principii" a anticipat unele dintre învățăturile lui Francis Bacon, reformatorul metodelor științei naturii, iar primul a încercat să creeze o teorie a experienței , ca instrument principal pentru studiul naturii, și a subliniat punctele slabe ale inferenței, ca mijloc de dobândire a adevărului Francisc Patricianul, în lucrarea sa The New Philosophy of Things, a încercat să conecteze elementul! Învățăturile lui Platon și Ari- * · Biblioteca "Runivers" N GRO T ъ stotel cu propriile sale generalizări filozofice Cel mai important dintre toate este ideea lui despre un "univers viu" ca manifestare a minții divine, și nu a forțelor demonice și malefice, așa cum credeau scolasticii, și chiar parțial chiar doctorii Renașterii, care au văzut sarcina de medicină în alungarea spiritelor rele din corp Patricianul este de asemenea remarcabil prin faptul că, în indicii vagi, a exprimat doctrina gravitației ca lege a circulației corpurilor cerești, iar primul dintre filozofi a aderat la doctrina heliocentrică a lumii lui Copernic Cu toate acestea, mai presus de toți filozofii italieni și, în general, europeni ai acestui timp se află celebrul Giordano Bruno - "întruchiparea vie a curiozității nesățioase, spiritul neliniștit de analiză și protestul moral al întregii ere" Pentru aceasta, a plătit cu viața sa, că ea exprima cel mai clar și mai strălucit fermentația minții secolului al XVI-lea, străduința individului pentru libertatea de gândire, de vorbire și de viață, în ciuda asupririi bisericii Dar

era totuși un om ciudat - fără îndoială un geniu, dar un spirit capricios, fantastic, nerăbdător - în multe privințe o personalitate întunecată, misterioasă În istoria filozofiei, biografia unui gânditor are o importanță deosebită - mai mult decât biografia unei figuri din știință sau artă, deoarece în istoria filosofiei, personalitatea, în ansamblu, determină nu numai conținutul teoretic al viziunea asupra lumii, dar și vitalitatea ei, gradul de influență și distribuție, rolul ei în următoarea istorie a gândirii Depinde de faptul că filozoful este în cea mai mare parte un predicator viu al convingerilor sale, iar farmecul personalității sale este un factor important în răspândirea lor Filosofii pustnici solitari, din genul Spinoza și Schopenhauer, deși mai devreme sau mai târziu obțin recunoașterea, dar rolul lor în istoria dezvoltării concepțiilor filosofice ale epocii lor este complet diferit de rolul filozofilor care trăiesc în societate și își propagă energic vederi în rândul contemporanilor lor, mai ales dacă ei în plus, sunt elocvenți și într-un fel sau altul simpatici, așa cum au fost, de exemplu, Socrate și Platon în antichitate, Locke și Leibniz în secolul al XVII-lea, J Bruno în Renaștere J Bruno a fost un om neliniștit, și-a petrecut toată viața înainte de a fi închis în rătăciri și aventuri de tot felul, a trăit și a jucat în diferite orașe din Italia, Elveția, Franța, Anglia Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA FILOZOFIEI BOBOÏÏ și Germania, a fost profesor la aproape o duzină de universități din aceste țări, și-a publicat compozițiile peste tot, a aranjat dispute, a ținut prelegeri publice și a rostit discursuri, s-a împrietenit, s-a certat și s-a certat cu contemporani învățați, a fost supus persecuției și exilului și s-a mutat mai departe și mai departe, mai întâi spre nord b spre Londra, inclusiv, apoi spre sud, spre scumpa Italia, până când a căzut într-o capcană la Veneția și în mâinile Inchiziției Biografia sa în limba rusă este frumos prezentată în cartea din octombrie a "Revista Rusă" a filozofului din Sankt Petersburg Radlov conform ultimelor surse *) Învățăturile lui J Bruno conțin semințele tuturor marilor sisteme din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea **) Brunhofer indică influența sa asupra lui Bacon, Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Schelling ***) Semnificația învățăturii sale pentru sistemul lui Spinoza a fost dezvăluită de Siegwart și Avenarius, pentru Leibniz de Dühring și alții, pentru Descartes de Bartholmes Viziunea sa asupra lumii lovește prin amploarea extraordinară a intenției sale și profunzimea fundamentelor sale Brunhofer demonstrează elocvent că în această filozofie se împacă pesimismul și optimismul, realismul și idealismul - în general, toți polii noii filosofii Viața lui are o legătură strânsă cu viziunea asupra lumii și invers Învățătura lui nu are un depozit etic profund - este o combinație între viziunea estetică asupra lumii a grecilor și tendința raționalistă emergentă a noii filozofii Idealul omului este perfecțiunea spiritului, în sensul unei ridicări estetice la idealul de frumusețe și armonie și dezvoltare intelectuală la cele mai abstracte formule ale înțelegerii lumii Idealul etic al lui Bruno este slab dezvoltat (în sonetele Degli eroici furori): *) O excelentă schiță biografică despre el a fost publicată anterior de A N Veselovsky în în Vestnik Evropy , iar în a citit un discurs despre Bruno la o reuniune comună a Societății de Literatură Rusă și a Societății de Psihologie din Moscova Învățătura sa a fost expusă în același de prof Troitsky în aceleași lecturi ale Societății și de mine în cartea "J Bruno şi panteismul (Odesa) În germană, cea mai bună monografie despre J Bruno Brunnhofer; Gr Weltanschauung und Verhângniss a lui Bruno Lpz **) Cele mai importante lucrări filozofice ale lui G Bruno: De umbrìs idearum, Della causa,

principio et uno, Del'infinito universo e mondi, De monade, numero et figura, De triplici minimo et mensura ***) Vezi menţiunea la precedenta pp (aprox) compoziţii Brunhofer, prefață Biblioteca "Runivers" N GRO T ь el neagă realitatea răului, a viciului - doar absența virtuții, eroarea, toate calitățile și înclinațiile unei persoane sunt legitime și naturale, sursa răului moral constă în preponderența unor aspirații asupra altora În această doctrină, Bruno seamănă cu Aristotel; el însuși nu este străin de pasiunea pentru binecuvântările vieții și impulsurile senzuale, mai ales în tinerețe Dar dezvoltarea morală, în opinia sa, se termină cu trecerea de la iubirea senzuală la iubirea spirituală, ideală a lui Dumnezeu Aici și Platon și începuturile lui Spinoza Idealul său în viață este să fie impregnat de contemplarea infinitului Gloria lui Bruno nu se află în etica sa, ci în teoria cunoașterii și a metafizicii Primul, este adevărat, este conturat doar în termeni generali, dar totuși deschide spațiu pentru o doctrină largă a lumii În zadar, unii istorici văd centrul de greutate al doctrinei sale despre cunoaștere în încercările de a îmbunătăți mnemotecnia și arta de a combina conceptele lui R Lull Conjectura istoricului german de filozofie, Vindelband, că nenumăratele lucrări mici ale lui Bruno despre logică, în spiritul artei lui Lull, nu sunt decât un mijloc de a menține reputația unui om de știință, un mod de a se recomanda în lumea pedanților științifici, este spiritual și corect Nu degeaba a oferit și a dedicat aceste tratate puternicilor lumii Arta lui Lull este cea mai inocentă și la modă formă de gimnastică mentală și cea mai bună modalitate de a-ți declara apartenența la spiritul învățat Dovada că aceste exerciții nu au fost esențiale pentru Bruno poate fi văzută în faptul că nu au nimic de-a face cu învățătura sa filozofică inițială Adevărata sa teorie a cunoașterii se caracterizează prin recunoașterea insuficienței experienței pentru cunoașterea reală Contradicția în mărturia simțurilor este dovedită de descoperirea lui Copernic Infinitatea universului este de necunoscut pentru simțuri, percepția senzorială dezvăluie doar asemănările și relațiile obiectelor finite Cu aceasta, Bruno deschide spațiu pentru creativitatea filozofică și analiză metafizică Sarcina filosofiei sale, așa cum declară el însuși într-una dintre lucrările publicate în Anglia, este cea mai amplă, cea mai sintetică - de a lega și reconcilia doctrinele filozofice ale antichității - Heraclit și Parmenide, Pitagora și Democrit, Platon cu Aristotel, Epicur și Zenon cu noua teozofie platoniciană și înțelepciunea scolastică, cu cunoștințe nou dobândite despre natură și cu Copernico Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA FILOZOFIEI HOBOIÌ sistem urlator al universului; - să dezvolte o viziune asupra lumii care să privească departe și să îmbrățișeze tot ce a fost în spatele ei Și această sarcină, în general, i-a urmat lui Giordano Bruno - el a anticipat cele mai originale idei dintre filozofii secolului al XVII-lea Pentru asta, potrivit prof Universitatea Barach din Innsbruck ( ), "fenomene precum filosofia lui Bruno nu sunt supuse legii optice obișnuite: nu scad în volum și semnificație pe măsură ce ne îndepărtăm de ele, ci, dimpotrivă, toate cresc și dobândesc mai mult și mai mult interes, cu atât mai repede avansăm "" Brunhofer crede chiar că doctrina filosofică a lui Bruno poate deveni punctul de plecare și firul călăuzitor al gândirii filosofice a epocii noastre, ceea ce, desigur, nu poate fi permis decât cu mari restricții, având în vedere slăbiciunea indicată a elementului etic din filosofia lui Bruno Recunoscând în eseul "De umbris idearum", împreună cu Platon, că cunoștințele senzoriale dă doar "umbre" de adevărată ființă, Giordano Bruno, în legătură cu învățăturile lui Copernic și, spre deosebire de

antici, dezvăluie pentru prima dată ideea de infinitatea universului în spațiu și nenumărabilitatea lumilor sale, de unde urcă la ideea creativității infinite a lui Dumnezeu Acest lucru este destul de nou, iar dezvoltarea acestei doctrine în detaliu, conform instrucțiunilor juste ale lui Windelband, oferă o filozofie naturală foarte apropiată de doctrina modernă a universului în științele naturii Nu există centru în univers - peste tot este centru Universul este imobil (nu există spațiu în afara lui), dar există o mișcare constantă în el, mișcarea particulelor Relațiile corpurilor cerești sunt guvernate de atracția rudelor; acest lucru se datorează mișcărilor și distanțelor lor (cu aceeași distanță a unei comete de două corpuri cerești, ar trebui să fie în repaus) Dar cum să explicăm, având în vedere infinitul întregului, caracterul finit individual al elementelor? Tut Bruno folosește ideile episcopului învățat al secolului al XV-lea Nicolae din Cusa și parțial de învățăturile lui Platon, permițând reconcilierea contrariilor în ideea de armonie artistică Substanța este diferită de manifestările sale Dumnezeul Infinit, atotpătrunzător, este cauza activă, principiul creator De aici perfecțiunea și identitatea universului ca întreg Dar fenomenele suferă o schimbare constantă Toată natura respiră viață divină Această teză a fost elaborată Biblioteca "Runivers" N GRO T ъ în panteismul lui Spinoza Materia este doar posibilitatea infinită de a fi - sursa ei este în Dumnezeu; materia este posibilitatea infinită a actelor creatoare ale lui Dumnezeu Dumnezeu este încă natură necreată - dată dintr-o dată în afara timpului, ca perfecțiune completă Viața este schimbare veșnică, deplasare, imperfecțiune și limitare a manifestărilor particulare De aici suferința și răul Nu există moarte, este o fantomă, există doar o schimbare a formelor de viață, a ființei De aici și doctrina transmigrării sufletelor, care amintește de Pitagora Procesul acestor transformări este mecanic din exterior și liber din interior: în el se împacă necesitatea cea mai înaltă și libertatea deplină Viața este o luptă veșnică, dezbinare și în același timp împăcare, armonie, unitate (Heraclit și Eleacii) Întrucât toată natura este Dumnezeu întrupat, atunci Dumnezeu este în toate, îmbrățișează totul și se manifestă în toate În eseul "De triplici minimo", Bruno promovează ideea identității și reconcilierii dintre cel mai mare și cel mai mic (Platon, Democrit, Nicolae din Cusa) Cele mai mici trei unități pot fi recunoscute de mintea umană: minimul matematic este punctul, cel fizic este atomul, cel metafizic este monada Fiecare individ este o monada, iar Dumnezeu este o monada, spiritul universului Drept urmare, Dumnezeu este încă o persoană Panteismul se împacă cu teismul, doctrina unui Dumnezeu personal, monismul cu dualismul, naturalismul și materialismul cu spiritismul Dubla mișcare a corpurilor cerești este expresia unei tendințe universale și individuale În general, în învățăturile sale filozofice, Bruno preia dovezi și confirmări din experiența reală, din învățăturile științei, în special ale astronomiei și matematicii Concluzia generală despre filosofia sa este următoarea: arată o amploare extraordinară a creativității, dar conține și multă neîntemeiată, multă arbitrar artistic și, pe de altă parte, vag pedant, pasiune subiectivă și ignoranță copilărească (Windelband) Bruno se distinge, totuși, prin darul său uimitor pentru combinație și capacitatea de gândire profundă El, parcă, a conturat programul întregii metafizici viitoare și al dezvoltării științifice El a anticipat, de asemenea, unele dintre ideile lui Darwin în doctrina instinctului ca abilitate dobândită de speciile animale în stadiul cel mai de jos al luptei pentru existență (Brunhofer) Sistemul lui, în

raport cu alte sisteme ale noii filosofii, este, parcă, acela organic Biblioteca "Runivers" INTRODUCERE ÎN ISTORIA NOII FILOZOFIE celula din care se dezvoltă apoi organismul cu toți membrii și elementele sale diferențiate Dar, în ansamblu, organismul trebuie să fie o integrare completă a ceea ce este diferențiat și, prin urmare, idealul filosofiei este încă o nouă sinteză de sisteme și direcții care s-au diferențiat în ultimele trei secole O astfel de sinteză, poate, ne va aduce din nou în multe domenii la grandioasa viziune conciliantă asupra lumii a lui Bruno, chiar dacă ar fi inspirată dintr-o idee etică nouă, mai largă decât cea a lui Bruno Dar de ce, dacă sistemul lui Bruno era atât de înalt și de semnificativ, noii filozofi nu se referă aproape niciodată la el, iar în istoria filosofiei nu i-au înțeles semnificația pentru o lungă perioadă de timp? Aici motivul este psihologic: moartea lui Bruno a fost rușinoasă, iar calomnia asupra numelui său, răspândită cu zel de scriitorii catolici, făcea referiri la învățătura lui atât periculoase, cât și inutile din punct de vedere al gloriei ' După Giordano Bruno, cade filozofia italiană Thomas Campanella este deja o copie slabă a lui Giordano Bruno Și el a fost persecutat și avea de ani lânceit în închisoare, a fost eliberat abia în de către Papa Urban al IV-lea și în ultimii ani trăit în libertate Potrivit expresiei de succes a lui Windelband, Campanella, în raport cu Bruno, este, parcă, o trecere de la poezie la proză; în scrierile sale este serios, calm și clar, dar îi lipsește puterea creativității Ca filozof, el este deosebit de important pentru teoria sa a cunoașterii - faptul că a anticipat parțial cel mai recent idealism și fenomenalism, recunoscând că o persoană știe lucrurile numai sub forma impresiilor și stărilor sale mentale subiective Dar acest subiectivism îl conduce, ca mai târziu, la un fel de senzaționalism (sentire est scire) și chiar, ca și Hume, la scepticism, căci și el neagă posibilitatea de a cunoaște esența lucrurilor Campanella construiește doctrina lumii pe elementele experienței interioare și ale conștiinței de sine Principalele fundații ale existenței lumii ("primarii" ființei) sunt puterea, cunoașterea și voința, care găsesc cea mai înaltă reconciliere în Dumnezeu Dezvoltarea lumii este o serie de emanații ale puterii divine (influența neoplatonismului) Doctrina lui despre societate și visele sale utopice ale transformării acesteia (Civitas solis) sunt și ele curioase În viața societății, aceeași mișcare dublă care are loc cu corpurile cerești joacă un rol: acesta este egoismul și aspirațiile sociale N Grot Biblioteca "Runivers" N GROT Idealul eticii moderne (TU Wunãt Ethike Eine Untersuchung der Thatsachen und Gesetze des sittlichen Lebens Stuttgart) "Piatra de încercare a oricărei etici este idealul pe care ea îl propune ca scop cel mai înalt al activității umane"*) Ajungeți la acest punct, fără îndoială, corect? Să încercăm să evaluăm învățătura morală a lui Wundt, care, în cuvintele unui scriitor german, este "la fel de ingenioasă" ca și învățătura lui Kant și reprezintă "apogeul" tuturor cercetărilor, cu excepția celei mai importante cercetări în domeniul eticii **) Ce este un "ideal moral"? În opinia noastră, fiecare ideal este o expresie a unei idei abstracte pure despre frumusețe într-un anumit domeniu, iar un ideal moral ar trebui, desigur, să fie o expresie definitivă și integrală a frumuseții morale, a cărei aspirație ar putea fi considerată un " imperativ" al spiritului nostru și umple o viață morală nesfârșită Ce este, atunci, în ochii lui Wundt, frumos din punct de vedere moral? Idealul său coincide cu "scopul mai departe și mai general", mijlocul de a realiza care este "fericirea indivizilor" ***), sau cu "valorile spirituale obiective", sau cu "binele", sau, în cele din urmă, cu "ideea de rațiune "- voința

generală "absolută" ****)? Este cu atât mai interesant de învățat acest lucru cu cât în mintea autorului, aparent, s-a dezvoltat o viziune complet corectă asupra idealului moral și a condițiilor de bază pe care trebuie să le satisfacă o încercare științifică de a-l construi El spune: "Idealul moral, pentru a-şi produce efectul, trebuie să fie personal şi dotat cu toate dovezile realităţii (sic); aceasta rezultă din esenţa ideilor morale, care au ca punct central personalitatea actorică a unei persoane" *****) Să vedem cât de capabil este idealul propus de autor *) H Sowwít, Replik auf die Entgegnung des Herrn Prof Wundt' Preuss jahr-biicher , I, *♦) H Munsierberg, Der Ursprung der Sittlichkeit, Freib I , p ***) Ethik, ; Rusă per , dep Sh, S-a făcut din nou traducerea citatelor ****) Ibid , , și ; dep rus III, , și *****) Ibid , ; otd eu, Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ influență agresivă asupra cursului vieții, fie că este cu adevărat personal și dotat cu toate dovezile realității "Pentru idealul etic, întrucât se află în infinit, rămân posibile doar două definiții indirecte Prima, pozitivă, este că dezvoltarea tuturor puterilor spirituale ale unei persoane, a manifestărilor lor individuale, sociale și umane, în direcția în care s-a desfășurat efectiv încă de la începutul existenței morale, trebuie să continue dincolo de limitele oricărui obiectiv deja atins, la infinit A doua definiție, negativă, este aceea că ar trebui să se reducă din ce în ce mai mult numărul obstacolelor care se opun acestei dezvoltări"*) Deci, cunoașterea noastră cu idealul moral al autorului este precedată de afirmația negativă că idealul etic nu poate primi o definiție directă și precisă în știință, iar acest lucru este valabil nu numai pentru starea sa modernă nedezvoltată, embrionară, ci va rămâne, aparent, , trăsătură caracteristică eternă determinată de faptul că idealul menționat "este ascuns în infinit", că, cu alte cuvinte, progresul moral ideologic, ca și progresul practic, este nelimitat Potrivit autorului, în dezvoltarea morală "există astfel de puncte de cotitură când tot ceea ce era considerat drept și moral până acum devine nedrept și imoral" **) Este evident, așadar, deja acum că autorul, fără a trăda tradițiile prețuite ale școlii kantiene, intenționează să rămână, în fundamentarea sa ulterioară a idealului moral, un gânditor strict formal "Idealul", spune mai departe autorul, "nu poate fi privit niciodată ca ceva dat, ci întotdeauna doar ca ceva dat" "Idealul în sine", adaugă el, "mai putem considera ceva neschimbător" ***) Astfel, idealul moral, potrivit autorului, nu este o construcție subiectivă a spiritului, care este înaintea vieții, predeterminandu-și într-o anumită măsură cursul, ca unul dintre factorii progresului uman, și nu poate fi pe deplin realizat tocmai pentru că este un abstract *) Ibid , ; dept III, , **) Ibid , s ; Prusac II, ***) Ibid , ; Rusă III, Biblioteca Runiverse A B A O din date senzoriale, nu: după gândirea autorului, care își găsește aici o expresie destul de proeminentă, idealul are o anumită existență obiectivă, independent de spiritul uman, fără a primi o întreagă întruchipare nu numai datorită naturii sale interne subiective, ideologice, ci şi datorită faptului că el, după cum vom vedea clar mai jos, este o esenţă absolută, localizată în sfera transcendentală şi revelată omului întotdeauna numai sub forma unor reprezentări "relative" Dar să presupunem deocamdată că o definire directă a idealului etic este, în esență, cu adevărat imposibilă; să trecem la indirect: nu ne va dezvălui nimic Începând să analizăm această definiție indirectă, observăm imediat că autoarea ridică însuși faptul dezvoltării nelimitate a spiritului uman și a culturii pe care o creează, ca pe un "ideal", indiferent de scopurile care reglementează

și cuprind această dezvoltare Nu există nicio îndoială: dezvoltarea spirituală în sine este un fenomen extrem de dorit pentru fiecare persoană gânditoare care se străduiește să trăiască o viață umană; dar este în același timp un fenomen specific "moral" și conține cerințe "ideale" - morale? Dacă este necesar să se considere însăși "dezvoltarea" culturii ca un ideal și dacă, în conformitate cu aceasta, fiecare individ ar trebui apreciat moral doar în funcție de gradul a ceea ce a făcut "pentru dezvoltarea cumulată a omenirii pentru toți eternitate" *), atunci se va dovedi că între idealurile lui Katkov și Herzen, de exemplu, și între ei înșiși, ca personalități morale, nu a existat nicio diferență, deoarece, pe de o parte, amândoi au cerut teoretic dezvoltarea de cultură, iar pe de altă parte, ambele cu intensitate egală și, poate, cu productivitate egală, fiecare în felul său, au servit cauzei acestei dezvoltări Între timp, o diferență a existat, fără îndoială, și a fost determinată tocmai de diferența dintre acele idealuri pe care fiecare le-a propus ca regulatori care direcționează întreaga dezvoltare, ca puncte culminante, limitatoare Și mi se pare că a privi dezvoltarea ca un ideal, în timp ce ea însăși trebuie să fie determinată de un ideal, aceasta înseamnă a defini necunoscutul prin necunoscut, *) Ibid , ; Rusă Sh, Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ a determina criteriul prin fenomen înseamnă, în sfârșit, a determina dezvoltarea sau idealul de la sine Deci, este, parcă, o cerință "ideală" ca dezvoltarea puterilor spirituale ale unei persoane să continue în aceeași (?) direcție în care s-a mișcat de fapt de la începutul moralului, adică, viata sociala! Indiferent de varietatea de scopuri către care a fost îndreptată dezvoltarea spirituală trecută a unei persoane, aceasta a fost întotdeauna morală și va continua să fie morală cu aceeași diversitate Această formulă a fost cel mai convenabil s-o accepte de către autor - este atât de surprinzător de simplă, flexibilă și extensibilă, încât face atât de ușor să eviți precizarea scopurilor finale, a căror străduință ar putea fi recunoscută pentru totdeauna ca morală Un astfel de scop ultim este "idealul etic" însuși și ceea ce el normează, ceea ce legitimează și comandă - ei bine, etica nu poate judeca acest lucru; ea ți-a dat o definiție indirectă a idealului și mulțumește-te cu ea - cea directă depășește limitele competenței ei Excelent; Dar ce fel de definiție a "idealului" este aceasta, oricât de indirectă, când cerința călăuzitoare în el este aceea care, pe lângă orice dorință individuală, va veni de la sine mai devreme sau mai târziu în viață? Este evident că dezvoltarea spirituală a omenirii va continua să se realizeze în legătură cu acele tendințe istorice care s-au văzut în viața lui până acum , aparent, cu dezvoltarea nemărginită a spiritului, individual și "general", indiferent cât de mult se desfășoară, cel puțin în toate acele direcții și cu toate acele mijloace care au existat și și-au găsit aplicare în istoria trecută a omenirii În acest caz, fericirea individului apare cumva pe partea dezvoltării, ea - și în totalitatea ei - nu este în niciun caz singurul scop final al acestuia din urmă, ci doar un "efect secundar" Dacă toate acestea sunt adevărate, ceea ce atunci ar trebui privit ca specificitatea moralului, care singura poate justifica separarea sferei morale private de cea spirituală generală și datorită căreia nu este posibil decât să se creeze o știință morală specială care studiază o clasă specială de fenomene și utilizări? Biblioteca "Runivers" treizeci A B A O folosind terminologie specială? Ce poate fi exprimat prin termenul "moral" dacă tot ceea ce înseamnă și co-semnifica prin acesta nu depășește limitele tărâmului spiritual? Să-l întrebăm pe autor cu

propriile sale cuvinte: "Ce va rămâne, într-un asemenea caz, cu noi ca conținut specific al moralei, în afară de elementele psihologice cunoscute"? De altfel, autorul însuși îi reproșează lui Spencer că "nu a subliniat sensul specific al moralei" și lui Stephen, pentru care "specificul moralului rămâne și el neclar" *) Dar Stephen, de exemplu, ar putea spune: "Pentru mine acest specific dispare din cauza faptului că mă identific bine cu normal, iar pentru tine dispare din cauza faptului că binele tău, apărând mereu sub forma unui "produs spiritual obiectiv" ", coincide cu spiritualul, cu dezvoltarea voinței, cu strădania necruțătoare - rezultatul nu mai este de invidiat!" Mai mult, dacă autorul are dreptate, de ce avem nevoie de etică? Dacă dezvoltarea nelimitată a spiritului în sine, numai în virtutea principiului evolutiv al heterogoniei **f ar trebui să conducă o persoană la cea mai înaltă perfecțiune morală și la cel mai înalt bine, ca o consecință naturală, deși secundară, a întregii mișcări, dacă trebuie doar să-i oferim spiritului o dezvoltare liberă în acea direcție, pe care a adoptat-o pentru sine în urmă cu milenii, astfel încât să poată fi atinse tot felul de scopuri morale, atunci despre ce ar trebui să ne îngrijorăm și să vorbim după aceea ? De ce să creăm o știință independentă a eticii și cum să o creăm, pe ce bază: ce ar trebui să fie pus în centrul acesteia, în prim-plan, de unde să obținem un element specific care ar face posibilă distingerea laturii morale de ceilalți în diverse manifestări ale spiritului, care ar face posibilă stabilirea unui punct de vedere special moral asupra fenomenelor vieţii sociale umane? Ce semnificație - ce semnificație practică și teoretică - poate avea etica dacă, strict vorbind, nu există întrebări și fenomene morale speciale și dacă, pe de altă parte, întrebarea morală fundamentală, cea mai importantă, idealul, nu poate fi niciodată pe deplin și definitiv rezolvată - astfel încât fiecare subiect *) Ibid , , și ; porus I, ; II, și **) Vezi de ex , , ; Rusă pe otd П, ; III și Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ era în măsură, ghidată de această decizie, să-și direcționeze în mod inconfundabil dezvoltarea morală? Nu ar fi mai ușor, în asemenea condiții, să facem din etică - dacă se insistă asupra construcției ei - un departament de psihologie individuală sau de psihologie a popoarelor, pe care autorul le consideră acum "adevărul prag al eticii"? Să ne împăcăm cu faptul că autorul este incapabil să ne dezvăluie acele scopuri morale ultime, a căror străduință trebuie să stea la baza dezvoltării spirituale ulterioare și a întregului progres uman și care singure pot și trebuie să formeze conținutul eticii ideal Aceasta ar intra într-o definiție directă a acestuia din urmă, pe care se presupune că știința nu o poate oferi Să lăsăm spiritul uman să navigheze de-a lungul curentului format istoric, "fără cârmă și fără pânze" Să lăsăm idealul etic ca o simplă cerință formală, "un proces uimitor de dezvoltare", pur și simplu un sunet gol, lipsit de conținut moral real! Cu toate acestea, cititorule, avem o sarcină serioasă în față: să ne stabilim ca scop "final" un "ideal", despre a cărui esență nu avem nici cea mai mică idee, mai mult sau mai puțin exactă, - să ne inspirăm la tot felul de luptă, privare, adversitate de către un "ideal", o, cine știe sigur doar că acesta este un cuvânt care are șase litere în rusă și cinci în germană! Trebuie să fim pătrunși de convingerea că "spiritul (?) istoriei, desigur (?), păstrează întotdeauna direcția corectă (?)" *), dar cum să facem asta, cum să asimilăm o astfel de convingere, dacă chiar expresia sa verbală nu ne este destul de clară? Ce "spirit" implică autorul aici și de ce putem fi siguri că în dezvoltarea sa păstrează întotdeauna direcția "corectă"? Și cel mai important, care direcție ar trebui să considerăm

corectă și care greșită? Nu stă oare sancțiunea acestei corectitudini chiar în acel ideal etic, a cărui definiție directă ne este inaccesibilă? Nu este acest ideal care ar trebui să servească drept far care indică direcția "corectă" în dezvoltarea spiritului uman? Să vedem acum dacă conținutul interior al idealului etic nu ne va fi dezvăluit în normele propuse de autor *) Ibid , ; timp de la III, Biblioteca "Runivers" A B A O activitate morală, pe care, ca și scopuri, o împarte în trei grupe: individuală, socială și umanitară Probabilitatea unui astfel de rezultat este susținută de cuvintele autorului însuși: "norma este o prescripție pentru voință, printre diverse acțiuni posibile, le marchează pe cele care ar trebui preferate" Aceste cuvinte sunt urmate de altele nu mai puțin expresive: "dintre ele (științele normative), etica conține conceptul de normă în forma sa cea mai originală, ca regulă pură pentru voință, care opune ființa cu trebuința" *) În orice caz, normele autorului ne înfățișează acea imagine a unei persoane extrem de morale, care s-a dezvoltat în mintea lui sub influența cercetării științifice în domeniul eticii Să facem cunoștință cu acest ideal moral personal, despre care autorul se exprimă frumos: "dar peste personaje nobile, la rândul lor, ca soarele peste stelele rătăcitoare, strălucește un personaj ideal, un geniu moral, pe care spiritul istoriei îl generează la infinit mai rar decât alte tipuri de talent genial" **) În același timp, avem dreptul, ocolind normele individuale și sociale, să ne întoarcem direct la cele umanitare, deoarece acestea sunt cele mai înalte în ordinea dezvoltării morale, iar autorul însuși le consideră cele mai valoroase și mai semnificative: recunoașterea deschisă a formalismul normelor individuale, el vorbește despre cele umanitare, prin felul în care caii reprezintă genul de norme în care în cele din urmă trec toate celelalte"***) Prima dintre aceste norme poruncește: "simți-te ca un instrument în slujba idealului moral", iar cealaltă: "trebuie să te dai scopului pe care l-ai recunoscut ca fiind sarcina ta ideală" ****) Prima legitimează virtutea subiectivă a smereniei, iar a doua legitimează virtutea obiectivă a sacrificiului de sine Așadar, iată în fața noastră cele mai înalte prescripții morale date de Wundt, cele mai înalte cerințe "ideale", în fața cărora toate normele individuale și sociale trebuie să se estompeze, ca stelele înaintea soarelui O persoană impregnată de aceste tre- *) Ibid , ; porus III, ib ♦*) Ibid , ; porus II, ***) Ibid , ; porus III, ****) Ibid , p ; porus III, Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ cel care le pune înaintea lui ca principii călăuzitoare, luminând cu strălucire calea dezvoltării morale care se află în fața lui, primește o parte de invidiat de apropiere treptată a idealului, cel mai înalt dintre toate cele cunoscute până acum, consacrat de ultimul cuvânt al Europei de Vest ştiinţă Să ne simțim "unelte" în slujba idealului moral! Dar avem însă o obiecție, în primul rând împotriva formulării acestei norme: poate omul să obțină vreodată o asemenea flexibilitate încât, indiferent de influențele exterioare, să evoce în subiect cutare sau cutare sentiment? Și dacă nu există impulsuri externe care să excite un sentiment atât de ciudat, atunci trebuie să existe niște izvoare interne? Unde este el? Ce poate, într-adevăr, să trezească în noi un sentiment de resemnare atât de ciudată? Nu înțelegem de ce ar trebui să ne considerăm simple instrumente ale progresului moral Pentru noi, în primul rând, acest lucru este prea umilitor: demnitatea noastră umană nu ne va permite niciodată nouă, "cununilor creației", "regilor naturii", ființe extrem de raționale, să coborâm conștient la rolul de simple instrumente, să ne îngăduim conștient devenim ca o rangă, un topor etc În al doilea rând, dacă dorim să asimilam o astfel de

perspectivă asupra noastră și să fim impregnați de sentimentul corespunzător, atunci trebuie să știm mai întâi în mâinile cui suntem unelte Toată experiența cunoscută nouă ne spune că fiecare obiect este un "unealtă" doar în mâinile cuiva, pentru voia cuiva; la arbitrar este în mod natural incapabil de activitate, fiind în sine doar capital mort Și acum, după această singură analogie reală, trebuie acum să judecăm: cine și în numele ce obiective ar trebui să dispună de noi ca pe niște instrumente Dar dacă această analogie nu are nicio aplicație aici și cineva spune că, în opinia autorului, trebuie să ne simțim instrumente ale propriilor noastre scopuri, i e că noi înșine trebuie să muncim pentru a le atinge, atunci, până la urmă, nimic nu ar fi dat printr-o astfel de prescripție: este clar pentru toată lumea că, în primul rând, el însuși își poate atinge scopurile Nu, autorul, evident, vrea să spună altceva aici Și, într-adevăr, mai jos face aluzie foarte sigură la sensul misterios al ghicitorii pe care a pus-o: "acesta este marele merit al inhalării h Biblioteca "Runivers" A B A O noutate că elimină cadrul existenței individuale, îndemnând o persoană la astfel de (?) acțiuni, în raport cu care se simte a fi doar un instrument de putere infinită, în puterea căreia își dă propria voință"*) Iată, trebuie să simțim că suntem instrumentele unei "puteri infinite", în fața căreia trebuie să renunțăm necondiționat la propria noastră voință! Minunat; dar această revelație nu a făcut nimic pentru a ne duce înainte, căci în ea se află o nouă ghicitoare: în puterea cărei puteri infinite trebuie să ne predăm cu toate gândurile și eforturile noastre cele mai bune? Mai este știința competentă în cunoașterea acestei forțe mistice? Și introducerea ei în sfera eticii este științifică? Pentru a elucida esența "puterii infinite" a autorului, rămânem cu calea unor presupuneri și presupuneri mai mult sau mai puțin dubioase, întrucât el însuși nu spune nimic despre natura sa interioară Sub forma acestei forțe, putem pune, în primul rând, o substanță și misterioasă - voința generală "absolută", și aceasta cu atât mai mare drept că, imediat înainte de fragmentul făcut, autorul menționează "iluminarea bruscă a voința generală prin conștiință" Dar cu nu mai puțin drept, putem, sub puterea infinită a autorului, să-L înțelegem pe Dumnezeu ca o Substanță cu adevărat Infinită și Atotputernică, iar o astfel de înțelegere este pe deplin în concordanță cu colorarea religioasă explicită a Eticii Oprindu-ne la aceste singure presupuneri probabile, observăm că, dacă sunt admise, elementul metafizico-religios se pătrunde în domeniul eticii la o scară prea exagerată, iar sfera eticii științifice, strict vorbind, este acoperită de metafizico-religioase sau etica suprasensibilă **) În special, a doua reprezentare ♦) Ibid , ; porus Ili, **) În general, în mintea autorului nu pare să existe o distincție precisă între domeniul moral și cel religios, și așa cum primul își pierde specificul în definiția sa, la fel și definiția celui din urmă Judecă singur: "toate acele idei și sentimente sunt religioase, care se referă la o ființă ideală, care corespund pe deplin dorințelor și cerințelor spiritului uman" (Eth , ; Porus , I,) Mi se pare că definiția moralei, luată în punctul cel mai înalt al dezvoltării sale, se poate încadra perfect în cadrul acestei definiții; este evident că nu avem mai puțin dreptul să numim idei și sentimente morale ideale precum "care se referă la ființa ideală, este destul de potrivit Biblioteca "Runivers" IDEALUL NOII ETICĂ puterea lui Dumnezeu și atitudinea normală a unei ființe gânditoare față de ea pot duce la fatalismul răsăritean, care este atât de ostil față de adevăratul spirit al învățăturii creștine și la licențialitatea morală asociată cu acesta Deși un creștin adevărat se smerește întotdeauna în conștiința

măreției infinite a Dumnezeirii, acest lucru nu-l împiedică să se simtă ca un agent liber în slujba unui ideal creștin larg definit, care are în esență o personalitate conștientă de sine, care protestează împotriva toată asuprirea și violența în numele lui Dumnezeu ѣchny •principii de libertate , adevăr și iubire În idealul creștin, smerenia în fața Divinului și o străduință liberă pentru întruchiparea pe pământ a principiilor numite în numele iubirii libere pentru Dumnezeu, ca și pentru idealul a tot ceea ce este rezonabil, bun și frumos, se îmbină perfect: iubirea pentru Dumnezeu însuși este legitimat nu mai mult decât în virtutea acelorași principii obiective, căci ele sunt recunoscute ca realizate în persoana Sa "Dă-te, ca instrument, puterii puterii infinite!" Nu înseamnă asta, cu alte cuvinte: să fii pătruns de convingerea că totul este spre bine în această lume cea mai bună și, încrucișându-ți mâinile, să nu faci nimic până când "conștiința voinței generale" te luminează și te mișcă spontan? la tot felul de fapte eroice, extrem de morale? După ce ai renunțat la voința ta, angajează-te la o putere infinită - și ea te va conduce pe calea cea mai corectă și cea mai scurtă către un ideal moral mistic, "zăcând în infinit", reprezentând, aparent, chintesența unei voințe generale "absolute" și deschide complet numai ei această putere, căci "infinitul" poate fi înțeles doar de "infinit!" De ce luptă, de ce anxietate, de ce definiții "directe"? Ver, la dorinţele şi exigenţele existente ale spiritului uman* Că "Etica" lui Wundt, în general, și înțelegerea lui a idealului moral, în special, au un caracter religios-metafizic, extraștiințific clar exprimat, acest lucru ar putea fi confirmat de multe citate Natura neștiințifică a Eticii se dovedește a fi și în faptul că autorul înlocuiește adesea cunoașterea cu "credință", de exemplu: "această certitudine (că scopurile morale umane nu vor dispărea niciodată) nu este cunoașterea, ci credința" (ibid , ; porus sec III,), iar cunoașterea pozitivă a idealului înlocuiește, după cum am văzut, o misterioasă "inspirație" poetico-religioasă sau "iluminare bruscă a voinței generale de către conștiință", aducând "transcendentul" ideal de etică mai apropiat de idealul transcendent al religiei (ibid , ; rusă secţiunea IV,) * Biblioteca "Runivers" A B A O epoca de aur va veni mai devreme sau mai târziu, fără nici un efort din partea ta și, datorită principiului eterogoniei, va aduce cu ea o mulțime de surprize încântătoare La urma urmei, aceasta este, în esență, ce fel de moralitate liniștită autorul ne predică! Și, chiar dacă lăsăm deoparte cerințe științifice obiective, ea, după cum vede cititorul, nu rezistă criticilor nici din acel punct de vedere subiectiv-religios, pe care îl ia autorul; cel puțin cea mai progresistă, religia creștină, înțeleasă corect, trebuie să respingă fără ezitare morala ideală a lui Wundt și sunt sigur că aceasta din urmă va mulțumi mai degrabă unui mahomedan decât unui creștin chemat la o luptă aspră cu viața de dragul triumfului în ѣchny principii creștine de libertate, fraternitate și egalitate Și așa, trebuie să simțim că suntem instrumentele unei puteri infinite în slujba unui ideal moral, niciodată privit ca "ceva dat", ci întotdeauna "doar ca ceva dat" Nu este minunat? Dar, totuși, cititorule, să ne gândim mai profund la ceea ce ni se oferă Până la urmă, dacă facem asta, vom observa un lucru uimitor, vom auzi o predică incredibilă: ni se oferă, strict vorbind, să ne transformăm din ființe raționale, înzestrate cu conștiință de sine și voință, în simpli pioni ai spatelui cuiva- jocul de șah scenele! Este moral ridicat? Ni se recomandă să renunțăm la gândurile și scopurile noastre, de la idealurile dezvoltate independent, de la întreaga noastră minte și voință, suntem reduși la nivelul de simple

"instrumente" și automate, iar acest proces de depersonalizare se numește străduință pentru un "ideal" ! Nu, așa cum doriți, dar, după părerea mea, este mult mai bine să vă cufundați pentru totdeauna în nirvana, în pe care ne conduc pesimiștii, mai degrabă decât să fim sedusi de procesul unei asemenea degenerări spirituale, a unei morți spirituale atât de sclave - asta ar fi de o mie, de o mie de ori mai moral! Serviți orbește, dezinteresat acel ideal moral, despre care, ca despre o "sarcină fără sfârșit" insolubilă, nu aveți nici cea mai mică idee și la crearea căruia nu ați luat nici cea mai mică, conștientă, cel puțin, participare, pentru că, dacă tu însuți l-ai creat, din adâncul spiritului tău divin, liber-creativ, în primul rând, l-ai cunoaște și, în al doilea rând, străduindu-te pentru el, ai fi propria ta armă IDEALUL NOII ETICĂ diem, adică, cu alte cuvinte, a nimănui Idealul tău moral este așadar un fel de pre-dat, pre-elaborat de cineva, obiectivat și localizat în tărâmul suprasensibil, o esență pe care nu o vei înțelege niciodată Ți-o impun, evident, ca opera altcuiva, dar în același timp nu sunt în stare să spună: a cui este și ce este în ea? Străduiește-te pentru ceea ce nu cunoști, inspiră-te din ceea ce nu înțelegi, trăiește din ceea ce nu poți înțelege! Iată un simbol al credinței morale a autorului, aici este ultimul cuvânt al "științei" vest-europene După tot ce s-a spus, în ce se transformă progresul moral? Este acesta un proces în care o personalitate umană rațională ia cea mai activă parte, elaborând anumite obiective ideale și încercând în mod arbitrar să le realizeze? Nu, acum progresul trebuie amestecat indiferent cu evoluția organică spontană - nu există nicio diferență esențială între ele: atât aici, cât și acolo scopurile finale nu sunt cunoscute, iar ici și colo întregul proces nu este dirijat de voința omului, și aici și acolo ființele organice sunt instrumente ale unei forțe exterioare Încercând, ca inamic încăpăţânat al eudemonismului şi utilitarismului, să rupă în construcţia sa a eticii legătura ideologică cu binele individului, autorul a prezentat acest bun ca efect secundar al atingerii scopurilor morale şi apoi a ajuns la necesitatea identificării moral cu spiritual, progres moral cu progres în sfera religiei, științei și artei De aceea, specificul moralului s-a pierdut în mod firesc, iar "idealul etic" a degenerat într-o floare goală, o formă goală fără conținut, într-o cerere formală pentru o dezvoltare spirituală nedefinită, fără ideal, să spun chiar și fără sens După ce ne-am familiarizat în detaliu cu ceea ce ar trebui, în opinia autorului, să simțim - cu sentimentul "sarcinii noastre infinite", așa cum spune el - să ne gândim acum ce ar trebui să facem "Trebuie să te dedici obiectivului pe care l-ai recunoscut ca sarcina ta ideală"; subiectul moral trebuie să fie complet ignorant "înainte de sarcina ideală pe care și-o propune" Amenda; dar de unde A B A O urmează această înaltă datorie? De ce trebuie neapărat - trebuie să mă sacrific într-un anumit scop? Și cel mai important: în ce scop mai exact ar trebui să mă sacrific?La urma urmei, iată o întrebare fatală, inevitabilă și dureroasă, răspunsul la care nu, aparent, forțele îl pot forța pe Wundt! El spune: "pe care am recunoscut-o ca sarcina mea ideală", dar nu spune deloc: pe care ar trebui să o recunosc ca sarcină ideală, necesitând sacrificii de la mine? În același timp, el spune : "putem totuși să considerăm idealul în sine ca fiind ceva neschimbător", dar nu spune deloc: ce fel de ideal și de ce îl putem considera neschimbător *) Nu este tocmai etica cea care trebuie să sancționeze, pe principii strict științifice, un anumit scop ca sarcină ideală neschimbătoare a subiectului moral? Nu este datoria ei directă și cea

mai sfântă? Nu ar trebui, așadar, ea să aibă rolul principal în problema progresului moral? Dacă nu este așa, atunci, repet, la ce poate servi o cunoaștere a unei științe care, prin natura ei, este neputincioasă, așa cum ar fi, la definiții directe și precise ale conceptelor sale centrale, esențiale? De ce am avea nevoie de o aritmetică care nu știe ce este numărul sau de o sociologie care nu știe ce este societatea? O etică care nu știe ce este un ideal moral! Etica care spune idealul "etic" - acesta este "obiectivul tău suprem", și ghici ce, frate, eu însumi nu o pot înțelege, pentru mine este "totdeauna doar ceva dat"! În plus, este foarte posibil, în primul rând, ca scopul, a cărui urmărire să constituie într-adevăr idealul meu *) Autorul adaugă: "pentru a zădărnici în acest fel ideea cea mai înaltă călăuzitoare" (ibid , ; Rus Ili,) Este clar că autorul nu-și ascunde tendința: idealul există, și ea obiectiv nu tolerează schimbările, noi putem să ne gândim cu îndrăzneală, și știi de ce? - "pentru a avea cea mai înaltă idee călăuzitoare"! Avem nevoie de ea, de această idee, ca aerul la foc - ei bine, asta înseamnă că există, dar deloc în noi, ci undeva departe, departe, în profunzimea infinită a sferei transcendentale Ne interesează întrebarea "de ce", iar autorul răspunde la întrebarea "pentru ce"; cerem pâine, dar ne dau o piatră! Și din nou apare aceeași întrebare persistentă: cum poate o idee, lipsită subiectiv de orice conținut, să joace un rol "regulator superior", idee pe care nu o putem defini direct și precis? Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ sarcina, fie nu necesită deloc sacrificii din partea mea, fie mă obligă să le fac în cazuri excepționale și clar definite și, în al doilea rând, că, cu o analiză științifică riguroasă, sarcina mea "ideală" se va dovedi mai devreme sau mai târziu a fi "fantomă goală", a cărei întruchipare imaginară va fi cumpărată la un preț ridicat al fericirii umane și chiar al vieții! Acest lucru este cu atât mai probabil cu cât, până la urmă, "există astfel de puncte de cotitură când ceea ce a fost considerat până acum drept și moral devine nedrept și imoral" Ce atunci? Nu va rămâne această viață irosită un greu reproș la adresa conștiinței unui moralist care ne cheamă la sacrificiu pentru realizarea unor scopuri vagi, nedefinite și instabile? De aceea sunt gata, poate, "în totalitate", fără urmă, să mă feresc de o sarcină ideală; dar dacă îți dorești neapărat, atunci mai întâi dă-mi-o, această sarcină despotică, și află cu atenție că merită și necesită autodistrugerea mea, fiind cu adevărat ideală Deci avem un "ideal" - "ideea de rațiune, după care trebuie să ne ghidăm peste tot"; dar ce fel de sfinx este, cu siguranță nu știm, iar semnificația lui va rămâne pentru o persoană - cel puțin, una obișnuită, care nu reprezintă un personaj "cu o energie morală și o privire mai înaltă" - un mister etern - acesta este tocmai pentru acea persoană care lucrează la crearea moralității ideale pe baza propriei conștiințe, a rațiunii și a vieții sociale obiective, chiar pentru acea persoană care nu părăsește cu încăpățânare convingerea posibilității eticii ca știință normativă rațională! Deși autorul pune o voință generală "absolută" în această idee de rațiune , ce vom înțelege din esența ei, dacă tot ceea ce ne este comunicat direct despre acest "cel mai înalt" va rezulta în următoarele frumoase, dar, din păcate, cuvinte goale "ultimul într-o conștiință separată se manifestă ca un imperativ al unui ideal moral (?!), în stat și societate - ca spirit al istoriei (?), într-o viziune religioasă asupra lumii - ca o voință divină" *) Ți-ar plăcea: idealul moral este "ideea de rațiune, după care trebuie să ne ghidăm peste tot"; această idee nu este *) Ibid, ; porus otd Sh, Biblioteca "Runivers" A B A O care este voința generală "absolută", "superioară",

care într-o conștiință separată se revelează din nou ca imperativ al "idealului moral"?! Încercați să prindeți acest ideal care vă intrigă, înțelegeți mișcarea acestei "veverițe într-o roată"! Dezlegați, într-adevăr, această încurcătură metafizică și înțelegeți ceva din această tautologie particulară! Așa că iată-l, idealul moral mult râvnit al autorului, "personal și dotat cu toate dovezile realității"! Admiră roadele proaspete ale eticii "științifice", care, de altfel, redescoperă adevărul vechi, năucit, dar puțin inteligibil, că idealul moral în "religie" se identifică cu scopurile "voinței divine"! Să spună cineva: cui sunt dezvăluite aceste obiective? Și este știința competentă în investigația lor? Dacă afirmăm că scopurile ideale ale omului trebuie să coincidă sau cel puțin să se apropie de scopurile Divinului și, prin urmare, să punem pe al doilea ca criteriu pentru valoarea celui dintâi, atunci o astfel de afirmație este deja neștiințifică în virtutea faptul că necunoscutul nu poate fi necunoscut în mod determinat Etica este în întregime pentru om și pentru omul care trăiește în societate, iar scopul ei final este stabilirea unei sarcini obiective ideale, indiferent de orice influențe străine, chiar sublim religioase Știința, tărâmul cunoașterii exacte pozitive, este însăși, religia, tărâmul credinței inspirate și al revelației, este ea însăși După ce a stabilit scopul ideal pe principiile indicate mai sus, știința are atunci dreptul de a construi o ipoteză că scopul ideal al Divinității este același sau asemănător cu acesta, deși infinit mai larg, care este ultimul în toate cazul nu poate fi absolut diferit Ipotezele religiei trebuie să fie testabile și agreabile! cu concluziile exacte ale științei obiective și nu invers Între timp, autorul urmează această ultimă cale, opusă: luând ca punct de plecare scopurile mistice, pozitiv necunoscute ale Divinității, reprezentate sub forma "puterii infinite", el procedează apoi prin analogie la scopurile ideale ale omului Astfel, el vrea să construiască cunoștințe pe o ipoteză extrem de dubioasă, neștiințifică, și nu invers - să confirme această ipoteză asupra cunoștințelor dobândite anterior, astfel încât sfera acestora din urmă să se extindă din ce în ce mai mult, astfel încât, dacă este posibil, religia însăși să fie treptat impregnat de stiinta si credinta transformat in cunoastere Biblioteca "Runivers" IDEAL DE NOI ETICĂ Pe scurt, autorul este înclinat să construiască idealul omului conform ideii lui Dumnezeu și nu invers - nu este cel din urmă să construiască pe idealul celui dintâi Și aici, în consecință, autorul se abate de la indicațiile religiei creștine progresiste, care antropomorfizează Divinitatea în persoana Mântuitorului, dând o reprezentare vizuală a acestuia din urmă în imaginea unei persoane ideal de frumoasă Astfel, în religia creștină (și în orice altă religie) ființa umană este punctul de plecare al întregii construcții Și, desigur, acest lucru este cerut de conștiința noastră religioasă și morală, adusă pe calea corectă a dezvoltării O persoană se poate apropia de adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu doar bazându-se pe o autocunoaștere preliminară, mai mult sau mai puțin profundă și exactă După tot ce s-a spus, nu este de mirare că sarcina unei definiri directe a idealului moral uman s-a dovedit a fi peste puterea autorului, iar formularea indirectă a acestui ideal, dată de el, a fost, după cum am văzut, , o încercare infructuoasă de gândire Autorul își caracterizează "ideea de rațiune", printre altele, cu următoarele cuvinte: " este puțin probabil ca un asemenea sacrificiu de sine să se poată face din punctul de vedere al intereselor individuale, dacă aici ideea de rațiunea nu a stat în spatele motivelor rațiunii pretutindeni; scopurile materiale și intelectuale imediate ale

sistemului social însele servesc unui scop ideal, care are o valoare absolută, în comparație cu care valoarea unei existențe separate dispare complet Iată-l: un scop necunoscut, divinator, de neînțeles, care se află undeva în infinit - și dintr-o dată este absolut valoros și deodată reduce valoarea personalității individuale la zero! Care este acest "scop și al cui este? "Un scop la infinit depărtat nu este un scop", pe bună dreptate, a spus odată unul dintre scriitorii noștri **) Și cât de ciudat sună: scopul activității mele, pe care nu-l cunosc, care îmi este pentru totdeauna ascuns în adâncurile misterioase ale infinitului, nefiind pus la punct de mine deloc De ce este un astfel de "scop" demn de orice respect și recunoaștere universală? Necunoscând deloc acest obiectiv "ideal", îndrăznesc totuși a priori să afirm că este complet insuportabil, dacă într-adevăr este *) Ibid , ; dept III, **) N Strahov, Lupta cu Occidentul la noi lit , vol eu, ed II, p {Herzen) Biblioteca Runiverse A B A O există tendința de a trata individul într-o manieră atât de scandaloasă Și nu vreau să știu acest "ideal" dacă este atât de nesimțit de crud! Știu că oricare ar fi idealul, dar prima condiție a raționalității lui este fundamentarea unor astfel de cerințe de la indivizi și instituții, a căror implementare ar duce la binele maxim al fiecăruia, la posibilul triumf complet al spiritului său individual în toate sferele ființei! Etica științifică trebuie să localizeze scopurile ultime ale vieții morale nu undeva într-o sferă transcendentă incognoscibilă, ci mult mai aproape - în limitele societății umane, odată cu apariția și dezvoltarea treptată a căreia iau naștere toate fenomenele moralității, accesibile înțelegerii și cercetării şi se dezvoltă treptat om Și întrucât scopul ultim cel mai înalt al vieții comunitare, recunoscut de toți, este realizarea celui mai înalt și uniform distribuit bine al indivizilor incluși în ea, atunci idealul etic înțeles științific trebuie să insiste în primul rând și cu o energie deosebită asupra realizării binele raţional-uman maxim al fiecărui individ Dezvoltat în această condiție de bază, conținând în sine o soluție mai mult sau mai puțin reușită la problema arzătoare a fericirii umane universale, idealul etic va fi într-adevăr un fel de "produs spiritual obiectiv" capabil de influență progresivă asupra cursului vieții, fără îndoială dar va primi un caracter "personal" și va fi "mobilat, toate dovezile realității" Pătrunzând în această viață, fiind asimilat de mințile individuale, va fi un nou și puternic ciment spiritual, destinat să întărească legătura socială, să sporească solidaritatea și înălțarea energiei spirituale a indivizilor în lucrarea comună la cea mai înaltă sarcină a " fericirea umană Înființată de cea mai înaltă autoritate obiectivă, știința, ea va disciplina moralitatea empirică șubredă, îndreptând-o constant către realizarea celui mai înalt scop al vieții sociale umane El va uni și îmbina diverse activități private, într-un efort comun spre acest mare scop ultim, la fel de înțeles, la fel de simpatic și la fel de inevitabil pentru fiecare persoană - scopul fericirii sale De fapt, ce poate fi mai urgent pentru minte și mai aproape de inima fiecăruia dintre noi, dacă nu realizarea acestei fericiri? De ce trăim, dacă nu pentru Biblioteca "Runivers" IDEALUL NOII ETICĂ această fericire? De ce suntem îngrijorați, indignați, suferim, ne luptăm, dacă nu din cauza acestei fericiri? În ce vedem sensul vieții, dacă nu în fericire, în centrul căreia se află iubirea? Ce efort le cuprinde și le subjugă pe toate celelalte, dacă nu aceasta cea mai importantă luptă pentru fericire? Frumusețea, poezia, bunătatea, toată valoarea vieții pentru noi constă în realizarea cât mai largă posibilă a acestei străduințe irezistibile Dacă există oameni care sunt numiți pesimiști, atunci ei

neagă viața, negăsind în ea sens și valoare, doar pentru că, din din punctul lor de vedere, în viață, suferințele depășesc plăcerile, necazurile - bucuriile - că viața, în opinia lor, este chiar un rău complet care nu conține niciun element de fericire Oricum ar fi, dar ultimul lor criteriu de evaluare a vieții este fericirea Odată ce au recunoscut posibilitatea acestei fericiri în viață, pesimiștii ar renunța la negarea lor, căci aceasta ar pierde teren sub ei, probabil că ar trece la ditirambele vieții și ar începe să se îndepărteze de nirvana cu aceeași energie cu care ei acum îndepărtează-te teoretic, cel puțin conform, de la viață; Pesimiștii preferă nirvana însăși celei din urmă, într-adevăr, doar pentru că îi asociază absența completă a suferinței, dar această absență este deja un bine negativ, primul pas către eudemonism În general, orice negație a vieții poate avea sens și rațiunea ei de a fi doar atâta timp cât viața este considerată din punctul de vedere al fericirii, într-un fel sau altul înțeles Repet: idealul moral trebuie să sancționeze în primul rând existența unor condiții, subiective și obiective, cele mai favorabile dezvoltării integrale a fiecărui individ, și din moment ce ne revendică respectul și un rol conducător în progresul moral, din moment ce un anumit vital i se atribuie forță, totul ar trebui să fie impregnat cu un principiu eudaimonic larg înțeles, o tendință către cea mai înaltă fericire universală *) Numai un astfel de ideal aparține viitorului, doar un astfel de ideal are acces la inimile oamenilor gânditori, doar un astfel de ideal *) Însuși autorul spune într-un loc: "mintea umană este silită să se gândească la idealul unei lumi perfectă din punct de vedere moral și deci complet binecuvântată" (Eth , ; Rus div I, ju) Biblioteca "Runivers" A B A O servește pentru a deveni steaua călăuzitoare a vieții umane și doar un astfel de ideal poate educa și inspira "caracterul ideal", "geniul moral" Dacă nu este cazul, dacă idealul urmărește să șteargă în cele din urmă subiectul de pe fața pământului în numele cerințelor unor idei goale, evazive și transcendentale care nu au nimic de-a face cu nimic real, atunci, scuzați-mă, ce fel de "ideal" este acesta? Acesta nu este un ideal, ci o batjocură revoltătoare a omului - acesta nu este un ideal, ci o manifestare a triumfului unei forțe sălbatice elementare care se ascunde în spatele egida științei sacre - acesta nu este un ideal, ci un produs urât al unui minte bolnavă metafizic! Neg un astfel de ideal și pentru o clipă nu pot permite dominarea lui în sfera spiritului meu, fiind profund convins că, la fel ca mine, toți oamenii sănătoși la minte îl vor respinge Și, desigur, trebuie să neg în mod logic orice morală, care este construită pe o fundație atât de mizerabilă, șubredă și inumană, care este toată plină de o falsă tendință de a anula semnificația morală a individului și față de cerințele fictive ale sociale organisme" din toate clasele și ordinele și paralele cu toate "voințe generale", de la cel mai de jos empiric la cel mai înalt "absolut", pregătesc cel mai complet triumf al moralității, care vede "idealul" moralității în primul rând în aservirea voinței de "voința generală" individuală! , A Bao Biblioteca "Runivers" IL Revista revistelor Vierteljahrsschrift für wissensehaftliche Philosophie, herausgegeben v R Avenarius*) Gefding Despre recunoaștere, asociere și autoactivitate mentală (, caiet , p - ; caiet , p - , sfârșit) A treia întrebare care ocupă Gefding este independența-asociere prin similitudine Prin asociere liberă prin asemănare, el înțelege o astfel de legătură între reprezentările independente (sau între senzație și reprezentare), care apare doar ca urmare a asemănării sau rudeniei lor Membrii unei astfel de asociații apar în conștiință complet independent

și separat Nu este cazul asocierii non-libere prin similitudine, căreia îi aparține și recunoașterea directă Pot exista grade diferite de similaritate, începând cu coincidența completă și continuând cu omogenitate și analogie Toate aceste cazuri pot fi exprimate prin formula ax a , unde indicatorii indică faptul că, pe lângă asemănări, există și elemente de diferență Existența unei asocieri non-libere prin similitudine (coincidență completă) este recunoscută de toți cercetătorii Întrebarea poate fi doar despre omogenitate și analogie *) Vezi "Întrebări de filosofie și psihologie" KN , p ;- Biblioteca "Runivers" I K O l U B O V S K I şi Omogenitatea este o asemănare calitativă Aici este imposibil să fuzionezi ideile, ca în caz de coincidență Asocierea prin analogie are loc în cazul în care nu o parte sau o proprietate separată, ci o relație între mai multe părți sau proprietăți reprezintă o asemănare și, prin urmare, provoacă o conexiune de reprezentări (de exemplu metafore) Acest caz poate fi numit asemănarea relațiilor Există patru cazuri de reducere a unei asocieri prin similaritate cu o asociere prin adiacență: a) Dacă fenomenul Aj este format din elemente tfp fr, & un alt fenomen A din x + y + p, atunci Av, în virtutea asemănării, poate determina reprezentarea A De fapt, spun ei, aici lucrează asocierea prin contiguitate: ajungând la p, conștiința produce elementul vecin y, apoi x, în cele din urmă Aa (m -j-η -fr - - x y) La aceasta trebuie spus că, având în vedere asemănarea calitativă și asemănarea relațiilor, în niciun caz în toate cazurile fenomenele nu pot fi descompuse în părțile lor componente, dintre care unele ar fi identice, altele diferite Galbenul seamănă mai mult cu portocaliu decât roșu Unde este elementul identic aici? Mărul de pe masă mă duce cu gândul la mărul din gravura lui Adam și Eva Care a fost pasul de tranziție? Forma simplă a unui măr, indiferent de mărimea, culoarea acestuia etc ? Într-un astfel de caz ar trebui să reînnoiască vechea teorie a abstractizării La copii astfel de asocieri prin asemănare joacă un rol important, deși ar fi absurd să vorbim despre facultatea copilărească a distragerii atenției Într-adevăr, asemănarea în formă constituie o tranziție de la asemănarea calitativă la similaritatea relațiilor, deoarece forma se bazează pe relația de părți și exprimă această relație Dar, din nou, nu este întotdeauna posibil să vorbim aici despre o legătură de tranziție independentă Aici avem un exemplu când distincțiile logice sunt confundate cu faptele reale ale conștiinței În cele din urmă, să presupunem că ambele reprezentări au întotdeauna elemente identice (p) și elemente distincte (m + n și x + y) Într-un astfel de caz, până la urmă, nu orice asociere poate fi redusă la o asociere de contiguitate Dacă am ajuns la p în grupul m - η -p, atunci nu rezultă deloc că y + x merge mai departe Pentru aceasta ai nevoie de grnat r b) Se poate imagina că veriga intermediară este forma vagă a primei reprezentări, care trece Biblioteca "Runivers" VIEKTELJAHKSSCHRIFT FÜK WISSEXSCHAFTLICHE PHILOSOPHIE o serie întreagă de nuanțe și se transformă astfel într-o a doua reprezentare Într-adevăr, există astfel de reprezentări provizorii și nedeterminate Dacă este vorba de raportul cantităților, atunci îmi pot face o idee despre un volum mic și îl pot schimba printr-o simplă extindere și invers Aici puteți face distincția între părți similare și diferite Dar dacă vorbim de relații calitative, atunci nu se poate vorbi de componente comune Dacă schimbările calitative sunt continue, atunci în acel caz fie nu există asociere, fie dacă există, atunci în orice caz o asociere prin similitudine Și dacă schimbările nu sunt continue, atunci din nou afinitatea este singura cauză a modificărilor calitative ale reprezentărilor c) Cel mai

adesea, asocierea prin asemănare se reduce la adiacență în așa fel încât cuvântul să fie considerat o legătură intermediară între reprezentările înrudite Introducerea lui Napoleon evocă introducerea lui Alexandru cel Mare Legătura de mediere ar fi cuvântul comandant Ca să nu spunem dacă aici se înțelege ideea de general sau de general anume, există extrem de multe diferențe individuale în ceea ce privește rolul jucat în viața ideilor de ideile de cuvinte Există reprezentări pentru care nu este nevoie de legătură cu cuvintele Folosirea aceluiași cuvânt pentru fenomene înrudite sugerează o asociere de similitudine între reprezentările corespunzătoare Asocierea cuvintelor contribuie adesea la asociere doar prin asemănare De aceea este imposibil de explicat toate asocierile prin asemănare, ca asocieri prin contiguitate d) S-ar putea crede că în spatele asocierii asemănării se află un "proces mai complex Comparăm involuntar fenomene care sunt date fie simultan, fie în succesiune imediată - cu alte cuvinte, apar în facultatea noastră de reprezentări prin asociere prin contiguitate Această ipoteză a fost înaintată de V Brochard (La loi de la similarité, Rev philos), J Ward în articolul Encyclopædia Britannica "Psihologie", în Rusia de regretatul Vladislavlev Dar nu există nici un motiv să presupunem o diferență fundamentală între acea activitate a conștiinței, care se manifestă ca o asociere de idei, și cea care se exprimă în comparație liberă La fel ca în asocierea prin contiguitate, așa și în asocierea prin asemănare, există acea trăsătură a formelor superioare de viață că ele pot funcționa independent de timp și loc Activitatea spontană se desfășoară în direcția în care există cea mai mică rezistență și în care, în consecință, descărcarea energiei are loc cel mai ușor Așa se explică asocierea prin contiguitate, dar aici ar trebui să se caute și o explicație a asocierii prin similitudine Dacă un anumit grup de idei este captat de un interes puternic și, între timp, o mișcare puternică a conștiinței caută o ieșire, atunci par să apară două curente opuse În acest caz , procesul de reconciliere este asocierea prin similitudine: conștiința aici se învârte în jurul unei idei date, lăsând-o să treacă la idei care sunt asemănătoare calitativ sau similare din punct de vedere În procesul de asociere, ar trebui să vedem activitatea unificatoare care caracterizează conștiința Dintr-un element izolat*, conștiința construiește, pe principiile asemănării și contiguității, un grup mare în care elementul dat constituie un membru separat Prin urmare, asocierea dintre parte și întreg devine legea fundamentală a asocierii reprezentărilor Calea către o astfel de reducere a legilor empirice de asociere la o singură lege fundamentală a fost deschisă de Hamilton, deși există indicii în acest sens în Kant și Fries Vechea psihologie asociativă a acționat unilateral, considerând senzațiile și ideile individuale ca lucruri complet independente care intrau în legătură reciprocă într-un mod pur extern Unitatea conștiinței a fost înțeleasă ca rezultat al asocierii, în timp ce, dimpotrivă, este asumată de orice asociere A patra întrebare luată în considerare de Gefding este problema relației de asociere a reprezentărilor la comparație În primul rând, se poate distinge între comparația liberă și cea involuntară: liberă, întrucât elementele apar în conștiință simultan sau succesiv, involuntară, întrucât nu presupune o intenție care precedă reprezentarea Obiectul atrage atenția și astfel excită tensiune și reproducere și, pe măsură ce efectul acestei direcții active a atenției, apare o înțelegere a asemănării sau a diferenței Un pas mai jos este o comparație elementară și conexă (dacă nu

recunoaştere mediocră) Din comparație liberă, dar involuntară, se dezvoltă liberă, dar arbitrară Aici se presupune un scop, la care sunt reglate elementele conștiinței: în virtutea sentimentului sau a interesului, o reprezentare devine centrul asociativ al altora În această comparație trebuie să se distingă patru puncte: i) punctul de plecare este o împingere, care este comunicată într-o anumită direcție procesului asociativ prin intermediul unei concentrări de energie în jurul unei reprezentări separate;) procesul cel mai asociativ decurge involuntar; h) recunoașterea și păstrarea acelor reprezentări care aparent sunt în concordanță cu reprezentarea scopului;) verificarea acestei recunoaşteri prin încercări arbitrare de suprapunere, care conduc la o înţelegere directă a asemănării sau a deosebirii Dacă toate acestea sunt așa, atunci nu există niciun motiv să presupunem o facultate de gândire destul de diferită de cea de asociere Atenție, acest element volițional, care face gândirea reală din gândire, apare cu fiecare senzație și asociere de idei False analogii și personificări ale abstracțiilor au condus la o înțelegere pur mecanică Pe de altă parte, psihologii de tip spiritualist considerau, de asemenea, greșit asocierea ca fiind partea inferioară a vieții psihice Din cele de mai sus este ușor de văzut în ce direcție va decide Gef-ding chestiunea auto-activității psihice Viața mentală, spre deosebire de psihologia asociativă, se distinge prin autoactivitate continuă Este o altă chestiune în ce măsură suntem conștienți de această activitate de sine Nu este deloc posibil să fim de acord cu Maine de Biran că suntem direct conștienți de această activitate de sine Maine-de-Biran și-a bazat punctul de vedere pe existența efortului, a senzațiilor motorii Totuși, conceptul de auto-activitate mentală este mult mai larg decât domeniul senzațiilor motorii Cu cât activitatea de sine este mai strâns legată de fenomenele psihice, cu atât mai clară este imposibilitatea ca aceasta să fie subiectul unui act separat și imediat de conștiință A Dering Ce este gândirea? (, cartea , Prin "fapt", potrivit autorului, trebuie să înțelegem tot ceea ce ne excită atenția și pe care îl individualizăm, indiferent dacă unitatea acceptată este artificială sau naturală R von Lendenfeld Germoplasmă nemuritoare și suflet nemuritor Anterior se credea că moartea este o parte necesară a protoplasmei Dar acum, după munca lui Weismann și a altor oameni de știință, a devenit clar că plasma, ca atare, este nemuritoare Într-adevăr, atunci când o ființă unicelulară se înmulțește Biblioteca "Runivers" MINTE prin diviziune, atunci, evident, celula mamă nu moare: se desface doar în celule fiice Dar chiar și acolo unde, înainte de reproducere, are loc mai întâi unirea a două celule și acolo aceste celule nu mor: individul dublu, care a apărut ca urmare a fuziunii a doi indivizi, conține substanța ambilor indivizi și, prin diviziune, își continuă viața în urmași Dar omul însuși, sau cel puțin cea mai importantă parte a lui, este nemuritor; cu toate acestea, în timp ce celulele în sine sunt nemuritoare, organismul compus din ele este muritor Din acest punct de vedere individul își pierde semnificația și este sclavul celulelor reproducătoare Herbert Spencer a arătat că religia sălbaticilor se datora adorației strămoșilor Acum această adorație poate primi o bază complet naturală, iar credința în nemurirea strămoșilor este justificată de faptul că acești strămoși aparțin aceleiași serii de celule reproductive ca și descendenții lor "Desigur", spune autorul, "strămoșii noștri barbari, care au întemeiat cultul strămoșilor, habar nu aveau despre acest fundament al religiei lor, dar o astfel de împrejurare nu infirmă în niciun fel că aceasta, și numai aceasta (?) a fost causa efficiens (?!) originile unor astfel de religii" În același

număr al Mind există un alt articol: J N Well s Io p Teoria lui Helmholtz a percepției spațiului într-un · P Mokievsniy Lista articolelor din cărți recente ale revistelor filozofice străine Revue philosophique ianuarie, j Ne pare rău Psihologia fiziologică a animalelor primare -V Perez Caracter și mișcare G Mou g et Forță și masă - Februarie Paul Janet Realism și idealism -G Tarde Arta si logica -G Tărtăcuţă Moralitate și metafizică Monistul octombrie (vol , nr i) GJ Romanes Wallace despre selecția fiziologică -A Binet Nemurirea ciliatelor -ED Sore Despre relațiile materiale ale sexelor în societatea umană -E Mach Analiza senzațiilor, împotriva metafizicii -P masina-ne Originea minții - M Les so ir Oglindă magică -W M S al ter Gefding despre relația spiritului cu trupul - ianuarie (vol I, nr) Ch S Regie Arhitectura teoriilor -S Lombroso Studii de antropologie criminală -H Schu-ѣ> e g t La pătratul cercului -R C a g u s Criteriul adevărului -C arusS erne Ai suflete și nici măcar un gând Biblioteca "Runivers" III Recenzie de cărți I METODOLOGIE I S Andreevski Geneza științei, principiile și metodele sale Partea I Moscova - În ciuda faptului că în Andreevsky , unele condiții favorabile pentru succesul operei sale sunt combinate, opera sa prezintă încă neajunsuri importante, care, în opinia mea, își au sursa parțial în unele opinii și hobby-uri preconcepute ale autorului, de care nu a reușit să se elibereze , și pe care l-am întors pe un drum greșit, parțial și în principal în dificultatea extremă a întrebărilor pe care le-a ridicat, cărora, după părerea mea, știința filosofică europeană în ansamblul său nu a făcut față încă: este de la sine înțeles că dl Andreevsky, cu atât mai mult, nu le-a putut depăși Deși lucrarea domnului Andreevsky merită o revizuire amănunțită, nu o pot face acum din simplul motiv că nu este încă terminată Prin urmare, amânând o analiză detaliată a lucrării domnului Andreevski până la sfârșitul acesteia, mă voi rezuma acum la a sublinia pozițiile la care a ajuns în cercetarea sa, apoi voi indica motivele pe care multe dintre aceste prevederi nu pot fi considerat satisfăcător Acestea sunt propunerile sau tezele în care domnul Andreevsky exprimă rezultatele cercetării sale: Biblioteca Runiverse METODOLOGIE i) Sinteza religioasă și poetică precedă filozoficul, așa cum acesta din urmă precede cel științific) Sinteza filozofică se referă la religios și poetic ca parte a întregului: ea caută să exprime numai prin intermediul definițiilor logice ceea ce este cuprinzător înțeles în religie sau poezie) Filosofia trece prin aceleași etape de dezvoltare ca și religia, așa cum ne arată exemplul Greciei, deși dezvoltarea religiei împiedică dezvoltarea filozofiei) Știința își are rădăcinile în filozofie, întrucât filosofia, la rândul ei, este determinată de conștiința religioasă a unui popor dat) Religia, filosofia și știința reprezintă trei forme de conștiință ale fiecărui popor, iar existența unuia dintre ele nu reprezintă exclude existența celorlalte două) Între ele, filosofia se distinge prin caracterul cel mai abstract, religia și poezia se disting printr-un caracter mai figurativ, plastic, știința este semiabstractă, semiconcretă Ultimele două forme de conștiință, așadar, străduindu-se să se contopească una cu alta și să formeze un tot închis sau, în termenii lui Comte, perioada pozitivă tinde să se mute din nou în teologic) Filosofia nu numai că a precedat știința în timp, dar a pus și fundația științei, iar mai târziu, când știința s-a separat de filozofie și a căpătat un anumit caracter, a fost ghidată de aceleași principii filozofice) Fără cunoașterea doctrinelor filozofice, istoria științei, originea diferitelor teorii științifice, nu este clară) Logica inductiv-analitică nu poate explica originea teoriilor științifice, punând

apariția lor în mintea unui gânditor influenței întâmplării, geniului sau inspirației, ceea ce echivalează cu respingerea oricărei explicații, io) Știința modernă vest-europeană reprezintă două tendințe : romanic şi germanic; primul s-a dezvoltat pe baza filozofiei dualiste romanice și a căpătat caracterul unei viziuni mecanice asupra lumii, al doilea pe baza filozofiei pluraliste germane (sau monismului plural) și a luat caracterul unei viziuni organice asupra lumii, iar ъ direcții converg uneori între ele însele și sunt exprimate prin aceiași termeni, dar nu se îmbină niciodată unul cu celălalt) Este necesar să se găsească un principiu superior care să împace ambele direcții indicate (pp -) Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE G Andreevsky, după părerea mea, a pierdut din vedere necesitatea de a face o analiză preliminară și o definire a conceptelor: religie, poezie, filozofie și știință Fără această definiție, după părerea mea, întrebarea nu poate fi pusă și rezolvată temeinic, de exemplu, dacă religia, filosofia și știința (tezele a -a și urm), în esența lor, pot proveni una de la alta sau una de la alta prietene, și dacă apar, în ce sens ar trebui să se înțeleagă această origine De exemplu, filozofia și știința înlocuiesc și desființează religia? Judecând după a j-a teză a domnului Andreevsky, ei nu îl înlocuiesc Dar atunci se întreabă: de ce aceste trei "forme de conștiință" există în paralel, în ce nevoi ale spiritului uman se înrădăcinează rațiunea de a fi a simultaneității lor? Mai departe, dacă existența simultană a acestor trei forme de conștiință este posibilă, atunci apar ele împreună încă de la începutul existenței umane, cel puțin, ca să spunem așa, în starea cea mai embrionară; sau altfel această existență simultană începe abia după ce filosofia și știința au apărut deja din religie Într-un astfel de caz, este necesar să explicăm modul în care activitățile și formele de conștiință (filosofice și științifice) cu totul speciale ar putea apărea în spiritul uman, atunci când nu existau înainte Desigur, ca răspuns la aceste întrebări, domnul Andreevsky se poate referi direct la un fapt istoric binecunoscut Dar referirea la fapte istorice nu numai că nu ne ajută să rezolvăm problema posibilității și metodei originii filozofiei și științei din religie, ci, dimpotrivă, confirmă și nedumerirea și îndoiala pe care le-am exprimat deja cu privire la aceasta subiect Astfel de fapte conduc mai degrabă la concluzia că religia, filosofia și știința nu sunt "forme de conștiință" separate, care sunt esențial diferite una de cealaltă, ci că sunt una și aceeași formă, purtând doar nume diferite în diferite etape ale dezvoltării sale , ca un copil, un tânăr, un soț și un bătrân sunt numele uneia și aceleiași ființe aflate în diferite stadii de dezvoltare Mai există o întrebare interesantă referitoare la aceleași "trei forme de conștiință" Filosofia și știința provin întotdeauna în mod necesar din religie? Ar putea exista și o origine opusă, adică de la știință la filosofie și de la filozofie la religie? Ceva asemănător cu asta vedem în Biblioteca "Runivers" METODOLOGIE antichitate, iar în timpul nostru Domnul Andreevsky însuși notează faptul că în același Comte trecerea științei pozitive în filozofia pozitivă, iar aceasta din urmă în religia pozitivă Sau religia celor cugetători, pe care o menționează în cartea sa? Nu este și un produs al filozofiei? În același mod, unele doctrine politico-economice (socialiste) s-au transformat în secte religioase, de exemplu, perfecționiste și așa mai departe În lumea antică, neoplatonismul a devenit o sectă religioasă De asemenea, relația dintre filozofie și știință nu este suficient de clarificată de către autor Această obscuritate este dezvăluită în principal la el în întrebarea: Este filosofia o știință sau nu o știință? În primul rând,

domnul Andreevsky consideră imposibil ca "filozofia să fie o sinteză a unor științe particulare" sau să conțină doctrina lumii în ansamblu, în timp ce alte științe studiază aspecte sau părți ale lumii separate (p) De aici putem concluziona că pentru domnul Andreevsky filosofia nu este o știință, sau nu? cel puțin, nu este o știință din moment ce știința "s-a separat de ea și a format o formă specială de conștiință" În același timp, voi face observația că nu i-ar fi ușor să răspundă la întrebarea: când s-a separat știința de filozofie, adică când a început "această formă specială de conștiință"? Motivul acestei dificultăți, în opinia mea, a fost deja exprimat de autorul însuși în propozițiile sale că principiile filozofice au ghidat întotdeauna știința, că diferite teorii științifice își au rădăcina în filosofie sau că toate științele sunt strâns dependente de aceasta Aceste propoziții, a căror apărare o simpatizez foarte mult cu domnul Andreevsky, în opinia mea, nu sunt de acord cu punctul de vedere conform căruia filosofia nu este o știință și că ea constituie o formă de conștiință distinctă de știință Cum este posibil, întreb într-un astfel de caz, ca ceva (adică filozofia), care nu este știință, să influențeze știința și să o ghideze în conținutul său cel mai important și esențial, adică în teoriile științifice și principiile de bază La mine, cred că dacă filosofia nu este o știință, atunci aceasta din urmă trebuie, cât mai curând posibil, să scape de tutela inutilă și incompetentă Dacă, totuși, împărtășesc opinia domnului Andreevsky despre influența puternică a filosofiei nu asupra științei în general, ci asupra științelor particulare, este doar pentru că o consider o știință în care sunt studiate toate fundamentele Biblioteca Runiverse RECENZIE carte noile concepte și principii ale tuturor celorlalte științe, precum și legătura dintre subiectele studiate de toate științele particulare, legătura în virtutea căreia aceste subiecte constituie o singură lume Aceste principii sunt concepte: ființă, conștiință, cunoaștere, substanță, accidente, spațiu, timp, materie, mișcare, cauză, scop, dezvoltare, lege etc , etc Din moment ce studiul originii, sensului și esenței acestor concepte nu știința, cu excepția filosofiei, este în cauză și, prin urmare, este de mare importanță pentru toate științele particulare Principalul obstacol pentru ca filosofia să fie o sinteză a științelor pare să fie împrejurarea domnului Andreevsky că un filosof nu poate studia și cunoaște toate științele! Totodată, el pare să înțeleagă expresia "a cunoaște știința" în sensul că filosoful cunoaște toate particularitățile științelor la fel cum le cunoaște specialistul învățat al oricărei științe; dar o astfel de înțelegere, după părerea mea, este eronată Din punctul său de vedere, în vremea noastră, este imposibil să cunoaștem o singură știință: nici fizica, nici chimia, nici biologia etc , pentru că fiecare știință este atât de ramificată în ramuri și ramuri separate încât nimeni nu are ocazia să studieze toate în mod specific Prin urmare, s-ar dovedi că un om de știință nu ar putea fi biolog, pentru că nu cunoaște nicio bacteriologie sau bacilologie la fel de bine ca Koch Pentru un filozof, în construirea unui sistem filosofic, după părerea mea, trei științe particulare servesc drept bază necesară și fermă: psihologia, logica (metodologie generală și particulară) și istoria filozofiei în cel mai larg mod posibil În raport cu toate celelalte științe, este suficient ca el să fie în general o persoană bine educată și cu mai multe laturi În cele din urmă, dacă filosofia nu este o știință, atunci domnul Andreevsky să nu uite că într-un astfel de caz îi va reveni să indice ce este filosofia sau la ce concept generic superior se referă ea Mi se pare extrem de exagerată opinia domnului Andreevski despre semnificația

tribului și naționalității în domeniul filosofiei și științei Dacă ei joacă un rol important în religie, cultură, obiceiuri, obiceiuri și așa mai departe, oameni, atunci acest rol este redus la minimum în filozofie și știință Motivul pentru aceasta constă în însăși esența activității cognitive, care necesită de la agent, pentru a atinge mai bine scopul cunoașterii, poate mai mult Biblioteca "Runivers" LOGICA SI PSIHOLOGIE la un pas de individualitatea ei și de toți acei factori naturali (natura, tribul, naționalitatea etc) care îi influențează educația Prin urmare, pentru a contrasta, în măsura în care dl Andreevsky face, cu filozofia și știința romanică și germanică, o consider o greșeală, care poate întuneca mai degrabă decât să arunce lumină asupra problemei originii și dezvoltării științei europene în general și a filozofiei în special Filosofia și știința, după părerea mea, mai energic și mai devreme decât toate celelalte forme de viață, conduc oamenii la unitatea umană universală, care, conform testamentului religiei creștine, este unul dintre scopurile existenței umane Când citim acele pasaje din cartea domnului Andreevski în care acesta își dezvoltă opinia despre opoziția în activitatea filozofică și științifică a triburilor romane și germane, s-ar putea crede că ceea ce este în sine, sau realitatea și proprietățile ei, nu par să fie joacă orice rol în cunoașterea lor, oamenii și că nu ei sunt cei care direcționează gândirea unei persoane care luptă pentru adevăr, ci spiritul și caracterul său tribal și național, care s-a format în vremurile vechii antichități și încă trăiește neschimbat în toţi purtătorii ei Istoria, filozofia și știința ar fi, conform acestui punct de vedere, nu istoria gândirii umane, pătrunzând în mod constant mai adânc și cuprinzând ființa reală a lumii, ci istoria naturii originare a triburilor și popoarelor care participă la activitatea filozofică și științifică În încheierea observațiilor mele pe care tocmai le-am făcut, voi spune că ele nu îmi exclud deloc simpatia, atât pentru munca serioasă a domnului Andreevski în general, cât și pentru multe dintre opiniile și pozițiile sale separate În virtutea acestei simpatii, îmi voi permite să spun în despărțire un mic avertisment către venerabilul autor - să nu mă las prea purtat de gândul care este plăcut pentru fiecare rus, că poate tribul slav și mai ales noi, rușii, avem un pondere de invidiat - realizarea unei sinteze filozofice și științifice "naționale" în care să fie netezite toate contradicțiile din activitățile filozofice și științifice ale triburilor germane și romane Îmi iau libertatea de a-i reaminte venerabilului autor că, dacă această sarcină cade în sarcina noastră, va fi numai după Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE un studiu cuprinzător și amănunțit al științei și filosofiei în forma în care au fost create de popoarele romanic și germanic, de care, în propria conștiință a autorului, suntem încă foarte, foarte departe A Kozlov LOGICĂ ŞI PSIHOLOGIE K Kroman, ord Professor der Philosophie in Kopenhaga, Kurzgefasste Logik und Psychologie Nach der zweiten Auf-lage des^Originals unter Mitwirkung des Verfassers ins Deutsche übersetzt von F Bendixen Kopenhaga-Leipzig, (XII-(- p) În ultima vreme, literatura filozofică germană a început să se îmbogăţească prin traduceri ale operelor daneze Dintre scriitorii danezi, cel mai norocos în această privință a fost profesorul Höffding, ale cărui lucrări, și printre ele un manual deosebit de excelent de psihologie, au dobândit în Germania dreptul deplin de cetățenie Prof Kroman nu este, de asemenea, necunoscut în literatura germană: cartea sa Unsere Naturerkenntniss, publicată în traducere germană în , a primit aici o primire foarte simpatică Aceeași primire trebuie dorită și pentru noua carte a lui Kroman, despre care acum trebuie să dăm

socoteală publicului rus Prof Kroman își prescrie "Scurtă logică și psihologie" în primul rând pentru acei cititori care trebuie să se familiarizeze în scurt timp cu elementele de bază ale ambelor discipline Într-o scurtă introducere (i- pagini), autorul discută principiile generale ale cunoașterii științifice Știința este o colecție sistematică de propoziții universale și universal recunoscute După modul în care aceste propoziții sunt dobândite, științele sunt împărțite în două grupe - cele formale sau a priori și cele reale sau a posteriori Fundamentul tuturor științelor reale este legea cauzalității, considerată de autor drept "legea de bază a realității" și "condiția fundamentală a oricărei cunoștințe reale" Autorul argumentează cu empiriştii şi aprioriştii cu privire la problema originii ideii de cauzalitate, iar la încheierea criticii sale ajunge la propria sa, într-adevăr, destul de neaşteptată Biblioteca Runiverse LOGICA SI PSIHOLOGIE soluție dată și ciudată a problemei: în opinia sa, legea cauzalității este un postulat necesar al instinctului nostru de autoconservare și al dorinței de cunoaștere care decurge din acest instinct (p io) Această viziune ciudată, asupra căreia autorul insistă de mai multe ori, rămâne cu el complet neîntemeiată Introducerea se încheie cu o scurtă clasificare a științelor Această introducere, scrisă cu o claritate și o consecvență neobișnuite, aparține celor mai bune părți ale cărții După introducere, urmează o scurtă schiță a logicii (p -) La fel ca majoritatea logicienilor germani, autorul consideră logica ca parte a doctrinei cunoașterii Artificialitatea acestei combinații a două discipline care nu au nimic în mod esențial în comun una cu cealaltă este trădată în mod deosebit de profesori Kroman, conform a cărui logică de clasificare este o știință formală, iar teoria cunoașterii este reală (empiric) După ce a definit logica ca "doctrina dreptului, i e (?) gândire științifică", autorul explorează principalele forme logice (concepte și judecăți), principiile logice de bază (legile identității, contradicția, rațiunea a treia exclusă și suficientă) și operațiile logice (formarea conceptelor și judecăților, inferența și demonstrarea)) Dintre trăsăturile autorului, trebuie remarcat punctul său de vedere asupra legilor logice El reduce toate aceste legi la o singură lege a identității Deci legea contradicției (în formula: A nu este pop A) este, în opinia sa, doar expresia negativă a legii identității (A este A) Legea terțului exclus (M, în măsura în care nu este A, este non A) este, de asemenea, doar o formă descriptivă a legii identității, deoarece excluderea celei de-a treia posibilități exprimă doar acel adevăr bazat pe legea identității, că două propoziții contradictorii, cuprinzând întregul set de concepte cunoscute, îmbrățișează toată această totalitate (p) În fine, legea rațiunii suficiente, pe care autorul nu o separă de legea cauzalității, este doar o formă a legii identității, exprimând egalitatea acțiunii unei cauze sau efect cu un motiv (dacă se adaugă condiția B) la A, schimbându-l în C, apoi C \u d \u d A -] - B) Dimensiunea recenziei nu permite intrarea într-un studiu critic al acestui punct de vedere curios, dar foarte riscant Pentru un cititor nespecialist care dorește să se orienteze în întrebare, putem recomanda logica lui Siegwart (vol i, ed a II-a, Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE pp s , i ss , iubss , s) Interesante sunt și alte câteva păreri ale autorului Așadar, de exemplu, admite inferențe "imediate", constând dintr-o singură premisă, dar pentru asta alunga inducția incompletă din logică Inducția incompletă nu este, în opinia sa, deloc o formă de inferență logică, ci doar un fel de simplă presupunere Neavând valoare logică, inducția incompletă este inutilă și pentru știința naturii, care,

conform opiniei populare, se bazează în întregime pe ea; pentru că, în realitate, naturistul nu generalizează niciodată observațiile sale incomplete fără a constata mai întâi într-un fel că acestea au o semnificație generală Pe aceeași bază, autorul taie o analogie incompletă din logică Psihologia ocupă aproape trei sferturi din carte (-) Potrivit prof Psihologia lui Croman este o știință empirică-a priori bazată pe percepții directe și pe procesarea logică a rezultatelor acestora Înțelegând prin aceste "percepții directe", evident, autoobservarea, autorul din anumite motive nu menționează deloc despre observația și experimentul extern, a căror importanță pentru psihologie nu poate fi pusă la îndoială Autorul împarte expunerea sa de psihologie în trei secțiuni, inegale ca dimensiune Primul dintre ele (io -) este consacrat problemei naturii fenomenelor mentale Ne cunoaștem direct doar stările și activitățile noastre mentale De aici concluzionăm, pe de o parte, despre cauza externă a acestor stări, lumea obiectivă, iar, pe de altă parte, despre purtătorul intern, subiectul lor Proprietățile acestui subiect ne sunt cunoscute într-o măsură suficientă din experiență: pe baza acesteia din urmă, trebuie să îi atribuim unitatea, exprimată în unitatea conștiinței, și capacitatea de a simți, simți, voi, sta în interacțiune cu existenţa materială şi ne proiectăm stările în afara noastră Dar nu putem spune nimic despre natura sa Autorul respinge materialismul, dualismul spiritualist și neo-spinozismul sau, așa cum îi spune el, duplicitatea, evitând orice ipoteză pozitivă Este dificil să fim de acord cu ultima opinie: dacă proprietățile subiectului stărilor mentale ne sunt cunoscute, atunci cu greu se poate susține că natura sa ne rămâne încă necunoscută În a doua secțiune (-) sunt luate în considerare principalele forme Biblioteca "Runivers" LOGICA SI PSIHOLOGIE suntem viata spirituala Urmând în esență clasificarea obișnuită a fenomenelor psihice, autorul investighează în ordine "viața ideilor", "viața sentimentului" și "viața voinței" Primul capitol al tratatului de reprezentări, care conține o analiză excelentă a senzațiilor, trebuie recunoscut ca fiind cel mai bun din întreaga carte În capitolul următor, autorul ar trebui să noteze o teorie a asocierii foarte ciudată și interesantă În opinia sa, sunt asociate doar acele reprezentări, care servesc ca membri complementari reciproc ai unui întreg comun; astfel, de exemplu, sunt elementele unei imagini spațiale, proprietățile unui lucru, numele pentru un set de proprietăți cunoscute ale unui lucru sau o clasă de lucruri, semnele scrise pentru un nume Pe această bază, autorul respinge asocierea prin similitudine și opoziție și pune o asociere generală de adăugare în locul tuturor formelor acceptate în mod obișnuit El distinge două procese de adunare: unul, când asociația trece treptat de la membrii individuali ai grupului la întreg, iar celălalt, când pleacă de la cadrul general abstract al întregului și trece succesiv la elementele individuale care îl umplu Totuși, nu se poate spune că autorul a reușit să susțină acest punct de vedere în mod suficient de convingător și, într-adevăr, este cu greu posibil să-l susțină deloc Dacă sunt asociate doar elemente complementare ale unui întreg, atunci de unde provine acest întreg? Desigur, ea însăși este în primul rând produsul asocierii și tocmai al asocierii prin asemănare și contiguitate Mult mai puțin demnă de remarcat este o altă originalitate a autorului - viziunea sa asupra relației proceselor mentale cu activitatea de reprezentare De asemenea, autorul nu găsește posibil să tragă o linie ascuțită între gândire și reprezentare, cum să se separe gândirea de fantezie Dacă o reprezentare are forma unei imagini percepute pasiv, neanalizată, atunci un gând

este aceeași reprezentare, îmbrăcat doar sub forma unei judecăți logice "De la ideea: "casă frumoasă" la gândul: "casa este frumoasă" este doar un pas mic Autorul a căzut aici într-o neînțelegere evidentă O "casă frumoasă" nu este deloc o reprezentare, pentru că nu ne imaginăm niciodată vreo "casă" "frumoasă"; este o judecată sau un gând obișnuit, o altă formă a căruia ar fi expresia: "casa este frumoasă" In reprezentare dan intotdeauna Biblioteca Runiverse RECENZIE carte și anume, o imagine neanalizată care primește o formă logică și verbală definită doar atunci când o coordonăm sub forma unei judecăți cu un anumit set de concepte generale (de exemplu, cu conceptul de iad și cu conceptul de "frumos") Dar atunci diferența dintre reprezentare și gândire va fi destul de mare: reprezentarea este un anumit tip de conținut mental în care conținutul percepției este reprodus mai mult sau mai puțin exact, iar gândirea este coordonarea logică a mai multor conținuturi mentale (reprezentări și concepte) În general, trebuie remarcat faptul că conceptul de reprezentare al autorului este vag și lipsit de orice granițe definite Acest neajuns, care se face simțit de-a lungul întregii cărți, determină și opinia autorului că "a gândi în sens strict și științific înseamnă a fantezi după anumite legi, după legi care fac rezultatul corect sau, mai bine, în același mod corespunzător la realitate cum îi corespundea punctul de plecare al procesului" (pp - , etc) Fără a distinge ideile de gânduri și concepte, autorul trece în mod natural cu vederea faptul că gândirea și fantezia diferă nu numai prin legile lor, ci și prin obiectele lor: dacă ideile și conceptele servesc ca obiect al gândirii, atunci fantezia operează exclusiv cu idei Remarca autorului că nu se știe cine a avut o gândire mai ingenioasă și o fantezie mai ingenioasă, un astfel de poet ca Shakespeare sau un astfel de gânditor ca Newton (p ibb,), poate fi adevărată, dar din aceasta încă nu există niciun motiv pentru a confunda aceste, fără îndoială, acte mentale strâns legate Autorul este mai puțin original în următoarele capitole ale acestei secțiuni, dedicate "sentimentelor voinței" Autorul împarte sentimentele în patru clase: individuale, logice, estetice și etice, dintre care fiecare este împărțită în două grupe, primitive sau fizice și complexe sau ideale: Ca să nu mai vorbim de identificarea incorectă a sentimentelor complexe cu idealul și simplu cu fizicul , ultima subdiviziune este complet artificială și nu poate fi realizată Într-adevăr, ce fel de sentimente logice sau morale pot aparține categoriei fizice? Cu toate acestea, imposibilitatea unei aplicări complete a acestei clasificări Biblioteca "Runivers" LOGICA SI PSIHOLOGIE autorul însuși este mai conștient Pe lângă aceste patru clase principale, autorul admite o altă clasă de sentimente amestecate, căreia îi aparțin sentimentele religioase Autorul atribuie sentimentului o semnificație enormă pentru toate aspectele vieții spirituale Voința, în sensul larg al cuvântului, este, prin definiția autorului, reacția subiectului la acele modificări ale stărilor sale, care își găsesc exprimarea în senzații, idei și gânduri, iar evaluarea lor - în sentimentele care însoțesc din urmă Voința în sensul propriu sau voința conștientă, totuși, apare numai atunci când o decizie complet clară și o capacitate deosebită de a accelera sau întârzia în mod deliberat reacția sunt combinate cu această reacție Dacă sentimentul este direct dependent de reprezentare, atunci voința este în aceeași dependență de sentiment Sentimentul, combinat cu o anumită idee, dă un motiv pentru un act de voință; de asemenea, îi determină scopul și direcția Scopul fiecărei acțiuni a voinței este autoafirmarea individului, exprimată în cel mai deplin și profund simț al plăcerii Nici cele mai înalte acțiuni morale nu constituie o

excepție de la această regulă, deoarece indiferent de forma pe care o îmbracă idealul moral, baza lui psihologică este întotdeauna aceeași, cel mai mare sentiment de plăcere combinat cu ideea Diferența dintre acțiunile moral bune și moral rele constă doar în faptul că în primele afirmarea de sine a individului este în acord cu interesele tuturor, iar în cele din urmă le contrazice În ceea ce privește problema liberului arbitru, autorul aparent înclină spre indeterminism, deși refuză să adere deschis la orice soluție definitivă a acestei probleme insolubile din punct de vedere științific În cele din urmă, a treia secțiune a psihologiei (-) este dedicată studiului interacțiunii specifice a elementelor individuale ale vieții spirituale Aici autorul vorbește despre temperamente, individualitate, caracter, personalitate, caracteristicile psihologice ale raselor, naționalităților, moșiilor, profesiilor, generațiilor, vârstei și sexului Fenomenul personalității, teoretic puțin înțeles în general, nu își găsește elucidarea cuvenită nici măcar la autor ' Fără îndoială că cartea prof Cromana ar câștiga dacă R* Biblioteca Runiverse RECENZIE, carte pentru a elimina din ea unele dintre particularitățile notate mai sus, pe care autorul le numește cu modestie "vederi eretice" Cu toate acestea, cu aceste opinii eretice, ea merită toată atenția Oricare ar fi propriile concluzii ale autorului, el nu trece niciodată la suprafața problemelor pe care le atinge și le investighează serios și profund El tratează opiniile și ipotezele controversate cu o critică solidă, ceea ce îi permite să rămână la fel de independent atât de vechile tradiții filozofice, cât și de noua modă filosofică Autorul are un tact literar de invidiat, care aduce un echilibru adecvat prezentării sale și conferă polemicilor sale un ton calm și domnesc La toate acestea el scrie remarcabil de clar și simplu Citiți cartea cu interes și util nu numai pentru începători, ci și pentru specialiști P Sokolov Despre imposibilitatea unei explicaţii pur fiziologice a vieţii spirituale a omului Studiu apologetic al rectorului Seminarului Teologic din Kiev, arhimandritul Boris Harkov, În acest eseu, care este o continuare a unei serii de studii despre "începutul lumii" și "natura Infinitului", autorul trece la întrebarea "existenței sufletului, ca început independent al spiritualității" viaţă " Studiul acestei probleme este necesar deoarece, potrivit autorului, în prezent "există opinii larg răspândite asupra vieții spirituale a unei persoane ca un produs excepțional al organismului său fizic" "Ca și în Europa de Vest, la fel și printre noi printre fiziologi există o dorință foarte vizibilă de a explica toate fenomenele mentale prin analiză pur fiziologică, de a le reduce la stări și modificări ale corpului, în special acea parte care este cunoscută sub numele de nervos sistem Fiziologii care stabilesc astfel de scopuri neagă psihologiei dreptul de a exista ca știință specială a spiritului sub științele naturii și o consideră doar o parte a fiziologiei, numind-o fiziologia sistemului nervos Autorul descrie pe scurt istoria psihologiei materialiste în Franța (Diderot, Holbach, Lametre, Cabanis, Brusse-G Garnier, Lelu etc), în Germania (Feuerbach, Moleshott, Focht, Buchner, Ksolbe etc) și în Rusia (Sechenov, Sokolovsky^} Biblioteca Runiverse LOGICA SI PSIHOLOGIE ; Zelensky, Kovalevski) Împotriva explicaţiei materialiste a fenomenelor psihice, autorul formulează următoarele obiecţii - Fenomenele psihice sunt complet inaccesibile observării fizice exterioare; un fenomen psihic nu poate fi perceput de niciunul dintre organele simțurilor externe; având o natură specială, fenomenele psihice sunt, de asemenea, supuse unei analize speciale, în conformitate cu natura lor specială Așa cum observarea acestor fenomene se realizează într-un mod intern, direct,

tot așa analiza lor trebuie să fie internă, directă "O încercare de a înțelege sufletul ca un rezultat particular al materiei trebuie să se încheie cu o neînțelegere decisivă a fenomenelor mentale, deoarece mișcările materiale nu pot duce la unitate și universalitate, aceste predicate constante ale vieții conștiente a sufletului" (Ferrieg) Sunt date opiniile fiziologilor care recunosc imposibilitatea descoperirii și explicarii fenomenelor psihice cu ajutorul unei singure analize fiziologice (Ludwig, Du-Bois Reymond, Firordt, Fikk etc) Alăturarea necondiționată a concluziilor despre imposibilitatea materiei? explicarea listestă a fenomenelor psihice, ne vom permite să nu fim de acord cu autorul că această viziune materialistă în timpul nostru este "foarte des întâlnită" în domeniul științei Dimpotrivă, acest punct de vedere a fost complet abandonat și chiar și printre reprezentanții așa-zisei "psihologie fiziologică" remarcăm o atitudine polemică față de materialism De exemplu, unul dintre ei, Wilhelm Wundt, în F ! Psihologia zoologică" (Vol II, p SS) apare cu un stoc incomparabil mai mare de argumente împotriva materialismului decât a făcut-o autorul lucrării luate în considerare Același lucru trebuie spus despre Höfding în "Psychologie" sa (cap Seele und Kõrper) "Dorința de a explica toate fenomenele mentale prin analiză fiziologică pur externă" poate fi observată doar în rândul acelor fiziologi care nu sunt complet familiarizați cu psiho-științifice, bazate pe filozofic! / eu ori ea E Chelpanov Diverse direcții în logică și principalele sarcini ale acestei științe Componența Privatdozent Imper Universitatea Harkov P Lakefelds (sic) Harkov Prezenta nota a filologului nu va atinge filozoficul Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți problemele ridicate de cartea în cauză Orice lucrare științifică în care elementul istorico-critic joacă un rol major *) este supusă discuției nu numai din partea subiectului imediat al cercetării, ci și din partea cerințelor generale, care în domeniul corespunzător trebuie să satisfacă toate cele serioase funcţionează, oricât de eterogene ar fi subiectele lor speciale Metode de apel cu sursele, selectarea și verificarea materialului, minuțiozitatea mai mare sau mai mică a interpretării acestuia, completitudinea și acuratețea datelor literare, acuratețea informațiilor raportate - într-un cuvânt, nivelul de erudiție al autorului sunt factori importanți în deciderea problema coerenţei ştiinţifice a lucrării Vom lua în considerare trăsăturile distinctive ale disertației domnului Leikfeld din acest punct de vedere În Prefață, el declară ca sarcina sa este "apărarea logicii formale, așa cum a fost dezvoltată încă de pe vremea lui Aristotel" În consecință, Aristotel este cel care primește locul principal în primul capitol Al -lea (p ss), al IV-lea (p CC) și al V-lea (în locuri diferite) se opresc pe ea; în cele din urmă, în al șaptelea se repetă că logica "și acum trebuie să-și stabilească sarcinile de bază pe care le urmărește Aristotel" Se părea că, cu o asemenea viziune asupra chestiunii, domnul L era obligat: i) să se familiarizeze cu cea mai autorizată ediţie a lui Aristotel;) atunci când citați textul acestuia din urmă, să nu vă abateți necondiționat de la ediția la care aderă publicația, la paginile căreia se fac trimiteri;) atunci când traduceți Aristotel, străduiți-vă pentru transmiterea eventual corectă a cuvintelor sale Cum acționează domnul L în aceste privințe? Nu folosește nicăieri ediția academică de la Berlin a lui Aristotel și nici măcar nu știe că cu desemnarea paginii (coloană și rând) Aristotel este citat în prezent doar din această ediție Când domnul L se referă la Κατηγορία:, Περί ερμηνείας, Αναλυτικά, Τοπικά și Περί σοφιστικών έλέγχων, το citează capitole și pagini care nu sunt de înțeles Weitz,

*) Din cele șapte capitole în care domnul L și-a împărțit tratatul, primele șase sunt consacrate analizei istorice În "Regulamentele" publicate (Varșovia,) de autorul operei sale, primul scrie: "A înțelege adevăratele sarcini ale științei logicii este posibilă numai printr-o examinare istorico-critică a diferitelor direcții logice^ Biblioteca "Runivers" LOGICA si psihologia un Iog Bule; când se referă la una dintre celelalte lucrări ale filosofului (există indicii de Φυσική ακρόασις, Τά ¡ΐ́£τά τά φυσικά și Hθικά Νικομ,άχεια), apoi scrie paginile lui Didotiana the marginal by the way, paginarea lui Becker peste tot) După cum se dovedește, autorul a început să citeze conform lui Boule din întâmplare, adică, fără a observa că ediţia sa departe de a cuprinde întregul lui Aristotel: în viitor, L a fost nevoit să se îndrepte către un alt text Dar este curios că pentru așa-zis "Totuși continuă să recurgă la Boulay și, pentru a completa comicul, scrie de fiecare dată cu o acuratețe transparentă și scrupuloasă: ^ "Opera omnia" aristotelic, rec J Th Buhle Vol I-III Biponti - Alte cuvinte, domnule Leikfeld, dar a avut la îndemână o copie defectuoasă a Boulet-ului deja incomplet, adică din cele cinci volume publicate, el știe doar primele trei, b") se înșală cu șaptezeci și cinci de ani în determinarea anul ediției din care a studiat lucrările logice ale lui Aristotel când și-a scris cercetările Boulet s-a născut în "Aristotel" său se referă la - De asemenea, este evident că dl L nici măcar nu a citit prefațele lui Boulet la fiecare volum: ele sunt întotdeauna marcate cu anul și explică după ce principii s-a ghidat editorul, ce manuscrise a colat, cum a modificat distribuția text în capitole, etc Aceste informații nu sunt indiferente pentru un lucrător științific, cât de repede a dat preferință publicării lui Boulet și, prin urmare, nu era nevoie ca domnul Lakefeld să le ignore S-ar putea indica cu ușurință multe exemple de atitudine neglijentă a domnului Leikfeld față de textul lui Boulet Cu toate acestea, toate aceste neajunsuri pot fi considerate fleacuri, dacă le comparăm cu greșelile făcute de domnul Leikfeld în traducerea lui Aristotel însuși, țări s *) ' "Există patru tipuri de raționament: științific, dialectic, sondaj și eristic Științifice sunt acele raționamente în care ne bazăm pe principiile inerente acestei științe și nu întocmim o dovadă silogistică bazată pe opinii Omitem câteva cuvinte grecești puse între paranteze de traducător, întrucât îl analizăm pe cel controversat în mod special Biblioteca "Runivers" O B - OP b K N i g b cei care trebuie să răspundă raţionamentelor noastre cu ^ ^dialectice se pot numi argumente în care pornim din poziții probabile și, silogisme construite, evidențiază contradicții care sunt inevitabile într-o soluție diferită a problemei); raționamentul de sondare are loc atunci când ne bazăm pe opiniile acelor oameni care răspund la raționamentul nostru), și pe ceea ce ar trebui să știe toți cei care pretind că au cunoștințe); în cele din urmă, eristic ar trebui să fie numit astfel de raționament silogistic sau cvasi-silogistic, care se bazează pe ceva care pare probabil, dar, de fapt, nu este deloc probabil Toată lumea va fi de acord că o astfel de "traducere" nu poate decât să-l facă pe Aristotel să pară ridicol în ochii celor care, nefiind în stare să-l controleze pe domnul Leikfeld, îl vor crede pe cuvânt că a transmis cu adevărat sensul originalului Aici totul este incoerent, confuz, stângaci, necugetat Nu se poate vedea scopul acestei clasificări a raționamentului, nu se poate vedea principiul general care stă la baza acesteia Iată un set sălbatic de cuvinte - și nimic mai mult Въ сущности же, разумѢется, Аристолеть ничуть не вынаъ вы томъ что ему приписьй ваъ Leikfeld Acesta este originalul grecesc: "Există patru

feluri de discursuri, didactice și dialectice și concludente și argumentative, didactice, dar ale principiilor familiare fiecărui subiect și niciunul dintre) Какъ можно в своемь разсудженiи исодiтъ изъ мнѣний тѣхъ, кому на это разсудженiи исодiтъ изъ мнѣний тѣхъ, кому на это разсудженiи? И почему же "приходится* объесное "отвѣчать* на него?) Autorul lasă netraduse cinci cuvinte din textul grecesc, gândindu-se, probabil, că sunt complet de prisos) Care este "dialectica" aici? Și de ce o astfel de metodă nu este științifică? Întrucât premisele sunt "probabile" și "soluția" se dovedește a fi singura satisfăcătoare, adică toate celelalte decizii demne de condamnat, atunci unde este neștiințificul? Mai mult, este convenabil, încă "silogisme construite" să evidențiem contradicțiile inevitabile, cu o soluție diferită a întrebării? Și care sunt contradicțiile de înțeles aici?) Din nou, raționament bazat pe opiniile celor care răspund la aceste raționamente!) De ce este menționat acest lucru aici? Ce categorie ciudată de "raționament" în care ne bazăm pe ceea ce este în mod necesar cunoscut oamenilor de știință presupusi] Biblioteca "Runivers" LOGICA SI PSIHOLOGIE de glorie fără răspuns raționorii (vezi pentru că ei cred ghicitorul), dialecticienii sunt printre gloriosi, silogiștii-contradicții, cei pefastici sunt printre cei care încearcă apocrinoenf și ananakaienii văzuți de pretendentul au știința (pe drum, se distinge la alții) , cele argumentative din fenomenele •glorioase nu silogiste sau fenomene silogistice Nu este greu să dezvălui adevăratul conținut al acestui pasaj Se știe cât de strict Platon și Aristotel disting între cunoaștere și opinii Acesta din urmă caracterizează ambele zone respective cu cuvintele αποδεικτικόν și διαλεκτικόν, ca zone de evidență și raționament Ceea ce, prin ascensiunea treptată de la cauzele imediate la cele mai îndepărtate, poate fi readus la premisele sau principiile originale, adică la adevăruri direct evidente, este clasificată de ei drept cunoaștere, deoarece se sprijină pe baze solide, de neclintit Cel care știe este potrivit, așadar, numai pentru predare, adică unde este nevoie exact de o metodă demonstrativă de prezentare, motiv pentru care Aristotel o numește "didaskal", adică "mentorat", "didactic" Aici o parte vorbește cu totul, de altfel, fără a pune întrebări în sine (fără a provoca, deci, răspunsuri), dar și fără a fi întreruptă de ascultător, "căci elevul trebuie să aibă încredere" *): toate nedumeririle care pot apărea în el va fi în a lor timpul este clar, iar el nu riscă să fie înșelat O altă metodă de raționament este aplicabilă în acele cazuri când nu avem un teren fundamental ferm sub picioare și, prin urmare, nu ne-am format încă convingeri convingătoare Apoi trebuie să căutăm adevăruri: începem să comparăm puncte de vedere mai mult sau mai puțin comune, sau păreri aparținând unor personalități autorizate **), ne asigurăm că acestea *) Aceasta se spune în acele cuvinte pe care domnul Leikfeld le-a omis în traducere, deși ar fi trebuit să-l facă să creadă că a înțeles greșit "διδασκαλικός **) G Leikfeld crede că τα ένδοξα sunt "poziții de probabilități" Între timp, însuși Aristotel explică în ce sens folosește acest termen Vezi sus eu, eu p ioo b i G Leikfeld a fost derutat de "probabilia*" traducerilor latine, pe care le-a interpretat eronat în sensul francezului "probabil*" Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE opiniile sunt în contradicție reciprocă; contemplare: ancheta meditativă sau contemplativă (λόγος διαλεκτικός) elucidează elementele unei întrebări și o deplasează prin diverse combinații către o soluție Acest al doilea tip de gândire este, de asemenea, științific, iar Aristotel însuși, și gânditorii de mai târziu și oamenii de știință din timpul nostru recurg constant la el În ceea ce privește cea de-a treia

categorie, experimentală, de raționament, aceasta este, până la urmă, predominant caracteristică lui Socrate și perioadei ulterioare: aici întrebări binecunoscute sunt puse direct în conversația orală În cele din urmă, sarcina celei de-a patra categorii, ceartă sau adversar, este de a depăși adversarul cu orice preț Totuși, nu vom intra în analize suplimentare ale relației domnului Leikfeld cu Aristotel: exemplul dat este suficient Să vedem dacă Cicero a fost mai ghinionist, dacă autoarea nu a încercat să-și transmită părerile mai corect Pe țări Al -lea domnul L , referitor la astfel de definiții ale logicii, "unde conceptul de știință este amestecat cu conceptul de artă", spune următoarele: "Deja la Cicero întâlnim ceva asemănător El definește logica, numind-o, este adevărat, în cea mai mare parte διαλεκτική și doar uneori λογική, ca "ars bene disserendi et vera ac falsa dijudicandi" Acolo unde acest Cicero definește logica în acest fel, domnul L nu spune Dacă ne întoarcem la Cicero însuși, atunci orice încredere în mărturia domnului Leikfeld este complet pierdută Într-adevăr, în dialogul de orat II, , Antony * opunându-se lui Catulus, remarcă: "ex tribus istis clarissimis philoso-phis, quos Romani venisse **) dixisti, videsne Diogenem eum fuisse (în contrast cu ambii camarazi, deci), qui diceret artem se tradere bene disserendi et vera ac falsa dijudicandi, quam verbo Graeco διαλεκτικήν appellare^ In hac arte, si modo est haec ars, nullum est praeceptum quomodo veruna inveniatur, sed tantum est, quomodo iudicetur " Şi astfel, domnul L i-a atribuit lui Cicero că *) Sus VI, p b **) Vorbim despre celebra ambasadă din , care era formată din Diogene Stoicul, Carneade Noul Academician și Critolaus Peripateticul Biblioteca "Runivers" LOGICA si psihologia definiția dialecticii, care în disertis verbis este recunoscută ca fiind deosebit de stoică, iar fața operei lui Ciceron care comunică punctul de vedere al lui Diogene se îndoiește chiar dacă este sănătos să numim dialecticii cuvântul "ars" Dar mai mult decât atât: atât aici, cât și într-o serie de alte locuri ars este folosit de Cicero în sensul nu de "artă" deloc, ci de teorie Cicero are chiar un contrast: "Res mihi videtur facultate ("după fezabilitate", "în practică*) praeclara, arte ("în teorie") medio cris" *) După ce a pierdut din vedere sensul dat al cuvântului ars, domnul Leikfeld se înșeală și în privința scriitorilor de mai târziu, la care apare același termen Nu auzise niciodată că ars a trecut foarte devreme în sensul "manual", adică un manual care expune o teorie cunoscută El ignoră complet utilizarea tehnică a cuvântului artă în franceză**) Nici atunci nu se jenează că J Simon, "după ce a prezentat o definiţie generală a logicii, o împarte în două părţi: la science et l'art de la logique", iar a doua secţiune consacră metodologiei, i e nu artă, ci teorie Dar, poate, domnul L , pe lângă eroarea indicată, cercetează cu soliditate științifică diferiții reprezentanți ai științei sale? La această întrebare se răspunde elocvent prin ceea ce găsim la paginile și Citim aici, de exemplu: "Genul Boethius în după R Chr " Acesta ar fi preluat din Prantl, dar de fapt acesta din urmă (I, p) spune: "geb um ", iar în acest caz "aproximativ * poate însemna o diferență de timp de zece ani În plus, în rezumatul rusesc al lucrării domnului Leikfeld, există brusc un discurs despre "Thomas v Aquino", despre "Petrus v Auvergne etc Notă Al -lea autor ne explică în mod necesar că "von" este din, iar pentru această informație prețioasă cititorul rus îi este, desigur, sensibil recunoscător, dar la pagina același cititor se întreabă din nou involuntar de ce, de exemplu, sună Vikenty Bovezsky în cartea rusă "Vincenz v Beauvais Dintre gafele referitoare la ultima literatură, mai ales *) Deorcit II, , **) Mai recent, în Franța, de

exemplu, gramatica a fost definită ca "Part de parler et d'écrire correctement", adică intelege teoria Biblioteca "Runivers" • RECENZIE de cărți unul dintre cele mai zgomotoase nume ale timpului nostru este izbitor Deja pe pagina i-a, în nota i-a, citim: "celebrul om de știință francez B, St Hilaire a fost pe deplin de acord cu acest punct de vedere etc G Lakefeld nu știe că este absolut imposibil de abreviat în acest fel, deoarece Barthélemy nu este numele dumnezeiesc al acestui scriitor (numele lui este Jules), ci o parte integrantă a numelui său de familie Nu vedem niciun motiv să ne oprim mai în detaliu asupra cărții domnului Leikfeld Să ne abținem și să facem o judecată generală despre asta: faptele vorbesc de la sine Lăsăm cititorului să tragă o concluzie adecvată din ele G Zenger ISTORIA FILOZOFIEI Corespondența lui Benedict de Spinoza, cu un apendice al biografiei lui Spinoza I Colerus Transl din latină L Ya Gurevich, editat și cu note de A L Volynsky Cu portretul și facsimilul lui Spinoza SPb Corespondența lui Spinoza nu oferă material deosebit de bogat pentru studierea concepțiilor sale filozofice; cu greu este posibil să găsești ceva în el care să nu fie conținut în cele publicate, s-a terminat yaykh sau neterminate, lucrări ale lui Spinoza Când este dificil sau punctele obscure ale filozofiei lui Spinoza - un gânditor departe de a fi clar, cu toată severitatea aparentă a dovezilor sale - trebuie să-și explice scrisorile prin scrierile sale și nu invers; în special, cititorul rus al corespondenței lui Spinoza ar fi probabil în mare dificultate dacă nu ar avea la îndemână o traducere în limba rusă a Eticii sale Dar pentru aceasta, corespondența lui Spinoza este de un interes biografic neîndoielnic: nu avem un material mai bun pentru a descrie figura morală a lui Spinoza; personalitatea strictă, restrânsă și, în același timp, remarcabil de simplă și umană a lui Spinoza - unul dintre cele mai ideale tipuri din istoria omenirii - într-o imagine întreagă, vie și completă, uneori în trăsăturile sale cele mai subtile și evazive, este a dezvăluit în această corespondență, la fel ca cercul de prieteni și cunoștințe, mediul său spiritual Conform acestei corespondențe, puteți compune singur Biblioteca "Runivers" ISTORIA FILOZOFIEI o idee despre natura muncii filosofice Spinoza; Etica sa, una dintre cele mai perfecte și complete ca formă de lucrări din istoria filosofiei, publicată aparent ans einem Guss, după cum spun germanii, este rezultatul a peste zece ani de muncă minuțioasă, a căror parte principală a fost folosită tocmai pentru finisarea formală a sistemului, pentru aducerea lui într-o formă "geometrică", care în secolul al XVII-lea era considerat idealul expunerii științifice Toate acestea reiese cu suficientă claritate din corespondența lui Spinoza Pentru literatura filozofică rusă, traducerea corespondenței lui Spinoza este, desigur, o achiziție valoroasă, deși nu este deloc accesibilă întregului public interesat de filosofie Foarte elegantă și exemplară din punct de vedere tipografic, ediția va face din "Corespondente" un ornament oricărei biblioteci filosofice O soartă remarcabilă a avut-o pe Spinoza în această privință: în toată literatura filozofică, nicio altă scriere nu a fost publicată cu atât de lux precum ediția lui Van Vloten a lui Spinoza sau traducerile în rusă ale sale Etică și corespondență și nici un filozof, probabil, nu a trebuit să experimenteze atât de puțin lux ca Spinoza Traducerea Corespondenței s-a făcut fără probleme și, evident, cu mare drag față de chestiune; micile erori, care sunt inevitabile în astfel de cazuri, nu merită să vorbim despre asta Am întâlnit o singură eroare mai mult sau mai puțin gravă: on p , într-o scrisoare către Oldenburg, există o astfel de frază; la ipoteza mea, pentru că împreună cu Münsterberg văd

cauza oscilaţiilor în aparatul motor* Că Wundt nu a permis niciun fel de "oscilații ale apercepției" misterioase se poate vedea din Physiol- ul său Psih , II, c*) Nu vreau să-l infirm nici pe domnul Lange, nici pe Münsterberg - scopul meu este să arăt că Münsterberg și domnul Lange, care îl urmează, interpretează greșit teoria apercepției a lui Wundt și, în asemenea condiții, orice respingere a acesteia poate fi doar ignoratio elenchi Mă întorc la observațiile la articolul "Elementele voinței" G Lange spune: "De obicei, voința și fenomenele volițională sunt considerate ca un impuls conștient complet original și mai departe de necompunet către acțiuni, precedându-le în timp " Este păcat că autorul nu a indicat exact care dintre psihologi numește această voință Cred că acesta este doar un concept obișnuit de voință și în niciun caz științific În orice caz, impulsul conștient nu poate fi decât un ingredient al voinței și nicidecum voința în ansamblu "Voința", spune domnul Lange, "este considerată un impuls conștient către acțiune În cursul următorului studiu, intenționez să arăt că un astfel de impuls nu există deloc în conștiință " Văd în aceasta o contradicție directă: cum încearcă domnul Lange să demonstreze absența unui impuls conștient în conștiință? Evident, domnul Lange intenționează să demonstreze ceva cu totul diferit! "Așadar, spune domnul Lange în continuare (p), am redus voința la un impuls de inervație care precede orice mișcare conștientă Voința și acest impuls nervos sunt în esență unul și același Acum ne confruntăm cu cea de-a doua întrebare principală de cercetare, și anume următoarea: acest impuls nervos de mișcare are loc în conștiință, așa cum se crede de obicei, sau este inconștient, adică reprezintă un singur proces fiziologic? *) ffHa acest proces (Wundt indică schema fiziologică a apercepției) ar trebui privit ca căptușeala senzuală a tensiunii și a concentrării atenției Fixarea monotonă a atenției asupra unei reprezentări este posibilă numai prin intermediul tensiunilor variate și slăbirii tensiune Căci inervațiile de aceeași natură sunt posibile numai sub formă de excitații repetate etc Cum diferă teoria domnului Lange de aceasta? Și unde a redus Wundt fluctuațiile apercepției la fluctuațiile apercepției? Biblioteca "Runivers" E CHELPANOV Voința, așa cum recunosc toți psihologii, este invariabil un act de conștiință și niciun psiholog nu a numit vreodată un impuls nervos voință Prin urmare, a-l reduce la un impuls nervos și apoi a demonstra că este inconștient, este cea mai evidentă petiție de principiu Mi se pare că motivul principal al ambiguității și contradicțiilor constă în faptul că domnul Lange confundă două concepte diferite, și anume, impulsul de inervație precedând actul volitiv și impulsul de inervație care participă la actul volițional însuși și chiar la fiecare senzație motorie *) Iată cum îmi imaginez această întrebare Dacă senzațiile motorii pasive sunt determinate de diverse senzații care vin de la periferie, atunci întrebarea este dacă avem și alte senzații în conștiința noastră (cu excepția celor periferice) atunci când facem mișcări volițională active Unii psihologi susțin punctul de vedere conform căruia pentru un act de voință trebuie să existe un curent nervos special care curge de la creier la mușchi în timpul actului Senzația acestui curent nervos a fost numită de Wundt și alții o senzație de inervație Bain, Helmholtz și Makh** aderă la această teorie Dar alți psihologi au o altă părere Așa că James, autorul celebrei lucrări The feeling of effort (Boston), spune că descărcările în nervul motor nu sunt resimțite și că toate ideile noastre de mișcare, inclusiv senzația de efort, sunt senzații periferice El constată că presupunerea senzației de inervație (în *) Se pot compara, de exemplu,

Müller și Schumann, care au fost folosite de domnul Lange (Arh Pflüger, vol , p) pe care domnul Lange, ca și Müller, James și alții, încearcă să le demonstreze) Între timp, imaginile reproduse ale mișcării, precedând mișcările, în unele cazuri sunt clar recunoscute de noi "(asta este ceea ce domnul Lange numește ulterior elementul conștient al voinței, iar alți psihologi îl numesc impuls volitiv) De asemenea Münsterberg, Willenshandlung, , p și urm Sigivart, Der Begriff des Wollens, p ; in ero Kleine Schriften, Zweite Reihe Freiburg *♦) Existenţa acestui curent centrifug este însă acceptată de apărătorii săi, aparent, în general pentru toate actele motrice De exemplu Bain, Les Sens et Vint , p ; Wundt, Phys Psih I, Pentru mai multe despre aceasta vezi James, Outlines of Psychology, , II, pp cc; Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ sens nominal) este complet redundant Ideile kinestezice (adică un complex de senzații periferice) sunt singurele antecedente psihice care determină trecerea diverșilor curenti nervoși de la creier la mușchi Nu există nicio dovadă introspectivă a existenței senzațiilor de inervație*) El citează, printre altele, experimentele lui Bloch, care indică absența senzației de inervație**) Bloch a arătat că acuratețea estimării spațiale nu se schimbă în general dacă facem mișcări voliționale sau involuntare Acest lucru, în opinia sa, dovedește că senzația de inervație în primul caz nu adaugă nimic pentru a determina poziția penisului Mi se pare că cercetările domnului Lange ar trebui plasate aici El a dovedit într-un alt fel ceea ce James a presupus anterior, de exemplu, și a demonstrat experimental pe Bloch, și anume că inervația, adică curentul nervos care merge de la creier la aparatele motorii nu este conștient Dar acest curent nervos nu trebuie, mi se pare, să fie confundat cu impulsul de inervație, care este considerat de unii psihologi ca fiind unul dintre ingredientele voinței Ce înseamnă afirmația domnului Lange că "partea conștientă a procesului volitiv, i e sentimentul efortului, este doar suma senzațiilor figurative care însoțesc mișcarea deja în curs de desfășurare", sau că "voința conștientă, dacă scoatem din ea elementul cognitiv, nu este decât un tsamyalet al senzațiilor periferice ale mișcării?" Dacă îl înțeleg corect pe domnul Lange, aceasta este ceea ce James numește "imaginea anticipativă a unei mișcări", aceasta este ceea ce Münsterberg numește o senzație de inervație (în in-tialgefühle a lui Stricker), care nu este altceva decât o reproducere de memorie a acelor periferice complexe senzații de mișcare care preced mișcarea Din aceasta, se pare, diferența care există între sentimentul de inervație, care este același cu un curent nervos cerebrovascular, și sentimentul de inervație, care este același cu imaginea anticipativă a mișcării, pare să fie clară Scriitorii cu care dl La *) James, Quilines of Psychology, , pp - , **) Acolo æd', p ***) Acolo p Biblioteca "Runivers" E CHELPANOV Lange converge în înțelegerea naturii impulsului de inervație, de exemplu Münsterberg şi James nu îl identifică deloc cu curent centrifugal ♦) Și așa, domnul Lange a intenționat să demonstreze că impulsul conștient de a acționa în conștiință nu există deloc, ci doar a demonstrat că nu simțim curentul nervos centrifugal, deoarece impulsul conștient (în terminologia altor psihologi), după cum sa dovedit, este exact ceea ce dl Lange numește partea conștientă a voinței E Chelpanov *) Vezi Münsterberg, Marea Britanie soch , p - Biblioteca Runiverse ANEXA I Materiale pentru istoria filosofiei în Rusia*) - (Continuare) IX H N Strahov Nick Nick Strahov, fiul unui protopop din Belgorod, s-a născut la octombrie După absolvirea seminarului din Kostroma în , anul următor a intrat la Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic Sf ъ După absolvirea în ,

N N a mers la Odesa ca profesor de fizică și matematică, iar un an mai târziu a fost transferat la Sankt Petersburg ca profesor de istorie naturală După ce s-a pensionat în , participă la "Epoca", Patria Zap "(ediția Donekrasov), "Zarya și alte publicații În - servește la Biblioteca Publică În prezent, este membru al Comitetului Academic din cadrul Ministerului Educației Publice Vezi Nivaa , nr , articol de D M-ov ♦) Vezi anexa I la cele trei cărți anterioare "Întrebări de filosofie și psihologie* bl Biblioteca "Runivers" I COD U B O V S K IY H N Strahov în istoria criticii literare ocupă unul dintre primele locuri Articolele și notele sale referitoare la acest domeniu sunt lăsate deoparte (vezi: Sărăcia literaturii noastre Eseul critic și istoric, Sankt Petersburg i , de pagini - Articole critice despre I S Turgheniev și L N Tolstoi, St Petersburg , ediția a -a, , XVII + p - Însemnări despre Puşkin şi alţi poeţi, Sankt Petersburg , XIX-¡- p) Feuilletons cu conținut diferit sunt adunate în carte: "Din istoria nihilismului literar i - Scrisori de la N Kositsa Notele cronicarului etc Sankt Petersburg , XII + Pentru această carte, vezi V Burenin: Eseuri critice, Novoye Vremya oo, No ^ noiembrie); de asemenea IO Nikolaev: "Marile tradiții ", "Moscova Vd i , Nr În plus, în perioada - H N Strakhov a condus o secțiune obișnuită în Jurnalul Ministerului Educației Naționale numită News of the Natural Sciences , unde există multe note despre fenomene remarcabile din știința naturii Articole și lucrări individuale legate de filozofie: ;i Despre oasele încheieturii-I ale mamiferelor Un discurs scris pentru un master în zoologie SPb , o p De asemenea "J M N P / , , p - (partea) Sunt atinse întrebări generale despre metoda științelor naturii, clasificare etc >¿ Despre metoda științelor naturii și semnificația lor în învățământul general SPb XII- - "Dacă este o chestiune de știință, atunci a uita de metodă înseamnă a pierde din vedere însăși esența, însăși rădăcina materiei (V) Metoda este întotdeauna o chestiune a priori Este "dată științelor particulare de către știința generală, al cărei subiect este totul a priori, adică filozofie (VI) Există mult mai mult a priori decât se crede în mod obișnuit: așa-numitele concluzii experimentale coincid foarte clar cu cerințele gândirii - Următoarele patru articole sunt incluse în această carte, cu mici modificări: Despre metoda științelor observaționale Pagină - , precum și "J M N P " , i, p - (partea) Științele naturii sunt reproșate sterilitatea, uscăciunea, incoerența faptelor Acest reproș nu este corect Naturaliștii au o metodă, deși una inconștientă Principalul lucru în toată lumea Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA observația este, până la urmă, un gând, și nu faptul în sine "Orice fapt fragmentar are o valoare doar pentru că este considerat membru în sistemul unui set infinit de fapte, că presupunem legătura lui necesară cu restul faptelor" ( ) "Metodele minții sunt de acord cu ceea ce există în natură * (io) Două metode de bază ale minții sunt în curs de clarificare - clasificarea și omologia Categoriile organice Pagină - De asemenea, "J M N P " , h, p - (partea) În ceea ce privește articolul lui Edelson "The Idea of the Organism" ("Bibl, pentru Cht ss , h, pp i-") Aceste categorii sunt preluate nu din științele naturii, ci din filosofie înțelegerea organică a lucrurilor * ( ) "Categorii organice s-au dezvoltat și nu pot fi pe deplin justificate decât în logica hegeliană" ( ) "Idealismul german este generat nu numai de scepticismul englez, ci și de o mare revoluție: este cea mai deplină manifestare a unei istorie nouă, un nou spirit european* ( ) Interes pentru științele naturii Pagină - De asemenea, "Ot Zap * ι ι, , p - , la rubrica: Ştiinţele naturii ca materie de învăţământ general "Științele naturii

au un triplu interes: la fel de utile în practică, ca satisfacerea nevoilor teoretice speciale ale minții și, în sfârșit, ca hrănitoare a unui sentiment estetic" ( ) "Urmărirea științelor naturii este căutarea de noi idei; ea decurge dintr-o sursă profundă, dintr-o răsturnare filosofică în minte și nu din răspândirea utilitarismului" (v -) Științe ale naturii și educație generală Pagină - Vezi şi Epoca* , , p i- Autorul însuși formulează din acest articol o concluzie generală astfel (prefață la culegere, p IX): "Foile naturale, pentru a prinde ordinea care există în natură, tind să formeze concepte noi Acesta este trucul lor principal Fiecare termen natural-istoric, Biblioteca "Runivers" I KO L U B O V S KY fiecare diviziune a clasificării nu este altceva decât locul desemnat al unui concept, care trebuie dezvoltat și clarificat aici la deplina lui transparență* Ideea că naturaliștii ghidează inconștient nu este altceva decât conceptul de om și de viață umană Despre corpuri simple "ȘI M Н П " x j > b STR - (părți ju-th) Mai multe despre corpuri simple Ibid , , p - (partea) În ceea ce privește comunicarea lui Herschel și Dumas "Nu se poate opri doar la fapte și experimente și de aceea întregul domeniu al științei naturii este plin de prejudecăți și concluzii slabe, care, între timp, constituie adesea singurele convingeri ale naturaliștilor ( ) Semnificația filozofiei hegeliene la ora actuală "Lumina , i, p - "Împreună cu Hegel, cearta dintre filozofi s-a încheiat; a ridicat filosofia la nivelul unei științe, a așezat-o pe o fundație de nezdruncinat, iar dacă sistemul său trebuie să lupte împotriva unor opinii diferite, tocmai pentru că toate aceste opinii sunt unilaterale, exclusive ( ) De aceea este imposibil să se ridice împotriva lui Hegel asemenea obiecții, cum sunt, de exemplu, noii Schellingieni, Homiakov, Karpov, materialiștii, Feuerbach "În însăși esența concepției hegeliane se află reconcilierea tuturor punctelor de vedere, a învățăturilor, a înțelegerii lor reciproce, a contopirii lor într-una singură" ( ) În concluzie, se analizează problema semnificației filosofiei pentru științele naturii Analiza operei lui P L Lavrov: Eseuri pe probleme de filozofie practică, Sankt Petersburg Lumină , , p i- Lavrov se alătură realismului, care are multe forme uneori evazive "Construcția logică a teoriei este foarte clară; este evident că categoriile practice - plăcere, milă, sacrificiu de sine etc - trebuie deduse în mod logic din însăşi esenţa omului Trebuie să recunoaștem că este multă inteligență în această concluzie, că aceste concepte sunt elucidate din mai multe laturi și că cartea domnului Lavrov poate ridica multe întrebări cititorilor, stârni în ei critici cu privire la subiecte de cea mai mare importanță ( ) Contrar teoriei egoismului lui Lavrov, "adevăratul motor al omului-adevărat Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA Întotdeauna au existat și vor exista întotdeauna idei în activitatea eternă" (i) "Într-un mod esențial, necesar, voința este subordonată unui singur lucru - și anume, ideea libertății sale, ideea de non -subordonare, autodeterminare originală și conștientă" ( ) La acest articol, P L Lavrov a scris un Răspuns domnului Strahov (Ot Zap , , pp ιοί-) Problema liberului arbitru și esența lucrurilor este complet insolubilă Sursa oricărei activități umane este dorința de a se bucura Activitatea cu adevărat umană, morală ar trebui numită aceea care are idealurile ca sursă, iar în idei, ca impulsuri practice, se pot vedea doar formule, expresii prescurtate ale acestor idealuri "Filozofia lui Hegel nu îmbrățișează procesul de viața: cuprinde doar gândirea la viață" (dar) "Adevărata filozofie a timpului nostru trebuie să includă hegelismul, dar să nu fie cuprinsă în el" (ibid) - La acest articol: io Notă despre "Otvet v et b" "Vremya" , , p - a lui Lavrov

Lavrov nu are o metodă strictă Și Despre curcani si despre Hegel Scrisoare către editorii "Vremya" N Ko (sitsa) "Vremya" , , p - ; tot în colecţia "Din istoria nihilismului literar", Sankt Petersburg, , p - o Referitor la articolul lui M A Antonovich "Despre filozofia hegeliană" (Sovrem i,) N N Strahov dezaproba extrem de dezaprobarea de către Time a lui Hegel Mai multe despre literatura din Petersburg Scrisoare către redactorul "Vremya" despre două articole contemporane "Vremya" , , p - Semnătura: N Ko În colecţia "Din istoria nihilismului literar" pp - Împotriva articolului lui Pisarev "Scolasticii secolului XIX" ("Rus Sl " , , pp -), care neagă filozofia, precum și împotriva lui Cernîșevski (Despre cauzele căderii Romei, "Modern" , , p -), care neagă istoria Vezi R R Lament literar despre pierderea filozofiei ruse (în legătură cu scrisoarea plasată în numărul al revistei Vremeni sub titlul: Mai multe despre literatura din Petersburg, și semnată cu literele N Ko) "Rus Sl " , , p -h Pisarev nu vrea nicio gândire tiranică, contrar afirmării domnului N Ko Biblioteca "Runivers" i cod în ovskiy Un exemplu de apatie Scrisoare către editorii Vremya** cu privire la articolul domnului Antonovici "Pe pământ**" "Timpul" , i, p - În colecția "Din istoria nihilismului literar", p - Semnat de N Kosits Despre articolul lui Antonovici în sine (Sov ** ,) vezi mai jos Disputa despre sol, ca tendință literară, care a fost ținută de "Time** Ceva despre o "revista disgraziata"** Scrisoare către editorul Vremya** "Timpul" , , p - În cartea "Din istoria nihilismului literar * p - Semnat de N Kositsa Referitor la articolul lui M A Antonovich "Despre spiritul timpului** și domnul Kosits, ca expresie cea mai bună" (Sov ** ,) Pentru articolul în sine, vezi mai jos Ceva despre Buletinul Rus** "Biblia, pentru lectură , , p - În colecția "Din istoria nihilismului literar"**, p - Nu există semnătură în "Biblia, pentru lectură**, dar în colecție există: N Nelishko Împotriva reproșului "Rus Messenger * că domnul Strahov este hegelian şi slavofil Vezi mai sus VIII, Litigiu despre învățământul general "Biblia, pentru Thu "* , ju, p - În cartea "Din istoria nihilismului literar", p - Semnătură N Nelishko Slavofilism și Hegel (Însemnări ale cronicarului) Epoca** , h, p - În cartea "Din istoria nihilismului literar", p - Se recunoaște că slavofilismul s-a dezvoltat sub influența filozofiei germane Scrisoarea lui Chaadaev către Schelling retipărită G Yur kevici despre domnul Spasovich Două cuvinte despre adevăr Răspuns de la domnul Spasovich (Însemnări ale cronicarului) Epoca** , h, p zzzz- În cartea "Din istoria nihilismului literar", pp - Este ciudat că Iurkevici vorbește nu numai despre cartea domnului Spasovich, ci și despre însuși domnul Spasovich Nici domnul Spasovich nu poate fi aprobat Vezi mai sus V, Noi filosofi germani (Însemnări ale cronicarului) Epocă** , , p - În cartea "Din istoria nihilismului literar", pp - Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA Referitor la pamfletul lui Leventhal System des Naturalismi, ι ι, și articolul "Conversația dintre spiritul lui Kant și profesorul Universității din Jena Fortlage" din Psyché Noack, G Troitsky despre Trendelenburg (Însemnări ale cronicarului) Epocă, , , p io- În cartea Din istoria nihilismului literar, p - Atitudine simpatică față de recenzia domnului Troitsky despre Trend-Lenburg Pentru rechemarea în sine, vezi mai jos Întrebare fatală "Time " , , p - Semnătura: rusă De asemenea, "Lupta cu Occidentul", cartea , ed , pp ii- Pentru acest articol, "Vremya" a fost interzisă Întrebare despre semnificația culturii ruse Articolul a evocat o scrisoare a domnului Peterson în nr "Mosk Vd " și o notă de I S Aksakov în nr din The Day H N Strakhov a răspuns la ambele cu scrisori, care, însă, nu au fost publicate și au apărut pentru prima

dată abia în ed a II-a Cartea a -a a culegerii Lupta cu Occidentul, pp - , - După cum se vede din scrisoarea de răspuns a lui Katkov, publicată aici (p -), cenzura de la Moscova nu a lipsit nici măcar un rând din dl Strahov Aproape același lucru ar trebui spus despre cenzura de la Sankt Petersburg Episodul cu "Întrebarea fatală" și scrisoarea domnului Strahov către Katkov este atins de un satiric din afară (Șchedrin) în articolul: Strizham (mesaj către Ober- Swift, domnul Dostoievski), " Modern " , Paginile - sunt dedicate lui G Strahov O serie de articole despre literatura rusă "Lupta cu Occidentul", cartea , p - Articolele au fost scrise încă din , dar nu au apărut la acea vreme, probabil din cauza condițiilor de cenzură Primul articol se învecinează direct cu The Fatal Question, al doilea se ocupă de fenomene literare care nu au nicio bază Semne rele (În ceea ce privește ediția în limba engleză a Cărții despre originea speciilor a lui Darwin, traducerea sa germană făcută de Bronn, Stuttg și cea franceză făcută de Madame Clemence Roye, Par) "Time" și, p - Un fragment de aici (p -ibb) este retipărit în colecția menționată mai sus Despre metoda științelor naturii, pp - Științele naturii cred în sine, sunt pline de viață, bucurie, iar mințile dispuse spre melancolie și îndoiala se caută pe sine Biblioteca "Runivers" I K O L U B O V S K I y bucurie în acest câmp luminos al cunoașterii Cu toate acestea, studiul naturii nu este canalul principal al minții umane, astfel încât să nu ne salveze atunci când sursele principale se vor seca Secretul vieții umane constă în sine și ne pierdem sensul, de îndată ce nu despărțim omul de natură, de îndată ce îl punem la egalitate cu lucrările ei și începem să o judecăm din același punct de vedere ca și animale si plante Școală nouă Articolul i (Gr L N Tolstoi: Yasnaya Polyana, , i-) "Timpul" , i, p - Acesta este un fenomen extrem de important și, în multe privințe, un fenomen ciudat Ciudățeniile sunt explicate prin pasiune Închinarea sufletului viu al copilului și respingerea pedagogiei la Tolstoi sunt aduse la ultimele limite Este adevărat că pedagogia germană nu rezistă criticilor Pentru a justifica o asemenea opinie, se examinează ^Logica practică*, care a fost expusă în "Profesorul" pentru anii - , pe baza cărții lui Dressler Claude Bernard despre metoda experimentelor (Introducere în studiul medicinei experimentale de Claude Bernard, Sankt Petersburg,) "Din Zap " i , sept , carte , p - ; , martie, carte i-i, p - Cartea lui Claude Bernard exprimă adevăratul spirit al științelor naturale Psihologie engleză (M Troitsky: Psihologia germană, M) "Din Zap " , sept , carte i-i, p - ; Decembrie, carte , p - Luând punctul de vedere al lui M M Troitsky, autorul consideră că noua acoperire a dezvoltării psihologiei engleze este fundamentală "Spiritul german a dovedit și continuă să dovedească acea capacitate de înțelegere largă, pe care, de altfel, domnul Troitsky o ridiculizează sub denumirea de "metodă conciliantă" Distorsiunile și perversiunile nu ar trebui să închidă esența problemei Dacă luăm rezultatele esențiale și reale, atunci în fața lor descoperirile făcute de psihologia engleză vor părea foarte nesemnificative "( ) Critica G Struve: Un început independent al fenomenelor mentale, M -N Aksakov: Materialismul de bază, despre disertație-broșură · Struve, M -S Usov: Referitor la disertația lui G Struve, M -Zarya , , p - Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA "Filosofia, după ce a început să infirme ceea ce nu era nevoie să infirme, și-a propus sarcini care nu numai că au fost rezolvate, dar nu au avut niciodată dreptul să fie numite probleme științifice, a coborât și și-a denaturat nivelul până la imposibilitate)) ( )) Ea a început să se gândească că nu numai că se

poate vorbi cu materialiștii într-o singură limbă și lupta cu aceleași metode, dar că nu ar trebui folosită nicio altă limbă sau alte metode Așa se comportă noul spiritism, căruia trebuie să-i fie atribuit și domnul Struve "Absurdul constă în însăși încercarea de a interpreta sufletul pe picior de egalitate cu fenomenele materiale" ( ) F i z i o l o g i h e s k i i litere "Lumea Rusă" (ziarul lui V Stoyunin) , nr , p - ; Nr , pp - ; Nr , p - θτ din cartea "Lumea ca întreg" pp - - Omul este un animal real, complet Au vrut să găsească ceva special în corpul lui sau în funcțiile corporale și spirituale, adică au vrut să-l distingă după proprietățile sale animale și este clar că nu au găsit nimic care să nu fie în concordanță cu animalitatea Este necesar să se introducă semne de altă categorie Animalitatea nu numai că nu contrazice spiritualitatea, dar cel mai înalt grad de animalitate este necesar pentru spirit Trăsăturile esențiale ale animalelor sunt sentimentele și arbitrariul Eforturile de a distinge animalele de plante prin trăsături organice, iar organismele de alte corpuri prin trăsături materiale sunt inutile "Convingerea că sensul fenomenelor naturale este omogen cu esența gândirii umane este cea mai bună protecție împotriva multor erori" ( ) \/Scrisori despre viață "Svetoch" , , p i- ; , p i- ; , pp - În cartea "The World as a Whole" pp - - Un semn al fenomenelor organice, vitale, este dezvoltarea Fenomenele de circulație sunt opuse acestora, adică astfel de procese care au loc constant în organisme, dar servesc doar la reînnoirea lor în forma lor anterioară Spre deosebire de dezvoltarea mecanică a organismului, aceasta reprezintă o îmbunătățire treptată Trecerea la o formă superioară depinde nu atât de condițiile externe, cât de organismul însuși Conceptul de îmbunătățire nesfârșită este de neconceput Prin urmare nu- Biblioteca "Runivers" CTP - ; Nr , p - "Luptă cu Occidentul**, carte a -a, ed i-e, p - În ed a -a Nu "A pune filosofia la același nivel cu alte științe, a-ți imagina că rezultatele acesteia și ale altor științe sunt de aceeași natură și se pot înlocui și completa reciproc, înseamnă a pierde orice idee despre filozofie, care, fără îndoială, i sa întâmplat lui Zeller ( ) Mill în autobiografia sa (Autobiografia lui D S Mill, trad editată de G E Blagosvetlov, Spb) "Grazhds" , nr , p - "Lupta cu Occidentul"*, carte a -a, ed i-e, p - Trei scrieri despre spiritism "Cetăţean " , nr - , p - ; nr , p - ; Nr , p - "Lupta cu Occidentul", voi al -lea ed și uh Biblioteca Runiverse WH I KO L y OBCKI y str ibb- În fine, în cartea "O, adevăruri veșnice", pp I- Știința, autoritatea oamenilor de știință, progresul cunoașterii umane, metoda empirică, libertatea de cercetare, pozitivismul - acestea sunt steagul strălucitor sub care spiritismul apare înaintea noastră Acestea sunt prejudecățile timpului nostru, idoli, așa cum spune Bacon Există și pot exista adevăruri fizice incontestabile, precum axiomele matematicii și, în consecință, vorbind despre fenomene materiale, în anumite cazuri putem distinge absolut exact posibilul de imposibil H Wagner, Filosofia și știința despărțirii - O scrisoare deschisă către domnul Strahov) Nou Vr " , şi iulie (nr şi) "Acolo unde întrebarea privește limitatul și finitul, categoriile sunt necesare prin esența lucrurilor, dar de îndată ce acest obiect intră în domeniul eternului și infinitului, de îndată ce iese din condițiile de timp și spațiu, atunci pentru aceasta toate categoriile devin opționale, temporare, trecătoare" "Fiecare fapt brut ni se pare nepoliticos pentru că luăm doar acea parte a lui, care este prima care ne atrage atenția Dar dacă o privim mai profund, din mai multe părți, dintr-un adevărat punct de vedere filozofic, atunci aparenta ei grosolănie va dispărea În spatele lui, se va deschide ceva foarte

profund, subtil, care intră în tărâmul nemărginitului Nu există graniță între senzual și suprasensibil, ci doar gradații Tot ceea ce "imperceptibil" și "invizibil" trebuie, încetul cu încetul, să devină "sensibil" și "vizibil" pentru viitorul om Logica faptelor este inexorabilă și numai faptele au oferit umanității toate adevărurile pe care le are Răspunsul lui H N Strakhov este mai jos sub nr o Scrisori despre nihilism "Rus" , nr , p - ; nr , p - ; nr , p -io; Nr , p - "Lupta cu Occidentul", carte , p - , conform ed a II-a i-dar "Nihilismul este expresia extremă, cea mai consistentă a educației europene moderne, iar această educație este afectată de o contradicție internă care introduce minciuna în toate fenomenele sale Contradicția constă în faptul că toată lumea protestează împotriva ordinii moderne a societății, împotriva părților rele ale vieții moderne, dar ei înșiși nu se gândesc deloc la Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA să apară din acele începuturi rele împotriva cărora protestează "(dar conform ED) Luptă împotriva Occidentului în literatura noastră! Eseuri istorice și critice Cartea , Sankt Petersburg XVI+ Aceasta include articolele citate la nr - o și Prefață adăugată și pp - Prefața vorbește despre nihilismul european! în general şi rusă în special Recenzii necompletice în "Delya" , pp ^- · "Din Zap " , , p o - ; "Greutate Ebr " , , p - Istorici fără principii (Note despre Renan! și Taine) "Rus" , nr , p - ; Nr , pp - "Lupta cu Occidentul", carte eu-eu, ed , p - Nu se spune nimic despre Tan Este oferită o evaluare a operei principale a lui Renan Les origines du Christianisme Trezire pentru I S Aksakov Nou bp , nr (martie) Cartea "Luptă cu Occidentul" eu-eu, ed , p - Se subliniază indiferența societății față de ideile slavofile Lupta împotriva Occidentului în literatura noastră Eseuri istorice și critice Cartea I, ed , Sankt Petersburg , VIII+IV+ Prima ediție a fost retipărită cu adăugarea unei scurte prefațe și a două articole anterioare (nr și) Despre dezvoltarea organismelor O încercare de a fi precis Colecția "Natura" pentru , carte i-i, pp I· - , precum şi în cartea "Despre conceptele de bază ale psihologiei şi fiziologiei", pp - "Pentru a avansa știința, este nevoie de un punct de sprijin în afara științei" ( ) Deci embriologia a fost reînviată, grație ideilor filozofiei germane Spiritul englez a fost pe deplin exprimat în teoria lui Darwin, dar nu constituie o dezvoltare ulterioară a ceea ce sa făcut deja în știință, nu constituie continuarea sa logică Având în vedere dezvoltarea chiar și în cea mai simplă formă, trebuie să recunoaștem că ea reprezintă un mister insolubil Despre concepte de bază ale psihologiei "ȘI M H P " , , p - ; , p - (partea) Asa de- Biblioteca Runiverse J KOLU B O V S K Y la fel în cartea "Despre concepte de bază ale psihologiei și fiziologiei", pp I- Citate dintr-o publicație separată În urma receptării lui Descartes se determină diferența dintre lumea interioară și cea exterioară "Subiectul pur este un spirit, o ființă spirituală; un obiect pur este substanță, lucruri materiale" ( ) Descartes a fost primul care a trasat o graniță clară între materie și spirit și, prin urmare, a fost primul care a dat conceptul corect atât despre materie, cât și despre spirit El a îndepărtat materiei orice umbră a ceva subiectiv De aici a apărut o privire mecanică asupra întregii lumi exterioare Dar cea mai mare greșeală o fac cei care pun pe același nivel cunoașterea sufletului și a trupului "În comparație cu lumea strălucitoare a naturii materiale, sufletul este un tărâm întunecat și misterios, care cu greu permite studiul acelorași metode" ( ) "Adevărul, binele și activitatea liberă sunt concepte care stau deasupra formelor obișnuite de cunoaștere, necesitând, parcă, un fel de

gândire special și, în același timp, neîncetat inerente nouă, constituind conținutul principal al vieții noastre spirituale " ( ) Ar fi posibil "să începem psihologia direct cu aceste concepte, care nu pot fi deduse de nicăieri, și fără de care este imposibil să avem idei despre suflet și viața lui" ( ) Despre conceptele de bază ale fiziologiei *"Rus Gând" , , p i- În cartea "Despre concepte de bază ale psihologiei și fiziologiei", pp - Prima regulă a fiziologiei: "Organismele privite din alte puncte de vedere sunt complet supuse legilor găsite din aceste puncte" ( ) "Fiziologia, ca știință a vieții, trebuie neapărat să aibă în vedere ceea ce constituie viața prin excelență, adică fenomene psihice Într-un fel sau altul, dar toate cercetările ei ar trebui în cele din urmă să se îmbine într-un întreg cu cercetarea psihologică, pentru că presupunem în corp cea mai profundă unitate și subordonare a fenomenelor "( ) · Sarcina principală a fiziologiei "ȘI M H P " , , p ii- ; , p i- În cartea "Despre conceptele de bază", etc , pp - , "Deoarece ceea ce numim viață în noi înșine este în esență viață psihică, sarcina teleologică generală a fiziologiei poate fi exprimată astfel: a arăta că Biblioteca "Runivers" MATERIALE PENTRU ISTORIA FILOZOFIEI ÎN RUSIA Conținutul esențial și efortul esențial al fenomenelor organice constă în dezvoltarea deplină a vieții psihice" ( ) "Adevărata cauză a vieții organice este străduința spiritului de a se manifesta în forme materiale, de a se îmbrăca în realitatea materială" ( ) Despre conceptele de bază ale psihologiei și fiziologiei SPb XIII - · Acesta conține ceea ce este dat la nr - Au fost făcute doar modificări și completări minore și a fost adăugată o prefață "Studiind științele, putem înțelege în general spiritul raționalismului, căruia îi aparține, fără îndoială, tot ceea ce este cu adevărat științific în științe" (VII) De aceea, în această carte autorul a trebuit să facă câteva indicații asupra limitelor raționalismului Recenzii: "J M N P > , și, p (E L Radlova); "Rus Gândirea, , STR - (nesimpatic) Istorie și critică (Soloviev: The Crisis of Western Philosophy Against the Positivists, M ; Critica principiilor abstracte, M) "ȘI M H P " , i, p -ii; (partea) După cum puteți vedea, articolul nu este terminat Articolul este dedicat "Crizei" Semnificația lui Chopin-hauer este prezentată "Forța care abate mintea de la calea dreaptă a fost, evident, forța de care, după Schopenhauer, depind toate fenomenele lumii umane - voința, caracterul inteligibil al oamenilor Orbește oamenii și de el depinde acel impuls inițial, pe care mintea îl dezvoltă apoi în toate consecințele sale Fenomenele lumii mentale sunt înrădăcinate în fenomenele lumii morale" (-) Prefață la traducerea lui A Fet a lucrării lui Schopenhauer: The World as Will and Representation SPb , p V-VIII, ed a II-a ı Scurtă descriere a lui Schopenhauer O altă scrisoare despre spiritism Nou Timp, , nr (februarie) În cartea "Despre adevărurile eterne", pp - Raspunde prof Wagner (vezi nr de mai sus) "Adevărurile incontestabile constituie însuși miezul științei, partea ei esențială și centrală Acesta este cel mai bun exemplu al cunoștințelor noastre, care constituie așadar scopul și regula tuturor cercetărilor științifice Biblioteca "Runivers" Y K O L U B O V S K I J vanitate" ( ) Dacă acestea sunt doar fapte, simple cunoștințe empirice, afirmă prof Wagner, atunci, într-adevăr, nu este în niciun caz posibil să afirmăm că excepțiile sunt imposibile de la ele Ele sunt întotdeauna și necondiționat doar pentru că nu surprind esența lucrurilor Pretențiile științelor naturii depind de marea imperfecțiune în care se află încă G Strahov nu se opune deloc să numească filozofia lui una de despărțire Articolul a fost contestat: A Butlerov, Umstvovanie i opyt "Nov Vr , nr (februarie) Перепечатно в

книгѣ H N Strahova Butkevich, T - Viziunea metafizică a cărții Serghei Trubetskoy-^ - , nr , p - ; , nr , p - ; nr , p - ; Nr , p - Vertelovsky, A -Misticismul occidental și medieval și relația sa cu catolicismul - , nr , pp - ; Nr , pp - ; nr ; , nr , p - Gette, V - Analiză critică a lucrărilor lui G V Solovyov, "Rusia și Biserica Universală"* Trans S- v - , nr , p - Gromov, P -Studii despre relația dintre biserică și stat în Europa de Vest - , nr , p - ; Nr , p - Derevytskyi, A -Muzeul și Biblioteca Lahydov - , nr , p - Zelenogorsky, θ -Pynyky (studiu psihologic, moral și social) - , nr , p - Korsunsky, I - Învățăturile lui Aristotel și școala sa (peripatetică) despre Dumnezeu - , nr , p - ; Nr , p - ; Nr , p - Kudryavtsev-Platonov, V - Din lecturi despre cosmologie Originea lumii - , nr , p - ; Nr , p - Leibniz - Teodicee Discurs despre bunătatea lui Dumnezeu, libertatea omului și începutul răului Ch P Perevod K Istomi- Biblioteca "Runivers" prospect BIBLIOGRAFIC I# - , M , p - ; Nr , p - ; , ■Nr , p - Leikfeld, P - La învățătura lui Aristotel despre nemurirea suflarii - , nr , p - Lynytskyi, P - Cât de departe poate și trebuie să se extindă influența religiei? - , ¡Ni , pp - "Lectură în general dragoste Spirit Iluminismul* , - , p urm Lynitsniy, П -Materia și spiritul ca principii universale ale existenței - No , pp - Lynitsniy, P -Despre esența spiritului - , nr , p - Seneca, L Annei -Despre bunăvoinţă - , ¡N , p - ; Nr , p - ; Nr , p - ; Nr , p - "Buletinul Educației" Budzno, V A - Deficienții mintal și îngrijirea lor în primii ani de viață - , ¡Ni , pp - (după Foerster) Dementiev, E -Legătura fiziologică a activității mentale cu cea fizică - , ¡Nθ , pp - Ostrogorsky, V - Scrisori despre educația estetică și literară II - , ¡Ni , p - Pokrovsky, E A -Puf sănătos într-un corp sănătos - , NB , pp - Popova, A E -Dezvoltarea iniţială a auzului şi organul vorbirii la copii - , ¡Ni , pp - ; ¡Ni , p - Portugalov, V -Sufletul bolnav al unui copil - , ¡N , p - Sokolov, N -La problema educației morale - , ¡Ni , p - "Buletinul Europei" Guerrier, V -Evul mediu, originea și idealul său - , , pp - : , pp - Solovyov, Vl -Listă originală germană și rusă - , , p - II, Scribe Literatura si viata "Nou* , Ks Doamne Mici note Moscova Vd i , Nr Solovyov, Vl -Gânduri fericite ale lui N N Strahov Scrisoare către editor - , , p - În plus, rapoarte despre cărțile lui J Grand-Cartaret, Kousseau, Biblioteca "Runivers" I KOLUBOBSKII , , p ss (A P-v), M Guyau, La genèse de l'idée de temps, , , p c (L C); L Maury, Essai sur les origines de l'idee du progrès, , , p c "Buletin de psihiatrie clinică și criminalistică" Danillo, S Recenzie de lucrări despre hipnotism - , nr p - Merzheevsky, I P -Despre interzicerea spectacolelor hipnotice publice - , nr I, p - "Gimnazial" Deikov, M - New Philosophical Journal ("Questions of Philosophy and Psychology^") - , - , pp - Thessaloniki, A -Analiza dialogului lui Platon "Harmedes* - , - , p - "Educația femeilor" Vadzinskaya, A - Imagini ale vieții mentale a unui copil Temperamente (din jurnalul Cornelia) - , No - , p - Wenig, Fr - Nervozitate și educație Pe scoate M Yu - , nr , p - Kapterev, P - Despre dezvoltarea generalizărilor și judecăților - Nr - , p - Mironov, A - Mecanismul memoriei și dezvoltarea sa - , No G, p - "Revista de drept civil și penal" Obninskiy, H P - Iluziile pozitivismului - , nr , p - ; nr , p - ; , nr , p - "Revista Ministerului Învățământului Public" Batiușkov, θ D - Povești despre conflictul dintre suflet și trup în literatura medievală - , , p - ; , p - ; , , p - Voznesenskyi, П -Extensia ca esență a materiei în De-Cartes,- , , p - Zhytetskyi, P I - Dialogul lui Platon "Cratylia - , g p - Biblioteca Runiverse fisa bibliografica Radlov, E - Analiza cărții lui G Lakefeld: "Raznya zhredniya vy logikѣ * "- , , pp - Leikfeld, P -

Răspuns domnului Radlov - , , p - Radlov, E - Răspuns domnului Leikfeld - Ibid , p ; - Radlov, E - "Despre interpretarea" lui Aristotel - , , pp δ- ; , pp δ- Rozanov V şi Pervov П -Metafizica lui Aristotel - l&òl, , p - (Cartea) Cuvântul Kiev Bellamy, E -B - , ¡NI¡NI , , δ, - , δ- , , , , Goldstein, A L - Despre nebunie Ese popular - , Nr (mai) Sokolovsky, N A - Somn și vise Convorbire medico-psihologică - , ¡NI și (Ianuarie și ianuarie) "Buletinul Crimeei" A I D -Crimes by Suggestion - , ¡NI A Í D - "Oameni străini" în societatea noastră - , și Știrile de la Moscova Astafiev, P - Doctrină sau raționalism în învățăturile gr L Tolstoi Scrisoare către redactor - , ¡NI Ý Nikolaev Note literare O neînțelegere veche Același loc, nr Dukhovetsky, V - O nouă lucrare a gr L N Tolstoi - , ! Întâlnirile Societăţii Psihologice - , ¡N! ; , ÍÜN și Nikolaev, Yu -Note literare "Două mari partide" (Cu privire la articolul lui V Rozanov: Despre lupta împotriva Occidentului în literatura noastră) - , ¡N! Nikolaev, Yu - Note literare Superstiții "inteligente" (Cu privire la articolul lui L Lopatin: Fundamentele teoretice ale vieții morale conștiente) - , nr δ Nikolaev, Yu - Note literare "strada" noastră Biblioteca "Runivers" i KOLUBOVSKY filozofii Cu privire la "Scrisoarea către redactor" de Vl Solovyov - , nr Nikolaev, Yu -Note literare Referitor la "Postfața" la "Sonata Kritzer" - , nr Nikolaev, Yu -Note literare "Tolstoviții" și adversarii lor liberali (Shelgunov: Eseuri despre viața rusească, "Gândirea rusă" ,) - , nr Nikolaev, Yu -Note literare Ce înseamnă să fii tu însuți? (Cu privire la articolul lui Vl Solovyov: Lupta Mvshya cu Occidentul) - , nr Fudel, I I -Despre problema "naționalismului "- , nr (în legătură cu articolele lui Z Leontiev și Vl Solovyov) I - Note științifice Vitalism și materialism , nr - Ce vine la noi pentru a înlocui materialismul? , nr ^ "Săptămână" A E - Tolstovtsy - , nr , p - - (despre articolul lui Shelgunov și poveștile lui Karonin și Akhsharumov) Comentariu la fantezia socială - , nr , p - ; Nr , pp - (despre articolul lui Bellamy: What is Nationalization, Contemporary Review) Impresii luminoase și vizuale - , nr , pp - "Tolstoi" (Scrisoare din Saratov) - , nr , p s Y Nikolaev Note literare articol nou gr L N Tolstoi Moscova Vd a , Nr N Ch Psihopatologia manifestării noii credințe gr L Tolstoi "Teritoriul de Sud" , nr , și (, și noiembrie) Uimitor în lumea animalelor - , M , p - "Timp nou" A-t -Otzhivshiya antiteze - , nr (decembrie) Bulgakov, F -New Criticism of Democracy - , No (octombrie) Bulgakov, T -Proiecte pentru salvarea din sărăcie - , nr (noiembrie) Despre cea mai nouă iubire - , nr (ianuarie) Biblioteca "Runivers" prospect BIBLIOGRAFIC * Tolstoi, L N -Despre vin și tutun (din Contemporary Reviewer februarie) - , , , , (-a , și ianuarie) Petersburger Mica cronica Ibid , nr (ianuarie) "Lumina" , nr Şarapov, S - Dintr-o convorbire cu E Astafiev (Scrisori către editor) - , nr (ianuarie) "Ned Cronica răsăritului" , nr , p Oracole noi "Nou " , nr S Sh Arapov Dintr-o conversație cu P E Lasă-l (Scrisoare către editor) % din contul curent al trezorierului " > Total în parohie r ok ■*) Vezi "Întrebări de filosofie și psihologie", KN th, anexă II, p s Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSÍHOLOGICĂ Consumat: La ediţia numărului IV "Trudov" R k Pe cărțile din contul Brockhaus " " La ședințele Societății " " Pentru papetărie, poștă, anunțuri etc iij " " Consum total r k Restul la ianuarie p k S-a raportat procesul-verbal al ședinței Consiliului, care a avut loc pe ianuarie La această şedinţă a fost aprobat raportul înaintat de Preşedinte cu privire la progresul publicaţiilor Societăţii până în octombrie Problemă Am fost vândut în valoare de de exemplare și a dat p k profit net, nr II a fost vândut în valoare de de exemplare și a dat p k profituri, nr PI s-a epuizat în de

exemplare cu un deficit de de ruble io k Din toate cele trei emisiuni de profit net, au fost primite ruble k -Consiliul a hotărât în unanimitate să propună Societății, în baza § din Cartă, să candideze pentru membri de onoare a următoarelor persoane: A A Kozlova, Vl S Solovyov, P G Redkin, I M Sechenov și B N Chicherin Consiliul a ridicat problema revizuirii Cartei și, de asemenea, a propus ca în viitor funcția de bibliotecar să fie combinată cu funcția de redactor permanent al Proceedings of Society Toate propunerile Consiliului sunt aprobate de Societate Din cauza refuzului lui V P Preobrazhensky de a candida pentru următorul trieniu ca secretar, Societatea, la propunerea președintelui și a altor membri ai Consiliului, a decis să-i exprime recunoștința lui V P Preobrazhensky pentru editarea exemplară a numărului IV "Trudov" S-au citit propunerile privind alegerea membrilor de onoare și au avut loc alegerile în sine: A A Kozlov (propunerea a fost semnată de domnii Grot, Zverev, Goltsev, Preobrazhensky, Astafiev, Kolubovsky, Lopatin, Serbsky, Tokarsky, Korsakov, Bartenev) a fost ales cu o majoritate de de voturi împotriva a ; Vl S Solovyov (propunerea a fost semnată de domnii Grot, Zverev, Goltsev, Preobrazhensky, Astafiev, Kolubovsky, Petrovsky, Lopatin, Gatsuk, Bartenev, Serbsky, Tokarsky, Shishkin, Polivanov, Gorbov, Gerasimov, Korsakov) a fost ales cu majoritate - împotriva , P G Rednin (propunerea a fost semnată de domnii Zve- Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ roar, Goltsev, Preobrazhensky, Grotto, Serbsky, Tokarsky, Kolubovsky, Korsakov) a fost ales cu o majoritate de contra ; I M Sechenov (propunerea a fost semnată de domnii Ivantsov, Korsakov, Petrovsky, Goltsev, Zverev, N Abrikosov, Kolubovsky, Preobrazhensky, Shishkin, Grot, Serbsky, Tokarsky, Gatzuk) a fost ales cu o majoritate de la ; B N Cicherin (propunerea a fost semnata de domnii Zverev, Goltsev, Preobrazhensky, Grot, Ivantsov, Astafiev, Serb, Tokarsky, Kolubovsky, Korsakov, Sishkin) a fost ales in unanimitate Citiți raportul despre publicarea revistei "Întrebări de filosofie și psihologie" pentru anul I Odată cu vânzarea unui număr mic de exemplare rămase, deficitul va fi de de ruble k Au fost organizate alegeri pentru membrii Consiliului pentru un nou trieniu Aleșii s-au dovedit a fi: președintele - N Y Grot, tovarășul președintelui - N A Zverev, candidatul său este L M Lopatin, secretar - N A Ivantsov ca tovarăș secretar - Ya N Kolubovsky, trezorier - N A Abrikosov, candidat pentru el - S S Korsakov ^ bibliotecar și redactor permanent al "Trudov" al Societății - B P Preobrazhensky Alegerile s-au făcut prin depunerea unor note cu numele candidaților Întrucât persoanele numite au primit marea majoritate a notelor, iar cele care au primit un număr mai mic au refuzat să candideze, votul închis a fost considerat de prisos Alegerea în unanimitate a lui N Ya Grot a fost salutată de Societate cu aplauze La propunerea președintelui, s-a hotărât să se încredințeze Consiliului Societății să decidă câte reeditări să furnizeze autorilor articolelor și traducerilor plasate în "Proceedings" ale Societății Şedinţa a fost suspendată la / oră vech Şedinţă publică din ianuarie Întâlnirea este deschisă la ora a -a zile în sala de adunări a universității sub președinția lui N Ya Grot, cu secretarul N A Ivantsov, în prezența a de acțiuni membri, colegi și un public numeros După citirea procesului-verbal al ședinței precedente, domnul președinte s-a adresat ședinței cu următoarele cuvinte: Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ Mm ani! "Trei ani în viața unei societăți învățate, dacă trăiește și funcționează, este mult timp Iar un individ, care lucrează în domeniul științei, o persoană în trei ani poate câștiga sau pierde o mulțime de lucruri esențiale, poate face multe sau nu face nimic în sensul

manifestării literare a cunoștințelor și talentelor sale O societate învățată, pe de altă parte, este o uniune organizată de zeci de oameni animați de aceleași obiective, de o dorință comună - de a face tot posibilul pentru a servi științei și unor idealuri umane superioare Tocmai aceasta este forța deosebită și scopul special al societăților științifice, care, ca și congresele științifice și revistele speciale, constituie o formă relativ nouă, mai ales la noi, de dezvoltare a problemelor științifice Și dacă toți membrii unei societăți învățate sunt animați de dorința sinceră de a lucra împreună pentru a avansa în rezolvarea problemelor științifice, dacă sarcina fiecăruia dintre ei, prin schimbul de gânduri cu camarazii, este să-și extindă propriile cunoștințe și orizonturi mentale și , în măsura posibilităților lor, se alătură în slujba idealului adevărului, apoi în trei termeni de vară poate îndeplini multe sarcini complexe, variate, a căror implementare este dincolo de puterea reprezentanților individuali ai științei Societatea Psihologică din Moscova în ultimii trei ani a fost animată tocmai de acel spirit comun, acea idee de serviciu pur pentru știință și idealuri sociale și morale, care se reflectă atât de favorabil în rezultatele activității fiecărei societăți Niciun scor personal, nicio luptă de vanitate și nicio ciocnire a pasiunilor umane nu au tulburat în acest timp viața pașnică și liniștită a Societății, munca ei serioasă continuă Și dacă primii trei ani din viața societății se datorează organizării sale inițiale și primei reparații a sarcinilor sale, atunci expansiunea și dezvoltarea cuprinzătoare a societății, care a făcut-o din toți -a educat Rossiya și a introdus-o în sarcini și copilăria oamenilor filosofi, educați din Europa și America, deoarece rapoartele despre activitățile Societății de Psihologie din Moscova și despre conținutul lucrărilor publicate în cadrul acesteia și al revistei au apărut în ultimii doi ani în franceză, engleză, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ Ziare și reviste filozofice germane, slave și americane Succesele externe modeste ale Societății de Psihologie s-au exprimat în faptul că numărul membrilor acesteia a crescut de la la aproape Apoi a avut de ședințe în ultimii trei ani, în care au fost citite și discutate de rezumate și comunicări pe diverse probleme de psihologie, psihofiziologie, metafizică, etică, estetică și istoria filozofiei Apoi Societatea a publicat în acești ani primele patru ediții ale Lucrărilor sale, conținând rezumate și articole ale membrilor Societății despre filosofia lui Schopenhauer și despre problema liberului arbitru, precum și traduceri ale unora dintre lucrările clasice ale lui Kant și Leibniz În continuare, în cadrul Societății, a fost înființată o revistă de filosofie care a intrat deja cu succes în al -lea an de existență, atrăgând spre cooperare aproape toate persoanele care lucrează pe probleme de filosofie și psihologie în țara noastră Fondurile Societății, datorită distribuției cu succes a publicațiilor sale și a intrării de noi membri în componența sa, s-au extins semnificativ Având la începutul trieniului în casa de marcat aproximativ de ruble și ca venit permanent, doar taxe mici de membru și beneficii de la universitate în valoare de - de ruble pe an, Societatea a cheltuit în acești trei ani pentru publicarea Lucrărilor lor blѣ r și, în ciuda acestui fapt, are economii de aproximativ de ruble și o proprietate importantă de carte în valoare de până la de ruble În cele din urmă, în acest timp, D A Stolypin a donat Societății un premiu semnificativ de de ruble pentru cel mai bun eseu consacrat analizei principiilor principale ale filozofiei lui Og Comte, iar acum a prezentat Societății de la Moscova, Sankt Petersburg și Paris trei eseuri ample pentru premiul menționat mai sus În același timp, D A

Stolypin și A A Abrikosov au fost primii care au donat, iar al doilea au asigurat sume importante pentru acoperirea deficitului în primul an al publicării revistei "Questions of Philosophy and Psychology" Dar, contrar așteptărilor, acest jurnal în al i-lea an de existență a vândut până la de exemplare, iar deficitul mare așteptat a scăzut la o cifră modestă de de ruble, datorită, totuși, faptului că jurnalul a oferit cititorilor săi în al i-lea an, în locul celor coli tipărite promise, mai mult de , i e istra Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ până la de ruble suplimentare pentru a extinde dimensiunea revistei de ori mai mult decât rata promisă, fără a crește taxa de abonament modestă percepută Toate aceste rezultate externe favorabile mărturisesc suficient că Societatea în ultimii trei ani nu a fost inactivă, ci s-a străduit să-și îndeplinească sarcina cât mai conștiincioasă posibil Și datorăm acest lucru, desigur, nu reprezentanților și conducătorilor individuali ai Societății, a căror întreagă artă s-a limitat doar la a folosi cât mai bine posibil forțele sale de numerar - ci acelui spirit general care i-a reînviat pe toți lucrătorii săi și i-a forțat să se abțină își sacrifică puterea, munca și timpul Toate articolele și traducerile pentru Proceedings of Society au devenit în mod gratuit proprietatea Societății, munca editorilor acestora a fost efectuată și de către membrii Societății în mod gratuit și, ca urmare, s-a creat o situație care a asigurat activitatea ulterioară a Societății în direcțiile propuse Dar mult mai importante decât rezultatele externe ale activităților Societății sunt cele interne: acea lucrare benefică pentru dezvoltarea puterilor mentale și a cunoștințelor științifice ale membrilor individuali ai Societății, care a fost desfășurată în timpul unei discuții comune, aprinse, la ședințele Societatea diferitelor probleme de filosofie Este puțin probabil ca printre membrii Societății care au participat constant sau des la ședințele acesteia, cel puțin unul care ar putea spune că nu a învățat nimic din aceste întâlniri, nu a dobândit multe cunoștințe și gânduri noi și nu observă nicio extindere viziunea sa mentală sub influența acelor învățături și idei care au fost discutate în prezența lui Desigur, rezultatele reale ale acestei lucrări interioare, această creștere treptată a cunoștințelor și extinderea vederilor, nu pot fi simțite imediat O parte semnificativă a membrilor Societății sunt tineri, care abia intră în domeniul activității științifice și literare, și aceștia, fără îndoială, vor aprecia și vor arăta ulterior impactul pe care l-au experimentat în ședințele Societății și care este acum nu încă în deplină măsură cu sunt cunoscute de ei Până acum, un lucru este cert, și anume că Societatea Psihologică a provocat apariția în literatura filozofică rusă a unei serii întregi de lucrări originale și traduse, care, probabil, fără participarea ei, nu ar fi fost scrise niciodată Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ nici tipărite Și datorită acestui fapt, Societatea Psihologică a stăpânit în mare măsură mișcarea filosofică modernă din Rusia, a dat naștere unui număr de noi interese în literatura filozofică rusă și a oferit o oarecare asistență în educația filozofică a intelectualității ruse și a tineretului rus Acesta este un rezultat important și să dea Dumnezeu ca activitatea Societății în această direcție să continue să se dezvolte și să devină mai puternică Pe lângă scopurile pur științifice, Societatea a urmărit, totuși, unele sarcini morale și sociale Psihologia și filosofia sunt în contact prea strâns cu interesele moralității și ale vieții practice pentru ca activitățile Societății să fie de natură pur teoretică Principalul principiu social și moral al Societății a fost întotdeauna acela de a oferi deplină amploare și libertate pentru dezvoltarea

gândirii filosofice în țara noastră, de a apăra dreptul fiecărei direcții de gândire de a vorbi tare și liber Ca urmare a acestui fapt, nu fără influența Societății de Psihologie, în ultimii ani a căzut persecuția la care au fost supuse anterior anumite tendințe ale gândirii filosofice în literatura noastră, iar publicul educat rus a început să asculte cu atenție, fără ridicol și prejudecăți disprețul, față de vocile filosofilor care fuseseră anterior condamnați au fost în tăcere sau au fost supuși unei persecuții nemeritate Direcția conciliantă și umană pe care Societatea s-a străduit să o urmeze este probabil baza principală a prosperității sale în ultimii trei ani și trebuie să servească drept garanție a succesului său în viitor Acest lucru iluminator și nou pe care filosofia rusă îl poate și trebuie să îl aducă în viața mentală a poporului rus se reduce tocmai la dezvoltarea în straturile educate a spiritului său critic, a independenței de gândire, a curajului și totuși a toleranței și nobleței în realizarea și susținerea convingerilor cuiva de către un individ Societatea de Psihologie a încercat să facă din aceste principii baza activității sale Ne dorim din tot sufletul ca, în îndeplinirea în continuare a sarcinilor sale modeste, să întâmpine în continuare aceeași simpatie din partea opiniei publice, aceeași încurajare din partea oamenilor interesați de soarta gândirii filozofice ruse, pe care le-a întâlnit până acum Membrii Societății de Psihologie, SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ bineînțeles, ei vor continua să se străduiască, cât mai bine din puterile lor modeste, să contribuie la dezvoltarea în continuare a conștiinței de sine a societății ruse în direcția bunătății și adevărului Apoi, partea A Kalenov a citit rezumatul "Învățăturile lui Schiller despre frumusețe și plăcerea estetică^ *) După o scurtă pauză, dr V A * Goltsev a ținut un discurs: ^ Idealuri și realitate * *), iar dr H N Bazhenov a citit un rezumat: "Aria și limitele sugestiei * **) Şedinţa sa încheiat la ora *) Publicat în prezenta carte a revistei **) Va fi publicat într-una dintre următoarele cărți ale revistei